# Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

| | |
|---|---|
| Forfatter(e) \| Author(s): | Olsen, Fr. |
| Titel \| Title: | Postvæsenet i Danmark som Statsinstitution indtil Christian VIIs Død (1711-1808). |
| Udgivet år og sted \| Publication time and place: | Kjøbenhavn : J. Frimodt i Kommission, 1903 |
| Fysiske størrelse \| Physical extent: | VIII, 415 s. |

## DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

## UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

34, I - 702. -8

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 34 I 8°

1 1 34 1 8 04979 2

+REX

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

# Postvæsenet i Danmark

som Statsinstitution

indtil Christian VIIIs Død.
(1711—1808).


Af

**FR. OLSEN,**
Postmester.



Udgivet med Understøttelse af Indenrigsministeriet.

KJØBENHAVN.
I Kommission hos J. Frimodt.
1903.

Property of

# Postvæsenet i Danmark

## som Statsinstitution

## indtil Christian VIIIs Død.

(1711—1808).

Af

**FR. OLSEN,**
Postmester.

Udgivet med Understøttelse af Indenrigsministeriet.

KJØBENHAVN.
I Kommission hos J. Frimodt.
1903.

O. C. Olsen & Co. København.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

# *FORORD.*

*Da jeg i 1889 udgav mit Skrift „Det danske Postvæsen, dets Historie og Personer indtil dets Overtagelse af Staten 1711“, var det min Hensigt snart efter at levere en Fortsættelse af dette Skrift, omhandlende Tiden 1711—1848. Forskellige Forhold medførte imidlertid, at der hengik længere Tid, inden jeg begyndte Indsamlingen af Materialet hertil, og efterhaanden som denne skred frem, viste det sig, at den Samling af Aktstykker, som det var nødvendigt at gennemgaa for at kunne give en udførlig Skildring af Postvæsenets Historie, var af et saadant Omfang, at jeg besluttede mig til, foreløbig kun at behandle Tidsrummet fra 1711 til Christian VIIs Død. Men selv for dette Tidsrums Vedkommende er det foreliggende Materiale, Generalpostamtets Arkiv, saa stort, at jeg, ved Siden af at passe min Embedsgerning, har brugt flere Aar til at gennemgaa det.*

*Medens Inddelingen i Afsnit af det Tidsrum af Postvæsenets Historie, jeg behandlede i mit forrige Skrift, saa at sige faldt af sig selv, er der ikke for det Tidsrum, der behandles i nærværende Skrift, saadanne bestemte Skillelinier. Jeg har derfor inddelt Skriftet i tre Tidsafsnit, hvert omhandlende omtrent lige mange Aar, og har jeg som Delingspunkter valgt bestemte Begivenheder i vort Fædrelands Historie, idet jeg har ladet første Afsnit slutte ved Tronskiftet i 1746, andet Afsnit ved Struensees Fald i 1772 og tredie, Skriftets sidste, ved Tronskiftet i 1808.*

*Med Hensyn til Skriftets Tilblivelse skal jeg oplyse, at det overvejende er grundet paa utrykte Aktstykker. Det er en Selvfølge, at jeg har gjort Brug af Værker som „Biografisk Leksikon“, ligesom jeg for en enkelt Art Postforsendelsers Vedkommende, nemlig Avisernes, i udstrakt Maalestok har benyttet P. M. Stolpes „Dagspressen i Danmark“; men ellers er det forholdsvis kun faa Oplysninger, der er hentet fra den trykte Litteratur.*

*Der vil mulig kunne rettes den Anke mod Skriftet, at flere tilsyneladende underordnede Spørgsmaal er behandlet for udførligt; men jeg vil hertil bemærke, at det ikke alene har været min Hensigt at give et Omrids af Postvæsenets Historie, saaledes som den ved Uddrag af Forordninger og Reskripter vilde kunne fremtræde, men tillige saa vidt muligt at give et Billede af Postvæsenet i dets Forhold til Befolkningen, af dets Virken i det daglige Liv og af de Mænd, der stod i dets Tjeneste.*

*Til Skriftets Udgivelse er der paa Finansloven for indeværende Finansaar bevilget mig et Bidrag af 1000 Kr., for hvilket jeg herved udtaler min ærbødige Tak.*

*En Tak skylder jeg ogsaa Rigsarkivets Embedsmænd for den udmærkede Velvillie, der er blevet vist mig under Arbejdet i Arkivet med Indsamlingen af Materialet til Skriftet.*

*Thisted i September 1903.*

*Fr. Olsen.*

# INDHOLD.

## Første Afsnit

### Postvæsenet fra dets Overgang til Staten til Christian VI's Død. (1711—1746).

#### Første Kapitel.

Postbestyrelsens Organisation.

Chr. Gyldenløves Enke, Dorothea Krag, afstaar Postvæsenet til Staten S. 1. — Administrationen overdrages til Gehejmeraaderne Vieregg og Gedde samt Etatsraad C. G. Moltke S. 3. — Stridigheder mellem disse S. 5. — Chr. Erlund bliver Overpostkontrolør S. 6. — Vieregg og Gedde afløses som Direktører af W. F. v. Platen og Chr. v. Lenthe S. 8. — Instrukser for Direktører og Overpostkontrolør S. 9. — Moltke fratræder Direktionen S. 13. — Antallet af Direktører i Generalpostamtet fastsættes til 2. S. 14. — Hyppig Direktørskifte S. 14. — Vincents Lerche S. 14. — Cai Burchard, Greve af Ahlefeldt og Vilhelm Mouritz v. Münnich S. 15. — Andreas Weyse og August Frederik v. John S. 16. — Erlund bliver Direktør S. 16. — Han naar dette Maal trods begaaede Bedragerier S. 17. — Erlund og v. John afskediges ved Christian VI's Tronbestigelse S. 25. — Hans Seidelin og J. S. Schulin udnævnes til Direktører S. 26. — Schulin afløses af W. L. v. Rheder S. 27. — Seidelin dør og Niels Müller bliver Direktør S. 28. — Direktørernes Lønning S. 28. — Generalpostamtets Stilling som Kollegium S. 30. — Det norske Postvæsen henlægges under Generalpostamtet S. 33. — Postvæsenet i Oldenburg S. 33. — Aviserne sættes under Generalpostamtets Censur S. 34. — Generalpostamtet som Nyhedsbureau for Regeringen S. 35. — Personalet i Generalpostamtet S. 36. — Regnskabsvæsenet i Uorden, i hvilken Anledning der nedsættes en Kommission S. 37. — Forslag om Bortforpagtning af Postintraderne S. 38. — Reglement for Forretningsgangen S. 40. — Kassemangel hos Postkassereren S. 43. — General-

postamtets Lokaler S. 45. — Generalpostamtet faar sit eget Hus; dettes Brand i 1728 S. 45. — Nyt Posthus S. 47.

## Andet Kapitel.

Postforbindelser og Posthuse. Posternes Befordring.

Betegnelsen Hovedposter og Biposter S. 48. — Postrouter og Posthuse 1711 S. 51. — Postrouter og Posthuse i den gottorpske Del af Slesvig 1713 S. 53. — Udvidelser og Forandringer i Postgangen i Indlandet, nye Posthuse S. 53. — Postforbindelsen med Sverige og Tyskland S. 57. — Postforbindelsen med Norge S. 58. — Den svenske Post gennem Danmark S. 59. — Postkonvention mellem Danmark—Norge og Sverige 1735 S. 60. — Posternes Befordring, Kontrahenter og Postilloner S. 61. — Forulykkede Poster S. 63. — Postens Befordring over Bælterne S. 63. — Biposternes kontraktmæssige Forhold S. 64. — Udgifterne ved Postbefordringen S. 65. — Postgangen uregelmæssig S. 66.

## Tredie Kapitel.

Postforsendelser, Takster, Ekspeditionsmaade.

Brevforsendelser S. 68. — Portoen for disse i Indlandet S. 69. — Portofrihed S. 70. — Portoen for Breve til Norge S. 71. — Portoen og Betalingsmaaden for Breve til Udlandet S. 71. — Postens Benyttelse i de forskellige Aar S. 73. — Avisforsendelsen S. 74. — Udenlandske Aviser S. 74. — Joachim Wielandts Aviser S. 74. — Ny Ordning med de udenlandske Aviser i 1731 S. 78. — Regler for Postens Ekspedition S. 79. — Postlokaler S. 83. — Kontortider S. 84. — Krænkelse af Brevhemmeligheden S. 85.

## Fjerde Kapitel.

Postmestrene. Lønningsforhold m. v.

Kautionsstillelse S. 87. — Lønninger, Sportler, Skatte- og Indkvarteringsfriheder S. 88. — Postkontrolør ansættes i Kjøbenhavn S. 91. — Usle Lønningsforhold S. 92. — Embederne dog stærkt eftertragtede S. 93. — Enkernes Adgang til Embederne S. 94. — Salg af Embeder S. 96. — Afstaaelse af Embeder S. 97. — Uredelighed blandt Postmestre S. 98. — Gentagne Gange Kassemangel i Kjøbenhavn S. 104. — Mangelfuld Regnskabsaflæggelse og langsom Revision S. 107.

## Femte Kapitel.

De agende Poster.

Agende Poster i 1711 S. 109. — Routen Kjøbenhavn—Lolland S. 110. — Routen Kjøbenhavn—Hamburg S. 111. — De agende

Poster gør sig skyldig i Toldsvig S. 112. — Takster for rejsende og Gods S. 116. — Agende Post oprettes i Jylland, men nedlægges atter S. 117. — Agende Poster i Slesvig og Holsten S. 118. — Agende Post mellem Kjøbenhavn og Helsingør 1726—27 S. 120.

## Sjette Kapitel.

Omsorg for Indtægtens Forøgelse. Postvæsenets Eneret paa Brevbefordring.

Direktørernes Bestræbelser for at skabe stort Overskud S. 122. — Ufrankerede Breve fordres indløste af Adressaterne S. 123. — Forsendelser af Breve uden for Posten almindelig S. 124. — Strenge Forbud herimod S. 124. — Overtrædelser heraf S. 125. — Forsendelse af portopligtige Breve i portofri Breve S. 126. — Forordninger herom S. 127. — Private Poster gør Indgreb i Postvæsenets Eneret S. 129.

## Syvende Kapitel.

Postvæsenets Indtægter og Udgifter. Overskuddets Anvendelse.

Frederik IV bestemmer foreløbig at anvende Indtægten til Understøttelse for fattige pestsyge, hvad dog ikke sker S. 130. — Fundationen af 19. Juli 1712 angaaende Postvæsenets Indkomster S. 131. — En Pensionsfond oprettes S. 132. — Staten laaner af Fonden S. 134. — Fundationens Bestemmelser overholdes ikke S. 134. — Tilskud ydes Vajsenhuset S. 135. — Ansøgninger om Pension S. 135. — Fondens Tilstand ved Frederik IVs Død S 136. — Christian VI forandrer Fundationen S. 136. — Likvidation mellem Statskassen og Postkassen S. 137. — Pensionisternes Antal, Pensionernes Størrelse S. 139. — Understøttelser til fattige S. 140. — Forskellige Udgifter afholdes af Postkassen S. 141. — Overskuddets Størrelse og dets Anvendelse S. 142.

---

# Andet Afsnit.

Postvæsenet under Frederik V og Christian VII indtil Struensees Fald. (1746—1772).

## Første Kapitel.

Generalpostamtet.

Direktørernes Antal forøges til 3. S. 143. — Johan Christian Schrøder S. 144. — Direktørernes Lønning S. 144. — Grev Frederik Christian Danneskjold-Samsø udnævnes til Direktør S. 145.

— Niels Müller dør S. 146. — En fjerde Direktør, Grev Christian Frederik Holstein ansættes S. 146. — Direktørernes Antal fordobles S. 147. — Johan Theodor Holm S. 147. — Johan Georg Pauli S. 149. — Jens Lange og Helferich Peter Sturz S. 150. — Struensee afskediger de 5 ældste Direktører S. 151. — Generalpostamtet deles i 3 Departementer S. 151. — En stor Mangel i den norske Postkasse kommer for Dagen S. 152. — De afgaaede Direktørers Erklæring herover S. 152. — Danneskjold ansøger om Pension S. 155. — Generalpostamtets Stilling som Kollegium S. 157. — Bestyrelsen af Livrentesocieteterne henlægges under det S. 159. — Generalpostamtets Embedsmænd S. 159. — Forretningsgangen og Reformer heri S. 160.

## Andet Kapitel.

Postforbindelser og Posthuse. Posternes Befordring.

Udvidelser og Forandringer i Postgangen i Indlandet, nye Posthuse S. 162. — Ridende Feltpost i Holsten i 1762 S. 164. — Postforbindelsen med Norge S. 164. — Postforbindelsen i 1771 S. 165. — Udgifterne ved Postbefordringen S. 167. — Stilstand i Udviklingen S. 170. — Forsøg paa Indrettelse af Postforbindelse med Bornholm S. 171. — Paatænkt Postforbindelse med Udlandet over Lolland-Falster og Femern S. 171. Sparsommelighed hemmer Udviklingen S. 172. — Postforsinkelser almindelige S. 173. — Slette Veje S. 175. — Forulykkede Poster S. 175. — Overfald paa Poster S. 176. — Overtroiske Skibsfolk S. 176.

## Tredie Kapitel.

Postforsendelser, Takster, Ekspeditionsmaade.

Ny Takst for Breve til Udlandet i 1767 S. 177. — Struensee indskrænker Portofriheden S. 178. — Avisforsendelsen S. 180 — Pengebreves (Bankobreves) Forsendelse med Posten S. 182. — Erstatning for Pengebreve S. 183. — Postdirektørernes Uvillie mod Pengebreves Forsendelse med Rideposterne S. 184. — Postens Ekspedition S. 186. — Tumult paa Posthuset i Kjøbenhavn ved Postens Ankomst S. 186.

## Fjerde Kapitel.

Postmestrene. Lønningsforhold m. v.

Lønningerne fremdeles usle S. 188. — Direktørerne gør intet for Forbedring S. 189. — Personlige Forhold og ikke Embedets Betydning det afgørende ved Lønningsforhøjelser S. 190. — Postforvalteren i Kjøbenhavn har sin væsentligste Indtægt ved Avissalg S. 191. — Postmesteren og Postkontroløren i Hamburg S. 193.

Fortegnelse over Postmestrenes Lønninger S. 194. — Postmestrenes Indkvarteringsfrihed S. 196. — Embedsbesættelser S. 197. Uredelighed og Kassemangler sjældnere S. 199.

### Femte Kapitel.

Agende Poster.

Embederne som agende Post paa Lollandsrouten forbeholdt kgl. Lakajer S. 202. — Tilbagegang for de agende hamburgske Poster S. 202. — Agende Post mellem Kjøbenhavn og Aalborg S. 203. — De hamburgske og jydske Poster forenes S. 205. — De agende Poster i Slesvig og Holsten S. 206. — Agende Post mellem Kjøbenhavn og Kristiania S. 207. — Postvæsenet indretter for egen Regning agende Poster mellem Kjøbenhavn og Hørsholm, Frederiksberg og Helsingør S. 208.

### Sjette Kapitel.

Befordringsvæsenet.

Befordringsvæsenets Tilstand S. 211. — Tidligere Forordninger herom S. 212. — En Kommission til bedre Indretning af Befordringsvæsenet i Hertugdømmerne nedsættes S 214. — Forordning herom af 28. Maj 1762 S. 215. — Hertugdømmernes Befordringsvæsen henlægges under Generalpostamtet S. 216. — Befordringsvæsenets Underskud S. 217. — En Kommission nedsættes for at ordne Befordringsvæsenet i Kongeriget S. 217. — Forordning herom af 9. Septbr. 1763 S. 218. — Post- og Gæstgivergaarde indrettes i Kjøbenhavn og flere Provinsbyer S. 220.

### Syvende Kapitel.

Indtægt og Udgift. Overskuddets Anvendelse.

Indtægtens Stigning S. 222. — Overskuddets Anvendelse til Pensioner og i andet Øjemed S. 223. — Lundegaard og Gods testamenteres til Postkassen S. 225. — Overskuddets Størrelse og de heraf udbetalte Beløb S. 225.

---

## Tredie Afsnit.

Postvæsenet under Christian VII fra Struensees Fald. (1772—1808).

### Første Kapitel.

Generalpostamtet.

H. P. Sturz afskediges S. 227. — Joh. Th. Holm bliver atter Direktør S. 228. — Jens Lange dør og Hans Hansen Koefoed

bliver Direktør S. 228. — Joh. Th. Holm (adlet Holmskjold) som første Direktør S. 228. — Holmskjolds Død S. 230. — En Kommission nedsættes for at undersøge Generalpostamtets Forfatning og gøre Forslag om en bedre Ordning af Postbestyrelsen S. 232. — Generalpostamtet tilforordnes et Medlem af Finanskassedirektionen S. 233. — Leopold zum Hagen bliver Direktør S. 233. — Assessor i Finanskollegiet C. W. Lange faar Sæde i Generalpostamtet S. 234. — Leopold zum Hagen dør og J. F. A. Schiffmann bliver Direktør S. 234. — Direktør Paulis daarlige økonomiske Forhold S. 234 — Postkasserer Zoega dør og en stor Kassemangel forefindes S. 236. — En Kommission nedsættes i den Anledning S. 237. — Pauli og Generalpostamtets Bogholder C. D. Lange implicerede i Kassemangelen S. 237. — Begge suspenderes S. 238. — Paulis Forsvar S. 238. — Han fradømmes sit Embede S. 241. — Torkel Jonsson Fjelsted bliver Direktør S. 241. — Koefoed og Fjelsted dør S. 242. — Corfitz Fisker og Ernst Fr. v. Walterstorff udnævnes til Direktører S. 242. — Schiffmann dør og Baron C. C. G. Knuth bliver Direktør S. 243. — H. P. v. Eggers, F. H. W. Harbou og David Monrad bliver surnuméraire Direktører S. 244. — Fisker dør og Eggers bliver virkelig Direktør S. 246. — P. A. Rosenvinge—Kolderup surnuméraire Direktør S. 246 — Direktørernes Lønning S. 246. — Generalpostamtets Stilling som Kollegium S. 247. — Postkassepensionsdirektionen oprettes S. 248. — Under Generalpostamtet henlægges en Del af Færgevæsenet samt Bestyrelsen af Porcelænsfabrikken S. 248. — Befordringsvæsenet i Kongeriget, Bestyrelsen af den optiske Telegraf samt Overbestyrelsen af samtlige Færge- og Sundsteder henlægges under Generalpostamtet S. 249. — Generalpostamtets Kontorer og Personale S. 250. — Postgaarden i Kjøbenhavn S. 252.

## Andet Kapitel.

### Postforbindelser og Posthuse. Posternes Befordring.

Den agende Post mellem Kjøbenhavn og Helsingør ophører S. 256. — De agende Poster overtages af Postvæsenet for egen Regning S. 256. — Godtgørelse til de hidtidige Forpagtere S. 257. De tidligere gottorpske Poster overtages af det danske Postvæsen S. 257. — Postførere ansættes S. 259. — Den agende altonaisk-jydske Post S. 259. — Postgangen i Hertugdømmerne S. 260. — Nye Posthuse S. 262. — Postforbindelserne i Kongeriget S. 263. — Agende Post mellem Kjøbenhavn og Helsingør S. 264. — Postforbindelse mellem Kjøbenhavn og Holsten over Lolland-Falster S. 264. Nye Posthuse paa denne Route S. 266. — Forbindelsen Lolland-Holsten ophører S. 267. — Forbedret Postgang i Sydsjælland og Lolland-Falster S. 267. — Udvidelser i Postforbindelserne i Sjælland, Fyen og Jylland S. 268. — Oversigt over Postgangen i

Kongeriget i 1807 S. 272. — Postforbindelsen med Norge S. 276. — „Den norske Expresse“ S. 277. — Postforbindelsen med Udlandet og de danske Kolonier S. 278. — Posternes Befordring til Lands, Postkarrioler indføres S. 279. — Diligencer sættes i Gang S. 281. — Transporten over Bælterne S. 282. — Postetablissementer paa Halskov, Knudshoved og Sprogø S. 283. — Forlis af Postbaade paa Bælterne S. 284. — Grosserersocietetet udsætter Præmier for Løsning af Spørgsmaalet om bedre Transportforhold S. 286. — En Fart over Bæltet i 1792 S. 288. — Postvæsenet anskaffer Fartøjer til Posttransporten paa Store Bælt S. 290. — Overfarten over Lille Bælt S. 291. — Befordring af Værdiforsendelser under Istransport S. 292. — Udgiften til Posternes Befordring S. 293. — Den optiske Telegraf mellem Korsør øg Nyborg S. 294. — Danmark Gennemgangsled for andre Staters Poster S. 296. — Postgangen under Krigen 1807 S. 298. — Traktaten med Sverige om Postgangen opsiges S. 303.

## Tredie Kapitel.

### Postforsendelser, Takster, Ekspeditionsmaade.

Breves Forsendelse med de agende Poster S. 304. — Forsendelse af Pengebreve S. 304. — Portotakster S. 305. — Portofrihed S. 308. — Bøder for Overtrædelse af Postforordninger S. 309. — Avisforsendelsen S. 309. — Flere Aviser faar Postforsendelsesret S. 311. — Udenlandske Aviser S. 314. — Kontortider S. 316. — Postens Ekspedition S. 317. — Alm. Brevombæring indføres i Kjøbenhavn S. 320. — Fodposten i Kjøbenhavn S. 321. — Brevhemmeligheden S. 323. — Behandling af ubesørgede Forsendelser S. 326. — Antallet af Postforsendelser S. 327.

## Fjerde Kapitel.

### Embedsmænd og Betjente ved Postkontorerne. Lønningsforhold m. v.

Forøgelse af Embedsmændene S. 329. — Forslag om Lønningsforoedring S. 329. — Postmestrenes Indtægter S. 335. — Underofficerers Adgang til de mindre Embeder S. 341. — Postmesterembedernes Henlæggelse til Post- og Gæstgivergaarde S. 341. — Kassemangler i Provinserne S. 352. — Store Underslæb ved de kjøbenhavnske Postkontorer S. 353. — En skarp Retsforfølgning mod en Postmester S. 356.

## Femte Kapitel.

### Befordringsvæsenet.

Paketfarten mellem Kjøbenhavn og Lübeck ødelægger Befordringsvæsenet igennem Landet S. 358. — Staten lægger Paket-

farten forskellige Hindringer i Vejen S. 360. — Befordringsvæsenet i Hertugdømmerne S. 362. — Befordringsvæsenet i Kongeriget S. 362. — Post- og Gæstgivergaardene S. 363. — Befordringsvæsenets maadelige Tilstand S. 365. -- Forordningen af 27. Januar 1804 S. 366.

## Sjette Kapitel.

Indtægt og Udgift. Overskuddets Anvendelse.

Intradernes stærke Stigning S. 371. — En Kommission angaaende Anvendelsen af Postkassens Midler nedsættes S. 372. — Overskuddet ikke anvendt efter Bestemmelsen S. 372. -- Kommissionen afgiver Betænkning S. 374. — Bestemte Regler for Overskuddets Anvendelse fastsættes S, 377. — Regeringens Opfattelse af Postvæsenets Bestemmelse S. 379. — Overskuddets Anvendelse S. 379. — Befordringsvæsenets Fond S. 381.

---

Oversigt over Postintraderne, Udgifter til Lønninger og Transporter samt de udbetalte Pensionsbeløb i Aarene 1711—1807 S. 383
Postvæsenets Embedsmænd 1711—1808 . . . . . - 385
Henvisninger . . . . . - 395
Navneregister . . . . . - 409

# FØRSTE AFSNIT.

## Postvæsenet fra dets Overgang til Staten til Christian VI's Død

(1711—1746).

---

### FØRSTE KAPITEL.

#### Postbestyrelsens Organisation.

---

Da Christian V.s Søn med Sophie Amalie Moth, Christian Gyldenløve, der fra 1685 havde været forlenet med det danske Postvæsen, den 16. Juni 1703 afgik ved Døden, benyttede Frederik IV denne Lejlighed til at erhverve Postvæsenet, der nu var en betydelig Indtægtskilde, tilbage til Staten. Vel blev der under 22. September 1703 meddelt kgl. Stadfæstelse paa den for Gyldenløve udfærdigede Bestalling, i hvilken det var fastsat, at Postvæsenet efter hans Død skulde overgaa til hans Arvinger, men 2 Dage efter udstedte Gyldenløves Enke, Dorothea Krag, som i Henhold til den mellem hende og hendes afdøde Ægtefælle oprettede Ægtepagt skulde bestyre Børnenes Formue, saa længe hun forblev i Enkestand, en Renunciation paa Generalpostamtet, hvorved hun forpligtede sig og sine Børn til efter 8 Aars Forløb at afstaa Postvæsenet til Kongen. De Underhandlinger, der har ført til dette Afkalds Udstedelse, kendes ikke,

men det har næppe, som det i Afkaldet hedder, været af egen fri Villie, at Fru Dorothea Krag afstod Postvæsenet. Den Godtgørelse, hun fik herfor, nemlig en aarlig Pension paa 4000 Rdl., indtil hendes Børn blev myndige, efter hvilken Tid Pensionen skulde tilfalde hendes ældste Søn, stod ikke i noget rimeligt Forhold til de ca. 25000 Rdl., som Postvæsenet aarlig havde indbragt hende. De 12000 Rdl., hun fik udbetalt straks efter Afstaaelsen, var ingen Godtgørelse herfor, men et Beløb, som Gyldenløve i 1685 havde betalt Poul Klingenberg for Kongen, og som det i Gyldenløves Bestalling var lovet skulde blive tilbagebetalt ham eller hans Arvinger ved en eventuel Afstaaelse af Postvæsenet[1]).

Hvad der bevægede Frederik IV. til at erhverve Postvæsenet tilbage til Staten var alene Hensynet til den deraf flydende Indtægt. Dette fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed af de efter Afstaaelsen udstedte Reskripter. Det uheldige i, at en saa vigtig Institution var i private Hænder, synes slet ikke at have været medvirkende Aarsag, og lige saa lidt var Hensigten med Statens Overtagelse af Postvæsenet at bringe dette til en forøget Udvikling. Til Ære for de Mænd, der hidtil havde staaet i Spidsen for Postvæsenet, tør det imidlertid siges, at der heller ikke tiltrængtes øjeblikkelige Forbedringer eller Udvidelser af Betydning. Institutionen stod i det hele paa Højde med sin Tid. Det var betydelige Fremskridt, der var gjort siden 1653, da Postvæsenet gik over i private Hænder, og da særlig i den Tid, da den dygtige og energiske Poul Klingenberg havde det i Forpagtning. Ogsaa i Familien Gyldenløves Tid var der

sket Fremskridt. Postforordningen af 1694, der endnu var gældende ved Overgangen til Staten, og for hvilken Æren tilkommer Matthias Moth, er et Bevis herpaa.

Den 24. September 1711 var altsaa det Tidspunkt kommet, da Fru Dorothea Krag skulde aflevere Postvæsenet til Staten. Pesten rasede da endnu i Kjøbenhavn, Kongen havde forladt Byen og opholdt sig ved Armeen i Pommern. Konseilet, som under Kongens Fraværelse skulde sørge for at Regeringssagerne blev ekspederet, havde taget Ophold paa Jægersborg. Det er derfor let forklarligt, at Tidsfristen for Afstaaelsen kunde udløbe, uden at man bemærkede det, og man faar da ogsaa Indtrykket af, at dette har været Tilfældet, og at der ikke forud har været truffet Bestemmelse om, hvorledes Postvæsenet som Statsinstitution skulde styres. Først 12 Dage efter at Tidsfristen for Afstaaelsen var udløbet, udgik der et, Hovedkvarteret for Stralsund den 6. Oktober dateret, Reskript til Gehejmeraaderne Vieregg og Gedde om af Fru Dorothea Krag at annamme Generalpostmesterskabet med de dertil hørende og vedkommende Underretninger om Intradernes Beløb og Administrationen og til Etatsraad C. G. Moltke om at have Indseende med Postmestrene og føre Direktionen over Postvæsenet, saa vidt det ej stred imod den til Vieregg og Gedde udstedte Befaling[2]). Samme Dag fik Fru Dorothea Krag Ordre til at aflevere Postvæsenet til Vieregg og Gedde. Disse begyndte deres Virksomhed den 12. Oktober; i hvert Fald er de første Skrivelser fra dem dateret denne Dag; men Afleveringen af Reglementer og Dokumen-

ter fandt først Sted den 3. December, efterat Fru Dorothea Krag gentagne Gange var opfordret til at efterkomme Kongens Ordre.

De tre Mænd, hvem Bestyrelsen af Postvæsenet saaledes var overdraget, beklædte alle tre tillige andre Embeder, de to endogsaa uden for Hovedstaden. Claus Henrik v. Vieregg, der var født 1655, var efter fra 1684 at have været Kammerjunker og fra 1690 Hofmester hos Prins Christian i 1694 blevet Amtmand over Antvorskov og Korsør Amter. I 1710 var han blevet Amtmand over Vordingborg Amt og var fra 1704 tillige Deputeret i Land- og Søetatens Generalkommissariat. Efter i 1694 at være blevet virkelig Etatsraad var han 1703 blevet Gehejmeraad og 1705 hvid Ridder[3]). Frederik Eiler Gedde, der var en Søn af Rigsadmiralen Ove Gedde, var født 1641. Han nævnes første Gang 1677 som Chef for Orlogsskibet „Neptunus“, hvormed han den 1. Juli deltog i Slaget i Køge Bugt. Kort Tid efter forfremmedes han til Schoutbynacht; 1687 udsendtes han som Viceadmiral til Nordsøen med en Eskadre, 1702 blev han hvid Ridder, 1704–6 var han ansat som Overdirektør for Norges Indrulleringsvæsen, 1707 blev han Gehejmeraad, 1710—12 og senere 1712—13 var han Medlem af Generalkommissariatet i Søetaten[4]). Caspar Gottlob Moltke, der var født 13. Maj 1668 i Mechlenburg, var 1692 blevet Hofjunker hos Christian V og 1700 Amtmand over Frederiksstad og Smaalenene, men maatte af Hensyn til Klimaet og sit svagelige Helbred allerede 1703 opgive dette Embede, hvorefter han s. A. blev Amtmand over Møens Amt. I 1708 blev han Etatsraad. Han var meget yndet af

Frederik IV, der oftere besøgte ham paa Møen, hvor han ejede Nygaard, det nuværende Marienborg [5]).

Af disse tre Direktører var Moltke den eneste, der ifølge sin Fortid kunde ventes at have noget Kendskab til Postvæsenets Administration, idet han, i den sidste Tid Postvæsenet var i Fru Dorothea Krags Besiddelse, havde været Direktør for dette, og det var vel ogsaa af den Grund, at han fik det Hverv „at have Indseende med Postmestrene og føre Direktionen over Postvæsenet“. Men uheldigvis var Reskriptet af 6. Oktober, der bærer Præg af at være et Hastværksarbejde, meget uklart affattet, hvad der straks gav Anledning til Strid mellem Direktørerne. Moltke fortolkede nemlig, sikkert med Rette, Reskriptet saaledes, at Vieregg og Gedde kun havde med Administrationen af Postvæsenets Indkomster at gøre, medens den øvrige Direktion tilkom ham. Vieregg og Gedde hævdede derimod, at disse to Ting ikke kunde adskilles, men nødvendigvis hørte sammen, „efterdi alle Sager saasom hænge tilhobe med Kassen“. De lod i November udgaa Cirkulære til samtlige Postmestre om, at Kongen havde overdraget dem Postvæsenets Administration; men heri omtaler de aldeles ikke Moltke. Følgelig henvendte Postmestrene sig i alle Anliggender til dem. Moltkes Protester mod, at de gjorde Indgreb i hans Forretninger, afviste de meget bestemt og opfordrede ham til at meddele dem, hvori hans Direktion bestod, „paa det vi deraf kunne have Efterretning at separere os fra hvad Hr. Etatsraads Funktion vedkommer“. Paa Moltkes gentagne Henvisninger til Reskriptet af 6. Oktober fik han kun til Svar, at de ikke deraf blev

klogere [6]). Imidlertid vedblev Vieregg og Gedde med en Sekretærs Hjælp at besørge Forretningerne, men snart fik de ved deres Side en Mand med Kendskab til det praktiske Postvæsen. Denne Mand var den daværende Postkontrolør i Hamburg, Christian Christopher Erlund. Han var efter en meget eventyrlig Fortid havnet i Hamburg, hvor han havde faaet Ansættelse ved det danske Postkontor, og hvor han, medens Postvæsenet var i Fru Dorothea Krags Besiddelse, havde henledet hendes Opmærksomhed paa sig ved sin Iver for at formere hendes Indtægter. Til Løn herfor var han hurtig avanceret til Postkontrolør. Han havde imidlertid ogsaa paa anden Maade gjort sig bemærket, nemlig ved sin noksom bekendte Virksomhed med at aabne Breve og derigennem skaffe Regeringen Oplysninger af politisk Betydning. Til Kjøbenhavn turde han imidlertid ikke komme, da der hvilede en Dødsdom paa hans Hoved for Drabet af en kongelig Lakaj [7]). Herfor var han imidlertid i Juli 1711 blevet benaadet, og den 30. Januar 1712 blev han udnævnt til Overpostkontrolør i Danmark og Fyrstendømmerne med en aarlig Gage af 600 Rdl. Efter at have ordnet Postgangen i Jylland kom han i Juli 1712 til Kjøbenhavn.

Oprettelsen af dette Embede og Erlunds Udnævnelse hertil synes ikke at være sket efter Direktørernes Indstilling. I hvert Fald er der ikke afgivet nogen Forestilling i Sagen. Ret mærkeligt er det ogsaa, at der i den for Erlund den 24. Novbr. 1712 af Kongen udfærdigede foreløbige Instruks ikke tales om, at Erlund skulde sortere under Direktø-

rerne. Det paalægges ham heri at have Indseende med Postmestrene, at de deres Tjeneste forsvarlig forretter, og at Posterne befordres uden Forsømmelse, samt at drage tilbørlig Omsorg for Postintraderne, og, hedder det videre, „ellers om noget, Postvæsenet vedkommende, af Vigtighed skulde forefalde, saa haver Du det til Os allerunderdanigst at referere, og ellers Dig derom med Vores 2de Gehejmeraader, Os elskelige Hr. Friderich Gedde og Hr. Wilhelm von Platen*), Ridder p. p., samt vores Etatsraad, Os elskelige Caspar Gottlob Moltke, at raadføre". Til Slutning meddeles det, at Postforvalteren i Kjøbenhavn er blevet beordret til, altid, naar Posten ankommer, straks at tilkendegive Erlund dette, „paa det Du Dig i Posthuset kan vide at indfinde, Din Tjeneste des bedre kan vide iagt at tage" [8]). Denne Slutningsbemærkning frister til at antage, at der med Erlunds Ansættelse i dette for ham oprettede Embede har været forbundet en anden Hensigt, nemlig den, at drage Nytte af hans Dygtighed som Spion; thi han kunde sikkert have varetaget sit Embede som Overpostkontrolør bedre paa anden Maade, en ved hver Gang at være til Stede ved Postens Ankomst til Kjøbenhavn.

Den 19. Juli 1712 udstedte Frederik IV en Fundation angaaende Anvendelsen af Postvæsenets Overskud til Pensioner. Vi skal senere komme tilbage til denne og her kun bemærke, at det i denne bestemtes, at Direktørerne for Fundationen altid skulde være 2 Gehejmeraader, den ene af dansk, den anden af tysk Ekstraktion. Der stod intet i Fundationen

---

*) v. Platen havde afløst Vieregg som Postdirektør i Juli 1712, hvorom senere.

om, at Direktørerne for denne tillige skulde være Direktører for Postvæsenet, hvad jo ikke var en Nødvendighed, og det kunde derfor se ud, som om Moltke derved fik Ret i sin Paastand, at han skulde være Direktør for Postvæsenet, medens Vieregg og Gedde, der begge opfyldte Betingelserne for at være Direktører for Fundationen, idet de begge var Gehejmeraader, Vieregg af tysk og Gedde af dansk Ekstraktion, kun skulde være Direktører for Fundationen og som saadanne forvalte de dertil af Postrevenuerne henlagte Midler. Der fandt imidlertid ingen Forandring Sted i Direktionen, idet Moltke fremdeles blev holdt udenfor. Vieregg og Gedde søgte ikke, hvad der havde været det naturligste, at faa Spørgsmaalet afgjort af Kongen og da tillige at faa bestemte Instruktioner for deres Forretningsomraade, hvortil der ogsaa i andre Retninger trængtes. De lod alt blive, som det var, og snart efter gik de begge over i andre Embeder. Allerede 18. Juli 1712 blev Vieregg udnævnt til Vicestatholder i Norge*) og afløstes som Postdirektør af Gehejmeraad Wilhelm Frederik v. Platen.

Platen havde fra 1687 været ansat i Hoftjenesten indtil 1698, da han tiltraadte en længere Rejse til Frankrig og Italien. Han nærede stor Interesse for Bygningsfaget, og fra Begyndelsen af 1699 nævnes han i Stillingen som Overbygningsinspektør. 1702 var han blevet Etatsraad og 1705 udnævnt til Overbygningsdirektør eller Generalbygmester. Meget yndet af Kongen, var han 1706 blevet Hofmarskal, 1708 hvid Ridder og senere Gehejmeraad, hvad han i hvert

*) Vieregg døde i Norge 14. Juli 1713.

Fald var, da han i 1712 blev Postdirektør[9]) *). Et Aar efter Viereggs Udnævnelse til Vicestatholder blev Geddé, 30. Juni 1713, udnævnt til Stiftamtmand i Fyen**) og i August s. A. afløst som Postdirektør af Gehejmeraad Chr. v. Lenthe, der udnævntes hertil den 19. August. Lenthe, der var født 1649, havde fra 1675 været ansat i Diplomatiet, fra 1680 som overordentlig Gesandt i England og fra 1688 i Holland. I 1681 havde han faaet Titel af Raad, var 1682 blevet optaget i Adelstanden og 1684 Etatsraad. 1695 var han blevet hvid Ridder og 1697 Gehejmeraad. Efter at have beklædt Stillingerne som Overceremonimester og Overhofmester for det ridderlige Akademi var han i August 1699 indtraadt i Konseilet og tillige blevet Overkrigssekretær ved Hær og Flaade, samt Deputeret i Land- og Søetatens Generalkommissariat. 1710 var han atter udtraadt af Konseilet. Fra 1712 var han Medlem af Direktionen for Fattigvæsenet[10]).

I den Tid, Platen fungerede som Direktør sammen med Gedde, blev der intet foretaget for at faa Spørgsmaalet om Moltkes Direktørstilling afgjort. Straks efter at Lenthe var blevet Direktør, tog han imidlertid dette Spørgsmaal op og tillige Spørgsmaalet om en Instruks for Generalpostamtet, hvori dets Forretningsomraade og Myndighed kunde fastslaas. Hertil trængtes der i høj Grad; thi Generalpostamtets Tilværelse synes at have været temmelig upaaagtet af de andre Kollegier. En Postmester i Kolding

---

*) Biogr. Lexikon angiver 1714 som Aaret for hans Udnævnelse til Gehejmeraad.

**) Gedde døde i Odense 13. April 1717.

fik f. Eks. i Septbr. 1712, da Generalpostamtet alt havde bestaaet i et Aar, gennem Kancelliet Kongens Tilladelse til at afstaa sit Embede til en anden, og ikke alene var Generalpostamtet ikke hørt i denne Sag, men det modtog Meddelelsen herom gennem den Mand, der havde faaet Embedet. Nu indgik imidlertid Lenthe og Platen med en Forestilling til Kongen, hvori de gjorde opmærksom paa, at hverken de, Moltke eller Erlund var forsynet med Instrukser*), hvorved der opstod stor Uorden og Konfusion, da ingen af dem ret vidste, hvilken hans Funktion var. Omendskønt Moltke, hedder det, i 1711 var blevet beskikket til Direktør over Postmestrene, havde han hidtil ikke antaget sig Postvæsenet; men Gehejmeraaderne Vieregg og Gedde havde besørget hele Administrationen. De henstillede derfor, at Moltke fik Befaling til, enten at antage sig Postvæsenet eller, hvis hans Lejlighed ikke var dertil, da at frasige sig det. — Det var, som vi har set, temmelig uberettigede Beskyldninger, der her rettedes mod Moltke, og han forsvarede sig ogsaa kraftigt; da han fik Lenthes og Platens Forslag „om Postvæsenets Administration og Direktion paa en vis Fod at sætte“ til Erklæring. Han oplyste, at han straks efter sin Beskikkelse til Direktør havde tilskrevet samtlige Postmestre om at henvende sig til ham i paakommende Tilfælde; men han havde for øvrigt ikke faaet at vide, hvilke hans Forretninger var. Efter i Januar 1712 at have været hos Kongen i Kolding („paa hvilken Rejse jeg, Gud bedre det,

---

*) Som foran anført havde Erlund af Kongen faaet en foreløbig Instruks; men det er ikke usandsynligt, at Lenthe og Platen ikke har kendt denne.

desværre moxen tilsatte min Helbred, den jeg ikke endnu fuldkommen har erlanged") havde han paa Grund af Sygdom ikke senere været i Kjøbenhavn. Han erklærede, intet at have forsømt; men at Vieregg og Gedde havde modtaget Forespørgsler fra Postmestrene og derpaa resolveret, hvad der tilkom ham, og saaledes var indfaldet i hans Funktion, ansaa han nok for troligt. Han tilraadede imidlertid, ligesom Lenthe og Platen, at der blev udfærdiget Instruktioner.

I December 1713 indgav derpaa Moltke sammen med Erlund, der paa den Tid stod paa en meget spændt Fod med Lenthe, et Forslag til Kongen om en Instruks. Erlunds Forslag gik i Hovedsagen ud paa, at der kun skulde være een Direktør, og at Overpostkontroløren ikke skulde være Direktøren undergiven, men alene dependere af Kongens Ordre, „efterdi hans Funktion som en Fiscal i Postvæsenet vorder brugt". Man mærker her Erlunds Frygt for, at han i en ny Instruks skulde blive stillet under Direktørerne, hvorom der, som foran bemærket, intet stod i den foreløbige Instruks. Da Lenthe og Platen fik dette Forslag til Erklæring, indgav de imidlertid selv et Forslag til Instrukser baade for Direktørerne og for Erlund, og dette Forslag blev 7. Juni 1714 approberet af Kongen. For Direktørernes Vedkommende fastsattes det i Instruksen, at de skulde befale over samtlige Postmestre i Danmark og Fyrstendømmerne. De skulde drage Omsorg for, at Postforordningen blev efterlevet, og at Fundationen af 19. Juli 1712 opretholdtes. De skulde flittig forsamles og i deres Forsamling tilkalde Erlund. Særlig skulde de vaage

over, at Postmestrene rettidig indsendte Intraderne og Ekstrakterne for hvert Kvartal, for Sjællands og Fyens Vedkommende senest 2, for Jyllands 3 og for Holstens 4 Uger efter hvert Kvartals Udløb. Blev denne Tidsfrist overskredet, skulde den paagældende Postmester bøde 100 Rdl., og, dersom det trak ud 6 eller 8 Uger, da afskediges, hvorefter Intraderne uden videre skulde inddrives ved Eksekution. 12 Uger efter hvert Aars Udløb skulde Direktørerne aflægge Regnskab til Kongen. Samtlige Postmestre skulde forsynes med Instruks, og hvert Aar skulde Direktørerne lade forfærdige Postmemorialer, hvori for hvert Sted var fastsat Befordrings- og Ekspeditionstid. For hvert Brev, der gik tabt, skulde den skyldige bøde 10 Rdl., og for hvert Kvarter, Posten blev opholdt over den fastsatte Tid, 4 Rdl. Postprotokollerne skulde gennemdrages og forsegles af Direktørerne, i hvis Signet skulde være anbragt det danske og holstenske Vaaben og i Omskriften „Danske General Post-Amts Seigl". Direktørerne skulde gøre Indstilling om alle nye Ansættelser af Embedsmænd og sørge for, at alle Postmestre stillede Kaution. I Tilfælde af Forseelser af grov Beskaffenhed skulde de suspendere den skyldige og anlægge Proces imod ham. Denne var for Direktørernes Vedkommende fri, ligesom de ved Afslutning af Kontrakter vedrørende Postvæsenet var fritaget for at anvende stemplet Papir. Tillige gentoges i Instruksen Fundationens Bestemmelser om, at Direktørerne skulde gøre Indstilling angaaende Pensionernes Fordeling. I Instruksen for Erlund paalagdes det ham at bistaa Direktørerne med Raad og Daad og møde i deres For-

samling, naar det fordredes. 2 Gange aarlig skulde han inspicere samtlige Posthuse og særlig have sin Opmærksomhed henvendt paa, at der i de portofri Breve ikke forsendtes Breve, som var portopligtige, og han havde i den Anledning Ret til at lade saadanne Breve aabne i Afsenderens eller Modtagerens Nærværelse, dog at han, saafremt et saadant Brev var afsendt under et Kollegiums Segl, skulde lade dettes Chef aabne Brevet. Fandtes der i saadanne Breve indlagt portopligtige Breve, skulde Afsenderen bøde første Gang 4 Rdl. og anden Gang dobbelt saa meget, hvilke Beløb tilfaldt Postkassen. Paa Rejser skulde Erlund have 5 Mark daglig i Diæter samt fri Rejse. Naar efter hvert Kvartals Udløb samtlige Postkontorers Ekstrakter var indsendt, skulde han revidere disse og, efter at have gjort sine Udsættelser, forelægge dem for Direktørerne. Endvidere havde han efter hver Posts Ankomst til Kjøbenhavn at revidere de medfølgende Timesedler[11]).

Med Hensyn til Antallet af Direktører har det formodentlig været Meningen, at der fremtidig kun skulde være 2 Direktører, thi i en af Lenthe og Platen kort Tid før Indsendelsen af deres Forslag afgiven Erklæring over forskellige Henstillinger fra Moltke ytrer de, at de ikke kan indse, hvorfor en særlig Direktør over Posten skulde være nødvendig, eftersom de hidtil havde besørget det hele med Overpostkontrolørens Hjælp, medens den af Moltke førte Direktion aldeles ikke havde været nødvendig. Moltke ønskede for øvrigt selv at blive fritaget for Hvervet som Direktør, og dette Ønske fik han opfyldt. Et halvt Aar efter Instruksens Stadfæstelse blev han, 7.

December 1714, „forlovet fra den Direktion, som han havde haft over Postvæsenet“ [12]).

Det var altsaa nu fastslaaet, at der fremtidig kun skulde være 2 Direktører, og at disse skulde have hele Administrationen under sig, og saaledes blev det i det Tidsrum, vi her har at gøre med. Bestemmelsen i Fundationen om, at Direktørerne altid skulde være to Gehejmeraader, blev kun overholdt for de følgende 3 Direktørers Vedkommende, for den sidstes endda kun, ved at han udnævntes til Gehejmeraad samme Dåg, som han blev Postdirektør. Indtil 1720 synes Direktørerne at have været sideordnede og kaldtes da enten Direktører i Generalpostamtet eller Generalpostdirektører. Fra 1720—1740 kaldtes den ældste af dem Direktør, den anden Meddirektør, dog med en enkelt Undtagelse, (Erlund); senere benævnes de første og anden Direktør.

Direktørerne skiftede særlig i den første Tid efter 1711 hyppig. Vi har set, i hvor kort Tid Vieregg og Gedde fungerede, og Lenthe og Platens Regimente blev heller ikke af lang Varighed. Den 22. Marts 1717 blev Platen udnævnt til Amtmand i Sønderborg og i August s. A. gik Lenthe som Stiftamtmand til Fyen*). Platen afløstes som Direktør af Gehejmeraad Vincents Lerche, der blev udnævnt 22 Marts 1717. Lerche, der var født 4. April 1666, havde været Kammerjunker hos Christian V, var derefter blevet Etatsraad og Ordenssekretær (1690), snart efter Ceremonimester, 1709 hvid Ridder og 1717 Gehejmeraad. Han var tillige en af Direktørerne for

*) Platen døde i Sønderborg 27. April 1732 og Lenthe i Kjøbenhavn 2. Novbr. 1725.

Fattigvæsenet og Medlem af Direktionen for Silkehuset og for Børnehuset paa Christianshavn [13]). Efter at Lenthe var blevet Stiftamtmand, fungerede Lerche alene, indtil 4. Februar 1718 Gehejmeraad Caj Burchard, Greve af Ahlefeldt, blev beskikket til Direktør. Han var født 13. August 1671 i Oldenburg, hvor hans Fader var Overlanddrost. Han var traadt i dansk Statstjeneste og 1705 blevet Kammerherre og Deputeret i General-Landetatens Kommissariat, 1713 hvid Ridder og 1717 Gehejmeraad i Konseilet. Ahlefeldts Virksomhed som Postdirektør blev imidlertid kun af kort Varighed; den 21. December 1718 afgik han ved Døden [14]) og hans Eftermand blev Overhofmarskal Vilhelm Mouritz v. Münnich, der den 2. Januar 1719 blev udnævnt til Gehejmeraad og Direktør i Generalpostamtet. Münnich, der egentlig hed Munck til Büseck, hørte til en gammel hessisk Slægt. Han blev født den 29. December 1665 og kom i sin Ungdom til Danmark, hvor Dronning Charlotte Amalie tog sig af sin Landsmand. Han blev først Kammerjunker hos Dronningen og derefter 1705 Hofmarskal hos Kronprins Christian. 1712 gik han i samme Charge over i Dronning Louises Etat, blev 1714 Overhofmarskal og Aaret efter hvid Ridder. 1718 traadte han i den senere Dronning Anna Sofies Tjeneste og fungerede som Overhofmarskal ved hendes Kroning 1721. Fra 1714 var han tillige Medlem af Missionskollegiet [15]).

Kort efter at Münnich var tiltraadt, indgav Lerche Ansøgning om at blive fritaget for Hvervet som Direktør, og 5. April 1719 bevilgede Kongen hans An-

søgning[16]) *). Den ene Direktørplads stod derefter ubesat til 25. Januar 1720, da Deputeret for Finanserne Etatsraad Andreas Weyse blev beskikket til Meddirektør. Weyse, der var født 1664, var 1713 blevet Deputeret i Feltkommissariaret, 1716 Deputeret i Søetatens Generalkommissariat og 1718 Deputeret for Finanserne. Ved sin Udnævnelse til Meddirektør i Generalpostamtet fratraadte han sin Stilling som Deputeret for Finanserne med Bibeholdelse af sin Gage, 2000 Rdl. Den 2. Decbr. 1721 blev Münnich udnævnt til Amtmand over Gottorp og Hütten Amter**) og 16. Jan. 1722 blev derefter Weyse beskikket til Generalpostdirektør, og Justits-, Kancelli- og Regeringsraad August Frederik v. John til Meddirektør. Da Weyse, der 6. Februar 1722 var blevet Konferensraad, den 15. Maj 1725 afgik ved Døden, blev den 28. s. M. v. John og Erlund begge beskikket til Direktører i Generalpostamtet[17]).

Forinden vi fortsætter med at nævne de øvrige i denne Periode fungerende Direktører, vil vi skænke Erlund en nærmere Omtale, thi han var i de Aar, hvorom vi her taler, den, der, baade før og medens han var Direktør, var den egentlig ledende i Postvæsenets Administration. Det kan ikke betvivles, at han har været en dygtig Mand og i Besiddelse af en overordentlig Arbejdsevne, og hans Udnævnelse til Direktør i Generalpostamtet vilde derfor, set fra dette Standpunkt, have været fuldt ud fortjent; men der

---

*) Lerche blev senere Overceremonimester og Elefantridder. Han døde i Kjøbenhavn 28. Juli 1742.

**) Munnich, der 1730 blev Ridder af Elefanten og 1734 fik l'union parfaite, døde i Slesvig 24. Marts 1741.

klæbede paa den anden Side saa meget Smuds ved hans Karakter, at man har vanskeligt ved at forstaa, at han kunde hæves op til denne Stilling. I Begyndelsen af Generalpostamtets Bestaaen, da Direktørerne idelig skiftede, har det været ham en let Sag at gøre sig uundværlig og derved vinde Indflydelse og Magt. Han synes ogsaa gennemgaaende at have staaet paa en god Fod med Direktørerne, naar undtages Lenthe, der i Begyndelsen af sit Direktorat behandlede ham med udsøgt Ringeagt. Erlund fortæller selv, hvorledes han, naar han var tilsagt til Konference, maatte vente i Timevis og gøre Lenthes Lakajer Selskab, og under Konferencerne, der kunde vare 3 à 4 Timer, maatte staa op hele Tiden. Forholdet mellem dem blev til sidst saa spændt, at Erlund søgte om et andet Embede; men Kongen vilde ikke af med ham i Postvæsenet og gav ham, for at han skulde have mere Autoritet, Titel af Postinspektør [18]). Efterhaanden behandlede Lenthe ham ogsaa med mere Respekt, og de synes til sidst at være blevet de bedste Venner*). Ved Siden af sin Stilling som Overpostkontrolør fik Erlund i 1713 tillige Bestyrelsen af Kjøbenhavns Postkontor, hvis Chef, Postforvalter Lerche, havde Kassemangel. Skønt Lerche et Par Aar efter blev afskediget og en ny Postforvalter ansat, vedblev dog Erlund at være den egentlige Chef for Postkontoret og som saadan at oppebære alle de ved

*) I Erlunds Levnetsbeskrivelse findes en Afskrift af et Brev, som Lenthe i 1719 fra Fyen har tilskrevet Erlund i Anledning af, at han havde faaet Votum i Generalpostamtet. Heri roser Lenthe i stærke Udtryk Erlund, fremhæver hans Dygtighed og ender med at udtale, at naar man ikke kan arbejde sammen med ham, vil man have Vanskelighed ved at komme ud af det med andre.

Kontoret faldende uvisse Indtægter. Ved Indrettelsen af et nyt Posthus i Kjøbenhavn fik han Tilladelse til portofrit at forskrive hamburgske Aviser, som han derefter solgte til Postmestrene i Provinserne, og desuden var han ligesom i Hamburg Udgiver af skrevne Aviser. I 1718 tilstodes der ham Portofrihed for hans Korrespondance, Aviserne vedrørende[19]). Vi har foran omtalt, hvorledes han, medens han var i Hamburg, ved at aabne Breve havde skaffet Regeringen vigtige politiske Oplysninger. Efter at han var kommet til Kjøbenhavn fik han rig Lejlighed til at udvikle sit Talent i denne Retning, og det manglede ikke paa Anerkendelse af hans Virksomhed paa dette Omraade. Det er andetsteds udførligt omtalt, hvorledes han ved Krænkelse af Brevhemmeligheden og ved at finde Nøglen til den Chifferskrift, hvormed Brevene var skrevet, forhindrede Magnus Stenbocks Flugt og bidrog til at afsløre det gottorpske Rænkespil. Som Belønning herfor blev han den 4. Marts 1715 udnævnt til Kammerraad og s. D. til Toldinspektør i Kjøbenhavn med 1000 Rigsdaler aarlig Gage og med Tilladelse til at beholde sit Embede i Postvæsenet[20]). Han maa saaledes have haft en betydelig Indtægt; men han var baade ærgerrig og pengegridsk. I Januar 1719 fik han Sæde og Stemme i Generalpostamtet med Ret til at underskrive, dog ikke i Sager, som angik hans eget Embede. Der tales ikke i det i den Anledning til Direktørerne udstedte Reskript om, at Udnævnelsen skete efter deres Indstilling; men der henvises til, at der i Kammerkollegiet er saadanne tilforordnede, hvorefter meget udførligt udvikles det uheldige i, at der, saa-

fremt en af Direktørerne var fraværende, kun var een til at underskrive, ligesom det kunde forefalde, „at undertiden de to var af different sentiment, og saaledes Sagen ikke var at afgøre, hvilket ellers, naar der ere tre in collegio, ingen difficultet giver, eftersom majora da gælder“ [21]). Det er sandsynligvis Erlund, der her har benyttet sig af Kongens Gunst og selv foranlediget Udnævnelsen for paa den Maade at bane sig Vejen til en af Direktørposterne. Han vilde formodentlig ogsaa hurtigere have naaet dette Maal, saafremt han ikke havde skabt sig Fjender, der lurede paa ham, samlede Beviser og endelig faldt over ham.

Allerede før han fik Sæde i Generalpostamtet, havde han 2 Gange maattet værge sig mod Fjender. Først var det en Jøde ved Navn Aron Goldzieher, der søgte at tilrive sig Æren og Belønningen for Opdagelserne i den stenbockske Sag. Derefter var der af en anonym blevet indgivet en Klage til Kongen over Erlund, som beskyldtes for „Nachlassighed og utilbørlig Connivence“ i sit Toldinspektørembede. Begge Gange slap han godt fra det. I den sidste Sag blev han pure frifundet, medens Klagen offentlig af Bøddelen skulde opbrændes. Nu fik han imidlertid en Sag af en alvorligere Beskaffenhed. Den 28. September 1719 blev der indgivet en Klage til Kongen over Erlund for mislig Omgang med hans Embedsførelse. Klageren var en Postskriver Bendix Jørgensen, der tidligere havde været Erlunds gode Ven og Haandlanger, men nu var hans bitre Fjende. Den 2. Oktober fik Direktør i Generalpostamtet Gehejmeraad Münnich, Etatsraad Caspar Bartholin og Etatsraad Frederik Rostgaard Ordre til at sammentræde i en Kommis-

sion og undersøge Sagen. Angiveren var imidlertid ikke gaaet hemmeligt nok til Værks. Allerede i Juni Maaned havde Erlund faaet Nys om, at Klagen var eller vilde blive indgivet, medens dette først fandt Sted i September, og med den ham aldrig svigtende Resoluthed gik han straks i Lag med at træffe sine Foranstaltninger for at redde sig ud af Kniben. Ved List satte han sig i Besiddelse af nogle af Jørgensens Papirer, og dem, han ikke kunde faa paa den Maade, lod han ved Hjælp af nogle Toldbetjente med Magt fratage Jørgensen. Selv Breve, som Jørgensen havde sendt hjem til sin Fader, fik han, ved at lade sin Tjener udgive sig for Jørgensens Ven og skrive til Faderen, bragt i sit Værge*). Da Angiveren saaledes var sat ud af Stand til at bevise Rigtigheden af sine Beskyldninger, var det vanskeligt at komme Erlund til Livs. Det lykkedes dog gennem Vidneforklaringer, bl. a. af flere Posmestre, at tilvejebringe vægtige Indicier for, at Erlund i sine Embedsstillinger havde bedraget Staten for ikke ubetydelige Summer. Han havde saaledes benyttet den ham tilstaaede Portofrihed til at besvige Postkassen ved at lade private Breve i Hundredevis afgaa under sit Kuvert og paa samme Maade modtage saadanne Breve fra sin Svoger, Postsekretær Gangloff i Hamburg. Hans Postskrivere, Caspar Grill og Angiveren Bendix Jørgensen, der skrev Aviser til Postmestrene i Provinserne, havde

---

*) Betegnende for Erlund er det, at han nærede Mistanke til alle. Da hans Tjener havde skrevet tll Jørgensens Fader, som boede i Kolding, skrev Erlund til Postmesteren i Haderslev og beordrede ham til at sende ham alle Breve, som under Tjenerens Adresse maatte indgaa fra Kolding. Han frygtede, at Tjeneren var i Komplot med Jørgensen.

med hans Vidende forsendt disse portofrit og i Avispakkerne befordret private Breve, uden at Erlund, skønt gjort opmærksom herpaa, var skredet ind. I Anledning af at der var forhandlet med Erlund om Forpagtning af Postintraderne for en vis aarlig Sum, hvortil vi senere skal komme tilbage, havde han i Aaret 1718 paalagt sine Postskrivere at sætte Taksten for Brevene lavere end foreskrevet og opfordret Postmestrene rundt i Landet til at gøre det samme, for at den Afgift, han skulde svare, kunde blive saa meget mindre. Det antoges, at han paa den Maade havde formindsket Postvæsenets Indtægter med ca. 4000 Rdl.*). De Breve, han i den Anledning havde skrevet eller ladet sine Haandlangere, bl. a. selve Angiveren, skrive, lod han sig sende tilbage, for at de ikke skulde tjene som Bevis imod ham. Han havde end ikke generet sig for at besvige Smaafolk for deres surt erhvervede Penge. 2 Helsingørsbude, der skulde have 1 Rdl. ugentlig i Løn hver, altsaa 52 Rdl. aarlig, havde han i 5 Aar kun betalt 48 Rdl. hver, men ført 52 Rdl. til Udgift i Regnskaberne. For Toldvæsenets Vedkommende oplystes det, at Overvisitatorerne havde faaet deres Andel af de Varer, der var blevet konfiskeret; men ingen af Konfiskationerne var opført i Protokollerne, og de fattige havde ikke faaet en eneste Skilling af Konfiskationerne eller Straffebøderne. Jørgensen havde ogsaa beskyldt Erlund for at have aabnet Breve; men da der den 2. Septbr. 1719 af Kongen var udstedt et Patent for ham, at han skulde være fri for al videre Tiltale

*) Postintraderne for 1718, sammenlignet med foregaaende Aar, udviser en Nedgang af ca. 5000 Rdl.

i den Anledning, blev dette Forhold ikke inddraget under Undersøgelserne. Da Jørgensen imidlertid oplyste, at Erlund engang under sit Ophold i Pommern endogsaa var gaaet saa vidt, at han havde aabnet Kongens egne Breve, fik Kommissionen Ordre til at forhøre ham herom. Jørgensen kunde imidlertid ikke bevise sit Udsagn, og Erlund nægtede det. Kommissionen var ikke enig om, hvorledes Erlund skulde dømmes. Selv nægtede han alt, eller, hvor dette ikke lod sig gøre, søgte han, som Rostgaard i sit Votum siger, „med adskillig Forklaring at sætte en god Farve derpaa“ *). Han tilbød at aflægge Ed paa, at alle Jørgensens Angivelser var falske; dette vilde Rostgaard og Münnich imidlertid ikke tilstede; men medens disse to vilde dømme ham paa Indicier, mente derimod Bartholin, at Erlunds undergivnes Paasagn intet kunde gælde uden lovligt Bevis. Følgen blev, at Rostgaard og Münnich afgav den Kendelse, at Erlund skulde afsættes fra sine Embeder og betale i Erstatning til Staten 5800 Rdl., medens Bartholin frikendte ham. Voteringerne var allerede forelagt Kongen, da Jørgensen fremkom med Tilstaaelse om, at alle hans Beskyldninger mod Erlund var opdigtede og falske. Undersøgelsen optoges paa ny og gav til Resultat, at det var Erlund, der havde faaet Jørgensen til at tilbagekalde Beskyldningerne. Det var nemlig under Sagens Forløb blevet oplyst, at Jørgensen havde gjort sig skyldig i Tyveri af en Veksel,

*) Han forklarede t. Eks. angaaende Helsingørsbudenes Løn, at han havde baaret sig saaledes ad, for at Regnskaberne kunde stemme med hans Formands Regnskaber, og havde løbet an paa, at Revisionen vilde bemærke Fejlen. Han var imidlertid indtil 1720 selv Chef for Revisionen.

som i et Brev var sendt fra Norge til en Købmand i Kjøbenhavn. Erlund var som Chef for Kjøbenhavns Postkontor blevet dømt til at betale Beløbet, medens Jørgensen den 30. April 1721 var dømt til Galgen. Dette havde Erlund benyttet sig af og lovet Jørgensen at sørge for, at han blev benaadet med Landsforvisning, naar han vilde tilbagekalde sine Beskyldninger mod ham. Herpaa var Jørgensen gaaet ind, og Erlund havde selv forfattet det Brev, hvori Beskyldningerne imod ham erklæredes for løgnagtige. Erlund syntes nu redningsløst fortabt; da modtog Kommissionen imidlertid den 17. April 1722 et kgl. Reskript, hvori det meddeltes, at Processen imod Erlund i Anledning af Bendix Jørgensens Beskyldninger skulde være hævet, „i Henseende til den Nidkærhed og de tro Tjenester, Erlund i forrige Krigstid imod Os haver udvist". Samme Dag formildedes Jørgensens Straf til Arbejde i Jern paa Bremerholm [22]).

Trods alt hvad der i denne Sag var kommet frem om Erlund, vedblev han dog at bevare Kongens Gunst. Frederik IV synes ikke at have villet give Slip paa denne udmærkede Opdager. Han blev da ogsaa fremdeles benyttet, hvor det gjaldt om gennem Breve at skaffe Oplysninger om Personer, som man havde Mistanke til, og der blev flere Gange, sidst under 5. Febr. 1728, udfærdiget Forsikringspatenter for ham, at han skulde være fri for al Tiltale i Anledning af Breves Aabning paa Posthuset, hvilket altid var sket paa Kongens Befaling. Da Regeringen i 1722 var kommet under Vejr med Poul Juels landsforræderiske Planer, blev det overdraget Erlund at skaffe Oplysninger. Han udførte dette

Hverv baade hurtigt og godt. I Løbet af kort Tid havde han saadanne Breve i sin Haand, at hele Sammensværgelsens Plan laa klar. At foretage Husundersøgelse og fængsle Juel (5. Febr. 1723) overdroges ogsaa Erlund, og han udviste ved denne Lejlighed en sjælden Aandsnærværelse. Han havde nemlig vist Juel et for ham meget kompromitterende Papir. Juel trak det fra ham, rev det itu og stak den Del af det, hvorpaa Underskrift og Datum stod, i Munden for at synke det. Men i samme Nu kastede Erlund sig over ham og satte sine Fingre saa fast mellem hans Halstørklæde og Struben, at han, for ikke at blive kvalt, maatte spytte Papirstykket ud. Erlund var Medlem af den Kommission, som forhørte og dømte Juel, og det var ogsaa ham, der, sammen med et Par Auditører, efter Dommens Afsigelse forhørte Juel, medens han var underkastet Tortur, for at faa ham til at nævne sine medskyldige. Ved den i 1725 nedsatte „gehejme Kommission“ spillede Erlund ogsaa en vigtig Rolle. Brevaabning paa Posthuset blev nemlig ved denne Lejlighed brugt efter en ret anselig Maalestok [23]).

I 1724 blev Erlund udnævnt til Justitsraad, og ved sin Udnævnelse til Direktør i Generalpostamtet fik han Tilladelse til at beholde alle sine øvrige Embeder, dog at han „efter sit allerunderdanigst gjorte Tilbud“ ej skulde have Gage som Direktør [24]). Vandt Erlund saaledes end ikke noget i pekuniær Henseende ved denne Udnævnelse, kom han dog til at indtage en anset Stilling, og det er værd at lægge Mærke til, at medens tidligere den yngste Direktør havde haft den mere beskedne Titel Meddirektør, blev Erlund ud-

nævnt til Direktør. Det mærkeligste var imidlertid, at han som Direktør tillige kunde være Postinspektør og Chef for Kjøbenhavns Postkontor; thi selv om han, hvad for øvrigt ikke berøres i hans Udnævnelse, ikke skulde træffe Afgørelser i Sager vedrørende hans andre Embeder, var han dog Kollega med den, hvem dette Hverv altsaa kom til at paahvile. Allerede medens han havde Votum i Generalpostamtet, var han kommet i Konflikt med Direktørerne angaaende Besvarelsen af Antegnelser vedrørende Kjøbenhavns Postkontors Regnskaber og havde indgivet en Klage til Kongen, der lod en Kommission undersøge Sagen[25]). Her trak Erlund det korteste Straa; men hvor ulige vanskeligere maatte ikke v. Johns Stilling nu være, da Erlund var hans Kollega. Der synes dog ikke i den Tid, de fungerede sammen, at være opstaaet nogen Konflikt imellem dem.

I 5 Aar beklædte Erlund Embedet som Postdirektør. 8 Dage efter Frederik IVs Død blev han, 20. Oktober 1730, afskediget fra alle sine Embeder uden Pension og alle hans Papirer beslaglagte og indleverede i Gehejmekonseillet[26*]). 10 Dage efter, 30. Oktober,

---

*) Efter at være afskediget tog Erlund Ophold i Sønderborg. Herfra indgav han flere Ansøgninger om Understøttelse eller om et nyt Embede. Han minder om alle de Tjenester, han har gjort Kongen, og tilbyder at lade sig underkaste Forhør, for at det kan blive oplyst, at de mod ham rettede Beskyldninger er falske. I Anledning af en Del Antegnelser til hans Regnskaber for Aarene 1721—24, hvilke ikke var afgjort i hans Funktionstid, og hvorved der var udsat ham til Ansvar 3092 Rdl. 70 Sk., tilbød han i 1733, da Sagen paa ny blev optaget, men Regnskaberne imidlertid var gaaet tabte ved Posthusets Brand, at aflægge Ed paa, at han ikke havde tilvendt sig disse Penge, der rigtigt var indgaaet i Postkassen, men urigtigt bogførte. Denne Forklaring sy-

blev v. John udnævnt til Etatsraad og Kommitteret i Rentekammeret, men han vedblev at fungere som Postdirektør til ind i Januar Maaned 1731, da de nye Direktører tiltraadte.

Den 29. December 1730 udnævnte Christian VI Amtmand over Kjøbenhavns Amt Etatsraad Hans Seidelin til Direktør i Generalpostamtet. Til Meddirektør havde Kongen den 22. s. M. udnævnt I. S. Schulin, den senere bekendte Statsmand [27]).

Hans Seidelin, der var født 14. Maj 1665 i Helsingør, kom i 1677 i Tjeneste hos Forvalteren i Danske Kancelli, hvor han avancerede til Kopist. I 1689 blev han Generalkommissariats-Skriver og efterhaanden tillige Krigsbogholder ved Rytteriet i Danmark (1699), Generalkommissariats-Sekretær (1708), Krigskommissær (1709) og Bogholder ved Landetatens Ge-

---

nes ogsaa at være rigtig, og i September s. A. aflagde han Eden, hvorefter Kongen lod Erstatningsansvaret bortfalde. I August 1734 fik han fra Hofmarskal Gram som Svar paa en Ansøgning et Brev, hvori det blev tilkendegivet ham, at han ved forefaldende Lejlighed kunde ansøge om et passende Embede. Den 14. December 1736 blev der tilstaaet ham en aarlig Pension paa 150 Rdl., der fra September 1738 forhøjedes til 200 Rdl. og fra 1744 til 400 Rdl. Endvidere eftergav Kongen ham i 1740 et Beløb af 696 Rdl. 28 Sk., som var udsat ham til Ansvar paa Regnskaberne for Kjøbenhavns Postkontor. Alt dette kan jo skrives paa Barmhjærtighedens Regning, men man har vanskeligt ved at forstaa Grunden til, at Christian VI den 28. Decbr. 1744 udnævnte Erlund til virkelig Etatsraad. Han maa imidlertid vistnok have haft nogle Velyndere ved Hoffet, som har talt hans Sag. I sin Levnetsbeskrivelse taler han om sine Patroner ved Hoffet, som er overbevist om hans Uskyld. Paa det Sted i Levnetsbeskrivelsen, hvor han har nedskrevet Meddelelsen om sin Udnævnelse til Etatsraad, har han med store Bogstaver skrevet til Overskrift: „Tandem bona causa triumphat". Han døde i Sønderborg den 7. August 1754 i sit 82de Aar. (Gp. Res. 1731—37, Fol. 260, 1735—39 Fol 167 og 346, 1740—42 Fol. 18, 1743—46 Fol. 297. Gp. Korresp. Pr. 1733 II Nr. 270. Indl. til sjæll. Tegn Nr. 166. D. K. H 337. c)

neralkommissariat (1710). 12. September 1710 blev han Overkrigskommissær ved Armeen, og 15. s. M. virkelig Kancelliraad. 1711 blev han Deputeret i Generalkommissariatet, 1713 Justitsraad og tillige Land- og Krigskommissær i Sjælland og Lolland-Falster, 7. Januar 1724 virkelig Etatsraad og den 24. s. M. Amtmand over Kjøbenhavns Amt. Kort efter at han var blevet Postdirektør, blev han, 6. April 1731, ophøjet i Adelsstanden og den 28. Oktober s. A. paa Dronningens Fødselsdag virkelig Konferensraad [28]). Johan Sigismund Schulin var født 18. August 1694 i Rostal i det anspachske, hvor hans Fader var Præst. Efter at have faaet en god akademisk Uddannelse og studeret ved forskellige tyske Universiteter blev han Hovmester for de unge Markgrever af Baireuth-Kulmbach, Svogre til Kronprins Christian (Christian VI). Med den ældste af Markgreverne fulgte han til Danmark og kom her i Forbindelse med Kronprinsen. Han vandt hurtigt Prinsens Yndest, og da denne kort efter besteg Tronen som Christian VI, gjorde han et Par Maaneder efter Schulin til Meddirektør i Generalpostamtet, udnævnte ham en Uge efter, 29. Decbr. 1730, til Etatsraad og optog ham 6. April 1731 i den danske Adel. I 1733 blev han Sekretær i Tyske Kancelli, men beholdt sin Stilling i Generalpostamtet, som han imidlertid fratraadte, da han den 28. Maj 1735 blev udnævnt til Oversekretær i Tyske Kancelli [29]).

Schulins Afløser som Meddirektør i Generalpostamtet blev Kammerjunker Wilhelm Ludvig v. Rheder, udnævnt 17. Juni 1735. Han var født 15. Oktober 1703, var 1729 blevet Hofjunker og 1734

Kammerjunker. Da Seidelin den 19. Januar 1740 afgik ved Døden blev Rheder den 22. s. M. udnævnt til første Direktør [30]) og Sekretær i Generalpostamtet Justitsraad Niels Müller til anden Direktør. Müller, der var født 1683, var 5. December 1718 blevet ansat som Sekretær i Generalpostamtet og havde 12. Januar 1731 faaet Sæde og Stemme her som Assessor. 19. Januar 1731 blev han Kancelliraad og 16. Oktbr. 1733 Justitsraad [31]). Rheder, der den 21. Decbr. 1742 blev Etatsraad, og Müller fungerede ved den her omhandle Periodes Slutning endnu som Direktører.

Saa længe Direktørembederne beklædtes af Gehejmeraader, der tillige havde andre Embeder, var de ulønnede*). Weyse var den første Postdirektør, der ikke havde andet Embede ved Siden af, men Aarsagen hertil var ogsaa, at Weyse erklærede, at han paa Grund af sit svagelige Helbred ikke kunde paatage sig at beklæde to Embeder. Han beholdt som Postdirektør de ham som Deputeret for Finanserne tillagte 2000 Rdl., som fra 1722 blev betalt af Postkassen. v. John havde som Meddirektør 600 Rdl. Da han blev Direktør, forhøjedes hans Gage til 1000 Rdl. Erlund fik som foran bemærket ingen Gage som Direktør. Senere lønnedes Direktørerne med 1000 Rdl. og Meddirektøren eller anden Direktør med

---

*) I en Forestilling fra 1743 til Kongen fra Postdirektørerne forekommer følgende Bemærkning: „Den Tid, da der var to Gehejmeraader beskikkede til Generalpostdirektører, som tillige havde andre Betjeninger og ikke fik Løn af Postkassen, men af Zahlkammeret“ (Gpamt. Forest. P. 1740 44 Nr. 75), og i et Brev af 24. Febr. 1719 udtaler Vincents Lerche: „Og som Vi (Gpdir.) ikke nyde derfor enten Løn eller nogen anden Interesse“. (Indlæg Sjæll. Tegn 1719).

800 Rdl*)[32]). I 1743 ansøgte Rheder og Müller om højere Gage, idet de henviste til, at Direktørerne ved de andre Kollegier var bedre lønnet. Den herom afgivne kgl. Resolution er ret karakteristisk. Det hedder nemlig heri, at det af Direktørernes Forestilling fremgaar, „at Postrevenuerne ikke nogen Sinde tilforn, saa længe Postvæsenet i Vore Riger og Lande haver været indrettet, haver gaaet saa højt eller saa meget bedraget, som de nu gør, og at I ved Eders Flid og Stræbsomhed, som I haver anvendt til at forekomme den Underslæb og Afgang, som i saa mangfoldige Tilfælde kan foregaa med Postpengene, der er uvisse og i ganske smaa Partier indløbende Revenuer, at de saaledes, som de bør, i Vores Kasse kunne indgaa, have nogenledes opnaaet den allerunderdanigste Hensigt, I have haft og stedse videre skal have til Vores Interesses Befordring . . . . . Saa give Vi Eder hermed til Kende, at, omendskønt Vores Generalpostkasse er destineret for fattige Enker og nødlidende Folk, saa ville vi dog, i Fald der bliver noget tilovers fra disse, allernaadigst tillægge Direktørerne for Generalpostamtet saa meget, at de deraf kan leve, nemlig enhver aarlig 200 Rdl. fra 1. Oktober 1743.“ [33]). Direktørernes Lønninger var for øvrigt, sammenlignede med Postmestrenes, hvilke vi senere skal omtale, særdeles gode. 1200 Rdl. vilde nemlig nominelt svare til omtrent 3850 Kr. nu til Dags, men maatte i Virkeligheden regnes for lige saa meget som 6—7000 Kr.

*) I 1734 bevilgede Kongen efter Ansøgning Seidelin et Tillæg af 200 Rdl. „dersom Postkassen det kan taale“, og N. Müller fik straks efter sin Udnævnelse et personligt Tillæg af 200 Rdl. (Gpamt. Resol. Pr. 1731—34. Fol. 306 1740 - 42 Fol. 26).

Af hvad tidligere er anført vil det fremgaa, at Generalpostamtet lige fra dets Oprettelse var et selvstændigt Kollegium. Alle dets Forestillinger indsendtes under Forsegling direkte til Kongen. Naar Kongens Resolution var paategnet Forestillingerne, gik disse imidlertid ikke tilbage til Generalpostamtet, men Resolutionerne blev gennem Kancellierne (henhv. det danske og det tyske) ved særlig Skrivelse meddelt Generalpostamtet[34]). Ligeledes blev samtlige Bestallinger Postvæsenet vedrørende udfærdiget af Kancellierne. Herved fik det let Udseende af, at Generalpostamtet var et Kancellierne underordnet Kollegium, og denne Opfattelse synes ogsaa at have været til Stede. Man finder nemlig ofte, at et af Kancellierne meddeler Generalpostamtet, at Kongen har resolveret et eller andet Postvæsenet vedrørende, hvad Direktørerne stadig besvarer med at udbede sig en Ordre med Kongens Underskrift. Til enhver Tid hævdede Direktørerne Generalpostamtets Selvstændighed og taalte ingen Indblanding i deres Myndighed. Da saaledes i August 1714 Erlund skulde foretage en Inspektionsrejse, men i Anledning af den stenbockske Sag fik Ordre til at opsætte denne, modtog han Ordren herom direkte fra Kancelliet. Herover blev Lenthe meget opbragt, skrev til Gehejmeraaderne Krabbe og Sehested, der i Kongens Fraværelse havde underskrevet Ordren, og udbad sig en Forklaring. Han bemærkede, at da han var Generalpostdirektør, burde alle kongelige Ordrer vedrørende Personalet meddeles ham og ikke en underordnet[35]). I Januar 1718 havde Rentekammeret, der skulde have Forstrækning af Postintraderne, sendt Postdirektør

Lerche en Erindringsskrivelse angaaende Opgørelsen for det forløbne Kvartal. Skrivelsen maa formodentlig have haft Form af en Reprimande; thi Lerches Svar var meget skarpt og afvisende. „Deres højtærede af 29. hujus“, skriver han den 31. Januar, „har jeg først idag bekommet, hvorpaa tjener til tjenstlig Gensvar, at de høje Herrer kan aldeles være forsikret, at jeg ikke tager nogen Forsømmelse udi mine Forretninger, men saasom Kvartalsregningerne ikke endnu er indsendte fra alle Postkontorerne, saa jeg har maattet sætte en Del Postmestre i Straf for dessen Udeblivelse, saa kan af slig Aarsag den forlangende Specification ej forfærdiges, inden bemeldte Kvartalsregninger til Generalpostamtet indkomme. Saa snart muligt er, skal den være følgagtig; imidlertid kan det staa Hr. Grev Callenberg og hvem ellers lyster frit at besvære sig derover, hvor de vil; men jeg vil tjenstlig bede, at de høje Herrer vil spare sig den Umage, at notificere mig slige Trusler, saasom han skal faa behørig Svar derpaa, naar han adresserer sig hos mig selv med slige Komplimenter, som jeg ikke er ham eller nogen anden gestændig at tollerere“ [36]).

I Maj 1721 indgav Münnich og Weyse en Forestilling til Kongen, hvori de androg paa, at Generalpostamtet, der var indrettet paa samme Maade som Kancelliet og Rentekammeret, selv maatte udfærdige Bestallinger og forsyne dem med Kongens Segl. Dette Andragende blev imidlertid under 27. August 1721 afslaaet. Bestallingerne skulde som hidtil udfærdiges af Kancelliet [37]). Grunden til Afslaget var uden Tvivl den, at Embedsmændene i Kancelliet ikke vilde af

med den Indtægt, de havde ved Udstedelsen af Bestallingerne*).

Direktørernes Myndighed var for øvrigt meget indskrænket, en Følge af Enevældens hele Regeringsmaskineri, der krævede Kongens Afgørelse i alle mulige Sager. Særlig under Frederik IV træder dette stærkt frem. At Fastsættelsen af Lønninger og Afsluttelse af Kontrakter om Postbefordringer krævede Kongens Sanktion er en Selvfølge; men der var ingen Udgift for ringe til, at Kongens Resolution maatte indhentes. I det af Kongen i 1722 approberede Postreglement, hvori alle aarlige ordinære Udgifter er opført, hedder det til Slutning: „Hvad ellers videre extraordinære Omkostninger kan forefalde til Maskinerne, hvorved Postsækkene hejses over Volden, samt dertil hørende Strikker og Tove at vedligeholde, item til Maskinerne til Fyret paa Halskov, Knudshoved og Baagø at i Stand holde saa og til Post-Memorialer og Postkarter at lade trykke og forfærdige samt Felejserne at lade reparere og nye forfærdige med videre deslige fornødne uvisse Omkostninger, saa bliver samme efter Vor Generalpostdirektørs Foranstaltninger til nøjeste betingede og os derefter af dennem til allernaadigste Approbation allerunderdanigst forestillet“ [38]).

Medens Generalpostamtet fra 1711 kun havde haft Direktionen over Postvæsenet i Danmark, Fyrstendømmerne og Grevskaberne, fik det ved kgl. Res.

*) Forinden Spørgsmaalet var afgjort, havde Direktørerne udfærdiget en Bestalling og indsendt den til Kongens Underskrift. De fik den imidlertid tilbage; men i en Forestilling til Kongen forvarede de dem imod at have tilsigtet nogen Fordel derved. (Gpamt. Forest. 1721. $^{30}/_{9}$).

af 30. Decbr. 1719 tillige Direktionen over det norske Postvæsen, da dette, der havde været i Ulrich Chr. Gyldenløves Besiddelse, ved dennes Død den 8. Decbr. 1719 hjemfaldt til Kongen. Det norske Postvæsen blev holdt ganske for sig selv med eget Regnskab. I Kjøbenhavn var der et norsk Postkontor, hvis Postmester tillige var norsk Postinspektør, dog kun i den Betydning, at han var Kasserer og Regnskabsfører for den norske Postkasse. Til norsk Postinspektør blev udnævnt Søren Madsen Borthus, der i Gyldenløves sidste Aar havde bestyret det norske Postvæsen for ham. Ved Borthus Død i 1745 blev dette Embede besat med Hoffurer Peder Bech. Tillige var der i Helsingør en norsk Postmester. Den norske Postkasse betalte $^1/_5$ af Administrationens Udgifter, medens de $^4/_5$ afholdtes af den danske. Postvæsenet i Oldenburg var bortforpagtet mod en aarlig Afgift, der i 1746 udgjorde 700 Rdl. I dette Landskab gik tillige en agende Post, af hvilken Interessenterne betalte en Afgift af 100 Rdl. Da under den store nordiske Krig Stralsund i Slutningen af Aaret 1715 var faldet i Danmarks Hænder, lod Danmark etablere en ridende og senere en agende Post mellem Stralsund og Hamburg over Wismar, som ogsaa var i Danmarks Besiddelse. Posterne maatte jo passere Mechlenburg-Schwerin, men da de tillige befordrede Breve for Befolkningen her, og i Rostock holdt en Kommissionær, hos hvem Brevene aflagdes, opstod der Stridigheder med Mechlenburg, og Posten standsede i længere Tid. Ogsaa dette Postvæsen var underlagt Generalpostamtet, men bestyredes af en Krigskommissær Sass. I Aaret 1716 kostede det Danmark 3000 Rdl. Fra

1717 til Fredsslutningen var det bortforpagtet til en Købmand Wulff i Hamburg[39]).

Et Arbejde, der aldeles ikke stod i Forbindelse med Ledelsen af Postvæsenet, blev i 1738 henlagt under Generalpostamtet, idet Aviserne ved Reskript af 10. Oktober 1738 sattes under Censur af Postdirektørerne. Dette Arbejde havde oprindelig paahvilet Professorerne ved Universitetet, senest Politimester Ernst, men fra dennes Død i 1722 antages det, at Aviserne ikke er blevet censureret. Klager fra den russiske Udenrigsminister over danske Avisers for ham fornærmelige Indhold foranledigede, at Censuren atter blev indført. Postdirektørerne, der som Følge af den gode Indtægt, Aviserne skaffede Postkassen, havde god Grund til at holde Haanden beskyttende over dem, udvirkede dog efterhaanden forskellige Lempelser i Censuren. En ny Klage fra Rusland foranledigede, at Direktørerne i 1740 fik Befaling til fremtidig at censurere Aviserne conjunctim, i Stedet for at de før havde ladet Censuren skifte mellem sig. Skønt Aviserne undertiden satte sig udover den strenge Censur, hvad der bl. a. fremkaldte en Klage fra England, blev Censuren dog ikke skærpet, men efterhaanden blev Aviserne paa visse Betingelser helt fritaget for denne. Censuren betragtedes dog ikke som ophævet, men kun som suspenderet. Generalpostamtet vedblev lige til 1756 at være den Autoritet, under hvis Tilsyn Aviserne stod, og gennem hvilken Henvendelser til dem fra Regeringen skete[40]).

Generalpostamtet blev ogsaa af Regeringen benyttet til at holde denne à jour med alle i Landet

forefaldende betydelige Begivenheder. I et Cirkulære fra Generalpostamtet af 16. Oktober 1731 til samtlige Postmestre hedder det nemlig i Slutningen: „Herhos forstændiges og fornævnte kongelige Postmestre, at naar noget nyt af nogen Betydelighed i deres Egn kunde forefalde, de os derom med næste derpaa følgende Post maa give Efterretning". Denne Ordre blev gentagne Gange indskærpet, og fra flere Postmestre indkom ogsaa Meddelelser af denne Slags, særlig om større Ildebrande. Var det Meddelelser om vigtigere Begivenheder, som f. Eks. i 1745 om Jordskælv i Holstebro, forlangtes der yderligere Oplysninger. Generalpostamtet synes at have lagt megen Vægt paa at faa disse Meddelelser. I 1749 hedder det i et Cirkulære til Postmestrene, at de ufortøvet maa indberette, hvad der forefalder, „og saaledes derudinden lader se sin exactitude og Vindskibelighed i at efterkomme Generalpostamtets Ordre, ligesaa gerne som han sig Generalpostamtets Forsorg for ham ved indtræffende Lejlighed vil forvente". I Cirkulære af 25. Maj 1751 blev denne Ordre nærmere forklaret saaledes: — — „Om nogen Person af Distinction eller og Nogen af særdeles høi Alder, eller ved nogen mærkværdig Sygdom, eller besynderlig Hændelse ved Døden afgaar, og hvad angaar Personer af Distinction, da, naar det kan erfares, ogsaa hvor gammel de have været, samt naar nogen saadan Person blev heftig syg, eller om nogen Saadan derigennem passerer, eller nogen Mariage mellem saadanne Personer forefaldt, som med Vished kunde erfares, eller ifald nogen særdeles eller gængse Sygdom enten iblandt Mennesker eller Kreaturer sig maatte indfinde, eller

nogen monstreaux Foster blev født, eller noget usædvanligt Vejrlig kunde indfinde sig, eller nogen Slags skadelige Insecter eller Orme af Luften eller Jorden skulde ytre sig, med et Ord: Alt, hvad mærk- eller skriveværdigt sig kunde hænde, skal saadant til Generalpostamtet indmeldes"*). I intet af Cirkulærerne omtales det, hvortil disse Indberetninger skulde benyttes, men i 1772 hedder det i en Skrivelse til Postmesteren i Nyborg, at saadanne Indberetninger skal ske, „paa det derom ifølge det, som Generalpostamtet i saa Maade paaligger, efter Omstændighederne allerunderdanigst kunde refereres" [41]).

Der blev ikke ved Generalpostamtets Oprettelse truffet Bestemmelse om Ansættelse af Kontorpersonale. I Begyndelsen benyttede Direktørerne Skriver ved Generalkommissariet Hans Lundhoff som Sekretær og Kasserer. I Juni 1712 indstillede Direktørerne til Kongen, at der maatte blive ansat en Sekretær, hvorpaa Kongen resolverede, at Hans Lundhoff indtil videre skulde besørge Forretningerne og nyde Løn, indtil en anden blev ansat. Den 31. Oktober 1712 fik Fuldmægtig ved Politiet Arild Hansen Bestalling

---

*) I Cirkulære af 28. Juni 1796 gentages Ordren saaledes: „Saa ofte nogen Nyhed, saasom Naturrevolutioner eller Begivenheder, ulykkelig Tilfælde af betydelig Ildebrand og deslige, eller og politiske Begivenheder, saasom Opløb eller deslige paa Stedet eller i Postdistriktet og Nærheden deraf forefalder, eller om fyrstelige Personer eller fremmede Ministre gennemrejse, og hvad ved den Lejlighed passerer, skal det med første Post indberettes til Directionen saa paalideligt og fuldstændigt, som det efter Omstændighederne er muligt". Den findes optaget i Postmesterinstruksen af 1822 (Postmesteren skal, uden Paamindelse, til Generalpostdirekteuren indberette, naar Noget af Betydenhed ved hans Postcontoir forefalder, eller der i Nærheden maatte tildrage sig nogen besynderlig Mærkværdighed eller Nyhed) og blev sidste Gang indskærpet ved Cirkulære af 27. Marts 1848.

af Direktørerne som Bogholder og Kasserer ved Generalpostamtet, og i Juni 1714 bestemtes det, at han tillige skulde revidere Postkontorernes Regnskaber under Erlunds Tilsyn. Bogholderen besørgede ogsaa Sekretærforretningerne, indtil under 5. Decbr. 1718 Niels Müller, den senere Postdirektør, fik Bestalling som Postsekretær [42]). Dette Personale har næppe været tilstrækkeligt til at udføre det forefaldende Arbejde, og naar hertil kom, at Direktørerne idelig skiftede og derfor ikke kunde faa noget grundigt Kendskab til Forretningerne, vil man kunne forstaa, at Administrationen i de første Aar lod meget tilbage at ønske. Særlig var Regnskabsvæsenet i stor Uorden. Et talende Vidnesbyrd herom er en kgl. Ordre af 14. Marts 1718 til v. Platen, som just da opholdt sig i Kjøbenhavn, om at hjælpe Regnskaberne for Begyndelsen af Aaret 1717 i Rigtighed, da Lerche ikke havde været ved Generalpostamtet i den Tid [43]). I August 1718 var det nødvendigt at nedsætte en Kommission, for at „bringe alle de ved Postvæsenet værende Urigtigheder og uafgjorte Difficulteter til Redskab og Decision". Kommissionen kom til at bestaa af General Jobst v. Scholten og Gehejmeraad Iver Rosenkrantz. Det første, disse gjorde opmærksom paa, var, at der ikke fandtes noget Reglement for Udgifterne til Postbefordringen eller Lønningerne, og Direktørerne fik derfor Ordre til at udarbejde et saadant og derpaa indhente Kongens Resolution. Kommissionen gjorde imidlertid intet ved Revisionen, som den formodentlig straks har anset for uoverkommelig, idet Regnskaberne kun var revideret indtil

1714 incls.*), men derimod fremkom der fra den et Forslag om at bortforpagte alle Postvæsenets Indtægter for en vis aarlig Sum til Erlund, som havde gjort Tilbud herom. Kommissionen fremhævede, at Postrevenuerne ved en saadan Bortforpagtning vilde tilflyde Postkassen med større Rigtighed, og Direktørerne vilde da tillige bedre kunne forvalte deres øvrige Virksomhed med Pensionernes Uddeling. Kongen gik ind paa Forslaget og bemyndigede Kommissionen til at afslutte Kontrakt med Erlund. Denne havde oprindelig budt 40000 Rdl. aarlig; men Kongen forlangte 42000 Rdl. Kommissionen fik dog senere Bemyndigelse til at antage Erlunds Tilbud; men han skulde da tillige forpagte det pommerske Postvæsen og herfor give aarlig 1000 Rdl., og Kongen vilde da give ham Bestalling som Overpostinspektør. Nu fremkom imidlertid Erlund med den Fordring, at han, saafremt der efter Freden skulde blive oprettet et gottorpsk Posthus i Hamburg, vilde have Afgiften nedsat med 2000 Rdl. Ogsaa herpaa gik Kongen ind; men Erlund vilde fremdeles kun give 500 Rdl. aarlig for det pommerske Postvæsen. I en Skrivelse til Kongen af 18. Marts 1719 anfører han, at han ikke søger nogen Fordel ved denne Forpagtning, men at han kun ønsker at blive fri for at arbejde sammen med Geralpostdirektør Lerche: „sondern mir blosz meine Gesundheit und Verstand, gegen die täglich in denen Postconferencen bey dem Hr. Gehejmerath und Generalpostdirector Lerche zunehmenden

---

*) I en Forestilling til Kongen af 2. Marts 1720 oplyser Direktørerne, at denne Kommission intet har foretaget sig med Revisionen. (Gpamt. Forest. Pr. Fol. 126).

peniblen Verdrüslichkeiten und Difficulteten, zu conservieren, auf welche Plage kein Ende abzusehen ist“ [44]). Dette harmonerer kun daarligt med de Beskyldninger, der, som vi foran have set, senere rettedes imod ham for at have forsøgt at forringe Indtægten for derved at faa Afgiften sat saa lavt som muligt. Afslutningen af Kontrakten trak imidlertid i Langdrag, og snart efter var det, at Bendix Jørgensen indgav sin Klage over Erlund, og hermed blev Sagen stillet i Bero og ikke senere optaget.

Samtidig med at Kommissionen gjorde Forslag om Bortforpagtning af Postindtægterne, fremsendte den til Kongen en fra Postdirektør Lerche modtagen Skrivelse, hvori denne, idet han henviste til, at det for Kommissionen var godtgjort, at der i Postkassererens Regnskab for Aaret 1717 var store Mislighe-der, som vistnok vilde vise sig større, naar Regnskaberne endelig revideredes, gjorde forskellige Forslag, som Kommissionen anbefalede. Lerche oplyste bl. a., at Regnskaberne kun var revideret indtil 1714 incls., og at der foruden Karter og Regninger var 51 Protokoller for hvert Aar at revidere. „Postkassereren“, paastod Lerche, „driver daglig Tiden hen med at formere urigtige og uendelige Regninger og lader alting komme i Langdrag og Vilderede“. Han mente ikke at have Ret til at afsætte Kassereren; men maatte derfor fastholde, at denne skulde stille Kaution. Han gjorde tillige opmærksom paa det uheldige i, at Kassereren tillige var Bogholder, og opfordrede Kommissionen til at foreslaa Kongen en bedre Forretningsgang. „Men som ingen af os (Gpdir.) ere ret kyndige udi Regnekunsten“, bad han Kommis-

sionens Medlemmer om at hjælpe dem til Rette med et Forslag, „helst eftersom Eders Exellencer haver saa god Erfarenhed om Regnskabers Indrettelse og Holdelse“. Til sidst foreslog han, at Postkassen, ligesom Søetatens Kvæsthuskasse, betroedes to vederhæftige Borgere. Herpaa resolverede Kongen den 6. Marts 1719, at Direktørerne ikke kunde fritages for at staa til Ansvar for Postkassereren, men at de, saafremt de ikke var tilfreds med ham, selv kunde afskedige ham[45]). Lerche, der synes at have været meget ængstelig ved det ham paahvilende Ansvar, indgav kort efter Ansøgning om Afsked, og denne blev ham bevilget den 5. April. Paa hans Ansøgning lovede Kongen ham at beskikke to Kommissærer til at revidere Postkassererens Regnskaber for den Tid, han havde været Direktør[46]).

Efter at Münnich var blevet Postdirektør og Weyse Meddirektør, indgav de i Marts 1720 et Forslag til Kongen om en bedre Forretningsgang for Generalpostamtet, og den 15. April s. A. udkom derefter med kgl. Stadfæstelse „Anordning og Reglement, hvorledes ved Generalpostamtet skal forholdes og alting sættes i saadan Stand, at altid den dertil hørende Rigtighed kan iagttages“. Heri fastsattes det, at al Korrespondancen skulde besørges af Postsekretæren, og at Kassereren ikke som forhen skulde befatte sig hermed „saasom alting ellers ikke kan være tilsammen, men det ene hos den ene og det andet hos den anden søges“. Sekretæren skulde drage Omsorg for, at Kassereren fik Indtægts- og Udgiftsordre for alle Beløb, der ind- eller udbetales af Post-

kassen, og føre en Journal herover, saaledes at Status altid kendtes og Kongen, naar han ønskede det, straks kunde faa Underretning om denne. Postsekretæren skulde lønnes med 700 Rdl. aarlig og desuden have 100 Rdl. aarlig for at levere samtlige Postprotokoller. Postkassereren skulde hvert Aar udfærdige Generalekstrakten i 2 Eksemplarer, hvoraf det ene skulde tilstilles Kongen, det andet forblive i Generalpostamtet. Han maatte aldrig have større Beholdning, end han havde stillet Kaution for. Pengekassen skulde være forsynet med 3 forskellige Laase, saaledes at hver af Direktørerne havde Nøglen til een Laas og Kassereren til den tredie. Kassererens Løn forblev uforandret 500 Rdl. Til at revidere Postkontorernes Regnskaber skulde der antages to i Regningssager kyndige Personer, der skulde aflægge Ed og lønnes hver med 200 Rdl. aarlig foruden 20 Rdl. til Skrivematerialier. Erlund skulde for Fremtiden intet have med Revisionen at gøre. Endvidere blev der ved Generalpostamtet ansat en Fyrbøder, der lønnedes med 80 Rdl. aarlig, og fra 1731 blev det tilladt at antage en Kopist, hvis Løn fastsattes til 200 Rdl. Tidligere maatte Sekretæren selv betale den nødvendige Medhjælp[47]). I Anordningen bestemte Kongen tillige, at der til at revidere Postkassens og samtlige Postkontorers ældre Regnskaber skulde nedsættes en Kommission, der kunde antage det hertil fornødne Personale. En saadan Kommission blev dog ikke nedsat, idet det blev overladt Direktørerne at decidere; men der blev fra Maj 1721 antaget 6 ekstraordinære Revisorer. I Marts 1723 blev den ene af disse Postmester i Haderslev, og hans Plads blev

ikke besat. Ved kgl. Res, af 14. Maj s. A. bestemtes det, at der kun skulde være een ekstraordinær Revisor, de øvrige skulde afgaa fra Mikkelsdag. Den ene ekstraordinære Revisor gik i Tidens Løb over til at blive fast, saaledes at der altsaa var een Postsekretær og 3 Revisorer. Revisorernes Gage forhøjedes efterhaanden og var i 1739 400 Rdl. — Ved Erlunds Afgang i 1730 blev Embedet som Overpostkontrolør nedlagt, og da Niels Müller i 1740 blev Direktør, blev Embedet som Postsekretær inddraget og Sekretærforretningerne fordelt mellem de 3 Revisorer, hvis Gage forhøjedes med 100 Rdl., hvorved altsaa 300 Rdl. blev sparet. Samtidig bestemtes det, at Kopisttjenesten skulde inddrages, naar den daværende Kopist kunde anbringes andetsteds, hvorefter Revisorerne selv skulde antage og lønne den nødvendige Medhjælp. Med Revisionen af Regnskaberne gik det uhyre langsomt. I 1728, da Generalpostamtets Hus brændte, var Regnskaberne for Aarene 1718—24 endnu ikke revideret, og en stor Del af dem gik tabt ved Branden. Aarsagen til den langsomme Revision var, oplyste Generalpostamtet senere, de smaa Gager, der gjorde, at Revisorerne ikke kunde holde saa mange Medhjælpere; men Revisorerne var for øvrigt ogsaa indtil 1730 blevet benyttet i forskellige kongelige Kommissioner [48]).

Skønt det, som foran omtalt, allerede i 1718 for den da nedsatte Kommission var godtgjort, at der fandtes Misligheder i Postkassererens Regnskaber for Aaret 1717, foreligger der intet om, at der foretoges videregaaende Undersøgelser; men da Postkassereren Arild Hansen i December 1727 afgik ved Døden,

viste hans Regnskaber og Kassebeholdning sig at være i en sørgelig Forfatning. Det er imidlertid ikke usandsynligt, at Manglerne er opdaget tidligere, og at Direktørerne i Haab om, at det skulde lykkes Arild Hansen at dække sit Deficit, har undladt at foretage videre; thi kort efter dennes Død kunde det allerede oplyses, at Antegnelserne til hans Regnskaber for Aarene 1712—18 vilde beløbe sig til mindst 2000 Rdl. Foruden dette havde han en Kassemangel paa ca. 1900 Rdl. Ved at undlade at opføre Indtægter eller opføre dem med mindre Beløb havde han skjult Mangelen. Ved det i 1720 stadfæstede Reglement maa det antages, at Direktørerne var blevet fritaget for at staa til Ansvar for Postkassereren, idet det heri blev foreskrevet, at han skulde stille Kaution, ligesom der blev truffet Bestemmelser om en vis Kontrol. Formodentlig er Bestillingen som Postkasserer samtidig blevet et kongeligt Embede. Arild Hansen havde imidlertid ingen Kaution kunnet skaffe og var derfor ved kgl. Resolution blevet fritaget for at stille nogen mod at aflægge Ed ligesom Betjentene i Rentekammeret. Der var saaledes ingen Kaution at dække Mangelen med. Ved Salg af hans Efterladenskaber — han ejede bl. a. et Hus — blev en Del af Beløbet dækket, men i Marts 1729 resterede dog 2314 Rdl. Direktørerne, hvis Kontrol havde været meget mangelfuld, gjorde sig al mulig Umage for at faa Kassemangelen dækket og udviste megen Opfindsomhed i denne Retning. De indstillede saaledes til Kongen, at der maatte bevilges Arild Hansens Bo 200 Rdl. aarlig for Aarene 1712—18, i hvilken Tid han havde ført Korrespondancen og haft Gene-

ralpostamtets samtlige Protokoller og Brevskaber i Forvaring i sit Hus; men dette fandt Kongen aldeles urimeligt, og derved gik Boet Glip af disse 1400 Rdl., der selvfølgelig skulde have dækket en Del af Kassemangelen. Direktørerne søgte da at faa Arild Hansens Eftermand til at betale Mangelen, og der var ogsaa Ansøgere nok, som tilbød at dække det hele eller en Del deraf. Direktørerne indstillede en fhv. Søkadet, som tilbød at betale 600 Rdl. straks og det første Aars Gage samt senere 250 Rdl. aarlig; men Kongen fandt dog ikke, at han endnu besad „den Kyndighed, Dygtighed og Habitude, som til denne Betjening udfordres", og forlangte, at den dygtigste og i Regnskabsvæsen mest kyndige skulde indstilles. Den 1. April 1729 blev derefter fhv. Tøjhusskriver Christen Jensen Klarup, den senere bekendte Legatstifter, beskikket til Postkasserer mod at betale 1000 Rdl. til Dækning af en Del af Mangelen. Samtidig fik Direktørerne, v. John og Erlund en alvorlig Irettesættelse; men Kongen bevilgede dog, at de resterende 1314 Rdl. maatte bortfalde imod at hæfte paa Hansens Arvinger, „endskønt Vi vel kunde have billig Aarsag derfor at holde Os til Eder, efterdi I ikke i rette Tid med den afdøde Postkasserer har haft tilbørlig Indseende, og ladet Eder om hans Kasses Tilstand underrette" [49]).

I den foran omhandlede Anordning blev det endvidere fastsat, at Generalpostamtet skulde have eget Lokale, hvad det hidtil ikke havde haft; Embedsmændene udførte Arbejdet i deres private Bolig, og Pengekassen opbevaredes hos en af Direktørerne. Postkassereren havde, som ovenfor omtalt, samtlige

Protokoller og Brevskaber i Forvaring i sit Hus, og en kort Tid havde Revisorerne Værelser i det af Münnich som Overhofmarskal beboede Hus. Ved kgl. Resolution af 20. Febr. 1722 blev det nu efter Indstilling af Direktørerne tilladt at leje de i Generalpostdirektør Weyses Gaard i Stormgade (nuværende Nr. 10) ubeboede 8 Værelser for en aarlig Leje af 300 Rdl. og 100 Rdl. for Lys og Brændsel. Her havde Generalpostamtet Lokale til April 1726, da det, formodentlig som Følge af Gaardens Salg til J. G. v. Holstein, flyttedes til Kammerherreinde Bülows Gaard ved Stranden, hvor der lejedes et Lokale for 240 Rdl. aarlig[50]). Imidlertid tilbød Erlund at sælge sin paa Købmagergade beliggende Ejendom, hvori det kjøbenhavnske Posthus var indrettet. I Maj 1713 havde nemlig Erlund, der da tillige bestyrede det kjøbenhavnske Postkontor, faaet Koncession paa Indrettelsen af et Posthus. Ifølge denne skulde et Hus, som han agtede at tilforhandle sig i Kjøbenhavn og lade indrette til Posthus, være frit for Indkvartering og alle andre borgerlige Byrder, saa længe det var indrettet til Posthus og han beklædte Stillingen som Overpostkontrolør. Han skulde tillige have Ret til at faa alle af ham forskrevne hamburgske Aviser portofrit, og samtidig blev det paa det alvorligste anbefalet Postmestrene i Danmark og Hertugdømmerne ikke at tage deres Aviser hos andre end Erlund. I Juli 1714 havde Erlund købt en Ejendom, der var beliggende paa Købmagergade (gl. Matr. Nr. 13) omtrent hvor Kronprinsensgade nu er anlagt, og denne Ejendom var det, at han i Marts 1727 solgte til Generalpostamtet for 7500 Rdl. i Kroner og 500

Rdl. til Erlunds Hustru som en Present. De 1000 Rdl. af Købesummen betaltes af den norske Postkasse, Resten af den danske. I den nederste Etage blev indrettet Kontorer for de danske og norske ridende Poster samt for de hamburgske og lollandske agende Poster, i anden Etage for Direktørerne, Sekretæren og Kassereren og i tredie Etage for Revisorerne samt Arkivet. I den inderste Bygning var der Bolig for Fyrbøderen. I September 1727 approberede Kongen en Tegning til et Postskilt, som skulde anbringes paa Huset, og 31. Oktober fik Kommandanten i Kjøbenhavn Ordre til at lade sætte en Skildvagt Dag og Nat ved Posthuset*). Ved Forordning af 15. Oktober 1727 blev det bekendtgjort, at alle fra og til Kjøbenhavn gaaende og kommende ridende og agende Poster fra 25. Oktober skulde ekspederes i dette Hus[51]).

Det var imidlertid kun et Aar, at Generalpostamtet var til Huse her. Natten mellem den 21. og 22. Oktober 1728 blev det nye Generalpostamtshus under den store Ildebrand et Rov for Luerne. En stor Del ureviderede Regnskaber gik tabt ved Branden; men det lykkedes at redde alle Protokoller og Arkivsager, der blev henbragt til Christianshavn. Postkontoret blev foreløbig etableret paa Børsen, indtil Generalpostamtet i Begyndelsen af November lejede den underste Etage i den Danneskjoldske Gaard (nuværende Thotts Palæ) paa Kongens Nytorv[52]). Grunden paa Købmagergade fik Grev Reventlow nogen

---

*) Dette havde Direktørerne allerede begæret i 1726, da Generalpostamtet fik Lokale i den Bülowske Gaard. (Gp. Kpbg. 1726 Nr. 323).

Tid efter foræret for paa denne og den ham tilhørende Nabogrund at opføre et stort treetages Hus. Samtidig var der imidlertid fattet en Plan til Opførelse af et andet Posthus. Efter Branden blev der paalagt Landet en almindelig „Brandstyr“, og den 19. Marts 1730 stadfæstede Frederik IV en Kontrakt med Overlandbygmester J. Korn. Krieger om for en Sum af godt 6500 Rdl., der skulde udredes af denne Skat, paa Slotsholmen at opføre et nyt Posthus med Rum til Generalpostamtet. Grunden købtes omtrent lige for Højbro. Der stod 2 Ejendomme, som erhvervedes for henholdsvis 2600 Rdl. og 4000 Sletdaler. Det nye Posthus skulde være 44 Alen langt og 14 Alen dybt, have 3 Etager og Kælder samt en Stald bagved. Arbejderne begyndte straks og fremmedes saa hurtigt, at de 2 Trediedele af Overslagssummen kom til Anvendelse endnu i 1730. Imidlertid fandt Tronskiftet Sted, og Christian VI kom i Besiddelse af den store Gaard bag Børsen, hvor nu Krigsministeriet har Kontorer. Denne Gaard havde Frederik IV købt 1709 og indrettet til Bolig for sin Elskerinde, Frk. Schindel. Da hun faldt i Unaade et Par Aar efter og Kongen i 1712 ægtede Anna Sofie Reventlow, fik hun som „Fyrstinde“ af Slesvig Bolig her. Den 19. April 1719 tilskødede Kongen hende Ejendommen. Efter at hun var blevet Dronning, opgav hun selvfølgelig sin Bolig her, og da hun efter Kongens Død maatte tilbagegive alt, hvad han i Tidens Løb havde givet hende, var deriblandt ogsaa denne Gaard. Her lod nu Christian VI indrette Kontorer til Generalpostamtet, der tillige med de ridende og agende Poster flyttede herind Paaske Flyttedag 1731. Senere

blev der i samme Gaard indrettet Kontorer for flere andre Statsinstitutioner. Gaarden bestod af Forhus og Sidebygning, begge med Kælder og 2 Etager. Sidehuset var imidlertid meget brøstfældigt, og 30. Januar 1741 reskriberede Kongen til Postdirektørerne, at de skulde konferere med Bygmesteren, Oberstløjtnant Thura, om „den nye Indretning“ af Postamtets indre Fløj, og ud paa Foraaret paabegyndtes omfattende Arbejder. Forhuset indrettedes til Landetatens Generalkommissariat, medens Sidefløjen førtes helt over til Proviantgaarden og overlodes til Postvæsenet og Kommercekollegiet. Den nye Bygning havde samme Dybde som den ældre ($13^1/_2$ Alen) og en Længde af 46 Alen; den var uden Kælder og havde 2 Etager. Postvæsenet optog fra nu af saa godt som hele Kælderen i For- og Sidehuset, hele Sidehusets Stue og godt Halvdelen af første Sal [53]).

---

## ANDET KAPITEL.

### Postforbindelser og Posthuse. Posternes Befordring.

---

„Den ridende Post“ var i hine Tider den officielle Betegnelse for Brevposter, selv om de paa visse Strækninger fremførtes ved gaaende Bude. Denne Betegnelse anvendtes til Adskillelse fra „den agende Post“, der var bortforpagtet til forskellige Personer. De agende Poster var vel autoriseret af Postbestyrelsen, der øvede en vis Kontrol med dem, fastsatte

Takster m. m., men de blev drevet for privat Regning og stod helt uden for det egentlige Postvæsen; de havde f. Eks. intet med Postkontorerne at gøre. For de ridende Posters Vedkommende maa skelnes mellem Hovedposter og Biposter. Hovedposter var Poster, der gik umiddelbart for Postvæsenets Regning paa Router, hvor der var indrettet Hovedpostkontorer, hvorved forstodes Kontorer, hvis Intrader efter aflagt Regnskab indgik i Postkassen, og hvis Forstandere var fastlønnede Embedsmænd. Biposter var derimod Poster, der for privat Regning, med eller uden Autorisation af Postbestyrelsen, i sidste Tilfælde ofte mod en aarlig Afgift til eller med et aarligt Tilskud af Postkassen, var indrettet mellem Hovedpostkontorerne og afsides liggende Byer. I Postforordningen af 1694 nævnes flere saadanne Biposter; men deraf kan man ikke slutte, at disse var offentlige af Postbestyrelsen autoriserede Poster, om de i det hele bestod. Forordningen nævner saaledes blandt andet Biposter fra Horsens til Skanderborg, fra Aarhus til Grenaa og Ebeltoft, fra Randers til Hobro og Mariager og fra Aalborg til Hjørring, Sæby, Frederikshavn, Skagen, Hals og Læsø; men om disse Poster vides, forinden de bliver offentlige Poster, egentlig ikke meget ud over det, at de nævnes i Forordningen. Det var nemlig fuldstændig private Entrepriser, idet enten Byen eller en Mand i denne holdt et Bud til nærmeste By paa Hovedrouten og tog Betaling for Brevenes Befordring til og fra denne By. Grenaa holdt saaledes lige til 1751 selv et Bud til Aarhus, der foruden 12 Rdl. aarlig Løn fik 2 Sk. for hvert Brev. Det samme var Tilfældet i Mariager, hvor

Byfogden i 1729 og senere 1739 omtaler, at han maatte betale det private Postbud for at tage Breve med. I 1735 oplyses det, at de kgl. Tjenestebreve befordredes mellem Horsens og Skanderborg ved Husmænd eller Inderster. Her har altsaa ikke bestaaet nogen offentlig Bipost. Den i Forordningen nævnte Bipost fra Aalborg til Vendsyssel kom for Hjørrings Vedkommende i Gang fra 1698, men bestod lige til 1802 som et privat Foretagende. Byfoged i Hjørring Andreas Paulin fik efter Ansøgning i 1714 Bestalling som Postmester og anførte til Støtte for sit Andragende, at han i 17 Aar havde holdt en Bipost i Gang mellem Aalborg, Hjørring og Skagen. I 1749 oplyser Generalpostamtet om Postgangen i Vendsyssel, at der kun gaar et Bud een Gang ugentlig fra Aalborg til Sæby. Fladstrand faar kun Post, naar Kommandanten der venter Breve og sender sin Ordonnants til Sæby; men Skagen faar kun Post ved forefaldende Lejlighed [1]). Saa længe Biposterne bestod som saadanne ganske private Foretagender, kan de ikke henregnes til egentlige Postforbindelser. Den eller de, der holdt Postbudene, havde saaledes heller ikke Eneret paa Brevbefordringen. Først fra det Øjeblik, Postvæsenet paa visse Vilkaar overdrager en bestemt Mand Brevbefordringen og giver ham Eneret herpaa samt bestemmer Postgangen og Taksten for Brevene, opstaar der en offentlig Bipost, og først fra det Øjeblik er det muligt at fastslaa dens Bestaaen. Var den Mand, der fik en saadan Bipost i Entreprise, bosiddende i den fra Hovedrouten afsides liggende By, hvortil Biposten gik, fik han i Reglen Bestalling som Postmester, og herved opstod et saa-

kaldet Bipostkontor. Holdtes Biposten derimod af en Mand i Byen paa Hovedrouten til en afsides liggende By, var der intet Postkontor i denne By, men vedkommende Entreprenør holdt en Ekspeditør her. En anden Art af Bipostkontorer var saadanne, der af Postbestyrelsen oprettedes i Byer, der passeredes af Hovedposter, men hvor Korrespondancen ikke var stor nok til, at der kunde holdes et selvstændigt, regnskabsførende Hovedpostkontor. Postmestrene ved saadanne Kontorer afgav den opkrævede Porto til de nærmeste Hovedkontorer og havde som Løn en vis Andel i Portoen.

Ved Postvæsenets Overgang til Staten i 1711 var der etableret Hovedposter paa følgende Router:

Mellem Kjøbenhavn og Hamburg ridende Post 2 Gange ugentlig over Roskilde, Ringsted, Sorø, Slagelse, Korsør, Nyborg, Odense, Assens, Aarøsund, Haderslev, Flensborg, Slesvig, Rendsborg, Itzehoe og Pinneberg. Posten afgik fra Kjøbenhavn Tirsdag og Lørdag Aften, om Sommeren Kl. 9 og om Vinteren Kl. 8, og fra Hamburg Tirsdag og Fredag Aften Kl. 11.

Mellem Roskilde og Helsingør ridende Post 2 Gange ugentlig over Slangerup og Frederiksborg.

Mellem Haderslev og Aalborg ridende Post 2 Gange ugentlig over Kolding, Vejle, Horsens, Aarhus, Randers og Viborg.

Mellem Fredericia og Kolding ridende Post 2 Gange ugentlig.

Mellem Haderslev og Ringkøbing ridende Post 2 Gange ugentlig over Ribe og Varde.

Mellem Rendsborg og Lübeck ridende Post 2 Gange ugentlig over Kiel, Preetz, Pløen og Eutin.

Mellem Kjøbenhavn og Helsingør gaaende Bude een Gang daglig, om Sommeren Kl. 9 og om Vinteren Kl. 8 Fm. fra begge Steder.

Paa de her nævnte Router fandtes der i 1711 Hovedpostkontorer i følgende Byer: Kjøbenhavn, Helsingør, Roskilde, Ringsted, Sorø, Slagelse, Korsør, Nyborg, Odense, Assens, Kolding, Fredericia, Vejle, Horsens, Aarhus, Randers, Viborg, Aalborg, Ribe, Varde, Haderslev, Flensborg, Slesvig, Rendsborg, Itzehoe, Altona, Hamburg, Kiel og Lübeck.

Til Sydsjælland og Lolland-Falster gik ikke ridende Post; men Brevene hertil befordredes med den agende Post, der gik een Gang ugentlig mellem Kjøbenhavn og Nakskov. Der fandtes derfor heller ingen Postkontorer i disse Landsdele.

Offentlige Biposter, der fremførtes dels ved ridende, dels ved gaaende Bude, var indrettet paa følgende Router:

Roskilde—Holbæk.
Ringsted—Køge.
Ringsted—Næstved.
Slagelse – Kalundborg.
Slagelse—Skelskør.
Vordingborg—Stege.
Nyborg—Svendborg.
Nyborg—Langeland*).
Odense—Bogense.
Odense—Kerteminde.

---

*) Posten gik over Svendborg og Taasinge (Vemmenæs) til Rudkøbing.

Odense—Faaborg.
Viborg—Skive—Nykøbing Jyll.—Thisted.
Ringkøbing—Holstebro.
Flensborg—Sønderborg*).
Itzehoe—Glückstadt.
Hamburg—Glückstadt.

Bipostkontorer fandtes i Holbæk, Næstved, Kalundborg, Svendborg, Bogense, Kerteminde, Faaborg, Ringkøbing og Glückstadt.

Da Frederik IV i 1713 tog den gottorpske Del af Slesvig i Besiddelse, var der her indrettet ridende Poster mellem Slesvig og Husum og mellem Bünge**), Frederiksstad og Tønning samt gaaende Bude mellem Eckernførde og Kiel og mellem Flensborg og Tønder. Postkontorer fandtes da i Tønder, Eckernførde, Husum, Tønning og Frederiksstad[2]). Disse Forbindelser og Postkontorer bibeholdtes under dansk Regering, Postkontorerne som Hovedpostkontorer.

Af de Forandringer, der i denne Periode foretoges i Postforbindelserne var den vigtigste den, der i 1712 fandt Sted paa den jydske Hovedroute. Her brugtes til Postens Befordring mellem Haderslev og Aalborg 2 à 3 Dage, hvorfor det blev overdraget Erlund at ordne Postgangen bedre. Ved de Foranstaltninger, han traf, blev Befordringstiden indskrænket til 26 Timer; men Udgiften forøgedes derved ogsaa fra 422 Rdl. til 928 Rdl. aarlig. Posten gik nu direkte mellem Randers og Aalborg i Stedet for som

---

*) Forbindelsen Flensborg—Sønderborg var oprettet i 1701 (Patenten 1730 Fol. 263).

**) Bünge er en Landsby 1½ Mil Syd for Slesvig ved Chausseen til Rendsborg.

tidligere over Viborg, hvad der medførte, at der maatte etableres en særlig ridende Post mellem Randers og Viborg. En Timeseddel, vistnok for den første med denne Befordringstid fremførte Post, er opbevaret og i dennes trykte Tekst anføres, at Posten skal fremføres i 26 Timer. Den udviser ogsaa, at Posten gik fra Aalborg den 21. Oktober Kl. 12 Md. og naaede Haderslev næste Dag Kl. $2^1/_4$ Em.[3]). Denne hurtige Forbindelse opretholdtes dog ikke ret længe. Efterhaanden maatte man, da man ikke vilde forøge Betalingen, give Kontrahenterne mere Tid, for at de kunde besørge Posten Tur og Retur med de samme Heste, og ved Aarhundredets Slutning var Befordringstiden paa denne Route 40 Timer.

De øvrige i denne Periode foretagne Udvidelser og Forandringer i Postgangen var følgende:

Mellem Viborg og Holstebro blev fra 1. April 1725 indrettet Post ved gaaende og fra 1728 ved ridende Bud. Fra 1732 gik der kun een Gang ugentlig Post mellem Ribe og Varde. Biposten mellem Varde og Holstebro, over Ringkøbing, der, uvist fra hvilket Tidspunkt, var fortsat til Lemvig, passerede fra 1732 ikke mere Holstebro. Denne Bipost blev besørget ved Foranstaltning af Postmesteren i Ribe. Mellem Itzeho og Glückstadt indrettedes i 1745, i Stedet for den der bestaaende Bipost, en Hovedpost, der fremførtes ridende. Eckernførde, der under det gottorpske Postvæsen havde faaet sin Post over Kiel, fik fra 1739 2 Gange ugentlig Forbindelse med Rendsborg. Biposter ved gaaende Bud 2 Gange ugentlig indrettedes i 1733 mellem Aalborg Nibe og Løg-

stør*), i 1739 mellem Holbæk og Nykøbing Sjælland og i 1726 mellem Pinneberg og Uetersen, og endelig blev der i 1743 indrettet en Bipost mellem Husum og Wyk paa Føhr.

En Følge af disse Forandringer var, at der blev oprettet Hovedpostkontorer i Holstebro 1725 og i Glückstadt, hvor der var Bipostkontor, i 1745 samt Bipostkontor i Nykøbing Sjælland 1739, medens Bipostkontoret i Ringkøbing blev nedlagt i 1732. Uden at Forandringer i Postforbindelserne gav Anledning dertil, blev der oprettet Hovedpostkontorer i Aabenraa 1729 og i Elmshorn 1742 samt Bipostkontorer i Frederiksborg 1722, i Slangerup 1730 og i Hobro 1736. Bipostkontoret i Frederiksborg blev i 1744 forandret til Hovedpostkontor. Ogsaa i Preetz blev der oprettet et Hovedpostkontor; men Tidspunktet herfor vides ikke; det var i Virksomhed i 1729. I Stege, Rudkøbing, Køge og Skelskør var der eller blev der i Begyndelsen af denne Periode oprettet Bipostkontorer; men fra hvilke Tidspunkter kan ikke bestemt angives. I Postreglementet for 1714 anføres saaledes Ridefoged Hans Pedersen som den, der holdt Postbudet mellem Møen og Vordingborg. I en Skrivelse fra 1719 tales der om Postmesteren paa Møen i de

---

*) I Generalpostamtets Skrivelse, hvorved der blev truffet Bestemmelse om Oprettelsen af denne Post, hedder det, at der skal være Posthns i Nibe og Løgstør, begge under Administration af den i Nibe bosiddende Mand, der skulde holde Postbudet. Han fik imidlertid ikke Bestalling som Postmester, og i Reglementerne for de følgende Aar nævnes hverken disse Postkontorer eller denne Bipost. Det er derfor mest sandsynligt, at Posten, formodentlig som Følge af, at den ikke kunde svare Regning, er ophørt.

Aar, Garden var indkvarteret der (1685—97); men først i 1726 fik Ridefoged Peder Ratkens Enke Bestalling som Postmester i Stege. I ovennævnte Reglement anføres ligeledes under „Langeland“ Postmester Hans Jørgen Ohnsorg; men den først udfærdigede Bestalling som Postmester i Rudkøbing er af 30. Jan. 1719. I 1715 blev en Johan Rasmussen Postmester i Køge efter sin afdøde Fader; men om Faderen har haft Bestalling som Postmester vides ikke. I Skelskør flk i 1728 Enken Johanne Jørgensen Tilladelse til at beholde Embedet efter sin afdøde Mand, Rasmus Jørgensen; men han ses ikke at have haft Bestalling som Postmester. Det sandsynligste er, at de, der tidligere paa disse Steder har besørget Posten, er blevet kaldt Postmestre uden at have haft nogen Udnævnelse som saadan.

Fra 1722—35 blev Posten til Skive, Nykøbing Jyll. og Thisted forsøgsvis fremført for Postvæsenets Regning, og samtidig blev der oprettet Postkontorer i disse Byer. Da denne Postgang ikke betalte sig, blev med Udgangen af Marts 1735 den tidligere Ordning med Bipost fra Viborg atter indført og de paagældende Postkontorer nedlagt [4]).

Hvilke private Biposter der, foruden de foran Side 49 f. nævnte, har bestaaet vides ikke; men der har dog vistnok ogsaa i andre afsides liggende Byer og Egne bestaaet Budforbindelser. I 1734 klages der saaledes over, at Indbyggerne i Nibe, efter at der i 1733 var indrettet Bipost dertil, fremdeles selv holdt et Bud til Aalborg 2 Gange ugentlig. Postvæsenet modtog ogsaa til Befordring Breve til Steder, hvortil der ikke gik Post, og Brevtaksten af 1734 indeholder

Bestemmelser om Portoens Betaling for saadanne Breve. Breve til Læsø skulde saaledes forudbetales til Aalborg, Breve til Middelfart til Fredericia, Breve til Samsø til Slagelse, Breve til Storehedinge til Ringsted o. s. fr.

Breve til Sverige forsendtes med Posten til Helsingør, hvor de overgaves til den Postkommissær, Sverige holdt i denne By. Breve til det sydlige Udland forsendtes via Hamburg og blev af det derværende danske Postkontor afleverede til de Postkontorer, som ogsaa andre Stater bl. a. Preussen, Mecklenburg og Braunschweig havde her, eller de videresendtes med de fra Hamburg udgaaende thurn und taxiske Poster*).

Paa den Maade Slesvig og Holsten var delt mellem Kongen af Danmark og Hertugen af Gottorp kunde det ikke undgaas, at Posterne, saavel de danske som de gottorpske, passerede den anden Stats Territorium. Der var ikke tidligere afsluttet nogen Overenskomst herom, men ved Artikel 14 i Hamburg-Forliget 1711 gav Kongen og Hertugen hinanden gensidig Tilladelse til, at deres Poster, saavel agende som ridende, uhindret maatte passere gennem deres respektive Lande og Stæder; men Posterne maatte dog ikke modtage eller afgive Breve, Pakker eller Passagerer i den anden Herres Lande og Stæder. Herefter skulde man synes, at Danmark havde maattet nedlægge de Post-

---

*) I 1733—34 var det under Overvejelse for dansk Regning fra Hamburg eller Altona at anlægge en ridende eller agende Post, som foruden at befordre Breve til Oldenburg og Delmenhorst tillige kunde medføre Breve til Holland og England og udveksle disse paa det Sted, hvortil de hollandske Poster gik. Der blev indhentet Erklæringer fra forskellige, men Sagen døde hen. (Gp. Kopibog 1733 Nr. 63, 1734 Nr. 298 og 441).

kontorer, det havde i Slesvig og Kiel, og det saa meget mere, som den danske Regering var meget uvenlig stemt over for det gottorpske Postvæsen*), der ej heller havde noget Postkontor i den kongelige Del af Slesvig og Holsten; men dette skete dog ikke. I den pløenske Del af Holsten, der ogsaa passeredes af danske Poster, blev der i 1732 med Hertugens Tilladelse oprettet et dansk Postkontor i Pløen [5]).

Hvad Postforbindelsen med Norge angaar, da skulde en ridende Post gaa een Gang ugentlig mellem Kjøbenhavn og Kristiania, fra Kjøbenhavn hver Lørdag Kl. 10 Em. over Helsingør gennem Sverige til Kristiania, hvor den skulde være Torsdag Morgen. Under den store nordiske Krig maatte den selvfølgelig gaa en anden Vej. Den gik først via Kalundborg--Aarhus, senere via Haderslev—Aalborg til Fladstrand og herfra med Skib til Staværn, et Strandsted paa Sydsiden af Larviksfjorden. Denne Postgang var meget uregelmæssig, og det kunde hænde, at der kom 3 à 4, undertiden flere Poster paa een Gang til Danmark, saa at der endogsaa maatte bruges Vogne til Postens Fremførelse over Land. Det skete ogsaa, at Postjagten, naar den var afgaaet fra Staværn, og Vinden var mere gunstig dertil, gik direkte til Kjøbenhavn. Efter Vaabenstilstandens Afslutning gik Posten atter fra December 1719 sin sædvanlige Vej over

---

*) Imod Oprettelsen af et gottorpsk Postkontor i Hamburg havde den danske Regering under Christian V forgæves protesteret. I 1721 protesterede Regeringen imod, at Hertugen fik Lov til at lade sin Postsæk hejse over Volden, naar Posten ankom til Hamburg, efter at Portene var lukket. Denne Ret, mente man, tilkom kun den danske Konge. Magistraten vilde imidlertid ikke nægte Hertugen dette. (Gp. Res. Pr. 1721 Fol. 15 og 56).

Helsingør gennem Sverige til Kristiania, og samtidig begyndte den svenske Post at gaa gennem Danmark til Hamburg. Før Krigen havde denne Post, skønt den kun havde Tilladelse til at passere een Gang ugentlig, uden Indsigelse fra den danske Regerings Side gaaet 2 Gange ugentlig gennem Danmark, og hermed begyndte den ogsaa nu. Der blev imidlertid straks fra den danske Regerings Side nedlagt bestemt Indsigelse imod den 2 Gange ugentlige Postgang, og da de svenske Postilloner tillige havde gjort Indgreb i det danske Postvæsens Eneret ved at besørge danske Breve, blev det fordret, at den svenske Postsæk skulde plomberes i Helsingør og Hamburg og ikke maatte aabnes her i Landet. Postillonen maatte kun føre een Postsæk og ikke blæse i Posthorn. Alle disse Bestemmelser blev optaget i den senere Fredstraktat, men selvfølgelig ogsaa gjort gældende over for den norske Post gennem Sverige. Sverige forsøgte dog atter senere at lade sin Post passere 2 Gange om Ugen, men saa snart dette opdagedes, fik Postdirektørerne Ordre til at træffe Foranstaltninger til at forhindre det. Regeringen saa i det hele meget uvenligt til denne Post. Den Mand, der havde paataget sig at føre den danske Post over Store Bælt, havde tillige paataget sig Besørgelsen af den svenske Post, og naar Posterne ankom samtidig til Korsør eller Nyborg, tog han ikke i Betænkning at overføre dem med samme Fartøj. Dette vilde man imidlertid ikke vide af. Han fik i 1732 et strengt Forbud imod at overføre den svenske Brevsæk med samme Fartøj som den danske. Havde han paataget sig at føre

den svenske Brevsæk, skrev Generalpostamtet, maatte han ogsaa holde flere Fartøjer [6]).

Den strenge Overholdelse af Fredstraktatens Bestemmelser var for Sveriges Vedkommende en Tilbagegang i postal Henseende. For Danmarks Vedkommende følte man under Christian VIs Rejse til Norge i 1733 Ulemperne ved kun at have een Gang ugentlig Forbindelse med dette Land, hvorfor man en Tid lod en anden ugentlig Post afgaa hver Tirsdag over Fladstrand. Denne Postgang, der i alt for høj Grad var afhængig af Vind og Vejr, kunde ikke blive andet end uregelmæssig og blev derfor snart ophævet, medens Kongens Breve ved Estafetter for Postkassens Regning hver Mandag efter Hamburgerpostens Ankomst blev sendt gennem Sverige til Frederikshald. Ved Afslutningen af Forbundet mellem Danmark og Sverige i Oktober 1734 blev der af de svenske Kommissærer gjort Forestillinger angaaende den svenske Postgang gennem Danmark, og Forhandlingerne førte til en under 2. Februar 1735 afsluttet Konvention, hvorved Landene for det for Alliancetraktaten fastsatte Tidsrum af 15 Aar gav hinanden gensidig Tilladelse til at lade de svenske og norske Poster passere 2 Gange ugentlig. I Henhold hertil indrettedes der fra Oktober 1735 en anden ugentlig Forbindelse mellem Kjøbenhavn og Kristiania, nemlig om Onsdagen fra begge Steder. Udgiften hertil beløb sig til 1075 Rdl. aarlig; men det viste sig snart, at Korrespondancen langt fra var stor nok til 2 ugentlige Forbindelser, og med Udgangen af Juni 1736 blev derfor Onsdagsposten atter ophævet. Den svenske Post gik derimod fra 1735 2 Gange

ugentlig gennem Danmark til og fra Hamburg. I 1740 fik den Tilladelse til under Isforhold at passere Bæltet mellem Middelfart og Snoghøj ligesom den danske Post. I Henhold til Traktaten havde Sverige en Postkommissær i Helsingør. En saadan havde Danmark ogsaa Ret til at have i Helsingborg men man gjorde ikke Brug af denne Ret [7]).

---

De Poster, der var etableret for Postvæsenets Regning, fremførtes paa de forskellige Router ved Kontrahenter. Postkontrahenterne, der de fleste Steder tillige var Postmestre, var kontraktsmæssigt forpligtet til at fremføre Posten for et bestemt aarligt Vederlag. For ridende Posters Vedkommende skulde Kontrahenten paa hver anden Mil holde en frisk Hest, og saafremt en Hest blev brugt mere end 2 Mil ad Gangen, skulde han bøde 100 Rdl. til Postkassen. Han var forpligtet til, „hvad heller det er Vinter eller Sommer, ond eller god Vej", at befordre Posten hver Mil i 3 Kvarter og skulde for hvert Kvarter, der brugtes mere, bøde 4 Rdl. Sine Postilloner skulde han paa egen Bekostning forsyne med røde Klædeskjortler, Kapper og Kabudser, som skulde være underforet med gult. Paa Kabudsen saa vel som paa Kappens og Kjortlens højre Ærme skulde Kongens Navnetræk i gult Klæde være anbragt [8]). Den Betaling, der ydedes for Postens Befordring var højst forskellig i de forskellige Landsdele. I Sjælland og Fyn fik Kontrahenterne for at holde en 2 Gange ugentlig ridende Post 50 Rdl. aarlig pr. Mil, i Jyl-

land derimod kun $26^1/_2$ Rdl.; sine Steder var Betalingen endnu ringere. En Postrytter ansøgte i 1716 Kongen om højere Betaling og anførte, at han red mellem Haderslev og Ribe, „der er 6 store tyske Mil, for 76 Rdl. aarlig, som ikke er mere for Milen end 6 lybske Skilling“. Han maatte undertiden om Natten lade Hestene svømme over 2 Aaer, og han havde derved tilsat 3 Heste. I Ansøgningen tilføjer han: „Nu havde jeg og gerne dermed ladet mig nøje, ihvor kummerlig jeg end derved skulde have naaet det tørre Brød, dersom Postvæsenet havde blevet paa den Fod, det var i hendes høje Naades Tid (da min Akkord blev gjort), da en og anden ringe Accidence for en fattig Postrytter var at bekomme; men siden nu den allernaadigste Forordning om Breves ulovlige Førsel udgik og ellers ved de mange andre Anstalter alt saaledes blev indkneben, at intet i Verden nu er at nyde eller vente, er det mig umuligt at gøre lige Tjeneste med alle Postryttere i Holsten, (sic) der faa mere“. Hans Betaling blev da ogsaa førhøjet til 19 Rdl. aarlig pr. Mil, „hvilket dog“, bemærker Direktørerne „er $7^1/_2$ Rdl. mindre end andre Postilloner i Jylland“. Aarsagen til den store Forskel i Betalingen var, efter hvad Generalpostamtet lejlighedsvis oplyste, at Postsækken paa Routen Kjøbenhavn—Hamburg var af langt større Tyngde, og at her Tiden, $^3/_4$ Time pr. Mil, maatte holdes præcise, medens de jydske Postilloner havde mere Tid. Med at holde Tiden præcise gik det imidlertid kun daarligt. Forsinkelser hørte til Dagens Orden, og sjælden eller aldrig idømtes de i Kontrakterne fastsatte Mulkter.

Forsinkelser var da ogsaa, særlig ved Vintertid, uundgaaelige. Overalt klagedes der over, at Vejene var slette og Broerne forfaldne. Endogsaa en Hovedstaden saa nærliggende Vej som den fra Kjøbenhavn til Roskilde omtales som daarlig. Roskilde Borgere klagede over, at de maatte sætte mangt et godt „Bæst“ til paa den [9]). Det at være Postrytter var ingen misundelsesværdig Stilling. I hvad Vejr det end var skulde han forsøge at komme frem, og Liv og Helbred blev ofte sat paa Spil. I Januar 1735 forvildede Postillonen mellem Flensborg og Slesvig sig en Nat i ondt Vejr med Regn og Snefog, og han og Hesten omkom i et Morads, hvor Posten blev fundet aldeles ødelagt af Mudder og Vand. I Februar 1740 udeblev en Post fra Norge, uden at man vidste, hvor den var blevet af. Nogen Tid efter fandtes Postsækken hel og ubeskadiget paa Isen uden for en Ø ved Helsundsodde i Skaane, og Postillonen laa død ved Siden af [10]).

Den ridende Posts Befordring over Bælterne besørgedes af dertil kontraktsmæssigt forpligtede Personer, der senere hen almindeligt kaldtes Transportforvaltere, og hvoraf der var een i Korsør, een i Nyborg, een i Assens og een i Aarøsund. Transportforvalterne skulde holde en Postjagt med gode Sejl og andet Tilbehør og desuden en Baad, hvormed Posten i stille Vejr kunde ros over. Til Befordringen over Store Bælt maatte bruges 5 Timer, over Lille Bælt $2^1/_2$ Time, forudsat at Vind og Vejr ikke lagde Hindringer i Vejen. For Natsejladsens Skyld var der indrettet Fyr paa Halskov og Knudshoved samt

paa Baagø i Lille Bælt*). For at de, der passede Fyrene, kunde vide, naar Postjagten var passeret og Fyrenes Brænding saaledes ikke nødvendig, skulde Jagten paa Toppen af Masten føre om Dagen en Vimpel og om Natten en tændt Lygte[11]). Transportforvalteren havde Ret til at befordre Passagerer med Postjagten; men maatte ikke medtage Heste og Vogne. Han skulde føre en Transportjournal, hvori Skibenes Afgangs- og Ankomsttider, Vindens Retning, samt hvad der ellers passerede paa Turen skulde indføres. Ved Aarets Udgang skulde Journalen indsendes til Generalpostamtet. Hændte der Postjagten noget særlig mærkeligt, skulde det straks indberettes**) [12]).

De af Postbestyrelsen autoriserede Biposter fremførtes for vedkommende Entreprenørs Regning. Som Regel oppebar han Portoen for den Strækning, paa hvilken han befordrede Brevene. Enkelte Biposter erholdt dog et Tilskud af Postkassen og af enkelte andre betaltes en aarlig Afgift. Postvæsenet ydede saaledes aarlig til Biposten mellem Odense og Bogense 20 Rdl., til Posten mellem Nyborg og Lange-

*) I taaget Vejr brugte man, i hvert Fald i Korsør, at ringe med Kirkeklokken, naar Postjagten ventedes. (Gpamt. Korresp. Pr. 1769 Nr. 738).

**) Denne Ordre var foranlediget ved, at Generalpostamtet først ved Modtagelsen af Journalen for 1740 erfarede, at Postjagten mellem Assens og Aarøsund den 18. December var kuldsejlet, hvorved 3 Passagerer og en Matros druknede. Da Generalpostamtet, efter hvad der var oplyst, antog, at Ulykken skyldtes Besætningens Uforsigtighed, „helst Jagten uskadt om anden Dagen kom i Behold med fulde Sejl“, blev Transportforvalteren erindret om, ikke alene at forsyne sig med forsvarlige Fartøjer, „men endog med ædruelige og dygtige Folk, at ingen i Mangel deraf skal hazardere deres Liv, eller ganske miste det, som her er sket, saavel som og at Posten uden at forulykkes tilbørligen kan blive transporteret“. (Gp. Kopibog 1740—41 Nr. 403).

land 36 Rdl. og til Posten mellem Vordingborg og Møen 52 Rdl. Derimod betaltes der i aarlig Afgift af Biposten mellem Kalundborg og Slagelse 25 Rdl., og af Biposten mellem Viborg, Skive, Nykøbing og Thisted 60 Rdl. Ved Oprettelsen af Biposten mellem Holbæk og Nykøbing Sjæll. fulgte man en ret mærkelig Fremgangsmaade. Der var nemlig tidligere af Rentekammeret truffet den Foranstaltning, at Breve til Forvalteren over Odsherreds Gods skulde befordres mellem Holbæk og Nykøbing ved Egnens Bønder. Disse havde derefter forenet sig om at holde et Bud, som de gav 24 Rdl. aarlig. Dette Bud var imidlertid til liden Nytte for de andre Betjente og Beboere der paa Egnen, og Byfogden i Nykøbing tilbød derfor at holde et ridende Bud mellem Nykøbing og Holbæk een Gang ugentlig mod at faa disse 24 Rdl. og Portoen for Brevene mellem Nykøbing og Holbæk samt ellers Friheder som Postmester. Da der paa den Maade kunde blive „en rigtig Bipost", indstillede Generalpostamtet Forslaget til Kongen, der bifaldt det og udnævnte Byfogden til Postmester [13]).

Den i 1712 indførte hurtigere Postbefordring i Jylland medførte en forøget aarlig Udgift af 506 Rdl. og Overtagelsen af de fyrstelige Poster i Slesvig en aarlig Udgift af 360 Rdl. I 1746 udgjorde det Beløb, Postkassen betalte for Postens Befordring i alt 6533 Rdl., nemlig

| | |
|---|---|
| Ridende Poster i Sjælland ..... | 1086 Rdl. |
| Gaaende Bude mellem Kbh. og Helsingør. | 208 — |
| Overfarten Korsør—Nyborg ..... | 800 —*) |

* For dette Beløb skulde Transportforvalterne tillige befordre de kgl. Estafetter fra Korsør til Slagelse og fra Nyborg til Odense.

| | | |
|---|---|---|
| Ridende Poster i Fyen | 470 | Rdl. |
| Overfarten Assens-Aarøsund | 200 | — |
| Ridende Poster i Jylland | 1084 | — |
| Ridende Poster i Slesvig og Holsten | 2485 | — |
| Gaaende Bude i Slesvig og Holsten | 200 | — |

Hertil maa endvidere regnes 200 Rdl aarlig for Pasning af Fyrene paa Halskov, Knudshoved og Baagø [14]).

---

Hovedrouten Kjøbenhavn—Hamburg var selvfølgelig den, Regeringen lagde mest Vægt paa. Det gjaldt først og fremmest om, at Posten her gik regelmæssigt. Da det var bragt i Erfaring, at Posten ofte først naaede Hamburg paa Postdagene, Tirsdag og Fredag, om Eftermiddagen, efter at de udenrigske Poster var afgaaet derfra, udkom 18. Juni 1723 en Forordning, hvori det blev indskærpet, at Posten skulde afgaa fra Kjøbenhavn præcise til den fastsatte Tid, og at alle Breve, Hoffets og Regeringens selvfølgelig undtagne, skulde være indleveret senest 3 Timer før Afgangstiden. Det blev paa det alvorligste forbudt Postforvalteren at modtage noget Brev efter det Klokkeslet „under vedbørlig Straf, om Posten derved blev opholdt“. Om Vinteren hændte det selvfølgelig ofte, at Posten kom meget forsinket til Kjøbenhavn. Det var særlig Overfartsforholdene mellem Assens og Aarøsund, der var vanskelige, og ofte maatte man lade Posten gaa over Snoghøj—Middelfart. Her var imidlertid ikke Postryttere parate til at føre Posten videre, og undertiden havde Byfogden, der skulde

sørge for Postens Fremførelse, vanskeligt ved at skaffe Heste og Ryttere. Kongen æskede derfor i 1735 Generalpostamtets Erklæring om Hensigtsmæssigheden af i Vintermaanederne altid at lade Posten gaa denne Vej. Dette fraraadede imidlertid Generalpostamtet af Hensyn til de dermed forbundne Udgifter og under Henvisning til, at Vejene paa denne Route var mindre gode. I 1742 forlangtes atter Erklæring herom, og skønt Generalpostamtet atter fraraadede det, paabød en kgl. Resolution dog, at Posten i Maanederne December—Marts skulde gaa denne Vej. Dette tog da sin Begyndelse den 1. December 1742, men allerede den 28. s. M. blev Ordren tilbagekaldt, da det havde vist sig, at Posten kom meget senere end sædvanlig til Kjøbenhavn [15]). Ogsaa ved Store Bælt blev Posten tidt opholdt paa Grund af Modvind*), og en kgl. Res. af 5. Nov. 1742 befalede derfor, at naar Vinden her var kontrær, skulde en Baad med 6 Rorkarle overføre Posten til Korsør. Da Generalpostamtet imidlertid gjorde Indvendinger og erklærede det for farligt baade for Mandskab og Post, blev Resolutionen tilbagekaldt faa Dage efter [16]).

Den store nordiske Krig gjorde intet Afbræk i Postforbindelsen mellem Landsdelene, om end de svenske Skibe undertiden kunde gøre Farvandene usikre.

---

*) Det kunde ogsaa hænde, at Posten blev opholdt af andre Grunde. I Decbr. 1714 kom Posten en Gang betydelig forsinket til Kjøbenhavn. Magistraten i Nyborg oplyste, at Aarsagen var den, at Postjagten „Danneschiold“ tillige med Skipperen var i Faaborg med Flyttegods. Skipperen havde vel akkorderet med Postjagten fra Korsør om at udføre Turen, men den var udeblevet. Den Nyborg Skipper kunde ikke slippe for en alvorlig Irettesættelse. (Gp. Kopibog 1715 Fol. 201).

At bemægtige sig Posten og derved komme i Besiddelse af Regeringens Breve, kunde for en fjendtlig Magt være et godt Kup, og da derfor Postmesteren i Korsør i Maj 1716, i Anledning af at svenske Skibe havde vist sig i Østersøen, forespurgte, hvorledes man i Tilfælde af, at et fjendtligt Fartøj skulde søge at optage Postjagten, skulde forholde sig, fik han Ordre til at paalægge Skipperen stedse at have nogle gode Kanipestene bundet ved Postsækken, „og om de ikke ved føjelig Vind kan eschappere, da straks bemeldte Postsæk at kaste over Borde og lade den sjunke til Bunde“ [17]).

---

## TREDIE KAPITEL.

### Postforsendelser, Takster, Ekspeditionsmaade.

Med den ridende Post maatte kun sendes Breve og Pakker med Dokumenter indtil 50 Lod. Vejede de mere, eller indeholdt de Penge, skulde de forsendes med den agende Post. Embedsmændene i Provinserne overholdt ikke denne Bestemmelse, idet de forlangte store og tunge Pakker sendt med den ridende Post. Det var særlig, da Regeringen under den store nordiske Krig udstedte de saakaldte autoriserede Sedler, at de ridende Poster blev belemret med store Pakker heraf, hvad der foranledigede Generalpostamtet til at meddele Rentekammeret, at der postdaglig indløb saa mange og tunge Pakker med disse Sedler, „at

dels derved mange Heste kreperer, dels at Postsækken bliver saa overfyldt, at man den ikke kan tillukke“ [1]).

Taksten for Brevene var fastsat i Postforordningen af 1694, men var ikke meget udførligt angivet, idet kun Taksten for Befordringen mellem Endestationerne og mellem disse og Stationerne paa Routen var anført, hvorimod der ikke var angivet Taksten for Breve mellem Stationerne paa Routen indbyrdes. Herom foreskrev Forordningen kun, at der for Breve, som førtes fra een Købstad til en anden med den ridende Post, saa vel som for Breve, der forsendtes med Biposterne, skulde betales for 4 Mil 4 Sk., for 5 til 10 Mil 6 Sk. „og saaledes à l'advenant efter forbenævnte Takst“. Under 31. December 1734 udkom imidlertid en Forordning om Taksten for Breve, nærmest for, som det i Indledningen hedder, at gøre denne mere oplyselig; thi væsentlige Forandringer fandt ikke Sted. I denne var angivet Taksten for et Enkeltbrev, hvorved forstodes Fjerdeparten af et Ark, halvt eller helt Ark, mellem alle Hovedpostkontorerne i Danmark og Fyrstendømmerne. Efter denne Takst kostede et Brev fra Kjøbenhavn til Helsingør 4 Sk., til Roskilde 4, Slagelse 6, Odense 8, Haderslev 8, Flensborg 10, Rendsborg 10, Hamburg 12, Husum 14, Kiel 14, Ribe 14, Kolding 12, Horsens 14, Aarhus 14, Viborg 16, Aalborg 18 og Holstebro 20 Sk. Den højeste Porto, 24 Sk., betaltes for et Brev mellem Pløen og Holstebro. 24 Sk. dengang svarer nominelt til omtrent 81 Øre nu til Dags, men maa i Virkeligheden regnes for lige saa meget som ca. 120 Øre. „Tykke Breve“, hvori der var Veksler, Regninger

eller Dokumenter, hvilke kunde veje indtil 50 Lod, skulde betales efter Vægt, nemlig et Lod for et Enkeltbrev, hvilket var at forstaa saaledes, at Brevet betaltes for sig og Dokumenterne for sig. Dersom der sendtes flere enkelte Breve fra eller til forskellige Personer under een Kuvert, skulde der betales for hvert saadant Brev. Breve, der forsendtes inden for de enkelte Landsdele, Sjælland, Fyen eller Jylland til Byer, hvor der var Hovedpostkontorer, kunde forsendes helt frankerede eller helt ufrankerede. Det samme gjaldt for Breve mellem Sjælland, Fyen, Slesvig og Holsten, dog at delvis Frankering var tilladt efter nærmere bestemte Regler. Breve mellem Jylland og de øvrige Landsdele skulde derimod altid frankeres til Haderslev og kunde ogsaa kun forudbetales dertil. Breve til Steder, „hvor Posten gaar afsides“, altsaa til alle Byer, hvortil der kun var Bipostkontor, skulde altid frankeres til nærmeste Hovedpostkontor, alene med Undtagelse af Breve fra de andre Landsdele til saadanne Steder i Jylland, hvilke kun skulde forudbetales til Haderslev. Portoen for Befordringen fra Hovedpostkontoret til Bipostkontoret maatte altid Modtageren betale. Breve til Sydsjælland, (Præstø og Vordingborg) Møen og Lolland-Falster skulde forudbetales til Kjøbenhavn; Portoen herfra til Lolland-Falster var 8 Sk. Breve til Bornholm, Island og Færøerne skulde forudbetales til Kjøbenhavn og adresseres til det danske Postkontor der.

En stor Del Breve forsendtes portofrit inden for Landets Grænser. Portofrihed uden Restriction eller med andre Ord Frihed for at betale Porto for saa-

vel afgaaende som ankommende Breve, hvad enten de angik kongelig Tjeneste eller private Sager, havde, foruden Medlemmerne af Kongehuset, endvidere Fyrstinden af Ostfriesland, Hertugen af Pløen („formedelst han faciliterede det danske Postkontors Opretning i Pløen"), Markgreven af Brandenburg-Kulmbach, Chr. Gyldenløves Enke, Geheimeraaderne i Konseilet, Overhofmarskallen, Oversekretærerne o. fl. samt Kollegierne. Portofrihed med Restriction, nemlig kun for Breve, der angik kongelig Tjeneste eller offentlige Sager, havde Embedsmændene og forskellige private Personer. Portofriheden betragtedes, for saavidt den var tilstaaet private Personer, som en særlig kongelig Benaadning, der ved Tronskifte paa ny maatte meddeles de paagældende [2]).

For Norges Vedkommende fastsattes i 1720 en ny Brevtakst, hvorved Portoen forhøjedes noget. Portoen var tidligere forholdsvis lavere i Norge end i Danmark, skønt, som det i Forordningen hedder, „de norske Mile ikke alene ere langt større en de danske, men Posterne endog med større Besværlighed baade til Lands og Vands vorder befordret". Et Brev mellem Kjøbenhavn og Kristiania kostede efter denne Takst 12 Sk., tidligere 10 Sk., et Brev fra Kjøbenhavn til Bergen eller Trondhjem 24 Sk., fra Trondhjem til Finmarken 24 Sk.

Portoen og Betalingsmaaden for Breve til Udlandet var angivet i Postforordningen af 1694. Under 2. December 1732 udgav Generalpostamtet en Takst for Brevforsendelser til Udlandet. Heri var anført Portoen for et enkelt Brev fra Hamburg til alle større evropæiske Byer. Alle Breve skulde forudbetales til

en nærmere betegnet By paa Vejen, som f. Eks. Breve til England til Amsterdam, Breve til Spanien og Portugal til Antwerpen, Breve til Dresden til Leipzig, medens Breve til Amsterdam, Antwerpen og Leipzig kun skulde betales til Hamburg. Det synes ikke at have været tilladt at forudbetale Portoen for hele Strækningen, men kun saa langt, som det forlangtes af det fremmede Postvæsen. Det ses ikke, hvad Grunden hertil har været. Det kan næppe have været af Hensyn til Afregningsforholdet, der ikke herved vilde være blevet besværligere, om end de afregnede Summer vilde være blevet større. Muligvis har det været Hensynet til, at saa faa Penge som muligt paa den Maade skulde gaa ud af Landet. Et Forslag sigtende hertil, men vedrørende Breve i Retning til Danmark, fremkom i 1760 fra Postmesteren i Hamburg. Det var nemlig Reglen, at Breve fra Danmark til Udlandet skulde være forudbetalt til Hamburg, en Regel, der dog ikke fulgtes, skønt Generalpostamtet i 1734 gjorde Forestillinger herom over for det taxiske Postvæsen. Postmesteren i Hamburg foreslog, at man skulde forlange Brevene frankerede til Hamburg, de til Jylland til Haderslev og de til Norge til Kjøbenhavn, da de hidtil indgik med store Udlæg, hvorved aarlig mange Penge gik ud af Landet. Til det kejserlige Postamt i Hamburg betalte Danmark saaledes i Porto for Breve til Danmark aarlig ca. 7000 Rdl [3]).

Et Enkeltbrev kostede til Amsterdam eller Antwerpen 22 Sk., til Wien 32 Sk., til Nürnberg 26 Sk., til Leipzig 20 Sk., til Kønigsberg 40 Sk., hvoraf dog Afsenderen kun kunde betale henholdsvis 12, 28,

12, 12 og 12 Sk., medens Resten maatte betales af Modtageren.

De høje Portotakster medførte selvfølgelig en betydelig Udgift for dem, der førte en større Korrespondance, og dette var fortrinsvis Købmændene. I en Forestilling fra 1743 fraraadede Generalpostamtet at tilstaa to Providitører ved Armeen den af dem ansøgte Portofrihed for de Breve, de i denne deres Egenskab afsendte, da det vilde være vanskeligt at kontrolere, om de ikke sendte uvedkommende Korrespondance i de portofri Breve, og det anførtes i Forbindelse hermed, at de paagældende var Købmænd, der førte saa stor Korrespondance, at de aarlig betalte ca. 1000 Rdl. for deres Breve [4]).

Til at bestemme Antallet af de med Posten forsendte Breve savnes der fuldstændigt Materiale. Derimod kan man af Portoindtægten slutte sig til den større eller mindre Benyttelse af Posten i de forskellige Aar. Det viser sig da, at Indtægten var ikke saa lidt højere i Krigsaarene. I Aarene 1714—17*) udgjorde den gennemsnitlig ca. 58000 Rdl., i 1718—19 gennemsnitlig 53000 Rdl. I 1720 var den ca. 57900 Rdl., men Aaret efter er den dalet med 5600 Rdl. De følgende Aar er der stadig en mindre Nedgang, saaledes at Indtægten i 1726 kun er ca. 51100 Rdl. Fra 1731 begynder Indtægten at stige jævnt, men en Indtægt saa stor som i Krigsaarene naas først i 1740, da Indtægten udgjorde 60880 Rdl. Efter denne Tid er der en stærk Fremgang, og i 1746 udgør Portoindtægterne over 71000 Rdl.

---

*) Aarene 1712—13 er holdt uden for Sammenligning, da den gottorpske Del af Slesvig da endnu ikke var indkorporeret.

Med de ridende Poster forsendtes ogsaa Aviserne. Der var imidlertid ikke fastsat nogen særlig Porto for Aviser, og disse skulde altsaa betales efter samme Takst som Brevene. De udenlandske Aviser fik Postmestrene efter gammel Sædvane som et Accidens portofrit, fra 1703 dog med den Indskrænkning, at de skulde forskrive dem hos en vis Person i Hamburg, hvilken Indskrænkning var begrundet i, at Postvæsenet vilde sikre sig imod, at der i Avispakkerne sendtes ufrankerede Breve. Postmestrene forhandlede derefter Aviserne til de lysthavende. Da Erlund i 1713 fik Koncession paa Indrettelsen af Posthuset i Kjøbenhavn, fik han, som tidligere omtalt, Ret til at faa alle de af ham forskrevne hamburgske Aviser portofrit, og samtidig blev det paalagt Postmestrene at tage deres Aviser hos Erlunds Korrespondenter i Hamburg. I 1721 fik den norske Postinspektør i Kjøbenhavn, Borthus, Ret for sig og Postmestrene i Norge til samtlige hver Postdag portofrit at erholde 50 Lod af de fra Hamburg kommende Aviser. Borthus beholdt imidlertid hele Pakken for sig selv, og de norske Postmestre fik ingen Fordel deraf.

I Kjøbenhavn udgik kun faa Aviser. Den bekendte Bogtrykker og Avisudgiver Joachim Wielandt begyndte i 1719 at udgive en fransk Avis og fik 20. November 1720 Privilegium paa at udgive danske og tyske Aviser. Skulde der imidlertid for disse Avisers Forsendelse med Posten til Provinserne og Norge have været betalt efter Brevtaksten, vilde en Avis være blevet kostbar. Wielandt oplyste, da han i 1722, efter flere Gange forgæves at have søgt om Portofri-

hed eller Moderation i Betalingen for sine Aviser, paa ny fremkom med Ansøgning herom, at en af hans Aviser, beregnet efter den laveste Porto, 4 Sk., vilde koste 7 Rdl. 2 Mk. aarlig og frankeret til Trondhjem 33 Rdl. aarlig. Efter hvad der nu kom frem blev hans Aviser da heller ikke forsendt efter denne Takst. Han oplyste nemlig, at Erlund og Borthus ikke havde ladet sig nøje med den portofri Tilsendelse af fremmede Aviser, men at de ogsaa forsendte dem portofrit omkring i Landet og havde tiltaget sig den samme Frihed for de danske Avisers Vedkommende. De havde tiltaget sig Rollen som Mellemmænd mellem Avisudgiver og Abonnent. Vilde en Mand bestille en Avis hos Udgiveren, nægtede de at forsende den. Postbetjentene bestilte og betalte Avisen hos Udgiveren og afhændede den til en af dem vilkaarlig sat Pris til de lysthavende i Provinserne. Efter Wielandts Beregning profiterede de 475 Rdl. 5 Mk. for hans Aviser, som de lod sig betale med 4 Rdl. for en fransk, 3 Rdl. for en dansk, 2 Rdl. 3 Mk. for en tysk og 1 Rdl. 5 Mk. for en lærd, medens han maatte sælge dem til dem langt under Prisen, nemlig en lærd for 3 Mk., og hver af de øvrige for 1 Rdl. Postdirektørerne undersøgte nu Sagen, og Erlund undskyldte sig med, at han havde ment, at „Postmestrene en général efter den til Dato hafte Douceur og Frihed Aviser uden Betaling kunde bekomme, enten de forskrev dem herfra eller fra Hamburg“. I sin Forestilling til Kongen indrømmede Generalpostamtet, at Erlund og Borthus uden Beretigelse havde forsendt de danske Aviser portofrit „og den Fordel, som samme haver indbragt, for sig be-

holdet, saa at Postkassen deraf intet har haft". En kgl. Resolution af 22. Oktober 1723 befalede derefter Postvæsenet at kontrahere med Wielandt og frakende Postbetjentene Ret til at forsende andre end hamburgske Aviser portofrit. Kontrakten sluttedes paa 6 Aar, saaledes at Wielandt forpligtede sig til en kvartalsvis Betaling af 1 Rdl. om Aaret for hver Avis, der forsendtes. Den gav ham Ret til portofri Forsendelse med Rideposterne paa Hovedrouterne, og Generalpostamtet tilsagde ham sin Bistand til at komme overens med Postmestrene paa Birouterne. Aviserne bestiltes hos Udgiveren i aabne Breve, der gik portofrit, og Aviserne forsendtes i aabne Konvolutter.

Forandringen blev naturligvis modtaget med Uvillie af Postmestrene, som paastod at have Eneret til at debitere Aviser i deres Distrikter. Et Circulære fra Generalpostamtet maatte belære dem om, at de intet saadant Privilegium havde. Postmestrene i Viborg og Randers lod ganske roligt Bestillingerne paa Wielandts Aviser ligge uekspederede, hvorfor de fik en skarp Tilrettevisning af Generalpostamtet, der senere bad Wielandt berette, hvilke Postkontorers Chikaner det var, som gjorde Folk kede af hans Aviser. Efter at denne Ordning med Wielandts Aviser var traadt i Kraft, maatte Abonnenter i Provinserne betale aarlig for den franske Ugeavis 4 Rdl. 1 Mk. 8 Sk., for den danske, ledsaget af Maanedsavisen, 3 Rdl. 1 Mk 8 Sk. og for den tyske 2 Rdl. 4 Mk. 8 Sk. Heri var indbefattet 1 Rdl. i Postpenge og 1 Mk. 8 Sk. i Konvolutpenge, saa at Wielandt altsaa fik henholdsvis 3, 2 og 1 Rdl. 3 Mk. for sin Part,

som man ser 2 à 3 Gange mere, end han havde faaet for dem i den Tid, da Erlund, aldeles uberettiget, havde tiltaget sig Besørgelsen. Nu fik Postkassen tilmed en Indtægt i Portoen. Wielandt var imidlertid ikke tilfreds med Kontrakten. Det, han særlig ønskede indført, var, at Postvæsenet skulde opkræve Betalingen hos Abonnenterne. Han gjorde store Ophævelser over Vanskeligheden ved at faa Pengene ind, og det var ikke muligt at faa ham til at betale Postpengene. Under den store Ildebrand i 1728 brændte hans Bogtrykkeri, Bøger og hele hans Indbo, og vel formodentlig paa Grund af hans Nød fik han nu eftergivet Avisportoen for et Aar. Da hans Kontrakt i 1729 udløb, gjorde han atter Forsøg paa at faa Postvæsenet til at indkassere Betalingen for Aviserne, men det mislykkedes, og han maatte forny den gamle Kontrakt. Snart efter i Decbr. 1730 døde han pludseligt, men hans Enke fortsatte Avisudgivningen. Der havde imidlertid fra 1724 været en jævn Tilbagegang i det forsendte Antal. Som Grund hertil angaves den slette Forsendelse med Posterne, idet Aviserne forbyttedes eller udtoges af de aabne Konvolutter. Postmestrene i Danmark lod dem ofte ligge 4 til 5 Postdage uden at ekspedere dem. Endvidere var der stadig mange Abonnenter, der resterede med Betalingen. Der blev derfor i 1732 mellem Wielandts Enke og Postvæsenet afsluttet en ny Kontrakt, som skulde afhjælpe disse Ulemper ved at knytte Postmestrenes Interesse til Udgiverens. For Fremtiden skulde Abonnenterne bestille Aviserne hos Postmestrene, akkordere med dem om Betalingsmaaden og erlægge Betalingen til dem. Postmestrene skulde be-

stille Aviserne hos Udgiveren og indestaa for Betalingen. To Gange aarlig skulde de indsende Pengene til Generalpostamtet. Dette var til Dels, som Wielandt i sin Tid havde ønsket det. I Stedet for 1 Rdl. aarlig til Postkassen for hver Avis skulde Wielandts Enke betale 4 Mark, af en Maanedsavis 2 Mk., hvorfor hun forpligtede sig til at nedsætte Abonnementsprisen. Postmestrene skulde have en Godtgørelse af 3 Mark aarlig for en politisk Ugeavis, 2 Mark for en lærd og 1 Mark for en Maanedsavis. Wielandts Enke fik nu aarlig for den danske Avis 2 Rdl., for den franske ligeledes 2 Rdl. og for den tyske 1 Rdl. 4 Mk., hvad der imidlertid kun betød en Nedsættelse i Betalingen for den franske Avis. Abonnenterne maatte desuden betale Portoen og Godtgørelsen til Postmestrene, saa at Prisen i Provinserne altsaa blev for den danske og franske Avis 3 Rdl. 1 Mk. og for den tyske 2 Rdl. 5 Mk. Indtil 1729 incls. havde Wielandts Aviser indbragt Postkassen 3000 Rdl., til 1732 5000 Rdl. og til 1744 10000 Rdl.*).

Indforskrivningen af de hamburgske Aviser vedblev at være i Erlunds Hænder. Der var dog flere, der forsøgte at gøre ham Rangen stridig, men uden Resultat. I 1722 ansøgte Postforvalteren i Kjøbenhavn om at faa Del i Indtægten, og samme Aar androg de fleste slesvigske og et Par holstenske Postmestre om at maatte tage Aviserne hos Udgiverne selv, da Erlund skruede Prisen i Vejret. Postmestrene maatte betale de hamburgske Aviser med 1

---

*) Heraf maa en betydelig Del være tilfaldet den norske Postkasse. Ifølge Regnskaberne for den danske Postkasse havde denne indtil 1744 kun haft en Indtægt af ca. 5500 Rdl. af Aviserne.

Rdl. om Aaret, af deres Abonnenter tog de saa 2 Rdl. Efter Erlunds Afskedigelse fastslog en kgl. Resolution af 12. Januar 1731 Hovedbestemmelserne i den tidligere Ordning. Postmestrene forpligtedes til at tage de dem portofrit forundte udenlandske Aviser hos den danske Postmester i Hamburg, Johan Heuss, men skulde dog ej, som i Erlunds Tid, betale dem dyrere, end de kostede i Hamburg [5]).

Foruden de trykte Aviser udkom i Kjøbenhavn ogsaa den af Erlund udgivne skrevne Avis. Denne Avis gik portofrit og bl. a. var flere Postmestre Abonnenter, hvoraf man kan slutte, at Aviser i Afskrifter og Uddrag har haft Udbredelse paa Landet. Erlund vedblev med Udgivelsen af denne Avis lige til sit Fald i 1730; men det er tvivlsomt, om han, da han blev Postdirektør, har lagt Navn til den. Efter Erlunds Afskedigelse fik Postforvalteren i Kjøbenhavn, Jacob Clausen, Ret til at nyde Indtægten af den skrevne Avis, og samme Ret beholdt hans Eftermand i Embedet. Den skrevne Avis blev imidlertid efterhaanden fortrængt af de trykte Aviser, og fra Begyndelsen af Aaret 1755 maatte den daværende Postforvalter Jens Lange nedlægge den skrevne Avis [6]).

---

I Postforordningens Artikel 2 og 3 gaves der forskellige Regler for Postens Ekspedition. Saadanne fandtes ogsaa i Postmestrenes Instrukser, og flere specielle Ordrer supplerede disse. Ekspeditionsmaaden var herefter følgende: Samtlige Breve skulde forinden Afgangen indføres med Nummer, Navn og

Takst i en af Generalpostamtet autoriseret og for hvert Aar leveret Protokol. Denne Protokol indeholdt for Portobeløbenes Vedkommende 2 Rubrikker, een for frankerede og een for ufrankerede Breve. Medens tidligere Brevene indførtes imellem hverandre, efterhaanden som de indleveredes, blev fra 1732 Protokollen indrettet som en Stationsprotokol, idet hvert Postkontor fik sin Konto, hvad der lettede Revisionsarbejdet betydeligt. I Overensstemmelse med Protokollerne skulde Karterne udfærdiges, eet til hvert Postkontor. Indtil 1732 blev alle Breve til og fra Jylland karteret paa Haderslev og af Postmesteren der omkarteret til Bestemmelsesstederne. Da hans Omkartering imidlertid befandtes at være baade „urigtig og uforsvarlig“ og hans Protokollering „confus“, blev direkte Kartering til og fra de jydske Postkontorer indført fra 1. Januar 1732. Brevene til det sydlige Udland karteredes paa Hamburg og blev af det derværende danske Postkontor afgivet til de Postkontorer, som ogsaa andre Stater havde her. I 1735 traf Generalpostamtet Aftale med Fyrsten af Thurn und Taxis om, at de Breve, som det danske Postkontor afgav til det taxiske Postvæsen skulde opføres i dobbelte Karter, hvoraf det ene tilbageleveredes i kvitteret Stand. Dette var den første Begyndelse til en Kontrol med Breve ud over Landets Grænse. Naar alle Brevene var opført paa Karterne, sammenbandtes de, til hver Station for sig, og nedlagdes i smaa Lærredsposer, der medfulgte fra hver Routes Endestation. Heri nedlagde Postmestrene undervejs ligeledes deres Post, altsaa ganske som i vore Dage ved Ekspeditionen af de saakaldte Ladeposter. Po-

serne samledes i en Lædervadsæk eller, som den altid kaldtes, Felleisen. Brevene til Kongehuset*) og Kollegierne nedlagdes i en særlig Vadsæk inden i den større. Naar Posten saaledes var færdig, udfærdigedes en Timeseddel, der nedlagdes i Sækken, som derefter overleveredes Postillonen. Paa Timesedlen skulde Postmestrene undervejs anføre Postens Ankomst- og Afgangstid og ved Bælterne tillige, hvad Vinden var, naar Posten udgik, og om den overførtes med den forordnede Jagt eller med en Baad.

Posten skulde fremføres Dag og Nat uden Ophold. Paa Undervejssteder skulde Postmestrene have alt beredt, naar Posten ankom, saa at Ekspeditionen ikke medtog mere end eet Kvarter. Ved Ankomsten til befæstede Stæder, som Kjøbenhavn, Nyborg eller Rendsborg, blev Posten, naar den ankom om Natten og Portene var lukket, ved særlig dertil opstillede Apparater hejset over Volden. Posten blev da af Soldater bragt til Posthuset**) [7]). Det var under Straf af Embedsfortabelse forbudt Postmestrene at opholde Posten et eneste Minut ud over den fastsatte Afgangstid, medmindre det skete efter Kongens eller et af Kollegiernes Ordre. (Kollegierne maatte dog kun „i meget pressante affaires“ opholde Posten). Denne Bestemmelse var indført i Postmestrenes Instrukser,

---

*) I Anledning af at det var hændet, at Breve til Kongen var ankommet i opreven og aaben Tilstand, blev det i 1735 paalagt Postmestrene at indlægge Kongens Breve i særlige Konvolutter, der skulde forsynes med to Segl. (Gp. K. Nr. 688 ff.).

**) I Kbhvn., hvor Portene i Decbr. og Jan. Md. allerede lukkedes Kl. 4 Em., medens Hamburgposten først afgik Kl. 9, var der uden for Vesterport en lille Hytte, hvor Hestene var opstaldet. (G. K. 1734 Nr. 400).

formodentlig for at de over for Embedsmændene ude i Landet kunde godtgøre, at de ikke var berettiget til at opholde Posten. Det var nemlig meget almindeligt, at baade højere og lavere stillede Embedsmænd forlangte, at Posten skulde vente, naar de ikke havde deres Korrespondance færdig. Der indløb en Mængde Klager fra Embedsmænd over Postmestrenes „Modvillighed“ i denne Henseende, Klager, der dog altid blev afvist som uberettigede*) [8]).

Ved Postens Ankomst skulde Postmesteren efter Karterne kontrolere Brevenes Tilstedeværelse og derefter til enhvers Efterretning opslaa Karterne uden for Kontoret, indtil Brevene var afhentet „eller til Ejermændene bestilte“. I Kjøbenhavn skulde først Brevene til Kongehuset og Kollegierne ekspederes, før andre Breve maatte udleveres**). De Breve, der ikke afhentedes af Adressaterne, blev tilbragt disse. I Forordningen var intet fastsat om Betalingen herfor, men i 1750 hedder det i en Skrivelse fra Generalpostamtet til et Postkontor, „at hvad den ene Skilling danske Brevdragerpenge angaar, da bør samme der, lige som alle andre Steder brugeligt er, betales“.

---

*) En Proviantforvalter i Helsingør klagede i 1712 til Generalkommissariatet over, at Postmesteren ikke vilde lade Posten vente et Kvarter paa hans Breve. Postdirektørerne svarede Generalkommissariatet, at Posten maatte have sit rette Løb, og Proviantforvalteren kunde ogsaa godt have sine Breve færdige, men Grunden var, „at han om Aftenen skal lade sig i Vinhusene for længe opholde“. De indstillede ham derfor til en Reprimande for sit uberettigede Klagemaal. (Gpamt. Kopibog $^{14}/_{10}$ 1712).

**) I Kjøbenhavn var der altid ved Postens Ankomst et stærkt Tilløb af Folk, der, medens de ventede paa at faa Brevene udleveret, fordrev Tiden med at gøre Spektakler, skændes og slaas, saa at man fra 1743 maatte have militær Vagt for at holde Orden. (Gpamt. Korresp. Prt. 1758 Nr. 155).

I 1753 omtales det, at man i Kjøbenhavn betalte 2 Sk. i Bærepenge for hvert Brev. De Bude, der omdelte Brevene, kaldtes Brevdragere; først fra 1753 forekommer Benævnelsen „Postbude“. Ombæringen led imidlertid af forskellige Mangler. I Kjøbenhavn klagede man i 1731 over, at Brevene, naar de kort Tid efter Postens Ankomst forlangtes udleverede, allerede var leveret til Brevdragerne, af hvem man først modtog dem flere Dage efter. Generalpostamtet resolverede i den Anledning, at Karterne skulde udhænge i 24 Timer efter Postens Ankomst, og før den Tid var forløbet, maatte ingen Breve, uden det udtrykkeligt var forlangt, leveres til Brevdragerne, der da straks skulde besørge dem. Lignende Klager fremkom ogsaa fra forskellige Provinsbyer [9]).

Det er en Selvfølge, at der ikke i hine Tider uden for Hovedstaden var Tale om særlige Postlokaler. Postkontoret fandtes der, hvor Postmesteren boede. Ved Cirkulære fra Generalpostamtet af 4. April 1716 bestemtes det, at der uden for Posthusene skulde anbringes et Postskilt med Kongens Navnetræk og Posthorn [10]). I Postforordningens Artikel 12 var det paalagt Postmestrene i deres Embedsvirksomhed „at bevise enhver den Høflighed, som sømmeligt er og det samme at tilholde deres Betjente“. Paa den anden Side skulde alle, som havde Ærinde paa Posthusene, „begegne Postmestrene og deres Betjente med tilbørlig Civilité og Høflighed, saafremt de ikke derfor ville lide Straf som vedbør“. Skulde nogen understaa sig, „paa Posthusene at gøre nogen Alarm med Buldren, Skældsord eller Oprør“, havde Postmestrene Myndighed til at lade saadanne Per-

soner straks anholde og arrestere for siden at blive straffet efter Sagens Lejlighed.

Med Undtagelse af at Posthusene paa Søn- og Festdage skulde holdes lukkede mellem Kl. 8 og 11 Form.[11]), var der intet fastsat om Posthusenes Kontortider. For flere Kontorers Vedkommende var der fastsat en bestemt Frist, inden for hvilken Breve skulde være indleveret, saaledes for Kjøbenhavns Vedkommende ved Forordningen af 18. Juni 1723, at Breve til Forsendelse med Hamburgposten skulde være indleveret senest 3 Timer før Afgangen. I Almindelighed har vel Ordningen af disse Forhold været overladt hvert Steds Postmester, og kun hvor Uenighed med Publikum er opstaaet, har Generalpostamtet maattet træffe Afgørelsen. Dette var f. Eks. Tilfældet i Frederiksstad i Slesvig, hvor man besværede sig over, at Postmesteren, naar Posten ankom om Aftenen, ikke vilde udlevere Brevene. Generalpostamtet bestemte her, at Brevene, naar Posten ankom inden Kl. 7 Aften, skulde udleveres til Kl. 9, og ankom den senere, til Kl. 10. Da Postmesteren imidlertid i sin Erklæring havde oplyst, at Købmændene løb hele Natten og forlangte, at han skulde modtage og udlevere Breve, og at de, naar de læste Karterne, slog hans Vinduer itu, paalagde Generalpostamtet Magistraten at tilholde Borgerne ikke at opføre sig saaledes over for Postmesteren, saafremt de ikke vilde lide Straf efter Postforordningens Artikel 12. Samtidig fik Postmesteren Ordre til paa Postdagene, naar Posten afgik Kl. 7 Fm., at modtage Breve fra Kl. 4—6½ Morgen[12]).

I Instrukserne var det vel paalagt Postmestrene at drage Omsorg for, at ethvert Brev kom uaabnet og uskadt til sit rette Sted; men egentlig Brevhemmelighed eksisterede dog i Virkeligheden ikke. Allerede det, at Karterne skulde være til Eftersyn for alle og enhver, var en Krænkelse af Brevhemmeligheden; men hertil indskrænkede man sig ikke. Vi har tidligere set, hvorledes Erlund med Regeringens Billigelse aabnede Breve i vid Udstrækning for at komme politiske Forbrydere paa Sporet. Dette var imidlertid ikke noget særegent for Danmark paa den Tid. Dengang var der hele Europa over ingen Regering, som ikke fandt det i sin Orden, at den, naar den havde Mistanke til en eller anden, da lod Breve aabne ved Postvæsenet for at kigge den formentlige Fjende i Kortene [13]). Denne Fremgangsmaade ser man da ogsaa hyppig blive anvendt herhjemme. I Januar 1712 fik saaledes Postdirektørerne Ordre til at lade alle Breve fra Hamburg til Helsingør undersøge i Kjøbenhavn, da man formodede, at nogle Personer i Helsingør paatog sig at sende Breve til Fjenderne i Sverige. Postforvalter Lerche i Kjøbenhavn, der skulde aflægge Tavshedsed, skulde omskrive Kartet i Kjøbenhavn, saa at intet mærkedes. I Juni 1713 fik Stiftamtmændene Ordre til „at forordne i alle Købstæder nogle Rettens Betjente, som sammen med Postmestrene kunde aabne og gennemlæse alle Breve til og fra Sverige, om deri noget præjudicerligt eller mærkværdigt maatte findes“. Da i 1725 „den geheime Kommission“ var nedsat, fik Erlund 11. Januar en egenhændig skreven geheime Kabinetsordre, forseglet med Kongens partikulære Kabinetssegl, hvori det blev

befalet ham ikke at aabne Postsækken, naar den hamburgske ridende Post ankom, førend Etatsraad Møinichen, der var Medlem af Kommissionen, havde indfundet sig for at udtage en Del Breve, over hvilke han havde en Liste. Samme Dag fik den norske Postinspektør i Kjøbenhavn, Borthus, en lignende Kabinetsordre om at levere Erlund den norske Postsæk, saa snart den var tillukket. Den blev bragt til Erlunds Hus, hvor Møinichens Sekretær, Ramshardt, og Assessor Kierulf aabnede den og udtog en Del Breve. Tre Gange til i Januar Maaned fik Erlund saadanne Ordrer. Erlund maatte naturligvis aflægge Tavshedsed, og hans Postskriver, Grill, maatte aflægge Ed til ham. Endogsaa over for Frederik IVs Dronning, Anna Sophie, benyttede man, da hun var blevet Enke og havde faaet anvist Bolig paa Clausholm, denne Fremgangsmaade. Christian VI gav i Slutningen af 1731 Befaling til paa Posthuset at borttage alle Breve, der adresseredes til Clausholm, og tilsende ham dem, især saadanne, der kunde antages at indeholde Memorialier. Man nærede i det hele ingen Betænkeligheder ved at krænke Brevhemmeligheden, selv hvor det gjaldt mindre vigtige Anliggender. Da der saaledes efter Branden 1728 blev indkaldt fremmede Haandværkere til Kjøbenhavn, hvad der selvfølgelig var de kjøbenhavnske meget imod, formodede Regeringen, at et enkelt Lav søgte at forhindre, at de fremmede Haandværkere efterkom Opfordringen. Et Reskript til Postdirektørerne i Maj 1734 befalede i den Anledning, at alle Breve fra Stenhuggerne og deres Svende til Udlandet skulde anholdes og gennemlæses, og saafremt der deri

fandtes noget, som kunde afskrække de fremmede fra at komme til Kjøbenhavn, skulde de tilbageholdes. I et andet Tilfælde søgte man gennem Varde Postkontors Karter at faa oplyst, hvem der var Afsender af et „Cirkulæreinstrument“, hvori der foresloges et Møde i Ringkøbing den 30. Maj 1740 af en Del Proprietærer i Ribe Stift [14]).

---

## FJERDE KAPITEL.

### Postmestrene. Lønningsforhold m. v.

Forstanderen for Postkontoret kaldtes i Kjøbenhavn Postforvalter, i Provinserne Postmester. De Postmestre, der i 1711 var i Funktion, var ansatte i deres Embeder af de tidligere Indehavere af Postvæsenet, Poul Klingenberg, Gyldenløve og dennes Enke. De havde ved deres Ansættelse modtaget en Bestalling, hvorpaa de vistnok alle efterhaanden havde erhvervet kongelig Konfirmation. De forblev i hvert Fald alle i deres Embeder ved Postvæsenets Overgang til Staten, og efter denne Tid udnævntes de af Kongen. I 1714 blev det paalagt samtlige Postmestre at stille Kaution for et Kvartals Intrader. Der forlangtes kun Selvskyldnerkaution, men Beløbene var ingenlunde smaa. Postforvalteren i Kjøbenhavn maatte saaledes stille 4000 Rdl., Postmesteren i Hamburg 3000 Rdl., Postmesteren i Odense 500 Rdl. Som Regel havde Postmestrene ved Hovedpostkontorerne en fast aarlig Lønning. Und-

tagne herfra var Postmesteren i Helsingør, der lønnedes med 10 p. Ct. af Kontorets Intrader, hvad omtrent beløb sig til 200 Rdl. aarlig, samt Postmestrene i de ikke danske Byer Hamburg, Lübeck, Slesvig og Kiel. I Hamburg og Lübeck havde Postmestrene henholdsvis 10 og 25 p. Ct. af Kontorets Intrader, hvad der svarede til en aarlig Lønning af 600 og 350 Rdl. Postmesteren i Slesvig oppebar alle de der faldende Postintrader mod at bekoste Postridtet mellem Slesvig og Rendsborg samt betale 400 Mark lybsk aarlig til Postridtet mellem Slesvig og Flensborg. Postmesteren i Kiel oppebar ligeledes de der faldende Intrader mod at besørge Postens Befordring mellem Kiel og Lübeck. I Kjøbenhavn, hvor der i 1711 var 2 Postforvaltere, havde disse hver en aarlig Løn af 400 Rdl. samt til Kontorhold ialt 800 Rdl. Postmesteren i Haderslev havde aarlig 240 Rdl., Postmestrene i Roskilde, Flensborg, Rendsborg og Itzehoe hver 100 Rdl., i Ringsted, Slagelse og Odense hver 80 Rdl. og i Nyborg 70 Rdl. De øvrige Postmestre ved Hovedpostkontorerne lønnedes med 40 Rdl. aarlig. Til Lokale, Medhjælp eller Kontorrekvisiter var der ikke tillagt nogen Postmester uden for Kjøbenhavn noget; men Udgifterne hertil var ogsaa i Almindelighed uden nogen som helst Betydning. Særlige Postlokaler fandtes som tidligere anført ikke i Provinserne, og Medhjælp holdtes vist kun meget faa Steder. Ved Siden af den faste Lønning havde Postmestrene en Biindtægt ved Salget af Aviser, hvoraf de havde Ret til at faa de hamburgske portofrit. I Kjøbenhavn indbragte Avissalget i 1740 ca. 300 Rdl. aarlig. Hvad denne Indtægt har beløbet sig til i Provinserne,

savnes der Oplysning om, men meget har det næppe været. Saa sent som 1770 opgives den for Slagelse Postkontors Vedkommende til 30 à 40 Rdl. aarlig [1]). I Henhold til Postforordningen af 1694 og tidligere Forordninger var Postmestrene fritaget for Indkvartering saavel som for al borgerlig personal Tynge og Besværing, hvilke Friheder ogsaa var tilstaaet de agende Poster, de gaaende og ridende Postilloner samt de Personer, der var anordnet til den ridende Posts Transport over Bælterne. Efter at Postvæsenet var blevet Statsinstitution og Postmestrene saaledes kongelige Embedsmænd, var denne Bestemmelse i Postforordningen overflødig, for saa vidt angik personal Tynge idet Danske Lovs 3—4—11 paabød, at privilegerede, gejstlige, graduerede Personer og dem, som er i Kongens Tjeneste og ingen borgerlig Næring bruger, ikke maatte besværes med borgerlig personal Tynge. Ved Reskript af 12. Juni 1722 blev det, hvad Indkvarteringen angaar, fastslaaet, at ingen kgl. Betjente, graduerede Personer o. s. v. skulde være forskaanet for Indkvartering, undtagen gejstlige og Professorer samt deres Enker, Magistraten og dens Enker, Postbetjentene tillige med de for rejsende indrettede og privilegerede Værtshuse, for saa vidt deres egne iboende Gaarde angik. Ejede de andre Ejendomme, eller drev de Handel eller anden borgerlig Næring, skulde de ligesom andre Indvaanere svare Indkvartering.

Af de Postmestre, der ansattes ved de nyoprettede Hovedpostkontorer, fik Postmesteren i Frederiksborg aarlig 50 Rdl. og Postmesteren i Holstebro aarlig 52 Rdl.; men for dette Beløb skulde han tillige holde

et gaaende Bud een Gang ugentlig mellem Holstebro og Viborg, og fra 1728, mod et Tillæg af 10 Rdl., et ridende Bud. Postmesteren i Aabenraa fik ingen fast Løn, men Ret til at opkræve særlig Betaling for Brevenes Befordring mellem Aabenraa og Udvekslingsstedet paa Routen, Tollsted, en Mil Sydvest for Aabenraa, mod at svare til Postkassen aarlig 20 Rdl. Af Postmestrene i de tidligere gottorpske Byer lønnedes Postmestrene i Eckernførde og Tønder hver med 50 Rdl. og 5 Rdl. til Kontorhold, Postmestrene i Frederiksstad, Husum og Tønning hver med 100 Rdl. og 10 Rdl. til Kontorhold. Postmestrene i Preetz og Pløen fik henholdsvis 1 og $1^1/_2$ lybsk Skilling af hvert fra og til de paagældende Byer afgaaende eller ankommende Brev samt henholdsvis 10 og $4^1/_2$ Rdl. aarlig til Kontorhold [2]).

Postmestrene ved de Bipostkontorer, med hvilke der ikke var forbundet Postbefordring, havde en vis Andel i Portoen. I Slangerup oppebar han Portoen for Brevene mellem Slangerup, Frederikssund, Jægerspris, Frederiksborg og Roskilde og betalte en aarlig Recognition af 12 Rdl. til Postkassen, det højeste Beløb, der blev budt ved en over Embedet ved dets Oprettelse afholdt Auktion. I Hobro fik han Portoen for Brevene mellem Hobro og Randers og mellem Hobro og Aalborg og svarede en aarlig Recognition af 20 Rdl. [3]). For øvrigt nød Postmestrene ved Bipostkontorerne de samme Friheder med Hensyn til Indkvartering, Skatter og Avissalg som Postmestrene ved Hovedpostkontorerne.

Nogen Lønningsforbedring af Betydning fandt ikke Sted i den her omhandlede Periode. I 1734

bevilgede Kongen paa Direktørernes Forestilling en Lønningsforhøjelse af i alt 370 Rdl. aarlig, hvorved de fleste at de Postmestre, der hidtil havde haft 40 Rdl., nu fik 60 Rdl. aarlig. Lønningerne for de øvrige Postmestre forblev omtrent uforandret, dog med Undtagelse af Postmesteren i Roskilde, der, ved stadig at ansøge om højere Lønning, efterhaanden fik denne bragt op fra 100 Rdl. i 1711 til 310 Rdl i 1746*). Postmestrene i Slesvig og Kiel fik fast Lønning, henholdsvis 100 og 200 Rdl., og Omkostningerne ved Postens Befordring til og fra disse Byer afholdtes nu af Postkassen[4]). I Kjøbenhavn, hvor der fra 1715 kun var een Postforvalter, blev Kontorholdet i 1712 nedsat til 400 Rdl., og efter at Postvæsenet i 1727 havde købt Erlunds Gaard, hvor Postkontoret havde Lokale, til 300 Rdl. For dette Beløb skulde Postforvalteren lønne Postskriverne, hvoraf der i 1715 var 4, betale Lys og Brændsel samt Kontorrekvisiter. Ved Reskript af 12. Januar 1731 blev det bestemt, at den ældste Postskriver altid skulde ansættes af Postdirektørerne, men lønnes af Postforvalteren efter Direktørernes Bestemmelse. Paa Generalpostamtets Forestilling bevilgede Kongen i Oktober 1732, at den ældste Postskriver skulde have Bestalling som Kontrolør og ligesom Postforvalteren være autoriseret til at taksere Brevene. I Begyndelsen fik denne Embedsmand ikke Lønning som Kontrolør, men senere

---

*) Denne Postmester Peter Marquard Otzen maa visnok have haft Forbindelser i Hofkredse; thi skønt Generalpostamtet ikke anbefalede hans Ansøgninger, men tværtimod oplyste, at hans Kontor, efter Intraderne at dømme, maatte regnes blandt de mindste, blev de dog bevilget.

fik han et Tillæg af 100 Rdl. til sin Postskriverløn-ning, som udgjorde 100 Rdl.[5]). Den første Postkontrolør i Kjøbenhavn var Joh. Chr. Schrøder, der i 1735 blev Kammertjener og Sekretær hos Christian VI, men i 1747 kom tilbage til Postvæsenet som Direktør.

Af hvad ovenfor er anført vil det fremgaa, at Postmestrene ved Hovedpostkontorerne var mildest talt slet lønnet. Hvad der yderligere forringede Embederne, var det uheldige Forhold, at man efter gammel Praksis lod den, der fik et Embede, betale et vist Beløb aarligt til Formanden eller dennes Enke. En Postmester i Ringsted, der havde en aarlig Løn af 60 Rdl., betalte saaledes i flere Aar 40 Rdl. til Formanden. Det er senere lejlighedsvis i en Forestilling fra Generalpostamtet udtalt om Postmestrene paa denne Tid, at det er bekendt, at de i Almindelighed „med en saa liden Løn har været aflagt, at de i Armod ere bortdøde“[6]). De Steder, hvor Stillingen som Postmester var forenet med Stillingen som Postkontrahent, hvilken sidste selvfølgelig gav den væsentligste Indtægt, har det maaske været muligt for en Mand at leve af Embedet alene, men hvor dette ikke var Tilfældet, var det umuligt. For at bøde noget paa de daarlige Lønninger søgte man efterhaanden at skaffe de daarligst aflagte Postmestre en anden lønnet Bestilling ved Siden af og maatte undertiden, til dette kunde ske, give dem et personligt Tillæg. De Embeder, der blev ledige, besatte man flere Steder med Mænd, der havde andet Erhverv. Meget almindeligt var det By- eller Herredsfogder, undertiden ogsaa Købmænd eller Gæstgivere, der blev Postmestre.

Hvilken Indtægt, Postmestrene ved de Bipostkontorer, med hvilke der var forbundet Postbefordring, har haft, er det vanskeligt at danne sig nogen Mening om, men stor har den næppe været. En Mand, der i 1728 fik Embedet i Kerteminde, bad sig kort efter fritaget derfor, da han ikke kunde leve deraf, og i 1738 indberettede Magistraten i Ringkøbing, at Madam Bredahl, som havde haft Biposten herfra, „ved dette Postvæsen har været fattig og kummerligen set at hjælpe sig igennem, hun endelig ogsaa i Armod er død“ [7]).

Trods de daarlige Lønninger var der altid mange Ansøgere til Embederne og da særlig til de større*). Ansøgerne var i Reglen Folk, der havde „tjent ved Pennen“ og da som oftest hos højtstaaende Mænd, hvad der ikke uden Grund ansaas for en god Anbefaling. Men for øvrigt træffer man blandt Ansøgerne Folk i alle mulige Livsstillinger, og det er undertiden næsten komisk at se, hvad Ansøgerne mener, der kan tjene til Støtte for deres Andragender. En Ansøger anfører saaledes, at han i 23 Aar har tjent som Skænker i Kongens Vinkælder, en anden, at han har sat 2000 Rdl. til ved en indgaaet Kautionsforpligtelse, en tredie, at han har lidt Tab ved Ildebrand, en fjerde, at han har mistet Hørelsen og Lugten og derfor har maattet opgive at studere Teologi og Medicin, hvorpaa han har anvendt nogen Tid. En Kvinde, der har været i Prinsesse Sofie Hedevigs Tjeneste og derfor har Pension af Postkassen, søger om et Embede for sin Forlovede, saa at

*) I 1742 var der 54 Ansøgere til Embedet i Haderslev, og i 1744 33 til Embedet i Helsingør.

hun kan blive gift, hvorved Pensionen kan spares for Postkassen[8]). Blandt Ansøgerne om et ved Dødsfald ledigt Embede fandtes i Reglen den afdødes Enke. Det var dog kun undtagelsesvis, at Enken fik Embedet, men det var ingen daarlig Anbefaling for en Ansøger, naar han tilbød at gifte sig med hende. Herpaa har man et godt Eksempel fra Horsens. Postmesteren her, Jens Skov, døde i 1719, og til hans Eftermand blev udnævnt Peder Pedersen Saxe. Han maa formodentlig have forpligtet sig til at gifte sig med Skovs Enke; thi i en Skrivelse fra den daværende Postdirektør Münnich til Enken hedder det, at da det af hendes Skrivelse til ham fremgaar, „at hun selv haver den visse Forhaabning, at itzige Postmester der ved Steden, Peder Pedersen Saxe, sig med hende udi Ægteskab indlader, naar hendes Sørgeaar er expireret og til den Ende gør Ansøgning, det hans Postmesterbestalling maatte fra Postkassereren Arild Hansen extraderes og hende tilsendes, at hun samme for sig kunde have i Forvaring, indtil deres Ægteskab er fuldbyrdet, saa følger derpaa til Gensvar, at Bestallingen hende herudi lagt tilstilles, . . . . . hvorefter hun da selv til sin og Børns Velfærd den deraf dragende Konsekvens med tilbørlig Omhu faar besørge, efterdi jeg mig ej, i Fald nogen Forandring siden derudi udinden det imellem itzige Postmester og hende gjorte Løfte skulde forefalde, kan eller vil indlade“. Ægteskabet kom da ogsaa i Stand, men 3 Aar efter var hun atter Enke. Hun ansøgte nu om at faa Embedet, da hun „sad med 3 uopfødte Børn og i slet Tilstand“. Magistraten anbefalede Ansøgningen, men Postdirektørerne fraraadede

det. Det var imidlertid saa heldigt, at der blandt Ansøgerne var ikke mindre end tre, der tilbød at gifte sig med hende, hvis de fik Embedet. Direktørerne meddelte hende dette, og idet de gav hende forskellige Oplysninger om de tre Friere, tilføjede de i Brevet „og altsaa haver hun os oprigtig at tilkendegive, med hvilken af fornævnte trende Personer hun i saa Maade eragter bedst at kunne være hjulpen“. Hun valgte da en Mand ved Navn Jens Jacobsen Norup, der var Broder til Sognepræsten i Horsens, hvad formodentlig ikke har været uden Indflydelse paa hendes Valg, og han fik 13. Februar 1722 Bestalling som Postmester. Atter denne Gang fik hun efter Ansøgning Bestallingen tilsendt samtidig med, at Direktørerne ønskede hende og Norup til Lykke i Anledning af deres Ægteskabsløfte; men da Sørgeaaret var udløbet og Brylluppet skulde staa, indgav hun forskellige Klagemaal over Norup. Stiftamtmand Plessen fik i Kommission at undersøge Sagen, men Enken vidste ikke andet at beskylde Norup for end Enfoldighed. Det kom imidlertid til Forlig, og herom hedder det i Direktørernes Forestilling til Kongen, at Norup „efterdi han efter saadan Beskaffenhed ikke kan gøre sig forvisset om et godt Ægteskab“ er tilfreds, naar Enken faar Embedet, „imod at hun til ham en Kendelse for alle hans imidlertid gjorte Omkostninger af 150 Rdl. betaler“. Direktørerne anbefalede denne Overenskomst, og den 3. Juli 1723 resolverede Kongen, at Enken skulde have Embedet mod at betale Norup 150 Rdl.*) [9]).

*) Et lignende Tilfælde træffer man i 1730, da en Mand, der besørgede Posten mellem Flensborg og Sønderborg paa Grund af

Salg af Embeder var ganske almindeligt paa den Tid. Baade Frederik IV og Christian VI solgte Embeder efter ret stor Maalestok. Postembederne var ogsaa trods deres Lidenhed Genstand for Salg om end de Beløb, der betaltes for disse, var smaa i Sammenligning med, hvad der betaltes for andre Embeder. Ofte tilbød Ansøgerne selv at betale et Beløb for et Embede; men hvor dette ikke var Tilfældet, manglede det ikke paa Opfordring dertil fra Kongen. Da saaledes i 1715 Sønnen af en afdød Postmester ved et Bipostkontor søgte om at faa Embedet efter Faderen, gav Kongen Direktørerne Ordre til at forsøge, om Ansøgeren kunde formaas noget vist derfor til Postkassen at erlægge, og da i 1727 Postmesteren i Nydorg, Oluf Faber, søgte om Afsked paa den Betingelse, at Abraham Jantzen, der havde tilbudt at købe Fabers Hus, som var et Gæsteherberg, maatte faa Embedet, bevilgede Kongen dette, men resolverede samtidig, at Jantzen skulde opfordres til at give en Kendelse til Postkassen. Direktørerne mente ikke, denne kunde sættes til mindre end 100 Rdl. De slog dog senere af til 80 og lod til sidst Jantzen slippe med 70 Rdl. Postmesterembedet i Hamburg blev i 1712 tilstaaet Johan Heuss, mod at han betalte 1000 Rdl. til de fattige, og i 1719 blev Jacob Clausen Postforvalter i Kjøbenhavn mod at betale 1000 Rdl. til Postkassen og desuden 700 Rdl. til Dækning af Formandens Kassemangel. Ekspectansen

---

Alder og Svagelighed maatte ophøre hermed. En Johan Bonsen fik da Bestalling som Postbud og Friheder som Postmester mod at forsørge Formanden og ægte hans ældste Datter. Saa længe Svigerfaderen levede, skulde han ingen Afgift betale, men efter dennes Død 6 Rdl. aarlig. (Patenten 1730, Fol. 263).

paa Postmesterembedet i Odense betaltes i 1715 med 200 Rdl.; og i 1744 gav en Mand 300 Rdl. for Postmesterembedet i Aarhus*) [10]). At betale et vist aarligt Beløb til Formanden eller dennes Enke var som foran bemærket ogsaa temmelig almindeligt. Ofte skete det paa den Maade, at en Postmester, naar han paa Grund af Alder eller Svagelighed ikke mere kunde bestride Embedet, traf Overenskomst med en anden om at afstaa det til ham mod at faa et vist aarligt Beløb og derefter ansøgte om Tilladelse til Afstaaelsen. Ganske vist forbød Forordningen af 20. Febr. 1717, at der maatte søges om Afstaaelser af Embeder, men ikke alene indkom der Ansøgninger, men saadanne blev i Reglen ogsaa bevilgede. Det var her som paa saa mange andre Omraader Nøden, der brød Loven. Man maa jo nemlig erindre, at Embedsmændene lige saa lidt som deres Enker, dengang havde noget Krav paa Pension, og at Pensionsvæsenet i det hele først var i sin Vorden. Christian VI vilde dog i den senere Del af sin Regering ikke vide af disse Embedsafstaaelser. Han tillod en saadan i 1740, men resolverede samtidig, at han ikke mere vilde tillade slige Afstaaelser [11]).

Det siger sig selv, at en Embedsstand, der blev lønnet saa slet, nødvendigvis maatte frembyde alvor-

*) Salg af Embeder var ikke noget særegent for Danmark i hine Tider. I Frankrig f. Eks. blev det drevet efter en langt større Maalestok. I Preussen var det Regel at betale et Beløb til Rekrutkassen. Det var ligefrem foreskrevet, at Embederne skulde gives den, „welcher am habilesten ist und am meisten giebet". Sædvanlig var Salgsprisen for et Embede lig med Indtægten heraf for tre Aar. Embedet som preussisk Postmester i Hamburg blev saaledes betalt med 6000 Thlr., men Lønnen her var ogsaa ca. 2200 Thlr. aarlig. (Stephan, Geschichte der preussischen Post, Side 188 f. Edvard Holm, Danmark-Norges Historie 1720—1814 II S. 336).

lige Skyggesider. Vel krævedes der dengang ikke nogen særlig Duelighed til at forestaa et Postmesterembede; det vigtigste var, at Indehaverne af disse Embeder var redelige Folk. Men hvor farligt maatte det ikke være for en Mand, hvis Løn knap var til det tørre Brød, at have en Pengekasse i sin Varetægt. Naar nu hertil kom, at Postdirektørerne udviste en utrolig Langmodighed over for de Embedsmænd, der gjorde sig skyldige i Uredelighed, vil man kunne forstaa, at Underslæb og Ulovligheder ikke hørte til Sjældenhederne. Der foreligger da ogsaa Vidnesbyrd nok om, hvorledes Personalet lige fra Postinspektøren ned til Postillonerne søgte at skaffe sig ulovlige Fordele paa Postkassens Bekostning. Forsendelse af ukarterede Breve mellem Postfunktionærerne var ifølge en Indberetning af 27. Marts 1723 fra Postdirektørerne til Kongen meget almindelig. I 1727 anholdt man i Haderslev 2 Breve, vekslede mellem Postmesteren i Viborg, Chr. Mørch, og en Postskriver i Haderslev, og en Udtalelse heri („lad os nu høste, medens det er Tid") foranledigede, at man lod Magistraten i Haderslev optage Forhør over Postskriveren. Denne tilstod da ogsaa, at han og Postmester Mørch var enige om at besvige Postkassen for Penge ved at sende ukarterede Breve; men ikke desto mindre slap de begge med en alvorlig Advarsel. Postmesteren i Frederiksstad, Schmidt, blev 4 Gange overbevist om at have sendt ukarterede Breve og selv beholdt Portoen. Han fik hver Gang en Mulkt og Trusel om Afsked; men først da han i 1738 for femte Gang gjorde sig skyldig i samme Forseelse, blev han endelig afskediget. I Preetz blev Postmesteren, Johan Schemann, i 1736 afskediget for

at have udraderet Frankoen paa Brevene og opkrævet Porto for dem. Han havde endogsaa underslaaet Breve og beholdt den for disse betalte Porto[12]). Postmesteren i Roskilde, Otzen, der tillige var Postkontrahent, og omtales som meget akkurat med Indsendelsen af sine Postintrader, hvorfor han endogsaa var fritaget for at stille Kaution, søgte paa alle mulige Maader at forøge sine Indtægter. I 1730 indsendte han for at have holdt en Ekstrahest til Frederiksborg en Regning, hvori de for Foder m. v. anførte Priser var saa opskruede, at Generalpostamtet tilbagesendte ham den. I 1729 førtes der Klage over hans Postilloner, at de var uduelige, „ofte en Dreng paa 14 Aar, der ej kan blæse i Posthornet, hans Hest daarlig som Bønder Krak, hans Montur forslidt med en gammel Hat, der hænger ham om Ørene". Et Par Gange blev han idømt Mulkt, fordi hans Postilloner havde medtaget Breve uden for Postsækken. Første Gang blev Mulkten ham eftergivet, hvorimod Postillonen, der paaberaabte sig, at privat Brevbefordring skulde anses som pars salarii, blev dømt til at arbejde 2 Maaneder i Kastellet*). Da Otzen anden Gang var idømt en Mulkt af 90 Rdl. og søgte om at faa denne eftergivet, oplyste Direktørerne i Forestillingen til Kongen, at han af de 750 Rdl., som han havde for Ridtet, kun gav Postillonerne tilsammen 410 Rdl., hvoraf, siger Direktørerne, „man kan have Aarsag at tro, at Postmester Otzen, for at faa sin Akkord saa ringe betinget med Postillonerne, forstaar sig med dem, saa de

*) Otzen havde indberettet, at han ikke kunde vente Regres hos Postillonen, der var fattig, og han henstillede derfor, at Mulkten blev ham eftergivet, og at Postillonen blev straffet paa Kroppen. (Gp. Res. 1735—39 Fol. 187).

ere nok forvissede, at han ej vil se dem paa Fingrene". Kongen resolverede herpaa, at Otzen skulde betale de 70 Rdl. af Mulkten og Postillonen Resten, og denne skulde være fri for Otzens Tiltale. Et halvt Aar efter blev dog Mulkten eftergivet Otzen [13]).

Det var dog i Særdeleshed ved Regnskabsaflæggelsen og Oppebørslernes Indsendelse, at Postmestrenes Uredelighed viste sig. I den første Tid efter 1711 var det nødvendigt hvert Kvartal at give de fleste Postmestre ofte gentagne Paamindelser om at indsende Intraderne. At disse ikke indgik rettidig var naturligvis en Følge af Kassemangel, der først maatte dækkes af det løbende Kvartals Indtægter. Men naar disse efterhaanden ikke slog til, kom Kassemangelen for Dagen. Det var et stort Antal Postmestre, der i den heromhandlede Periode havde Kassemangel. En Del blev vel dækket af Kautionisterne eller ved Udlæg i de paagældendes Ejendele, men Postkassen undgik dog ikke Tab. I 1713 erhvervede Generalpostamtet en kongelig Resolution for, at de Postmestre, der ikke indsendte deres Intrader rettidig, straks skulde afskediges, hvilken Resolution i den senere for Direktørerne udfærdigede Instruks forandredes derhen, at den Postmester, der overskred den fastsatte Tidsfrist, skulde betale en Mulkt af 100 Rdl., og hvis Indsendelsen trak utilbørlig længe ud, da afskediges. Stort hjalp dette ikke. Lenthe skriver i 1715 til Erlund, der da var paa Rejse, at han kan forsikre ham om, at alle hans (Erlunds) Anstrengelser har været forgæves. Forholdene har snarere forværret sig, skønt flere Postmestre er blevet truet med Mulkter, og han føjer til „Die in Holstein seint am ärgsten, und hilft kein

Schreiben noch Vermahnen“ [14]). Ja Trusler og Tilhold var der nok af, alt for mange; thi de efterfulgtes sjældent af Straf. Mulkter idømtes vel, men blev som oftest eftergivet. Enkelte Postmestre blev vel ogsaa suspenderet, men atter indsat i Embedet. Her skal anføres et Par Eksempler, der godt illustrerer Tilstanden. Postmester Anders Knudsen i Randers indsendte stadig sine Intrader og Regnskaber meget for sent. Han fik den ene Paamindelse efter den anden, men han undlod ganske at svare. I Marts 1716 fik da Magistraten Ordre til at suspendere ham, og det anføres i Skrivelsen herom, at han ingen Sinde har indsendt sine Protokoller. Han blev idømt en Mulkt af 50 Rdl., som Magistraten i August s. A. fik Ordre til at inddrive, hvorefter Suspensionen kunde ophøre. En senere Postmester her ved Navn Hans Knudsen, der tillige var By- og Raadstueskriver, fik i 1743 paa Grund af Kassemangel sin Afsked som Postmester og blev tillige idømt en Mulkt af 100 Rdl. I Forestillingen til Kongen giver Direktørerne ham det Skudsmaal, „at han al den Tid, han har været ved denne Tjeneste, har opført sig meget slet og urigtigt, saavel med at indsende Ekstrakter og Regnskaber samt behørige Dokumenter som med at besvare de udi hans aflagte Regnskaber udsatte Mangelsposter, men i Særdeleshed med at betale Postkontorets Revenuer, hvormed han hvert Kvartal er blevet indesiddende, endskønt han var pligtig 3 Uger efter Kvartalets Udgang samme at indsende, saa at vi fast intet nogen Sinde deraf uden ved Trusler og Tvang har kunnet faa udbragt“. Trods alt dette blev Mulkten og en Del af Gælden til Postkassen ham senere eftergivet [15]). I Slesvig havde

Postmesteren, Kemmeter, i 1740 en Kassemangel paa 638 Rdl. Han blev af den Grund afskediget, men da han, hedder det i den kgl. Resolution, „mere har gjort det af Armod og Nød end af noget ondt Forsæt“, tilstodes der ham en Pension saa stor som Gagen, 50 Rdl. aarlig. Pensionen skulde dog afdrages paa Gælden, men det skete kun det første Aar; saa eftergav Kongen ham Gælden [16]). I Odense havde Postmesteren, Søren Bolt, der tillige var Postkontrahent, allerede i Fru Dorothea Krags Tid vist sig meget upaalidelig i Pengesager, i hvilken Anledning der var blevet ansat en Postskriver ved Navn Thiel til at modtage Postpengene. Et Aar efter at Staten havde overtaget Postvæsenet, blev Thiel, der for øvrigt laa i stadige Stridigheder med Bolt*), afskediget, og Bolt fik Paalæg om selv at modtage Postpengene. Direktørerne lod ham i den Anledning vide, at hans Uvenner havde udspredt det Rygte, at han ikke var sufficant „og imedens I var i hendes høje Naades Tjeneste emplojerede Postpengene til Eders egen Nytte, hvorover Postskriveren af hendes høje Naade skal være bleven sat“. For at befri sig fra den Blame saavel som til Sikkerhed for Generalpostkassen vilde han derfor efter sit eget Tilbud have at stille Kaution, „og skal det være vores velmente Raad, at I entholde Eder fra sligt at begaa i Hans Majestæts Tjeneste,

*) Bolt indsendte den ene Klage efter den anden over Thiel. Han klagede over, at Thiel fyldte Postsækken, saa Hestene ikke kunde bære den, og at han lod Hestene staa og vente i alt Slags Vejr, ja hans Ondskab gik endog saa vidt, at han, naar han saa sin Lejlighed, sendte Penge med Posten og puttede dem saaledes i Sækken under eller imellem Puden, at de skulde gnave og fordærve Hesten. Alt for at ødelægge Søren Bolt. (Gpamt. Kopibog 19. April 1712).

thi da vil det ikkun ilde bekomme Eder". Bolt fornægtede imidlertid ikke sin Fortid. Efter et Aars Forløb havde han en Kassemangel paa 327 Rdl., og han sluttede da Kontrakt med Raadmand Christian Bless om at forestaa Postmestertjenesten i Bolts Levetid og nyde den herfor fastsatte Løn mod at betale Bolts Kassemangel[17]). Den, der drev det videst i denne Retning, var dog Postmesteren i Korsør, Dr. juris Ulrich Dørcker, der tillige var Borgmester. Han blev Postmester i 1740 og skulde betale Halvdelen af Gagen eller 20 Rdl. aarlig til Formandens Enke. I 1743 blev han paa Grund af forskellige Misligheder suspenderet. Han resterede med 90 Rdl. i Indbetaling af Intrader og havde ikke aflagt Regnskab for 1742. Formandens Enke havde ikke faaet sin Pension, og et af hende i den Anledning til Generalpostamtet afsendt Brev havde han underslaaet. Forskellige Pensioner, som han skulde betale for Generalpostamtet, havde han tilbageholdt. I Kjøbenhavn skyldte han en fattig Skomager 6 Rdl. og en Jøde 22 Rdl. og havde bedet Postdirektørerne over for disse „med et godt Ord at understøtte ham". Dette havde Direktørerne ogsaa gjort og lovet Kreditorerne Penge til første Termin, men Dørcker havde intet betalt, og til sidst havde han ikke villet besvare Generalpostamtets Skrivelser „saavel i Henseende til dette som andre Ting". Efter at være suspenderet betalte han imidlertid sin Skyld til Postkassen, og paa Direktørernes Forestilling blev han derpaa „for denne Gang" pardonneret af Kongen. I Juli 1745 havde han igen Kassemangel, men da han betalte noget heraf og lovede at afdrage Resten, fik han foreløbig

Lov at blive ved Embedet. Han udeblev imidlertid med Afdragene og fik derfor den ene Paamindelse efter den anden. Dette forhindrede ham dog ikke i som sædvanlig ved Aarsskiftet at sende Direktørerne en Nytaarslykønskning. I deres Tak herfor tllføjer Direktørerne, at det havde været dem kært, om han tillige havde gjort Anstalt til sin Debets Afbetaling, „saasom han da kunde have været befriet for flere uangeneme Erindringer“. Da han fremdeles udeblev med Afdragene, blev Stiftamtmand Gersdorff i Februar 1746 anmodet om at suspendere ham; men kort efter modtog Direktørerne et Brev fra Dørcker, hvoraf de, som de i deres Svarskrivelse udtrykker sig, maatte antage, at Stiftamtmanden havde givet ham Frist til at gøre Anstalt til Betaling. Da Generalpostamtet imidlertid i Slutningen af Marts erindrede Stiftamtmanden om Sagen, oplystes det, at det Brev, denne straks havde sendt til en Raadmand Petersen i Korsør om at iværksætte Suspensionen, aldrig var kommet Raadmanden i Hænde. Nu blev Dørcker endelig suspenderet og ved kgl. Res. af 7. Juni 1746 afskediget. De forskellige Erklæringer, Generalpostamtet efter Suspensionen affordrede ham, undlod han ganske at besvare[18]).

I Kjøbenhavn var Forholdene i denne Retning ikke bedre end i Provinserne, skønt man skulde tro, at Direktørerne her bedre kunde føre Tilsyn med Embedsmændene. Postforvalteren Jacob Lerche havde i Begyndelsen af 1713 Kassemangel, hvorfor hele Administrationen af Kontoret blev overdraget Erlund. Han fik Pengekassen i Forvaring, oppebar Kontorholdet, antog og afsatte samtlige Postbetjente og blev

saaledes den egentlige Chef, medens Lerche, der vel beholdt Navn af Postforvalter og Gagen som saadan, kun var betroet til at taksere Brevene. De uvisse Indtægter, nemlig de Nytaarspenge, som gaves af Korrespondenterne, og Indtægten ved Salget af de hamburgske Aviser tilfaldt Erlund. I 1715 havde Lerche betalt en stor Del af det manglende Beløb og lovet at stille Kaution for Resten, og Generalpostamtet, der af Kongen havde faaet Ordre til at foreslaa til hans Eftermand en Person, som vilde betale hans Gæld, henstillede derfor at lade ham blive ved Embedet. Imidlertid havde der meldt sig en Mand ved Navn Jacob Clausen, som ikke alene var villig til at betale Lerches Mangel, men som tillige vilde give 1000 Rdl. til Postkassen for Embedet, og Kongen resolverede da, at han skulde have Embedet, „da Jacob Lerche dog er i stor Vidtløftighed". Clausen fik da 3. Maj 1715 Bestalling som Postforvalter, men Erlund skulde fremdeles have Kassen i sin Varetægt og være den egentlige Chef. Dette gav Anledning til idelige Tvistigheder, og i 1724 forestillede Generalpostamtet for Kongen, at Administrationen og Tilsynet ved Postkontoret var meget mangelfuld, da hverken Erlund eller Clausen vilde paatage sig Ansvaret. Det henstilledes derfor, at enten Clausen blev Chef eller ogsaa Erlund, men at Clausen da blev beskikket til Kontrolør. Der skete dog ingen Forandring, før Erlund i 1730 blev afskediget. Da blev Clausen Chef for Postkontoret og fik tillagt de uvisse Indtægter, Erlund hidtil havde oppebaaret, dog at en Trediedel af Indtægten ved Salget af de hamburgske Aviser skulde tilfalde Sekretæren i Generalpostamtet

N. Müller[19]). Fra 1740, da Müller blev Postdirektør, tilfaldt hele denne Indtægt Postforvalteren. Clausen kunde imidlertid ikke skaffe den forlangte Kaution og fik derfor i 1731 Tilladelse til at afstaa Embedet til Postskriver Caspar Grill paa de Betingelser, de selv var enige om. Grill skulde betale Clausen 1300 Rdl. een Gang for alle og aarlig 400 Rdl. samt bekoste hans Begravelse. Det var haarde Betingelser, naar man tager i Betragtning, at Lønningen og Kontorholdet tilsammen kun udgjorde 700 Rdl., og at der heraf skulde lønnes Postskrivere, betales Lys og Brændsel samt Kontorrekvisiter. De uvisse Indtægter maa derfor have været ret betydelige. Hvad Nytaarspengene har beløbet sig til, kan ikke oplyses, men Postforvalterens Andel i Indtægten ved Salget af de udenlandske Aviser udgjorde paa den Tid omtrent 200 Rdl. aarlig, og den skrevne Avis indbragte mindst 400 Rdl. aarlig*). Grill betalte dog Embedet for dyrt. Hans Forpligtelser over for Formanden bragte ham i Gæld, og i 1742 havde han en Kassemangel paa 2400 Rdl. Kongen eftergav ham heraf 1000 Rdl., og Grill lovede at afdrage Resten; men i Stedet for at afbetale noget forøgede han Gælden, hvorfor han i Februar 1744 blev indstillet til Afsked. Han pardonneredes dog denne Gang, men indgav et Aar efter selv Ansøgning om Afsked paa Grund af Svagelighed. I sin Ansøgning fremsatte han Forslag om, at Postrevisor Jacob Lund maatte blive hans

*) I 1755 anfører Generalpostamtet i en Forestilling til Kongen, at den kjøbenhavnske skrevne Avis paa den Tid, Erlund blev afskediget, indbragte noget anseeligt og derfor tillige med de øvrige Sportler blev anregnet Postforvalteren som en Part af hans Gage. (Gp. R. 1753–56 Fol. 340).

Efterfølger i Embedet, men tillige beholde Sekretærforretningerne i Generalpostamtet, som han hidtil havde haft, og herfor oppebære aarlig 400 Rdl. af sin hidtil hafte Gage, 600 Rdl. Af disse 400 Rdl. skulde saa Lund betale aarlig 100 Rdl. som Afdrag paa Grills Gæld til Postkassen og 300 Rdl. i Pension til Grill. Grills Søn Andreas skulde da være Revisor mod at faa Resten, 200 Rdl., af Lunds Gage som Postrevisor. Direktørerne anbefalede dette Forslag, og den 23. April 1745 approberede Kongen det og udnævnte Jacob Lund til Postforvalter. I Mellemtiden var imidlertid Grill død, og Kongen resolverede da, at Lund ikke skulde besørge Sekretærforretningerne; men disse skulde fordeles paa de 2 andre Revisorer. De 300 Rdl., som Grill skulde have haft i Pension, skulde fordeles saaledes, at de to Revisorer fik hver 75 Rdl. aarlig, og at Grills to yngste Sønner fik 150 Rdl. aarlig, indtil de naaede 20 Aars Alderen [20]). Man maa indrømme, at det var en overordentlig human Fremgangsmaade over for en Embedsmand, der havde Kassemangel.

De Regnskaber, Postmestrene aflagde, lod gennemgaaende meget tilbage at ønske. Det var forholdsvis store Beløb, der ved Antegnelser blev udsat til Ansvar. Den langsomme Revision i de første Aar har ganske naturligt bibragt Postmestrene den Tro, at der i det hele ingen Revision fandt Sted, og da der endelig kom Fart i denne, regnede det ned med Antegnelser. Ret betegnende for den Tids Moral er det, at man ligefrem forudsatte, at Regnskaberne var urigtige. Da saaledes ved Posthusets Brand en stor Del ureviderede Regnskaber gik tabt, blev der spurgt

de paagældende Postmestre, hvad de vilde betale for at faa Decharge for de brændte Regnskaber. Tilbudene maa formodentlig ikke have været antagelige; thi Generalpostamtet lod med tidligere Aars Regnskaber som Grundlag gøre et Overslag over, hvad hver Postmester kunde tilkomme at betale i Antegnelser for de brændte Regnskaber, og fik Bemyndigelse af Kongen til at afgøre Sagen paa denne Maade. Postmestrene gjorde naturligvis Indsigelser og vilde enten helt være fri for at betale noget eller have Beløbene nedsatte. Undertiden tingede man ligefrem om Prisen. Postmester Fischer i Helsingør var saaledes af Generalpostamtet ansat til at betale 200 Rdl., Kongen forhøjede Beløbet til 300 Rdl.; men Fischer vilde kun betale 250 Rdl., og herved blev det. Afgørelsen af disse Sager trak ud i en halv Snes Aar, og da flere af Postmestrene efterhaanden var døde, gik det ud over Enkerne, hvoraf de fleste sad i smaa Kaar og derfor ikke havde anden Udvej end at søge om Eftergivelse af Beløbene. Et godt Indblik i Postvæsenets Regnskabsvæsen paa den Tid faar man ved at læse en Ansøgning fra en af Revisorerne om Lønningsforhøjelse. Han anfører nemlig heri, at han ved sin Revision har skaffet Postkassen megen Fordel; men saafremt Regnskaberne havde været reviderede til rette Tid, vilde Postkassen have profiteret endnu større Beløb. At Ansøgeren taler Sandhed, bekræftes af en af Direktørerne i den Anledning afgiven Erklæring [21]).

# FEMTE KAPITEL.

## De agende Poster.

I 1711 var der indrettet agende Poster, der befordrede Personer og Gods mellem Kjøbenhavn og Lolland samt mellem Kjøbenhavn og Hamburg. Til Sydsjælland og Lolland-Falster forsendtes Brevene med disse Poster, men til andre Steder maatte de kun medføre de Breve, der hørte til Pakkerne. De Personer, der besørgede disse Poster, kaldtes „Agende Poster“. De oppebar selv Fragten af rejsende og alt hvad der ellers befordredes med Posten. De trykte Forordninger samt Postprotokollerne og Postintraderne, som indsendtes fra Postkontorerne, skulde de befordre gratis. De var pligtige at svare til alt, hvad der blev dem anbetroet „og det til sine behørige Steder vel forvaret for Regn, saafremt det ellers vel er indpakket, at levere“. Hvad de modtog til Befordring skulde de indføre i en af Generalpostamtet autoriseret Protokol, og bortkom en Forsendelse, maatte de erstatte den. Dog var de, dersom de „offentlig blev udplyndret eller røvet eller led Søskade“, fritaget for at erstatte heraf flydende Tab eller Skade. Udgifterne ved Postens Fremførelse maatte de selv afholde, og de maatte kun bruge de i Købstæderne forordnede Vognmænds Vogne. Paa Lollandsrouten havde de dog fri Fordringsskab gennem Lolland og Falster samt over Færgestederne. De Bønder, der ydede Befordring, var fritaget for andet Hoveri. For Passagerer, som Posten medførte, skulde Færgemanden have halv Fragt. Undervejs logerede de agende Poster hos de dertil forordnede Værter, der i Fredstid var fri for Indkvartering og Vognægter, men de skulde

herfor være pligtige at have flittig Opsyn med de Breve og Pakker, som kom i deres Huse, og derfor at gøre god Rigtighed. De var altsaa Posternes Kommissionærer, hos hvem Forsendelserne kunde afleveres og afhentes, hvorfor der ogsaa uden for deres Hus var anbragt et Postskilt. Postmestrene havde aldeles intet at gøre med de agende Poster. En Postmester, der en Gang i 1731 indsendte sine Intrader for sent, nndskyldte sig endogsaa med, at han ikke vidste, hvornaar den agende Post passerede gennem Byen. Senere fik de agende Poster dog Ordre til at passere Poststationerne. I 1728 blev det paalagt de agende Poster at give deres Kuske Posthorn og Livré ligesom Postillonerne ved de ridende Poster [1]).

Paa Lollandsrouten afgik hver Lørdag Em. Kl. 6 fra Kjøbenhavn en Post over Køge, Præstø, Vordingborg, Nykøbing, Aalholm og Rødby til Nakskov, hvortil den ankom om Tirsdagen; den returnerede samme Dag over Maribo og Sakskøbing til Nykøbing og videre til Kjøbenhavn, hvortil den ankom om Torsdagen. Paa denne Route rejste 2 agende Poster, der til Postkassen betalte en aarlig Afgift, der i 1711 udgjorde 40 Rdl. for hver, i 1723 forhøjedes til 100 Rdl., men i 1724 nedsattes til 80 Rdl. Da i 1727 en Tjeneste som agende Post paa denne Route var ledig, blev den stillet til Auktion, og der blev da budt 410 Rdl. i aarlig Afgift for den. Kongen vilde imidlertid ikke approbere dette Bud, da det var mere end det femdobbelte af den hidtil erlagte Afgift, og man derfor kunde befrygte „utilladelige Indkomster ved denne Betjening søges at profiteres“. Kongen befrygtede, at der skulde blive begaaet Toldsvig „allerhelst da den

højstbydende af Betjeningens rette og rene Indkomme vel ikke kunde taale saa stor en Afgift", og resolverede derfor, at Tjenesten skulde gives hans Livkusk mod den hidtidige Afgift af 80 Rdl.*) [2]).

Mellem Kjøbenhavn og Hamburg gik de agende Poster een Gang ugentlig, nemlig hver Lørdag fra begge Steder. De fulgte den samme Vej som de ridende Poster, og til Befordingen brugtes i Reglen om Sommeren 6 og om Vinteren 7 Dage. De Personer, i alt 4, som besørgede disse Poster, betalte i Begyndelsen ingen Afgift til Postkassen, men fra 1719 maatte de betale aarlig 200 Rdl. i Afgift. Da i 1727 i Anledning af Møntstriden med Hamburg al Indførsel af Varer fra denne By blev forbudt, maatte de agende Poster gaa til Altona i Stedet for til Hamburg, og i den Anledning blev Afgiften nedsat, først til 100, senere til 50 Sletdaler aarlig for hver. Efter Forliget i 1736, hvorved Handelen igen blev frigivet, blev Afgiften atter sat til 200 Rdl. aarlig [3]). Hver agende Post skulde aarlig gøre 13 Rejser; men det var ikke ualmindeligt, at der holdtes en Fuldmægtig, som forrettede en Del af disse. I eet Tilfælde (se nedenfor) fik en Enke Tilladelse til at beholde Bestillingen efter sin Mand, og hun var selvfølgelig nødt til at holde en Stedfortræder. Dette var vel ikke mindre nødvendigt i et andet Tilfælde, hvor en agende Post ved Navn Reinhold Holst, som til sit 85de Aar selv havde forrettet Rejserne, men derefter

---

*) I 1731 blev en agende Post, der havde lidt Tab ved Ildebrande i Vordingborg og Nysted, af Kongen fritaget for at betale den aarlige Afgift, „i Betragtning af, at han har staaet i Vor Tjeneste som Løber". (Gp. Resol. 1731—34 Fol. 52).

holdt Fuldmægtig, i sit 90de Aar fik Fuldmægtigen adjungeret. Men ellers synes det, at de agende Poster holdt Stedfortrædere, at tale for, at Stillingerne har været ret indbringende. Herfor taler ogsaa, at Erlunds Stedfader Elias Lewesen, som i 1714 fik Bestalling som agende Post efter Kilian Drubin, med hvem han havde akkorderet om Tjenestens Afstaaelse, kunde gaa ind paa at betale sin Formand 18 Rdl. for hver Rejse eller 234 Rdl. aarlig [4]). De agende Poster paastod imidlertid selv, at Indtægterne var for ringe til, at de kunde betale en aarlig Afgift af 200 Rdl., og de brugte dette som Undskyldning for, at de indlod sig paa at erhverve sig Indtægter paa ulovlig Maade. I 1726 kom det nemlig for Dagen, at de havde gjort sig skyldige i Toldsvig. Ovennævnte Kilian Drubin havde nemlig en Søn af samme Navn, der ligeledes blev agende Post og døde omtrent 1719. Han efterlod sig af første Ægteskab en Søn, der ogsaa hed Kilian Drubin, som et Par Aar kørte Posten for sin Stedmoder, der havde beholdt Bestillingen efter sin Mand. Hun giftede sig imidlertid paa ny, og hendes Mand, Andreas Holst, blev nu agende Post. Stedsønnen fik imidlertid Bevilling til at drive Galanterihandel, men gik fallit og rømte fra Byen for sine Kreditorer, men fik i 1724 Protektorium imod dem. Han havde vel ventet i sin Tid at faa Faderens Bestilling og hans Stilling var fortvivlet. Han indgav nu en vidtløftig Angivelse om den Toldsvig, som blev begaaet af de agende Poster. Postdirektørerne fik Ordre til at undersøge Sagen og Tilladelse til at edfæste Vidnerne. En af de agende Posters Fuldmægtige „og andre, som for Proces eller andet kunde

befrygte sig for at sige Sandheden rent ud“ fik Forsikring om Beskyttelse, dog med den Formaning, „at de agter sig, at de ej af Had eller Malice noget til nogens Gravation udsiger“. Det blev en meget langvarig Sag, hvori flere handlende, karakteriserede Personligheder, mange af Toldvæsenets Betjente, ja endogsaa Erlund, der da var baade Postdirektør og Toldinspektør, var indviklet. Under Forhørene forklarede Vidnerne, at alle de agende Poster havde indført og uden Toldvæsenets Mellemkomst udleveret toldpligtige Varer til forskellige navngivne Personer, deriblandt Erlund. Som Godtgørelse herfor havde de af Modtagerne faaet dobbelt Fragt. Flere af Toldbetjentene, særlig i Assens, Nyborg og ved Vesterport i København havde faaet Dusører for at lade Varerne passere igennem. Medens Toldbetjentene nægtede at have set igennem Fingre med noget, tilstod de agende Poster alt og bad om Naade. De gav alle den høje Afgift, de maatte svare til Postkassen, Skylden. Den ovenfor omtalte Reinhold Holst, der da var 74 Aar gammel, forklarede, at hans slette Tilstand havde tvunget ham dertil, „saasom han paa en Rejse til Hamburg udi Isen over det store Bælt er bleven saaledes tilredt, at han selv ikke i 4 Aar derefter kunde gøre nogen Rejse, hvorved han endog led over 1000 Rdl. Skade“. Hans Søn, ovenomtalte Andreas Holst gav imidlertid Drubin den største Skyld, eftersom han saavel for Holst som for sin Stedmoder havde gjort de fleste Rejser og undervist Holst, „hvorledes han deslige Defraudationer havde at angaa“. Drubin derimod forklarede med megen Vidtløftighed, „at alt, hvis om ham i

saa Maade er udsagt, er usandfærdigt", men kunde dog ikke fragaa, „at paa de Tider, han forrettede Rejserne for sin Stedmoder, han jo havde udført Kroner og indført ufortoldede Varer, og ligeledes efter samme Tid, da han selv holdt Krambod, øvet det samme baade for sig selv og andre". Ikke desto mindre ansøgte han Rentekammeret om „at maatte for en Del af ham i Toldsvigsagen anvendte Omkostninger af de indkomne Strafpenge ske Fornøjelse". Kongen resolverede den 27. November 1726, at samtlige i Sagen implicerede Personer skulde sættes under Tiltale. Med Hensyn til de agende Poster, for hvem Postdirektøren v. John havde bedet om Naade, vilde Kongen senere tage under Overvejelse, hvilken Moderation, der kunde gives dem i den af dem forskyldte Straf. Om en Nedsættelse af Afgiftens Størrelse vilde han derimod ikke høre Tale. Hvad Erlund angik, da nægtede han alt og bad om, at Sagen for hans Vedkommende maatte blive undersøgt af særlig kommitterede „for ikke alene at lægge sin Uskyldighed for Dagen, men endog at vise, hvorledes han af de farende Poster, som ham ere beslægtede, offentlig hades og forfølges, efterdi han alene har været Aarsag, at dem er bleven paalagt en aarlig Pension til Postkassen at erlægge". Dette bifaldt ogsaa Kongen, men hvor vidt nogen Undersøgelse blev iværksat eller nogen af de i Sagen implicerede i det hele blev sat under Tiltale, faar staa hen. Der synes i hvert Fald ikke at være faldet Dom i Sagen. I Anledning af denne Sag blev Ekspeditionen af de agende Poster forlagt til den Gaard, hvor Generalpostamtet havde Lokale, og der blev her anvist dem

et Kontor. Det blev endvidere fastsat, at der over alt det Gods, Posterne medførte, skulde følge en Fortegnelse, underskrevet af en af Postrevisorerne (i Hamburg af Postkontroløren) og en af Overvisitatorerne, og at Kontrol skulde finde Sted, saavel i Kjøbenhavn og Hamburg som undervejs. Ved Posternes Ankomst til Vesterport i Kjøbenhavn skulde de ledsages til Generalpostamtets Gaard af en af Vagtmandskabet [5]).

Det kunde undertiden være ret betydelige Værdier, de agende Poster medførte*). De var imidlertid fritaget for at stille Kaution, „efterdi undertiden af Juveler, eller ved det ostindiske Kompagni mange Tusinde Rigsdaler den agende Post vorder betroet, og Kautionen saaledes til en Halvtredsindstyve Tusinde Rigsdaler og mer sig kunde bedrage“ [6]). De agende Poster oppebar hver for sig Fragten af, hvad de medførte. De havde, som foran bemærket, deres eget Kontor, hvor de holdt en Postskriver, der til Løn havde 4 Sk. i Skriverpenge af hver Passager og Pakke, der befordredes fra Kjøbenhavn. Der var imidlertid en stor Konkurrence mellem de agende Poster; den ene tog Brødet af Munden paa den anden ved underhaanden at tage imod mindre Fragtpenge. Generalpostamtet erhvervede derfor i 1735 en kgl. Resolution for, at Posterne skulde holde en fælles Kasse, og at Indtægten skulde deles lige imellem dem. Den af dem antagne Postskriver, der skulde være Generalpostamtet underlagt og aflægge

---

*) Ifølge Indberetning fra Generalpostamtet til General Landets Økonomi og Kommercekollegiet indkom der i Aaret 1736 til Danmark med Posterne fra Udlandet 366,574 Rdl. og 22,224 Stykker Dukater og afgik til Udlandet 65,465 Rdl. samt 2,314 Stykker Dukater. (Gpamt. Kopi. Prtk. 1737 Br. Nr. 36).

Troskabsed, skulde forestaa Fordelingen, og han skulde fremtidig have Skriverpenge af samtlige de med Posterne befordrede Passagerer og Pakker, alene de fra Hamburg undtagne. Senere blev der tillige tillagt ham 2 Sk. i Indpakningspenge af hver Pakke samt Halvdelen af de Strafbøder for ulovlig Forsendelse, der paa hans Foranledning blev erlagt[7]).

Taksterne for Befordringen med denne Post var fastsat i Postforordningen af 1694. I 1735 traadte imidlertid en ny Takst i Kraft. Ved denne fastsattes Taksten for en rejsende mellem Kjøbenhavn og Altona til 13 Rdl. om Sommeren og 15 Rdl. om Vinteren. Mellem Kjøbenhavn og Haderslev var Taksten henholdsvis 8 Rdl. 3 Mk. og 10 Rdl., mellem Kjøbenhavn og Odense henholdsvis 6 og 7 Rdl. Den rejsende maatte frit medføre 60 Pd. Rejsegods, og der skulde daglig gives ham et Maaltid Mad, hvorimod han selv maatte betale for Natteleje. Blev Posten opholdt ved Bælterne een eller flere Dage paa Grund af Modvind, maatte Passagererne selv betale deres Kost. I Tilfælde af Isbaadstransport maatte de give et Tilskud til de derved paagaaende Omkostninger. En Tjener eller Dreng betalte mellem Kjøbenhavn og Altona kun 10 Rdl. om Sommeren og 12 Rdl. om Vinteren, men maatte kun medføre 30 Pd. Rejsegods frit. For Befordring af Penge og Pakker fastsattes ligeledes Takster. Mellem Kjøbenhavn og Hamburg var Taksten for en Pakke f. Eks. 10 Sk. pr. Pd.. Endvidere gjaldt der særlige Takster for en Mængde forskellige Genstande, som f. Eks. mellem Kjøbenhavn og Altona for Sølvbarrer 6 Sk. pr. Pd., for Juveler efter Værdi 2 Mk. pr. 100 Rdl., for en Ridder-

orden med Ordensbog 2 Rdl., en do. uden Bog 1 Rdl. 2 Mk., for et Guldur 1 Rdl., et Sølvur 4 Mk., en Paryk i en Æske 5 Mk., een à 2 Hatte i Foderal 4 Mk., Paradisæbler med Gren eller Kvist pr. Styk 2 Mk. For et Par Sko eller Tøfler 1 Mk. 8 Sk., en Bimpel med 10 à 12 flamske Sild 4 Mk., for røget Kød 8 Sk. pr. Pd. Mellem Kjøbenhavn og Flensborg for tønderske Kniplinger 2 Mk. pr. Pd., for syltede Muslinger 6 Sk. pr. Pd., for Vildsvinekød 6 Sk. pr. Pd. o. s. v.

I 1723 bifaldt Kongen paa Generalpostamtets Indstilling Oprettelsen af en agende Post i Jylland. Denne blev udbudt ved Licitation og bortforpagtet for et Tidsrum af 3 Aar til en Mand i Haderslev ved Navn Lars Knudsen Maarslet mod en aarlig Afgift af 100 Rdl., det første Aar dog uden Afgift. Hver Uge skulde han, efter de agende Posters Ankomst Syd og Øst fra, lade en Post gaa fra Haderslev over Kolding, Fredericia, Vejle, Horsens, Skanderborg, Aarhus, Randers, Viborg og Hobro til Aalborg og hver 14de Dag en Post fra Haderslev over Ribe og Varde til Ringkøbing. Disse Poster begyndte i September Maaned 1724, men blev kun meget lidt benyttet. Allerede i Februar 1725 fik Kontrahenten Tilladelse til at indskrænke Postgangen mellem Haderslev og Aalborg til hver 14de Dag og til at benytte sin egen Befordring, medens han tidligere skulde tage Forspand hos Vognmændene; men Posten kunde desuagtet ikke svare Regning. I August 1725 lovede Generalpostamtet Kontrahenten at indstille til Kongen at han blev løst fra sin Kontrakt, „i Henseende han derved,

hvad han haver været ejende, haver tilsat", og kort efter ophørte disse Poster[8]).

Under 25. Aug. 1714 fik Potsmesteren i Hamburg, Johan Heuss, for et Tidsrum af 3 Aar Koncession paa Indrettelsen af agende Poster i Slesvig og Holsten. Han skulde herfor svare til Postkassen en aarlig Afgift af 900 Rdl. I 1717, da Koncessionen skulde fornys, bød en Johan Wulff, Søn af Postkommissær Wulff i Hamburg, der havde det pommerske Postvæsen i Forpagtning, 100 Rdl. mere, og han fik som Følge heraf Koncessionen for de følgende 3 Aar. Da disse var udløbet fik imidlertid Heuss atter Koncessionen mod en Afgift af 1000 Rdl. Afgiftens Størrelse undergik flere Forandringer. Medens Handelen med Hamburg var standset, var den nede i 450 Rdl. Ved Slutningen af den heromhandlede Periode beholte Joh. Heuss jun., som i 1743 havde overtaget Posterne efter Faderen, 825 Rdl. aarlig[9]). Ved Koncessionens Givelse i 1714 fastsattes Postgangen, og ved Plakat af 27. Aug. 1717 blev der givet bestemte Forskrifter angaaende Takster m. v. Postgangen led imidlertid under idelige Tvistigheder med Vognmændene, der saa skævt til disse Poster. Under 9. December 1720 udkom derfor en Forordning, sigtende til at afskaffe „de forskellige Misbrug med Hensyn til de agende Poster i Slesvig og Holsten, hvorved de rejsende besværes og Kommercien hæmmes". Heri bestemtes det, at Heuss skulde lade indrette Stationer for hver tredie eller fjerde Mil og, naar der ved disse fandtes Vognmænd i Lav (Roll-Furhleute), skulde disse efter Tur benyttes til Befordringen; men de skulde være forpligtet til at holde gode Heste. Der

skulde sørges for, at de rejsende erholdt Spise og Drikke og om Vinteren varme Opholdsværelser. Vognene maatte ikke læsses mere, end at 4 Personer mageligt kunde have Plads. Postvognene maatte ikke opholdes ved Portene, men Passagerernes Passer skulde straks efterses, og ingen af Passagererne maatte anmodes om at paatage sig Krigstjeneste. Naar Postillonen blæste i Posthornet, skulde alle paa Vejen værende Vogne uden Standsforskel vige til Side, og Porte og Bomme straks aabnes. 6 Timer før og 6 Timer efter Postens Afgang maatte Vognmændene ikke for egen Regning medtage Passagerer, som var i Stand til at betale Postpenge, ej heller maatte de modtage Pakker under 50 Pd. eller Penge til Befordring, men henvise alt sligt til Posten. I Omslagstiden fra 6.—24. Januar var det dog tilladt Vognmændene at lade sig leje af rejsende, ogsaa paa Postdagene. Kunde en rejsende ikke komme med Posten og ønskede at leje en Ekstravogn, maatte han først paa Poststationen have en Passerseddel, der betaltes med 2 lybske Skilling. Posterne gik 2 Gange ugentlig Tur og Retur paa følgende Router:

Mellem Hamburg og Husum over Itzehoe, Heide, Lunden, Tønning og Frederiksstad.

Mellem Itzehoe og Meldorf.

Mellem Hamburg og Slesvig over Ulzburg, Kiel og Eckernførde.

Mellem Hamburg og Tønder over Itzehoe, Rendsborg, Slesvig og Flensborg.

I 1738 fik en Mand Koncession paa en ugentlig agende Post mellem Hamburg og Meldorf mod en aarlig Afgift til Postkassen af 50 Rdl., og i 1745 fik

Postmesteren i Glückstadt Koncession paa en ugentlig agende Post mellem denne By og Hamburg mod en aarlig Afgift af 200 Mk. lybsk. De gaaende Bude paa denne Route ophørte samtidig, og Brevene gik med den agende Post [10]).

Mellem Kjøbenhavn og Helsingør var der i 1726—27 etableret en agende Post, der befordrede Personer, Gods og Penge. Det var den foran omtalte Kilian Drubin, der, formodentlig som Belønning for sine gode Tjenester i Toldsvigsagen, ved Kontrakt af 25. Juli 1726 fik Tilladelse til at oprette denne, mod en aarlig Afgift til Postkassen af 25 Rdl. Posten tog sin Begyndelse i September s. A., men lod i alle Retninger meget tilbage at ønske. Allerede i Oktober Maaned klagede Vognmændene over, at Drubin ikke betalte dem. Posten synes derefter at have været standset i nogen Tid; thi ved Plakat af 20. Marts 1727 blev det bekendtgjort, at den igen skulde begynde den 26. Marts og indtil Paaske gaa een Gang og derefter 2 Gange ugentlig, nemlig Onsdag og Lørdag fra Kjøbenhavn og Torsdag og Søndag fra Helsingør. Den ekspederedes i Kjøbenhavn fra N. Grankiers Gaard paa Hjørnet af Knabrostræde. Der blev fastsat Takster for Personer (1 Rdl. om Sommeren og 1 Rdl. 24 Sk. om Vinteren), Pakker og rede Penge, og enhver, der ønskede det, kunde blive befordret med Ekstrapost for en Betaling pr. Mil af 44 Sk. om Sommeren og 52 Sk. om Vinteren. Der indløb imidlertid stadig Klager over Drubin. I Juni 1727 kom han i Helsingør i Klammeri med en Underofficer i Svingelporten, senere med nogle vagthavende Soldater, ved hvilken Lejlighed han fik Prygl. Kort efter stand-

sede han uden videre Posten i 6 Uger. I September 1727 blev der indgivet Klage over, at han havde modtaget til Befordring 17 Rdl. 4 Mk. 5 Sk., men trods gentagne Opfordringer ikke havde været at formaa til at levere Modtageren mere end 7 Rdl. 4 Mk. Generalpostamtet affordrede ham selvfølgelig hver Gang Erklæring, og Svaret paa hans sidst afgivne var, at han ikke mere skulde befatte sig med den agende Post. Direktørerne lod ham samtidig vide, „at Hovedaarsagen, hvorfor dette Postvæsen har haft saa slet Fremgang, hvilken af ham er uberørt og ellers er noksom bekendt, har været hans egen slette Opførsel, dels at han paa saa inconsiderat en Maade i Steden for med Lempe at gaa til Værks ved dette Postvæsen, som i Begyndelsen i Særdeleshed erfordres, har yppet Brouillerie fast med alle, indtil end og derved sig af nogle vagthavende Soldater udi Helsingør Hug og Slag at aftvinge . . . . . dels at han selv har decrediteret dette Postvæsen ved at gøre urigtig Levering af det, som paa bemeldte Post til Befordring har været givet". I Oktober 1727 ophørte derefter Posten. I December blev Drubin rykket for Afgiften, hvoraf han ikke havde betalt en Skilling, men dette var vist omsonst [11]).

---

## SJETTE KAPITEL.

### Omsorg for Indtægtens Forøgelse. Postvæsenets Eneret paa Brevbefordring.

Da Frederik IV i 1711 erhvervede Postvæsenet tilbage til Staten, var, som tidligere bemærket, Hen-

sigten alene at skaffe Staten en Indtægt. Hvad det derfor først og fremmest kom an paa var, at Postvæsenet gav saa stort et Overskud som muligt. Flere forannmeddelte Træk vidner tilstrækkeligt herom, og i en Forestilling til Kongen af 17. Maj 1714 udtaler Direktørerne Lenthe og Platen ligefrem, at deres fornemste Stræben er at indrette Postvæsenet saaledes, at saavel Postmestrenes Løn som Betalingen for Ridter og Stafetter nedbringes saa meget som muligt, saa at de, efter alle Udgifters Afholdelse og Pensionernes Betaling endda kan have et Overskud. De søgte da ogsaa paa alle Maader at forøge Overskuddet; men undertiden gik deres Sparsommelighed for vidt og førte maaske derved til det modsatte Resultat. Til Eksempel skal her blot anføres, at medens det i Erlunds Instruks var fastsat, at han 2 Gange aarligt skulde inspicere samtlige Poststeder, tilskrev Direktørerne ham i 1715, da han var paa en Inspektionsrejse, at han maatte sørge for at bringe alt i Orden; thi at han gjorde en Rejse hvert Aar, kunde Kassen ikke taale. Dette var sikkert en daarlig Økonomi; thi Postvæsenet og dets Funktionærer trængte netop dengang i høj Grad til et skarpt Tilsyn. Sparsommeligheden kunde grænse til det latterlige. For vor Tid lyder det kun komisk, naar man hører, at Postmesteren i Assens i 1716 fik en skarp Tilrettevisning, fordi han, da Postgangen paa Grund af Ishindringer i Lille Bælt, var forlagt over Middelfart-Snoghøj, selv havde taget Initiativet til at sende Posten fra Assens til Odense og hertil anvendt 2 Rdl. ugentlig. Direktørerne fandt, at dette var for meget, og „for saadanne ekstraordinære Udgifter at hæmme, som gør temme-

lig Afgang i Postintraderne, Pensionisterne til Skade", fastsatte de Betalingen for et gaaende Bud til een Rdl. ugentlig, til hvilken Pris det dog viste sig umuligt at faa et Bud [1]).

En ret mærkelig Maade at forøge Indtægten paa var at tvinge Folk til at indløse de til dem ankomne ufrankerede Breve. Direktørerne udvirkede i 1714 en kgl. Befaling herom, og ved Plakat af 3. Novbr. 1714 blev det paalagt Postmestrene at tilholde Adressaterne at indløse deres ufrankerede Breve, „saafremt de desaarsag ikke efter Lejlighed vil blive anset". Den 24. s. M. tilskrev Generalpostamtet en Borger i Assens, at han skulde rette sig efter den kgl. Befaling og indløse 2 til ham henliggende ufrankerede Breve. „Han kan tilskrive sine Korrespondenter eller andre, fra hvem saadanne Breve kommer, at de dermed indeholder", tilføjes det i Skrivelsen. Da Manden imidlertid ikke adlød, fik han 15. Januar 1715 en ny Paamindelse med Tilføjelse, at saafremt han ikke indløste Brevene, „vilde Postpengene hos ham dobbelt vorde exeqveret", foruden at han vilde blive straffet for Modvillighed imod Hs. Majestæts Mandat. Faa Dage efter sendte Generalpostamtet Borgmesteren i Assens en Skrivelse om at tage sig af Sagen [2]). Det ses ikke, hvad Enden herpaa blev; men formodentlig har Manden betalt. Sager af denne Natur forekommer dog ikke senere, og man maa vel ogsaa antage, at ovennævnte Bestemmelse, der var i høj Grad uretfærdig, ikke er blevet opretholdt.

Hvad det imidlertid først og fremmest kom an paa, naar det gjaldt om at forøge Indtægterne, var strengt at hævde den Postvæsenet ifølge Forordningen

tilkommende Eneret paa Brevbefordringen. Regeringen havde allerede tidligere, medens Postvæsenet var i privates Besiddelse, ydet sin Medvirkning til at forhindre Breves Forsendelse med Vognmænd, Skippere eller uden for Posten med Postillonerne ved gentagne Gange at lade udgaa Forordninger herom. I Postforordningen af 1694 var der for hvert ulovligt forsendt Brev fastsat en Mulkt af 10 Rdl. for Afsenderen og lige saa meget for den, der havde befordret det. Heraf tilfaldt Halvdelen Angiveren og den anden Halvdel Postmesteren. Kunde de skyldige ikke betale, skulde de lide paa Kroppen, og Øvrigheden skulde paa Postmesterens Forlangende drage Omsorg for, at Straffen blev fuldbyrdet straks og uden Persons Anseelse. Trods dette var dog ulovlig Forsendelse af Breve paa denne Tid og for øvrigt langt senere meget almindelig. Den foran meddelte Ansøgning fra en Postrytter*) er et talende Vidnesbyrd om, hvor almindeligt det var at sende Breve med Postilloner, og at dette ansaas for halvt lovligt. Kort Tid efter Postvæsenets Overgang til Staten blev derfor ogsaa ved Forordning af 2. Februar 1714 Forbudet indskærpet, og dette skulde ikke alene læses og forkyndes paa behørige Steder, men endog „paa Kirkedørene og offentlige Steder anslaas“. Omtrent et Aar efter, 8. April 1715, udkom en Forordning om Bødernes Udpantning. Anledningen hertil var, „at en og anden Magistrat havde understaaet sig paa Postmesterens Angivelse Sagen blot og alene til Lands Lov og Ret at henvise, og saaledes de skyldige ej har villet straffe“. Magistraterne skulde nu, naar en

*) Se Side 62.

Brøde af denne Slags var bevist, straks uden videre Proces lade Bøden udpante af de skyldiges Bo. Angiverne skulde fremtidig have en Trediedel af Bøden og Postkassen Resten.

Af de Oplysninger, der haves om Postvæsenets Indtægter, kan man ikke se, hvor meget der indgik i Postkassen i Form af Strafbøder, men at der fandt Masser af Overtrædelser Sted, foreligger der tilstrækkelige Oplysninger om. Men hvor mange Overtrædelser fandt ikke Sted, som aldrig blev opdaget. Vel havde baade Toldbetjentene og Vagterne i Portene Ordre til at passe paa, at Vognmænd og rejsende ikke medførte Breve; men dette var jo vanskeligt, naar man da ikke vilde visitere alle, der passerede, lige til Skindet. Et Vidnesbyrd om, hvor stærkt ulovlig Brevforsendelse gik i Svang, er det, at i 1732 en Mand i Kjøbenhavn mente at kunne skaffe sig en Fortjeneste ved at gaa paa Spor efter saadanne Overtrædelser. Han tilbød Generalpostamtet sin Tjeneste, og hans Tilbud blev modtaget. Generalpostamtet gav ham en aaben Ordre, som han i paakommende Tilfælde kunde forevise, „om han enten her i Staden eller uden omkring Staden nogle Vognmænd eller andre, som Breve, der høre til den ridende Post, maatte samle og til Befordring antage, kunde attrapere“ [3]). Det synes dog, som om der blev taget ret lempeligt paa Overtræderne. Man kan forstaa, at en Italiener i Fredericia, der var idømt en Mulkt paa 30 Rdl., fordi hans Hustru havde sendt tre Breve med en Postillon, kunde undskylde sig med, at han som Udlænding ikke havde Kendskab til Postforordningen, og derfor fik Bøden nedsat til 6 Rdl.; men

naar en Proviantforvalter, der havde sendt Breve med den agende Post og lagt Bly i Pakken, for at den skulde veje over 50 Lod, hvorfor han var idømt en Bøde af 125 Rdl., fik denne nedsat til 20 Rdl., vidner dette just ikke om nogen streng Fremfærd over for de skyldige. I mange Tilfælde var Bøderne ogsaa uerholdelige, eller man vilde maaske ved at inddrive dem ruinere de paagældende, som f. Eks. naar en Skipper fra Kristianssand blev idømt en Bøde af 350 Rdl. for at have medbragt 35 Breve til Kjøbenhavn, eller naar Grev Conrad Reventlovs Tjener fik en Bøde af 400 Rdl. for at have sendt Breve og Dokumenter med den agende Post[4]).

Ogsaa med den svenske Post, som gik gennem Danmark, forsendtes mange Breve. Regeringen maatte gentagne Gange udstede Forbud herimod. Postmesteren i Helsingør indberettede i 1736, at der sendtes en Masse Breve med de svenske Poster til Hamburg af fremmede Konsuler og andre, men især af den der ansatte svenske Kommissær og Postmester, „ikke alene deres egne, hvilke ere mange nok“, men de søgte ogsaa at faa Brevene fra de fremmede Søfolk der i Havnen. Der blev i den Anledning af den danske Gesandt gjort Forestillinger ved det svenske Hof[5]).

En anden Maade at besvige Postkassen paa var, at sende private Breve i de portofri Breve. Ved Forordning af 19. Januar 1686 var der udstedt et Forbud herimod og for hvert saadant ulovligt forsendt Brev fastsat en Bøde af 10 Rdl., hvoraf Halvdelen skulde betales af Brevets Afsender og Halvdelen af den, som havde misbrugt Signetet. Ikke

desto mindre var en saadan Forsendelsesmaade meget almindelig. Ved Plakat af 3. Novbr. 1714 blev det paalagt Postmestrene at passe paa Fribrevene og, naar de havde Mistanke om ulovlig Indlægning, da at lade Brevene aabne i Modtagerens Nærværelse. I en Forestilling til Kongen i 1721 anmodede Generalpostamtet om, at der maatte blive udstedt en ny Forordning imod dette Misbrug, men Henstillingen blev ikke taget til Følge. Den ulovlige Forsendelsesmaade vedblev, og det var ikke enkelte Breve, det drejede sig om. Til Eksempel skal anføres, at man i Juni 1729 paa een Gang anholdt 23 Breve, der var forsendt i Breve under Rentekammerets Segl [6]). Endelig i 1733 udkom da en Forordning herimod. Af dens Ordlyd kan man slutte, hvor udbredt denne ulovlige Forsendelsesmaade var. Det hedder nemlig i Indledningen: „Uagtet derimod givne Anordninger, er det dog erfaret, at en Del partikulære Personer lade deres egne Breve afgaa under deres Kuverter, som have fri Postbreve med Restriction for saa vidt Vores Tjeneste og deres Embedsforretninger angaa, og at en Del subalterne Fuldmægtige, Skrivere og Tjenere ved Kollegierne eller hos de Personer, som have Portofrihed, misbruge de dem anbetroede Segl og kuvertere mange Breve og Dokumenter, som angaa private Sager". For at afskaffe disse Misbrug skulde der fremtidig over alle Breve fra Kollegierne, de dog undtagne, som forsendtes under det kongelige Segl, følge en Specifikation fra dem, til hvem Ekspeditionen var betroet, tillige med en Attest om, at Brevene kun angik kongelig Tjeneste. Ministre og andre, som havde fri Porto uden Restric-

tion eller Eksception, skulde fremdeles have denne Ret. De, som kun havde Portofrihed, „for saa vidt Kongens Tjeneste og deres havende Charge angik“, skulde med Brevene sende en Specifikation og egenhændig underskreven Attest. Skulde det desuagtet ske, at der fandt Misbrug Sted, skulde den, som havde underskrevet Attesten, hæfte herfor „og efter Generalpostamtets Relation anses“. Hvis nogen vægrede sig ved at give Attest, skulde Postmesteren dog lade Brevet afgaa, men indberette Sagen til Generalpostamtet, der skulde lade Sagen undersøge, og den Betjent, som ikke havde efterlevet dette Paabud, skulde bøde 5 Rdl. til Postkassen for hvert Brev. Naar der til Personer, som havde Portofrihed, blev indleveret Breve, som Postmesteren formodede ikke angik kgl. Tjeneste, og Afsenderen nægtede at betale, skulde Brevet sættes i Porto, og denne kunde kun bortfalde, naar Modtageren for Postmesteren foreviste det første og det sidste af Brevets Indhold, hvoraf kunde sluttes, at det angik kgl. Tjeneste, og tillige gav Attest herom. Denne Forordning skulde forkyndes og læses fra Prædikestolen i Købstæderne og paa Landet.

Forordningen hæmmede vel noget de hidtidige Misbrug, men ikke ganske. Den 1. Maj 1739 udkom en ny Forordning som Følge af, at det var bragt i Erfaring, at der i de Breve, som gik portofrit imod Attest, alligevel forsendtes mange private Breve, „formedelst at en Del ej undser sig for at udstede urigtige Attester, og en Del det Navn af kongelig Tjeneste til mange Slags Ting, som ikke Vores Tjeneste, men egentlig private Sager angaar, extenderer“. For

Fremtiden skulde derfor Attestudstederen straks være ansvarlig for Brevets Indhold, saa at Postmesteren, naar han havde Mistanke om Attestens Urigtighed, kunde lade Brevet aabne af Afsenderen, „hvorved dog Postmesteren bør vide at bruge Beskedenhed imod dem, som Vi ved anseelige Charger og Karakterer allernaadigst have distingueret, saasom af hvilke urigtige Attesters Udstedelse ej formodes“. Viste det sig da, at et Brev angik private Sager, skulde Afsenderen straks betale dobbelt Porto og desuden 4 Rdl. i Mulkt, hvoraf Halvdelen tilfaldt Postmesteren. Vægrede nogen sig ved at betale, skulde Magistraten og paa Landet de, som havde Jurisdiktionen, straks udpante dem paa samme Maade, som i Forordningen angaaende Breves Forsendelse uden for Posten var foreskrevet.

Enkelte Indgreb i Postvæsenets Eneret fandt ogsaa Sted, ved at der i afsides liggende Byer, skønt der hertil var indrettet offentlig Bipost, af flere Indvaanere i Forening holdtes et Bud til at bringe Brevene til og fra nærmeste Købstad paa Hovedrouten. Dette var saaledes Tilfælde i Egnen omkring Bogense, hvor en Del Præster og Proprietærer i Forening holdt et Bud, der bragte deres Breve til Odense, skønt der gik Bipost fra Bogense. Dette blev dem forbudt i 1715. I Nibe holdt Byfogden i Forening med nogle andre Indvaanere et Bud til Aalborg og vedblev hermed, efter at der var indrettet Postforbindelse. Da Advarsler om at ophøre hermed ikke frugtede, fik Herredsfogden i Løgstør Ordre til at begive sig til Aalborg og der i tvende Mænds Overværelse anholde Budet, naar han ankom dertil, fra-

tage ham Brevene og lade ham forhøre af Magistraten, „hvo ham til slige Breve at befordre haver antaget“. Grev Ahlefeldt til Langeland holdt sit eget Bud til Nyborg 2 Gange ugentlig under Paaskud af, at Posten kun gik een Gang ugentlig. Han fik i 1723 en kgl. Ordre om at indstille dette Postbud, men fik dog senere Tilladelse til at holde et Bud een Gang om Ugen, naar Posten ikke gik [7]).

---

## SYVENDE KAPITEL.

### Postvæsenets Indtægter og Udgifter. Overskuddets Anvendelse.

---

I Reskriptet af 6. Oktober 1711 til Gehejmeraaderne Vieregg og Gedde, hvorved disse fik Befaling at antage sig Postvæsenet, bestemte Kongen tillige, at Indtægten heraf, saa længe Pesten vedvarede i Kjøbenhavn, skulde anvendes til de fattigste nødlidende samt de fattige syges Soulagement. Da Intraderne imidlertid kun indbetaltes kvartalsvis af Postkontorerne, vilde Postkassen tidligst i Slutningen af Januar Maaned have Penge disponible, og da var Pesten omtrent ophørt. Da Rentekammeret i Februar 1712 foreslog at faa refunderet af Postvæsenets Indkomster 22100 Rdl., som var anvist til Sundhedsvæsenet, vilde Kongen ikke gaa ind herpaa, men resolverede, at han senere vilde se til, hvorledes disse Penge kunde godtgøres Rentekammeret. Staten trængte imidlertid i høj Grad til Penge. Den store nordiske

Krig havde forøget Udgifterne betydeligt, og Regeringen gjorde Laan, hvor det var muligt at faa saadanne. Rentekammeret gjorde derfor atter i Maj Maaned Forestilling til Kongen, om „at maatte paa nogen Tid betjene sig af Postvæsenets Intrader“, men herpaa resolverede Kongen, at „Pengene af Postvæsenet formedelst visse raisons endnu ej kan berøres“ [1]). Der forestod da ogsaa en temmelig stor Udbetaling af Postintraderne, idet Gyldenløves Enke, naar Afregningen med hende var tilendebragt, skulde have refunderet 12000 Rdl., hvilke blev hende betalt i Juni Maaned, og stort mere kan der ikke have været i Behold paa den Tid. I Juli Maaned vilde imidlertid Intraderne for April Kvartal indgaa, og i Betragtning af den store Finansnød hvori Staten befandt sig, vilde det jo ikke have været urimeligt, om man foreløbig havde lagt Beslag paa Indtægten af Postvæsenet. Ikke desto mindre traf Kongen en anden Bestemmelse om dennes Anvendelse, idet han under 19. Juli 1712 udstedte en „Fundation angaaende det kongelige danske Postvæsens Indkomster“. Det hedder i Indledningen til denne, „at eftersom saavel den kristen Kærlighed og Skyldighed udkræver, at hjælpe og række sin nødlidende Næste Haanden, som og den Pligt, hvortil enhver Regent sig haver forbunden, i at antage sig hans tro· Undersaatters Nød og Trang og at gøre og udrette alting, saavidt muligt til deres Hjælp og Redning samt Lærdom og Undervisning udi den rette og sande kristen Tro og Religion, da have Vi af høj kongelig og faderlig Omsorg og tilligemed for at erkende deres Tjeneste, som i Krigs- og Fredstider have gjort sig meriteret, imod deres

efterladte fattige Enker og umyndige Børn, allernaadigst funden for godt en vis Fundation at oprette, hvoraf fra den 11te September*) udi forgangne Aar 1711 en Del Enker som fader- og moderløse umyndige Børn kunde underholdes og herefter til evig Tid ved Kapitalens særlige Tiltagelse en større Del plejes, ligeledes det til Guds Ære og Hedningernes Omvendelse i Ostindien for nogle Aar siden begyndte gode Værk altid kunde understøttes. Og som ovenskrevne Fundation er af en kristelig og velment Intention og til den Højestes Ære indrettet, saa ere Vi forsikrede, at den af Vore kgl. Arve-Successorer udi Regeringen uforanderlig vorder holden, og at Vore tro Undersaatter vorder tilholden, den som en dem alvorlig paalagt Befaling at efterleve, ved hvilken Observance de sig Guds Velsignelse sikkerligen kan forvente; men skulde imod denne Disposition og Vores gode Intention, inden kort eller lang Tid, gøres nogen Forandring, maa visseligen og uforbigængeligen Guds Straf forventes". Fundationen giver derefter i ni Punkter Forskrifter for Anvendelsen af Postvæsenets Overskud. Alle Indkomsterne skulde, efter at Udgifterne var afholdt, samles i een Kasse. Halvdelen skulde aarlig imod 5 p. Ct. og Forsikring for Kapital og Rente udsættes, saa at Kapitalen Aar for Aar kunde formeres. Dersom der gaves en god Lejlighed, maatte adeligt Jordegods, hvoraf kunde haves sikkert 5 p. Ct., indkøbes, dog ikke Strøgods. Af den anden Halvdel og Renterne af Kapitalen skulde gives til den ostindiske Mission aarlig 2000 Rdl.,

*) Her burde staa 24. September, den Dag da Postvæsenet overgik til Staten.

hvoraf de 800 Rdl. skulde anvendes til 4 Missionærer, medens de 1200 Rdl. skulde anvendes til Skolebetjentene i Ostindien samt til Hedningernes Omvendelse og Opdragelse. Den øvrige Del af denne Halvpart skulde uddeles til gamle udlevede Betjente, som ellers ikke kunde have deres Ophold, samt til fattige Enker og umyndige fader- og moderløse Børn, hvis Mænd eller Forældre havde været ansatte i Civil- eller Militærtjenesten. Ved Pensionisternes Død kunde der udbetales indtil en Maaneds Pension, „at de sømmeligen og manerligen vorder begraven". Efterhaanden som Kapitalen formerede sig eller der ved Dødsfald blev Pladser ledige, skulde Direktørerne gøre Indstilling til Kongen angaaende Pensionernes Fordeling blandt nye Ansøgere.

Det har vistnok været Frederik IVs faste Beslutning kun at anvende Postintraderne paa den foran angivne Maade; thi ellers vilde han næppe, trods Rentekammerets gentagne Forestillinger om at faa Penge af Postvæsenet, saa hurtig have udstedt denne Fundation og deri givet Bestemmelse om Anvendelse af Indtægten lige fra September 1711, hvad rigtignok allerede var foregrebet ved, at der heraf var udbetalt 12000 Rdl. til Fru Dorothea Krag. Det ser næsten ud, som om han ved de stærke Udtryk, der er brugt i Indledningen, har villet afskrække baade sig selv og andre fra at tænke paa anden Anvendelse af Postintraderne. Længe har han dog ikke kunnet fastholde dette Standpunkt; thi da Konseilet i August 1712 henstillede at tage Penge af Postintraderne for dermed at betale Arbejdsfolkene ved Holmen, der truede med ikke at ville arbejde, før de fik deres

tilgodehavende Løn, gav Kongen Generalpostamtet Ordre til at laane Rentekammeret 11000 Rdl. Hermed var Kassen tom, og i Decbr. maatte Generalpostamtet indberette til Kongen, at det ikke engang kunde betale de Vogne, der var nødvendige til Fremsendelse af Postprotokollerne for Aaret 1713 (den agende Post gik nemlig ikke paa Grund af smitsom Sygdom i Hamburg), og det uagtet der endnu ikke var betalt nogen af de for Aaret 1712 bevilgede Pensioner. Kort efter meddelte dog Generalpostamtet, at det nu var i Stand til at betale Pensionerne til ult. September. I Maj 1713 fik Generalpostamtet Ordre til at udbetale til Rentekammeret, hvad der kunde undværes, og i Oktober s. A. resolverede Kongen, at alt, hvad der fremtidig blev tilovers, efter at alle Pensioner var betalt, skulde afleveres til Rentekammeret imod Kongens Obligation, der skulde henlægges til Fonden[2]). Kapitalen skulde forrentes med 5 p. Ct. Renterne blev imidlertid ikke betalt, men tilskrevet Kapitalen som nye Laan, og da Rentekammeret stadig fordrede flere Penge, voksede Postkassens Tilgodehavende stærkt og opgjordes i Februar 1722 til 207416 Rdl., og herpaa resterede endda Renten fra 11. Juni 1720. Postvæsenets Overskud havde indtil 1721 inkl., fradraget de Fru Dorothea Krag betalte 12000 Rdl., udgjort ca. 368000 Rdl., og da kun Halvdelen heraf eller 184000 Rdl. skulde henlægges til Fonden, var denne altsaa betydelig større, end den burde være, eller med andre Ord: Staten havde laant mere, end der ifølge Fundationen maatte baandlægges. Det var derfor med Rette, at Lerche, medens han var Direktør, holdt paa, at Ren-

ten skulde betales, „saafremt den kgl. Fundation som ske bør af os hørsomst skal efterleves“. Det lykkedes ham dog ikke at sætte dette igennem; men Pensionerne blev da heller ikke fordelt med saa stort et Beløb som bestemt, ligesom Missionskollegiet, der skulde have 2000 Rdl. aarlig, ingen Penge fik, saa længe Krigen varede[3]). Efter Fredslutningen bestemte Kongen, at den Halvdel af Indtægten, der skulde henlægges til Fonden, for Aarene 1721—23 skulde betales til Vajsenhusets Oprettelse. I alt betaltes hertil 60000 Rdl. og endvidere fra 1720 aarlig 2000 Rdl.[4]). I 1713 betaltes i Pensioner 13700 Rdl. Kontoen steg efterhaanden; i 1722 udgjorde den ca. 25000 Rdl., og for Aaret 1730 anvendtes hertil 30318 Rdl. Ansøgninger strømmede i Massevis ind, baade til Kongen, Generalpostamtet og de andre Kollegier. Ved Forordning af 21. Juni 1720 bestemte Kongen, at alle Ansøgninger om Pension af Postkassen skulde indsendes til Postdirektørerne, og gik man disse forbi, skulde ikke i nogen Maade reflekteres paa Ansøgningerne. Pensionerne blev givet til Mænd og Kvinder i de mest forskellige Stillinger, og Fundationens Bestemmelser blev i mange Tilfælde ikke overholdt. For at nævne et enkelt Eksempel fik 3 omvendte Jøder i 1727 udbetalt et Beløb af 140 Rdl. til at sætte sig i Vej for*)[5]).

---

*) I 1718 tilskrev Rentekammeret Generalpostamtet angaaende Overførelsen fra Civilreglementet til Postkassen af nogle Pensioner eller rettere Livrenter, der af Statskassen betaltes til enkelte Personer som Vederlag for Fordringer, hvorpaa de havde givet Afkald. Den daværende Postdirektør, Lerche, der strengt fulgte alle Bestemmelser, protesterede herimod, idet han henviste til Fundationens Ord. Det er, udtaler han, Postdirektørernes Pligt,

Til 1730 inkl. betaltes i Pensioner i alt ca. 422000 Rdl., men dette Beløb skulde, saafremt Fundationens Bestemmelser var blevet overholdt, have udgjort mindst 482000. Ud over det i Fundationen fastsatte var der betalt til Vajsenhuset 82000 Rdl., hvoraf de 22000 Rdl. var taget af Pensionskontoen, medens de 60000 var afholdt af Fonden. Denne udgjorde ved Frederik IVs Død 297.300 Rdl., men, fradraget de ovenomtalte 60000 Rdl., skulde den kun have udgjort ca. 275000 Rdl. Den var altsaa fremdeles, ligesom i 1722, omtrent 23000 Rdl. større, end den burde være. Dette Beløb var unddraget Pensionskontoen, der ligeledes havde mistet Renten af den Kapital, der i 1721—23 var skænket til Vajsenhuset. Frederik IV, der saa indtrængende havde opfordret sine Efterfølgere paa Tronen til uforanderlig at opretholde Fundationen, havde altsaa ikke selv efterkommet dette, og hans Efterfølger tog i Kraft af sin Suverænitet sig selv Ret til at bestemme, i hvilken Udstrækning Fundationen fremtidig skulde være gældende. Ved Christian den VIs Tronbestigelse androg nemlig Postdirektørerne om kgl. Konfirmation paa de af Frederik IV udstedte Obligationer for Postkassens Tilgodehavende. Svaret herpaa var et Reskript, dateret 4. Januar 1732, hvori det hed: „Vi give Eder hermed allernaadigst tilkende, at Vi udi Kraft af den Ret og Rettighed, som Vor suveræne Arve-Succession til Regeringen over Vore Riger og Lande Os uimodsigelig giver til Vore Rigers Regalier med

---

at vaage over dennes Overholdelse og disse Penge bør ikke betales af Postkassen, „medmindre Guds Forbandelse og Malediction efter Fundationens Ord derpaa skal forventes". (Gp. Kopib. Nr. 5, Fol. 253).

deraf dependerende og flydende Revenuer, hvorover ikke kan eller bør disponeres, Arve-Successorerne til Præjudits, langt mindre Dennem Magt og Myndighed betages, Selv derover udi Deres Regeringstid at raade, som De nytteligt, retsindigt og kristeligt agter at være, allernaadigst have for godt befunden, Postintraderne som et anseeligt Stykke af forbemeldte Regalier Os igen at vindicere og til Os at tage". I Kraft heraf bestemte nu Kongen, at de bevilgede Pensioner tillige med de, der fremtidig blev bevilget, lige som Beløbet til den ostindiske Mission fremdeles skulde betales, „indtil al den Gæld med sine løbende aarlige Renter, som Vor Kasse er paavoxen, formedelst de derudi aarlig afleverede Overskud af Postintraderne, og hvorfor Vor elskelige kære Hr. Faders, Salig og Højlovlig Ihukommelse, hans Obligationer til Postkassen ere udstedte, dermed er afbetalt og likvideret, og paa det herudi kunde holdes den tilbørlige Rigtighed, saa have I fra Vor Regerings Tiltrædelse at regne aarlig at lade indlevere fuldkommen Rede og Rigtighed til Vort Rentekammer over Postintraderne og efter der tillagte Likvidation bemeldte Intraders fulde Beløb paa Gælden at afskrive".

I Henhold hertil blev der nu i Aarene 1731—40 hvert Aar i Postregnskaberne ført et lige saa stort Beløb som det, der udbetaltes i Pensioner m. m., til Indtægt som Afdrag paa og Renter af Postkassens Tilgodehavende, og de samme Beløb førtes til Udgift som indbetalte til Rentekammeret. Paa denne Maade likvideredes et Beløb af 394328 Rdl. 24 Sk. [6]), hvortil Postkassens Tilgodehavende opbragtes ved stadig

at tilskrive de løbende Renter, men Postkassen fik i Virkeligheden ikke tilbagebetalt en eneste Skilling heraf. Hele Likvidationen var kun en Formsag, og Kongen kunde lige saa godt have resolveret, at Gælden til Postkassen ikke skulde betales. Ved den her valgte Form var imidlertid opnaaet, at den i Frederik IVs Regeringstid af Postkassen laante Kapital med Renter var tilbagebetalt med det i Christian VIs Regeringstid af Postvæsenet indvundne Overskud, over hvilket han havde taget sig Ret til selv at disponere; men den Fond, Frederik IV havde bestemt skulde dannes af den ene Halvdel af Postintraderne, var rigtignok samtidig opløst, og Postkassen havde ydet Statskassen et Tilskud af 131660 Rdl. 22 Sk. eller, naar man, som i Regnskaberne, regner Renten med, et Beløb af 394328 Rdl. 24 Sk.

Til Slutning hedder det i Reskriptet: „da Vi, naar denne paa Vor Kasse heftende Gæld paa forskrevne Maade ganske er afdragen, allernaadigst ville have Os forbeholden, hvad Vi til fattige og nødlidende Betjente og deres Enker samt til forbemeldte Mission fremdeles af Postintraderne ville lade anvise, saaledes at slig Vor Gave af Vor frie og uindskrænkede Villie skal dependere, saasom Vi ikke heller agte derved at forbinde Vore Efterkommere udi Arveregeringen til andet, end hvis De selv maatte for godt befinde“.

Fra nu af blev omtrent hele Overskuddet efter Fradrag af de til Vajsenhuset og Missionen bestemte Beløb, hvilke Christian VI bevilgede som hidtil, anvendt til Pensioner, der fordeltes efter de i Fundationen fastsatte Regler. For Aaret 1746 beløb de ud-

betalte Pensioner sig til 46378 Rdl. I et Reglement fra 1744 er opført 647 Personer, som fik Pension af den danske Postkasse, foruden 95, der hævede af den norske. Pensionernes Størrelse var meget forskellig selv for Personer, der tilhørte samme Samfundsklasse. Den højeste Pension, 1000 Rdl., fik en Hofmesterinde. Arkitekten I. C. Ernst, der var en velhavende Mand, fik 792 Rdl., Erlund 400 Rdl. og en Enke efter en Gehejmeraad og Amtmand 300 Rdl. De mindste Pensioner, der betaltes, var 16 Rdl. til Staldkarle. I 1734 resolverede Kongen, at Generalpostamtet kun maatte gøre Forestillinger om Pension til saadanne Personer, som efter Fundationen af 1712 havde Adgang dertil*), og i 1745 blev Forordningen om Ansøgningernes Indsendelse gennem Generalpostamtet indskærpet, samtidig med at det blev gjort Ansøgerne til Pligt, under Eds Tilbud at give Direktørerne alle Underretninger om deres Formuesomstændigheder[7]). Samme Aar blev det bestemt, at alle Civilbetjente skulde gøre Indskud i en af de bestaaende Enkekasser, og at ingen maatte faa Pension af Postkassen, medmindre det kunde bevises, at deres Vilkaar havde været saa slette, at de ikke havde kunnet gøre Indskud i nogen Enkekasse[8]). En Del Pensioner, som hidtil var udbetalt af Kongens Partikulærkasse, overførtes i Christian VIs Tid efterhaanden til Postkassen. I 1735 fik denne paa een Gang en Udgiftsordre paa 10482 Rdl. til Pensio-

*) Dette forhindrede dog ikke, at Kongen tilstod Personer, der ikke havde saadan Adkomst, Understøttelse af Postkassen. Saaledes havde Poul Hansen Egede, medens han studerede i Kbhvn., aarlig 60 Rdl. af Postkassen. (Gp. Udg. Ordre Bog 1734).

ner og Ventepenge til afdøde Prinsesse Sophie Hedevigs Hofbetjente. Beløbet var saa stort, at en Del foreløbig maatte afholdes af den norske Postkasse[9]).

Efter at Kongen i 1740 havde tilladt, at Hoftrompeterne og Paukerne maatte betale en aarlig Præmie til Postkassen, mod at deres Enker fik en aarlig Pension af 50 Rdl. hver, bevilgede han i 1743, at 32 ved Slottet ansatte Betjente og Arbejdsfolk, imod at betale aarlig til Postkassen hver 1 Rdl. 2 Mk., maatte, naar de paa Grund af Alder eller Svagelighed blev afskediget, erholde en Pension af 40 Rdl. aarlig samt 20 Rdl. i Begravelseshjælp, og deres eventuelle Enker en Pension af 20 Rdl. aarlig. Adgang til Pension paa samme Betingelser erholdt efterhaanden flere af Kongens og Kronprinsens Underbetjente og Arbejdsfolk[10]).

I Juni 1744 indgav Postdirektørerne til Kongen en Forestilling om at faa Bemyndigelse til, af de indkomne Strafbøder at fordele Halvdelen, indtil 100 Rdl. aarlig, i Understøttelser fra 1—10 Rdl. til fattige nødlidende Personer, særlig saadanne, som ved Ildebrand eller anden ulykkelig Hændelse kom i Nød, eller som paa Grund af Alderdomsskrøbelighed eller anden Svaghed var trængende og til „de Husarme, som undse sig for at betle“. „Deres Suk og Bønner til Gud for Deres Majestæt, som dennem saaledes udi deres Nød vederkvægede“, hedder det i Forestillingen, „ville og visseligen være indstændige og følgelig kraftige og igennemtrængende til besynderlige Velsignelsers Udvirkning over Deres kongelige Majestæt“. Kongen gav ikke alene Direktørerne denne Bemyndigelse, men han resolverede yderligere,

at der hertil maatte anvendes et Beløb af 100 Rdl., selv om Halvdelen af Strafbøderne ikke udgjorde saa meget [11]).

Foruden Pensioner og Understøttelser maatte Postkassen afholde forskellige andre Udgifter, som Kongen fandt for godt at lade betale heraf. Fra April 1740 til Oktober 1742 udredede den saaledes 100 Mark lybsk aarlig til Lægen I. H. Prætorius's Forplejning i Glückstadt Tugthus, hvor han var hensat for gentagne Gange uden Censur at have ladet trykke teologiske Skrifter, og i 1745 tilstod Kongen en Præst i Kristiania, at de Portoudgifter, denne havde i Anledning af Udgivelsen af et Skrift, maatte godtgøres ham af Postkassen [12]). Foruden frit at befordre alle Breve, der angik Statsanliggender, maatte Postkassen ogsaa afholde alle Udgifter til Estafetter, der i vigtige Anliggender afsendtes til eller fra Regeringen, hvad enten Estafetterne bestiltes ved Postkontorerne eller afsendtes af Regeringen selv. Det var ikke ganske smaa Beløb, det her drejede sig om; i 1739 havde Postkassen alene for Kurerer og Estafetter i den steinhortske Sag en Udgift af 357 Rdl. 19 Sk. Fra 1742 blev Portoudgifterne for den danske Gesandt i Stockholm afholdt af Postkassen. Denne Udgift, der i Begyndelsen beløb sig til ca. 200 Rdl. aarlig, men senere steg til ca. 500 Rdl., betaltes lige til 1759 af Postkassen og omfattede tillige Udgifter for Aviser og et Eksemplar af de udkommende Forordninger samt Dusører til Postmesteren og Fuldmægtigen ved Postkontoret i Stockholm, „for at de desto villigere skulde modtage Brevene, naar de indleveredes for sent“ [13]).

I de Aar, her er omhandlet, 1711—46, gav Postvæsenet et Overskud af 1,352,373 Rdl. 17 Sk. Heraf blev udredet følgende Beløb

| | | | |
|---|---|---|---|
| til Fru Dorothea Krag ..... | 12,000 | Rdl. | „ Sk. |
| — Pensioner..... | 1,010,971 | — | 58 — |
| — Missionskollegiet ..... | 59,938 | — | 11 — |
| — Vajsenhuset een Gang for alle | 60,000 | — | „ — |
| og 2000 Rdl. aarlig i 27 Aar | 54,000 | — | „ — |
| — de fattige ..... | 208 | — | 32 — |
| — Rentekammeret .. ..... | 131,660 | — | 22 — |
| Ialt .. | 1,328,778 | Rdl. | 27 Sk. |

saa at der ved Periodens Slutning var i Behold 23594 Rdl. 86 Sk.*) [14]).

*) En Oversigt over Beløbet af Postintraderne, Udgifterne til Lønninger og Transporter samt de udbetalte Pensionsbeløb i de forskellige Aar findes som Bilag bag i Bogen.

# ANDET AFSNIT.

## Postvæsenet under Frederik V og Christian VII indtil Struensees Fald.

(1746—1772).

---

### FØRSTE KAPITEL.

**Generalpostamtet.**

---

Medens Christian VIs Tronbestigelse var ledsaget af en Række Forandringer i Sammensætningen af det højere Embedspersonale, hvad ogsaa, som tidligere omtalt, berørte Generalpostamtet, var det kun faa Forandringer, der fandt Sted ved Frederik Vs Tronbestigelse, og Generalpostamtet blev ganske uberørt heraf. De ved Christian VIs Død fungerende Direktører, W. L. v. Rheder og N. Müller, der 7. Jan. 1747 udnævntes til henholdsvis Konferensraad og Etatsraad, forblev begge i deres Embeder.

Lige siden Postvæsenets Overgang til Staten havde Antallet af Direktører i Generalpostamtet været 2. Der havde dog til Tider været et tredie voterende Medlem i Direktionen, nemlig fra 1719—25 Erlund og fra 1731—40 N. Müller. I 1747 blev imidlertid Direktørernes Antal forøget til 3, hvortil Aarsagen nærmest maa søges i, at Bestyrelsen af det s. A. oprettede Livrentesocietet blev henlagt under Generalpost-

amtet. Den tredie Direktør blev Johan Christian Schrøder, der var Kabinetssekretær hos Enkedronning Sophie Magdalene. Schrøder, der var født 1706 i Ærøskøbing, var, efter i nogen Tid at have arbejdet som Postskriver i Kjøbenhavn, i 1731 blevet Postkontrolør. Han udtraadte imidlertid af Postvæsenets Tjeneste i 1735, da han blev tredie Kammertjener hos Christian VI. I 1744 blev han Kabinetssekretær hos Dronningen, og efter at han under 19. Maj 1747 var blevet Postdirektør, blev han den 7. Marts 1749 tillige virkelig Borgmester i Kjøbenhavn. 28. Decbr. 1759 blev han nobiliteret med Navnet de Schrøderseé, 17. Oktbr. 1760 virkelig Etatsraad og 5. Maj 1767 Konferensraad [1]).

Ved kgl. Res. af 8. Marts 1748 tilstodes der Schrøder en aarlig Gage af 600 Rdl. som Postdirektør [2]). Rheder og Müller, der hver havde 1200 Rdl. aarlig, havde i Oktober 1747 indgivet en Forestilling til Kongen, hvori de anførte, at deres Skæbne under deres lange Tjeneste altid havde haft den Beskaffenhed, „at vi ikke dermed til at soutenere den fornødne sømmelige Levemaade, uden Besværing have kunnet udkomme“. De ansøgte om, at Portoen af de wielandske Aviser, hvilken de opgav til 400 Rdl. aarlig, maatte tilfalde dem tillige med hvad deraf udestod til Restance. Rheder skulde have $^2/_3$ og Müller $^1/_3$. Ved Resolution af 14. Nov. 1747 bevilgede Kongen dette og tillige, at Avispengene i Henseende til deres Betaling af vedkommende skulde anses paa lige Maade som de kgl. Postpenge. I 1763 fik Rheder efter Ansøgning et aarligt Gagetillæg af 300 Rdl., saa at

han nu ialt havde 1500 Rdl. foruden Andelen i Avisportoen [3]).

I 5 Aar var nu Antallet af Direktører 3, indtil under 25. Febr. 1752 Grev Frederik Christian Danneskjold-Samsø blev udnævnt til Direktør. Danneskjold, der var Sønnesøn af Chr. Gyldenløve, var født 5. Juli (efter andre Beretninger 5. Juni) 1722. Han var 1740 blevet Ritmester ved det 3. jydske Kavaleriregiment og s. A. Kammerherre, 1748 Oberstløjtnant og 1749 Ridder af Dannebroge. Medens han var Postdirektør, blev han 1754 Overdirektør for Gisselfeld Kloster, 1758 Geheimeraad, 1763 Ridder af Ordenen de la fidélité og 1766 Gehejmekonferensraad [4]). Danneskjolds Ansættelse som Postdirektør skete kun for at skaffe ham en aarlig Indtægt. Han har selv senere i sin Ansøgning om Pension oplyst, at han blev Postdirektør „formedelst de ligesaa besynderlige som beklagelige Omstændigheder, som jeg befandt mig udi efter min salig Faders Død, efter at jeg havde opnaaet mine myndige Aar, og siden fremdeles, da jeg har maattet betale det, som jeg ikke var skyldig“. Hans Fader efterlod sig nemlig en Gæld paa 176000 Rdl., som han havde paadraget sig, væsentlig vistnok ved at gaa i Kaution for en Slægtning. Hans Godser blev solgt, „det lidet Grevskab Samsø alene undtaget“, men Gælden blev endda ikke dækket. Samsø gav kun en aarlig Indtægt af ca. 7000 Rdl. og heraf skulde Sønnen udrede til sin Moder og sine Søstre 5000 Rdl. aarlig [5]). Danneskjolds Virksomhed som Postdirektør var ogsaa kun af ringe Betydning. Han har selv lejlighedsvis oplyst, hvad vi senere skal komme tilbage til, at han med Kongens Tilladelse var borte

fra Byen 7 à 8 Maaneder om Aaret. Han fik da foreløbig heller ingen Gage, men fra 1757 aarlig 1000 Rdl., der skulde føres i Postvæsenets Regnskaber som en Ekstraudgift, indtil han ved forefaldende Vakance kunde oppebære en af de normerede Direktørgager. Denne Vakance lod ikke længe vente paa sig. Den 22. Juli 1757 døde Niels Müller, og fra 1759 blev Danneskjolds Gage forhøjet til 1500 Rdl., dog med det Forbehold, at alle til den Tid bevilgede Pensioner først skulde være kommet til Hævning [6]).

I 5 Aar var der nu atter kun 3 Direktører; da blev 22. Januar 1762 Grev Christian Frederik Holstein udnævnt til Direktør. Denne, der var en Søn af Oversekretæren Johan Ludvig Holstein, var født 10. Maj 1735 og var inden sit fyldte 17de Aar blevet ansat som ulønnet Sekretær i Danske Kancelli. 1756 fik han Løn som Lenssekretær og avancerede imidlertid i andre Embeder. I 1753 blev han Assessor i Kancellikollegiet, 1754 endnu ikke fyldt 20 Aar Højesteretsassessor og samtidig med hans Udnævnelse til Postdirektør Medlem af Missionskollegiet. 1768 gik Holstein, der fra 1755 var Kammerherre og 1766 havde faaet saavel det hvide Baand som l'union parfaite, over i Hoftjenesten som Overhofmester hos Dronning Caroline Mathilde med Geheimeraadstitel og fik Aaret efter tillige Overstaldmesters Charge hos Dronningen, men vedblev dog fremdeles at være Postdirektør. 1763 succederede han sin Fader som Lensgreve til Ledreborg [7]). Holstein fik aldrig Gage som Postdirektør, og efter sit eget Udsagn tog han heller ikke aktiv Del i Administrationen. Hans Forretninger synes at have indskrænket sig til at underskrive i

Sagerne. Hvad der derfor har været Aarsagen til hans Ansættelse som Postdirektør, maa staa hen.

I 7 Aar var der nu 4 Direktører i Generalpostamtet; da blev i Aarene 1767—69 deres Antal fordoblet. Det var imidlertid, som Generalpostamtet senere (i 1772) oplyste, „ikke af Fornødenhed, men ved en og anden Lejlighed“, at Antallet blev forøget [8]), og det endog, som vi senere skal se, imod Direktørernes Ønske. Der var nemlig efterhaanden forskellige, der ansøgte om at blive Postdirektører og tilbød at udføre dette Hverv uden Vederlag, hvorved de selvfølgelig attraaede ved forefaldende Vakance at indtræde i et af de lønnede Direktørembeder. Den første, der paa denne Maade opnaaede at blive Postdirektør, var Justitsraad Johan Theodor Holm, hvis Ansættelse fandt Sted efter Ansøgning af Generaladmiral-Løjtnant Grev Frederik Danneskjold-Samsø, der var Holms Velgører og Velynder. Holm, der var født 14. Juni 1731 i Nyborg, hvor hans Fader var Kirurg, havde først lagt sig efter Kirurgi og studerede senere Medicin, hvori han tog Eksamen 1760. Under sin Studietid foretog han med en Velgører en Udenlandsrejse og besøgte en Del udenlandske Universiteter. 1762 blev han Læge og s. A. tillige Professor i Medicin og Naturhistorie ved Sorø Akademi, hvor ovennævnte Danneskjold var Overhofmester. Her er formodentlig Bekendtskabet med Danneskjold stiftet, og saa inderligt maa han have følt sig knyttet til ham, at han, da Danneskjold i 1764 fik sin Afsked, Aaret efter opgav sin Stilling ved Akademiet og sin medicinske Vivksomhed for at følge sin Velgører til Aarhus. Af Kongen var der tillagt ham

200 Rdl. aarlig til Udarbejdelsen af et Værk om Danmarks Svampearter. Da Danneskjold i August 1766 atter var indtraadt i Statstjenesten og blevet Medlem af Konseilet, fulgte Holm ham til Kjøbenhavn. I Februar 1767 indgav derpaa Danneskjold en Ansøgning til Kongen om, at Holm maatte blive Postdirektør uden Gage, men med Tilsagn om ved Rheders Død eller Afgang som Direktør at oppebære dennes Gage, 1500 Rdl., og skulde da den aarlige Understøttelse fra Kongen bortfalde, medens Holm dog skulde være forpligtet til at fuldføre sit Værk. Danneskjold tilføjer i Ansøgningen, at der ved dennes Bevilling vilde bevises ham „en af de største Naader, jeg af Eders Majestæt kan udbede“. Den 13. Februar 1767 blev derefter Holm udnævnt til Postdirektør paa de anførte Betingelser. Kort efter udvirkede Danneskjold en kgl. Res. om, at Holm ved Danneskjolds Død skulde have en aarlig Gage af 500 Rdl., som han dog, naar han fik Rheders Gage, skulde tilbagebetale med 500 Rdl. aarlig. I 1769 indgav imidlertid Holm selv Ansøgning om at faa Gage straks, motiveret ved at han for meget maatte benytte sig af Danneskjolds Godhed, og ved kgl. Res. af 25. Marts bevilgedes der ham et aarligt Forskud af 500 Rdl., som han, naar han fik fast Gage, skulde tilbagebetale med 500 Rdl. aarlig foruden 4 p. Ct. Rente. Skulde han dø, forinden alt var betalt, skulde alt, hvad han ejede af Malerier og Kobbere, henhørende til hans Værk, overleveres til Universitetet til Fordel for Flora Danica. Aaret efter, 21. Decbr., ingik han Ægteskab med Sophie Magdalena de Schrødersee, Datter af hans Kollega [9]).

Under 28. Decbr. 1767 blev en sjette Direktør ansat, nemlig Kancelliraad Johan Georg Pauli. Han var født 14. Novbr. 1736 og var som ungt Menneske blevet ansat i Krigskancelliet, hvor han 1762 blev Geheimekancellist hos Saint-Germain. Kort efter dennes Afgang i 1767 blev han imidlertid afskediget fra sin Stilling med 400 Rdl. aarlig i Ventepenge. Allerede mod Slutningen af Aaret blev han Postdirektør, dog uden Gage, men beholdt fremdeles sine Ventepenge, der udrededes af Zahlkassen, indtil det ved Res. af 14. Marts 1770 blev bestemt, at de skulde godtgøres ham af Postkassen [10]).

I August 1769 ansøgte den daværende Postkasserer, Koefoed, om at blive Postdirektør. Han havde søgt derom i 1767, da Pauli blev ansat, men havde nu erfaret, „at andre igen skal anholde paany om at blive Direktør". Generalpostamtet, der fik Ordre til at erklære sig herom, henviste i sin Forestilling af 29. August til, hvad det under 18de s. M. havde erindret angaaende en lignende Ansøgning fra Postforvalter Lange, „at da Generalpostamtet nu allerede bestaar af 6 Direktører, i Steden at de fra Begyndelsen ikkun har været 2de og siden aldrig mere en 3de, indtil Hr. Gehejmekonferensraad Grev Danneskjold-Samsø og jeg Gehejmeraad og Overhofmester Grev Holstein med øvrige flere er tilkommen, og vi altsaa gerne kan overkomme og bestride de deraf dependerende Forretninger. Saa ville Deres kongelige Majestæt allerhøjst Selv allernaadigst indfly, at forhaanden ikke flere behøves eller er fornøden".

Denne Forestilling gjorde sin Virkning, for saa vidt som Koefoed ikke blev Postdirektør den Gang,

men til den tidligere Forestilling af 18. August var der intet Hensyn taget, idet der under 25. August var udnævnt endnu 2 Postdirektører, nemlig Postforvalter, Justitsraad Jens Lange og Legationsraad Helferich Peter Sturz[11]). Jens Lange, der var født 1712, var i 1728 blevet Skriver hos Postkasserer Klarup og 5. Marts 1735 Revisor i Generalpostamtet. 5. April 1754 blev han Postforvalter i Kjøbenhavn, hvilket Embede han beholdt efter sin Udnævnelse til Direktør. 1759 var han blevet Kancelliraad og 1770 blev han Justitsraad[12]). Helferick Peter Sturz, der var født 16. Februar 1736 i Darmstadt, var, efter at have studeret ved forskellige tyske Universiteter, i 1759 blevet Sekretær hos den kejserlige Gesandt i München, Baron Widmann, men allerede Aaret efter traadte han i Tjeneste hos Kansler v. Eyben i Glückstadt. Formentlig i Begyndelsen af 1764 blev han Privatsekretær hos den ældre Bernstorff og 30. Marts 1765 Sekretær i Tyske Kancelli. 1768 udnævntes han, der var meget yndet af Bernstorff, til Legationsraad og var samme Aar i Christian VIIs Følge paa dennes Udenlandsrejse. Undervejs rejste han i Vogn sammen med Struensee. Hjemvendt udnævntes han til Postdirektør[13]).

Der sad altsaa nu 8 Direktører i Generalpostamtet, men det var kun kort Tid, at Antallet var saa stort. Da Struensee i 1770 kom til Roret og begyndte at reformere Statsforvaltningen, kom Turen ogsaa til Generalpostamtet. Dette modtog den 24. Novbr. Ordre til at oplyse, hvor meget Postrevenuerne aarlig androg, og hvor meget der heraf anvendtes til Gager og Pensioner, hvorledes Generalpostamtets Forret-

ningsgang var indrettet, og om ikke en bedre Ordning heraf kunde indføres. Der forlangtes tillige Oplysning om, hvor meget Indtægterne kunde antages at ville tiltage, naar Portofriheden blev indskrænket eller fuldstændig ophævet. Overhovedet forlangtes der Forslag til Forbedringer ved Postvæsenet og dets Forvaltning [14]). Ved Skrivelse af 24. Decbr. gav Generalpostamtet de begærede Oplysninger dog ikke angaaende Spørgsmaalet vedrørende Portofrihedens Indskrænkning, da herom først maatte korresponderes med de andre Kollegier [15]); men kort efter, den 4. Januar 1771, meddelte en Kabinetsskrivelse, at Kongen havde resolveret, at der fremtidig kun skulde være 3 Direktører i Generalpostamtet, og at derfor Danneskjold, Holstein, Rheder, Schrødersee og Holm var afskediget. Rheder skulde have sin fulde Gage, 1500 Rdl., i Pension og Holm 500 Rdl. i Ventepenge, de øvrige intet. Samme Dag modtog de 3 yngste Direktører, Pauli, Lange og Sturz, Ordre til at overtage Ledelsen af Generalpostamtet. Pauli skulde have 1000 Rdl. i Gage, Sturz 500 Rdl. (fra 1. Juli forhøjet til 1000 Rdl.) og Lange, der tillige var Postforvalter i Kjøbenhavn, ligeledes 500 Rdl. dog først, naar Holm havde faaet en anden Bestilling og ikke mere fik Ventepenge. Indtægten af Aviserne skulde fordeles ligeligt mellem dem. Efter Direktørernes eget Forslag, der den 25. Januar fik kgl. Stadfæstelse, fordeltes Forretningerne mellem dem saaledes, at Pauli særlig fik Tilsyn med det danske, Lange med det norske og Sturz med Hertugdømmernes Postvæsen [16]).

Denne Formindskelse af Direktørernes Antal var sikkert heldig, ligesom det var en gavnlig Reform,

at hver Direktør nu fik sit særlige Departement at føre Tilsyn med. Vel synes noget lignende tidligere at have været Tilfældet, dog uden at der var kgl. Stadfæstelse paa det, men paa et virkeligt Tilsyn har det i høj Grad skortet. Et talende Vidnesbyrd herom er en Sag, som straks efter de ældre Direktørers Afsked blev optaget til Undersøgelse. I en Indberetning til Kongen angaaende Postkassens Tilstand, afgivet i Begyndelsen af 1771, oplystes det nemlig, at den danske Postkasse havde udestaaende Restancer til et Beløb af 6973 Rdl. og den norske til et Beløb af 22751 Rdl. Af sidstnævnte Beløb skyldtes 21681 Rdl. Kassemangel hos den i 1768 afdøde norske Postinspektør Peder Bech. Mangelen havde oprindelig været endnu større, men en Del var indgaaet fra Boet, der endnu var under Skiftebehandling. Ved hans Død laa hans Regnskaber ureviderede lige fra 1760. Hans Kaution udgjorde 3000 Rdl., men Kautionisterne protesterede mod at betale noget, da Direktørerne ved deres Efterladenhed var Skyld i, at Kassemangelen var blevet saa stor. Hovedkautionisten havde endogsaa i sin Forskrivning udtrykkelig stillet den Betingelse, at Generalpostamtet ufortøvet skulde give ham Meddelelse om mulige Mangler eller Uorden i Bechs Regnskaber, men havde først ved Bechs Død erfaret noget om Underslæbet, der strakte sig over flere Aar. De afgaaede Direktører maatte selvfølgelig afgive Erklæringer i Sagen, og disse vidner tilstrækkelig om, hvor mangelfuldt Tilsynet har været, og hvor lidet Direktørerne i det hele har taget sig af Forretningernes Ledelse. Danneskjolds Erklæring gik ud paa, at han intet havde haft med

Regnskaberne og disses Decision at gøre, og at han først det foregaaende Aar havde erfaret noget om Bechs Restance. Med Kongens Tilladelse havde han været fraværende i Generalpostamtet 7 à 8 Maaneder om Aaret. Holstein oplyste, at ligesom han ingen Gage havde haft som Postdirektør, havde der heller ikke været anbetroet ham nogen Del af Forretningerne, hvorfor han henviste Sagen til de andre Direktørers Besvarelse. Rheder undskyldte sig med, at han kun havde besørget de tyske Sager og derfor ikke kunde svare til denne norske Gæld. Han havde ganske vist været bekendt med Bechs Restance, der var opstaaet som Følge af Revisor Mørchs Uduelighed, og han havde ogsaa erindret sin Kollega, Schrødersee, om Sagen; men dennes Medlidenhed og Overbærenhed var Skyld i, at Sagen var trukket i Langdrag. Schrødersee anførte som de eneste Aarsager til Restancen Bechs Efterladenhed og Revisor Mørchs Uduelighed, hvorfor den sidste ogsaa havde faaet sin Afsked*) og den første kun ved sin Død undgaaet samme Skæbne. Han mente imidlertid, at de andre Direktører maatte være lige ansvarlige med ham og bad taget i Betragtning, at de norske Postintrader under hans Direktion var steget fra 13000 til 30000 Rdl. aarlig. Holm endelig klarede sig bedst, idet han oplyste, at Kassemangelen skrev sig fra et Tidspunkt før hans Ansættelse som Postdirektør. I hans Funktionstid var ingen Forsømmelse sket. De nye Direktørers Erklæring gik ud paa, at Holsteins og Holms

*) Revisor Mørch blev ved kgl. Res. af 8. April 1768 afskediget i Naade „paa Grund af hans svage Helbred og Ihukommelse".

Udsagn, der stemte med de virkelige Forhold, maatte fri dem for Ansvar. For de andre Direktørers Vedkommende kunde det jo ikke nægtes, at et strengere Tilsyn, anvendt i rette Tid, vilde have forhindret, at Mangelen havde taget saa stort Omfang. Hovedaarsagen var den vidt drevne Overbærenhed med Revisoren og Inspektøren, hvilket imidlertid var det almindelige i Regeringsforretningerne paa den Tid. Tillige mente de, at det med Hensyn til Erstatningsansvaret maatte komme i Betragtning, at Danneskjold og Schrødersee var afskediget uden Pension. Rheder havde vel faaet Pension, men hans Formuesomstændigheder havde nødvendiggjort det. Kongens Resolution gik ud paa, at Sagen skulde overgives Kammeradvokaten, som skulde varetage Postkassens Tarv i Boet og over for Kautionisterne. For Direktørernes Vedkommende forbeholdt Kongen sig at resolvere, naar Sagen var endt. Det lykkedes senere hos den ene af Kautionisterne at faa et Beløb af 505 Rdl., medens Hovedkautionisten, Konferensraad og Amtmand Frederik Løvenørn, ved Antvorskovs Birkeret blev frifundet for Generalpostamtets Tiltale under Hensyn til, at Generalpostamtet ikke havde givet ham den betingede Underretning om Mangler og Uorden i Bechs Regnskaber*). Det Beløb, Bech endelig blev skyldig til Postkassen, var 18714 Rdl. 32 Sk., som det ved kgl. Res. af 24. Marts 1774 paa Forestilling af de daværende Direktører tillodes at føre til Af-

---

*) Amtmand Løvenørn blev for øvrigt senere ved Højesteretsdom tilpligtet at betale 2000 Rdl., det Beløb, hvorfor han var gaaet i Kaution, men ved kgl. Res. af 29. Maj 1777 blev Beløbet ham eftergivet.

gang. I Forestillingen hedder det, at de afgaaede Direktører vel har paadraget sig et Ansvar, „dog have de det for sig, at Indkomsterne af den norske Post under deres Direktion ere stegne fra 13000 Rdl. til 29000 Rdl. aarlig“ [17]).

De afgaaede Direktører slap saaledes for Erstatningsansvaret, hvilket jo i hvert Fald kun vilde have faldet paa Danneskjold, Rheder og Schrødersee. Sidstnævnte, der samtidig med, at han blev afskediget som Postdirektør, havde faaet sin Afsked som Borgmester i Kjøbenhavn, var død 28. Novbr. 1772. Rheder, der i 1774 afslog at modtage det hvide Baand, døde 10. Decbr. 1782 [18]). Han havde, som foran oplyst, en Pension af 1500 Rdl., hvorimod Danneskjold ikke havde faaet Pension. Kort efter at Danneskjold var blevet afskediget, indgav han Ansøgning om en Pension af 1500 Rdl. Han anførte heri, at han var blevet Direktør paa Grund af sine daarlige økonomiske Omstændigheder, men tillige fordi han kunde godtgøre, at Christian V i 1685 havde overdraget Postvæsenet til hans Farfader Chr. Gyldenløve og hans Arvinger til evindelig Arv og Ejendom. Han henviser til den mellem Frederik IV og Dorothea Krag indgaaede Overenskomst, hvorved hun afstod Postvæsenet til Kongen mod en aarlig Refusion af 4000 Rdl., der skulde gaa i Arv til Gyldenløves ægte mandlige Descendenter, og hvorefter han altsaa skulde have haft dette Beløb aarlig, medens han kun havde faaet 2000 Rdl. aarlig indtil 1732 og efter den Tid intet. Han omtaler ikke, at Christian VI den 12. April 1732 forlenede ham med Grevskabet Løvenholm, mod at den aarlige Refusion ophævedes. Dette blev imidler-

tid nu oplyst af Rentekammeret og tillige, at Grevskabet den 1. Maj s. A. var overleveret Danneskjolds Formynder (han var selv da kun 10 Aar gammel), og Ansøgningen om Pension blev derfor afslaaet. I April 1773 ansøgte Danneskjold paa ny om Pension og „Godtgørelse for Postamtet". Han gentager, hvad han i sin tidligere Ansøgning har anført, og tilføjer, at hans Farmoder Dorothea Krag var uberettiget til at afstaa Postvæsenet til Frederik IV, da hun ikke kunde disponere over sine Sønners fædrene Ejendom og Forleningsret, og lige saa uberettiget til at modtage de 12000 Rdl., som var stipuleret at skulle betales for Postvæsenet, naar Gyldenløve og hans Linie var uddød. Hun skulde have afbetalt dette Beløb paa sin Mands Gæld, men i Stedet for forøgede hun Gælden paa Gisselfeld. Lige saa uberettiget, mener han, at hans Formynder har været til at ombytte den ham tilstaaede Pension af 4000 Rdl., senere nedsat til 2000 Rdl., med en Del af Grevskabet Løvenholm, hvoraf han endda havde solgt noget i hans umyndige Aar*). I sin Erklæring herom henviste Generalpostamtet til det tidligere i Sagen oplyste, og den kgl. Res. af 6. Sept. lød kort og godt „Udsættes". Danneskjold var imidlertid utrættelig. 29. Juli 1775 indgav han Ansøgning om at blive genindsat i sit Embede eller at faa sin tidligere Gage, 1500 Rdl., i Pension, under Henvisning til at andre, som var afskediget samtidig med ham, var genindsat i deres Embeder eller havde faaet Pension. „Jeg alene, Aller-

---

*) Løvenholm fik Danneskjold i 1742 Tilladelse til at udlægge og sælge som Alladium til sin Broder Ulrik Adolf, som igen solgte det ifølge kgl. Bevilling af 30. April 1751.

naadigste Konge! maa til min største Græmmelse se mig hidtil udelukket fra at nyde denne allerhøjeste Naade, da dog andre, der næppe have fortjent det, deri ere blevne delagtige". Han fik da Løfte om ved Rheders Død at faa hans Pension, 1500 Rdl.; men Aaret efter, 18. Novbr., indgav han paa ny Ansøgning om Genindsættelse i Embedet, eller Gagen i Pension, idet han anførte, at det nu ikke vilde blive saa svært for Postkassen, da Feltmarskal Numsens Enke, der havde 1000 Rdl. i Pension, var død (hun døde 8. Oktbr.). Ved kgl. Res. af 11. Decbr. s. A. bevilgedes der ham da den ved Fru Numsens Død ledigblevne Pension af 1000 Rdl. $1^1/_2$ Aar efter, 26. Marts 1778 afgik han ved Døden. Kort før sin Død blev han Ridder af Elefanten*) [19]).

---

Med Hensyn til Generalpostamtets Stilling som Kollegium foregik der i den heromhandlede Periode en Forandring henimod en større Selvstændighed. Forestillingerne indsendtes ligesom hidtil direkte til Kongen, men medens tidligere Kongens Resolution tilsendtes Kancelliet, der da udfærdigede en Skrivelse herom til Generalpostamtet, blev fra 1749 Forestillingerne, paategnede Resolutionen, tilbagesendt direkte

*) I 1793 indgav Danneskjolds Enke en Ansøgning til Kongen om, at hendes Søn, Kammerherre Greve Chr. Conrad Sophus D.-S., der da studerede i Leipzig, maatte blive udnævnt til Direktør i Generalpostamtet. Til Støtte herfor paaberaabte hun sig de af hendes afdøde Mand tidligere anførte Omstændigheder ved Postvæsenets Afstaaelse til Staten i 1711, „og", hedder det, „at det formodes, at den Danneskjoldske Familie i Anledning deraf skulde være forundt Løfte om fortrinlig at befordres ved Overopsynet over Postvæsenet". En Kommission, der netop samme

til Generalpostamtet. Medens der under Christian VI ikke var nogen særlig Referent for Generalpostamtets Sager, var dette Tilfældet i denne Periode. De refereredes først af Adam Gottlob Moltke, efter hans Afskedigelse i 1766 af Ditlev Reventlow og efter Moltkes Genindtrædelse i Konseilet 1768 atter af ham. .Under Struensees Regimente, da intet mundtligt Referat fandt Sted, sendte Generalpostamtet ligesom de andre Kollegier sine Forestillinger og Erklæringer, der for Generalpostamtets Vedkommende skulde være affattet i det tyske Sprog og for øvrigt paa den for samtlige Kollegier foreskrevne Maade, i en Portefeuille til Kongen og modtog Resolutionerne direkte tilbage. En Ansøgning fra de daværende Direktører om, at der maatte tilstaas Generalpostamtet, ligesom de andre Departementer, Brugen af det store kgl. Segl og Ret til selv at udfærdige Forordninger, Privilegier og Bestallinger, blev dog afslaaet [20]).

Til Generalpostamtets Forretninger hørte, som tidligere omtalt, foruden Bestyrelsen af Postvæsenet, at gøre Indstilling om Fordeling af Overskuddet til Pensioner og foranstalte disses Udbetaling. Yderligere udvidedes Generalpostamtets Forretningsomraade, ved at det fik Bestyrelsen af de i 1747 og 1757 oprettede Livrentesocieteter. Dette gav selvfølgelig et betydelig forøget Arbejde for Personalet, der ved denne Periodes Begyndelse bestod af en Postkasserer og 3

---

Aar var nedsat for at undersøge forskellige Forhold, Postvæsenet vedrørende, fik Ansøgningen tilstillet. I sin Betænkning oplyste Kommissionen Sagens Sammenhæng, og i en derefter afgiven kgl. Res. hedder det: „Efter at Kommissionen udførlig har foredraget Os alle ved denne Sag forekommende Omstændigheder, vide Vi, at den Danneskjold-Samsøeske Familie ikke er i Besiddelse af noget Løfte om fortrinlig Adgang til at befordres ved Overopsynet over Postvæsenet. (Gp. Res. Pr. 1794, Fol. 24).

Revisorer, hvoraf de 2, som tidligere omtalt, tillige maatte varetage Sekretariatsforretningerne. Postkassereren, der lønnedes med 500 Rdl. og 50 Rdl. til Lys og Brændsel, maatte stille en Kaution af 4000 Rdl., der i 1759, da Embedet var ledigt, forhøjedes til 8000 Rdl. og i 1764 til 10000 Rdl., saa store Beløb, at det 2 Gange hændte, at den til Embedet udnævnte Mand maatte give Afkald paa det, da han ikke kunde stille Kautionen*). I 1764 fik Postkassereren et Tillæg af 300 Rdl. som Kasserer for Livrentesocieteterne [21]). De 2 Revisorer, der tillige besørgede Sekretariatsforretningerne, havde hver en Gage af 675 Rdl., den tredie 300 Rdl. De 2 førstnævnte maatte til Arbejdets Bestridelse holde hver en Skriver, hvis Løn i Forbindelse med Udgiften til Skrivematerialier slugte den halve Del af Gagen, saa at de, siger Generalpostamtet i en Forestilling af 1751 om Lønningsforbedring for dem, „beholde ikke det tilovers, hvoraf de kan have det nødtørftige til deres og Families Underhold". Der bevilgedes dem da hver et Tillæg af 100 Rdl.; men da den ene af dem, Jens Lange, i 1754 blev Postforvalter i Kjøbenhavn, blev hans Revisorembede delt, saaledes at den ene af de nyansatte Revisorer fik 450 Rdl., den anden 300 Rdl.**), medens 25 Rdl. anvendtes til Forbedring

*) Den ene af disse, Kammerraad Jens Hvid, synes at have været en Eventyrer. Han blev 28. Septbr. 1759 Revisor ved Generalpostamtet og giftede sig s. A. med en velhavende Enke. Efter at have forødt hendes Formue tog han i Febr. 1762 sin Afsked og blev Premierløjtnant ved Husarerne. Senere kom han som Ritmester til Holsten og havnede til sidst i Rusland, hvor han døde 15. Maj 1779. Hans Enke ansøgte efter hans Død om Pension af Postkassen. (Gp. Res. Pr. 1779, Fol. 463).

**) Anledningen hertil var, at Kongen ved Langes Udnævnelse til Postforvalter ønskede en Mand ved Navn Krabbenhøft

af den yngste Revisors Lønning. Ved kgl. Res. af 22. Juli 1763 tillodes det den ældste Revisor, Kancelliraad A. L. Bentzon, der foruden at være Sekretær for danske og tyske Sager tillige havde Revisionen af de tyske Regnskaber, at afstaa denne Del af sit Arbejde til Student Søren Munk, mod at han gav ham aarlig 300 Rdl. af sin Løn og for øvrigt „paa de Konditioner, som de ellers med hinanden ere forenede om". Munk fik samme Dag Bestalling som Revisor, saaledes at Personalet nu foruden af Postkassereren bestod af en Sekretær og 4 Revisorer, hvoraf den ene tillige var Sekretær for norske Sager. Paa Forestilling af Generalpostamtet om det uheldige i at have ikke fast ansatte Medhjælpere, blev det ved Res. af 30. Marts 1765 tilladt at antage 2 Kopister, den ene til Hjælp for Sekretæren, den anden for den Revisor, der tillige var Sekretær for norske Sager. Hver af disse Kopister lønnedes med 200 Rdl. Endnu skal kun bemærkes, at der fra Juli 1747 til April 1754 var ansat en Arkivar ved Generalpostamtet. Han maatte dog nøjes med en kgl. Bestalling som saadan, idet han ingen Løn fik, indtil han i 1754 blev Revisor[22]).

Revisorerne sorterede hver især under Direktørerne og indtog saaledes samme Stilling som senere Tiders Kontorchefer. Der tales i Generalpostamtets Forestillinger gentagne Gange om de forskellige Revisionskontorer, hvoraf der altsaa i 1771 var ikke færre end 4 foruden Sekretariatet for dansk-tyske Sager. Heri medførte imidlertid Struensees Reform en Forandring. Kort efter de ældre Direktørers Af-

---

ansat ved Postvæsenet, medens en anden, der i flere Aar havde været ulønnet Arkivar, ikke godt kunde forbigaas ved denne Lejlighed.

skedigelse indgav Pauli, Lange og Sturz i Henhold til den Generalpostamtet meddelte Ordre et Forslag om en ny og bedre Indretning af Generalpostamtet, og dette Forslag blev den 25. Januar stadfæstet af Kongen. Foruden at hver Direktør, som tidligere berørt, skulde have sit særlige Departement at føre Tilsyn med, gik Forslaget ud paa at indskrænke Kontorernes Antal til 3, idet den tidligere Ordning med 5 Kontorer „havde foranlediget unødvendig Tidsspilde og afstedkommet Forvirring". Der blev nu oprettet 3 Postsekretariater, et dansk, et norsk og et tysk. Foruden at disse Kontorer skulde besørge alle Sekretariatsforretninger og Revisionsarbejdet vedrørende Postkontorerne i henholdsvis Danmark, Norge og Fyrstendømmerne, blev der under Norske Sekretariat henlagt Bogholderiet for den danske og norske Generalpostkasse samt for det slesvigholstenske Befordringsvæsen og Livrentesocieteterne, medens Revisionen af de tilsvarende Regnskaber fandt Sted i Danske Sekretariat. Cheferne for det danske og tyske Sekretariat lønnedes hver med 800 Rdl., Chefen for Norske Sekretariat med 1000 Rdl., men heraf maatte de selv betale de nødvendige Medhjælpere. Til Skrivematerialier var der tillagt dem hver 50 Rdl. og til Anskaffelse af Protokoller til Postkontorerne i de forskellige Landsdele fik de hver $33^1/_3$ Rdl. aarlig. Embedet som Postkasserer bibeholdtes, og Gagen forhøjedes til 700 Rdl. foruden 300 Rdl. som Kasserer for Livrentesocieteterne og 50 Rdl. til Skrivematerialier. Udgiften vedrørende Postkassererembedet afholdtes af den danske Postkasse. Af de øvrige Udgifter ved Generalpostamtet afholdtes $^4/_5$ af den danske

og $^1/_5$ af den norske Postkasse. Med samme Andel deltog denne i Afholdelsen af Udgiften til Pensioner og Ventepenge til de ved denne Reduktion af Personalet afgaaede Direktører og Embedsmænd. Disse Pensioner førtes nemlig til Udgift under Postvæsenets Lønningskonto [23]).

---

## ANDET KAPITEL.

### Postforbindelser og Posthuse. Posternes Befordring.

---

De Forandringer og Udvidelser, der i denne Periode fandt Sted i Postforbindelserne, var for Hovedposternes Vedkommende følgende: En Hovedpost indrettedes 1749 mellem Aalborg og Fladstrand, idet Tolderen i sidstnævnte By tilbød at holde en ridende Post een Gang ugentlig mellem Aalborg og Fladstrand over Sæby og fra Fladstrand gaaende Bud til Skagen, mod at han herfor fik en aarlig Godtgørelse af 69 Rdl. 2 Mk. og Bestalling som Postmester, medens Portoindtægten skulde indgaa i Postkassen. Tilbudet blev modtaget, hvad Betalingen for Posterne angik; men foreløbig maatte Tolderen nøjes med Tilsagn om Bestalling og Løn som Postmester, „naar Intraderne saa vidt tiltage, at de sligt kunne bestride“. 8. Maj 1751 fik han Bestalling og i aarlig Løn 25 Rdl., og fra dette Tidspunkt maa Postkontorets Oprettelse i Fladstrand regnes*). Fra 1754 fremførtes Posten paa

---

*) Fladstrand kaldes senere Bipostkontor; men da Intraderne indgik i Postkassen, var dets Stilling ganske et Hovedpostkontors.

hele Routen ved gaaende Bud. Mellem Ribe og Varde indførtes fra 1754 2 Gange ugentlig Forbindelse. Eckernførde, der tidligere kun havde Forbindelse med Rendsborg, fik fra 1759 tillige Forbindelse med Slesvig, og begge Poster fremførtes ridende. Den ridende Post mellem Kjøbenhavn og Hamburg gik fra 1. Juli 1765 gennem Aabenraa By i Stedet for som tidligere at udveksle Post med denne By ved Tollsted.

For Biposternes Vedkommende er at bemærke, at Ærøskøbing, efter i 1749 at være kommet under den danske Krone, fik Bipostkontor og een Gang ugentlig Forbindelse med Faaborg. Da denne Post ikke kunde betale sig, blev der i Henhold til kgl. Res. af 9. Novbr. 1753 hertil ydet et Tilskud af 50 Rdl. aarlig, regnet fra 1. Januar 1750. I Sønderborg blev i 1750 oprettet et Bipostkontor. Mellem Aarhus og Ebeltoft blev der i 1747 indrettet en offentlig Bipost, der fremførtes ridende 2 Gange ugl. Entreprenøren for denne, der var Byfoged i Ebeltoft, fik i 1750 Bestalling som Postmester i Ebeltoft og fra 1751 tillige som saadan i Grenaa, da han indrettede en 2 Gange ugl. ridende Post til denne By. Af disse Biposter svaredes en aarlig Afgift af 20 Rdl. Biposten fra Varde over Ringkøbing til Lemvig gik fra 1750 tilbage over Holstebro, hvad dog atter ophørte i 1755, fra hvilket Tidspunkt Postkassen ydede at aarligt Tilskud af 10 Rdl. til en privat Bipost, som Postmesteren i Holstebro havde indrettet til Lemvig. Mellem Nyborg og Langeland indrettedes fra 1758 2 Gange ugentlig Forbindelse. Biposten mellem Viborg, Skive, Nykøbing og Thisted gik fra 1760 2 Gange ugentlig, mod at

de 3 Købstæder og omliggende Amter betalte aarlig 60 Rdl., hvorefter Postkassen, der fra 1753 havde ydet et Tilskud af 30 Rdl. til denne Post, yderligere tilskød 20 Rdl. aarlig, medens Postmesteren i Viborg fremdeles skulde betale en aarlig Afgift af 60 Rdl. Mellem Assens og Middelfart indrettedes fra 1770 ridende Bipost 2 Gange ugentlig, og samtidig oprettedes der Bipostkontor i Middelfart. Mellem sidstnævnte By og Fredericia havde i lange Tider bestaaet en privat Bipost. Denne bibeholdtes som offentlig Bipost af Hensyn til de jydske Breve. Til disse Poster ydede Postkassen aarlig 30 Rdl.[1]).

Ved kgl. Res. af 28. Maj 1770 blev der anordnet gaaende Post 3 Gange daglig mellem Altona og Hamburg, og ingen fremmede Brevdragere maatte herefter taales i Altona[2]). Endnu skal kun nævnes, at der i Holsten, hvor en større Troppestyrke siden 1758 havde været samlet, i 1762, da Hæren her paa Grund af Udsigten til Krig med Rusland blev stillet under St. Germains Overkommando, blev indrettet en ridende Feltpost. Denne gik fra Hovedkvarteret i Segeberg til Rendsborg, derfra over Hohenwestedt og Bramstedt tilbage til Segeberg og videre over Oldesloh til Mari, hvor Generalfeltmarskallen opholdt sig. Feltposten tog sin Begyndelse den 11. Maj 1762 og ophørte 14. September s. A.[3])

Mellem Kristiania og Kjøbenhavn vedblev Posten at gaa som hidtil, een Gang ugentlig fra hvert Sted. Da den i 1734 mellem Danmark og Sverige sluttede Alliancetraktat i 1749 blev fornyet for et Tidsrum af 15 Aar, blev under 17. Septbr. 1751 Konventionen af 2. Febr. 1735, hvorved Landene gav hinanden gen-

sidig Tilladelse til at lade de svenske og norske Poster passere 2 Gange ugentlig frem og tilbage, ligeledes fornyet for det for Alliancetraktaten fastsatte Tidsrum [4]). Skønt denne Traktat ikke blev fornyet i 1764, og en særlig Konvention om Postgangen ej heller blev afsluttet, vedblev den svenske Post dog fremdeles at gaa 2 Gange ugentlig gennem Danmark, og i Art. 6 i Freden i Jønkøping 1809, hvor Postgangen omhandles, siges det udtrykkeligt, at denne skal genoprettes saaledes, som den var i 1807, i Kraft af Konventionerne af 1735 og 1751.

Ved Udgangen af Aaret 1771 var Postforbindelserne i Kongeriget og Hertugdømmerne altsaa indrettet paa følgende Maade:

| **Hovedposter.** | **Biposter.** |
|---|---|
| Kjøbenhavn—Helsingør: g. B. 1 G. dgl. | |
| Kjøbenhavn—Nyborg over Roskilde, Ringsted, Sorø, Slagelse og Korsør: rid. P. 2 G. ugl. | Roskilde—Holbæk: 2 G. ugl. |
| Sideroute: Roskilde—Helsingør over Slangerup og Frederiksborg: rid. P. 2 G. ugl. | Holbæk—Nykøbing: 1 G. ugl. |
| | Ringsted—Køge og Ringsted—Næstved: 1 G. ugl. |
| | Slagelse—Kalundborg: 2 G. ugl. |
| | Slagelse—Skelskør: 1 G. ugl. |
| Nyborg—Haderslev over Odense og Assens: rid. P. 2 G. ugl. | Nyborg—Svendborg: 1 G. ugl. |
| | Nyborg—Rudkøbing |

| | |
|---|---|
| | over Svendborg og Taasinge: 2 G. ugl.<br>Odense—Bogense,<br>Odense—Kerteminde,<br>Odense—Faaborg og Faaborg—Ærøeskøbing: 1 G. ugl.<br>Assens—Middelfart: 1 G. ugl. |
| Haderslev—Hamburg over Aabenraa, Flensborg, Slesvig, Bünge, Rendsborg, Remmels, Itzehoe, Elmshorn og Pinneberg: rid. P. 2 G. ugl.<br>Siderouter:<br>Flensborg—Tønder: rid. P. 2 G. ugl.<br>Slesvig—Husum: rid. P. 1 G. ugl.<br>Slesvig—Eckernførde: rid. P. 1 G. ugl.<br>Bünge—Frederiksstad—Tønning: rid. P. 2 G. ugl.<br>Rendsborg—Lübeck over Kiel, Preetz og Pløen: rid. P. 2 G. ugl.<br>Rendsborg—Eckernførde: rid. P. 1 G. ugl.<br>Rendsborg—Kiel: g. B. 1 G. ugl.<br>Itzehoe—Glückstadt. | Flensborg—Sønderborg—Nordborg: 1 G. ugl.<br>Tønder—Højer: 1 G. ugl.<br>Husum—Føhr: 1 G. ugl.<br>Pinneberg—Uetersen: 2 G. ugl. |

| | |
|---|---|
| Haderslev—Aalborg over Kolding, Vejle, Horsens, Aarhus og Randers: rid. P. 2 G. ugl. | Fredericia—Middelfart: 1 G. ugl. |
| Siderouter: | Aarhus—Grenaa—Ebeltoft: 2 G. ugl. |
| Kolding—Fredericia: rid. P. 2 G. ugl. | Viborg—Skive—Nykøbing—Thisted: 2 G. ugl. |
| Randers—Viborg: rid. P. 2 G. ugl. | Holstebro—Lemvig: 1 G. ugl. |
| Viborg—Holstebro: rid. P. 1 G. ugl. | |
| Aalborg—Skagen over Sæby og Fladstrand: g. B. 1 G. ugl. | |
| Haderslev—Varde over Ribe: rid. P. 2 G. ugl. | Varde—Ringkøbing—Lemvig: 1 G. ugl. |

Med Kontrahenterne, der mod et fast aarligt Vederlag havde paataget sig Postens Fremførelse, førtes der en stadig Kamp om Betalingen. Prisen paa Heste og Foder steg i denne Periode stærkt, og Andragender om Forhøjelser i Betalingen for Ridterne indkom stadig. Her maatte man dog i de fleste Tilfælde bevilge Tillæg, da Nægtelse heraf som Regel havde en Opsigelse af Kontrakten til Følge, og forskellige Forsøg paa ved Licitation at faa Posten fremført for den hidtidige Betaling havde vist sig frugtesløse[5]). Udgiften til de ridende Poster steg som Følge deraf med omtrent 15 p. Ct. De Beløb, der aarlig betaltes for Postens Fremførelse, var i 1771 følgende:

| | Rdl. Sk. |
|---|---|
| Postridtet Kjøbenhavn—Ringsted ..... ... | 500 „ |

| | Rdl. | Sk. |
|---|---|---|
| Postridtet Roskilde—Helsingør ..... | 350 | „ |
| Postbudene mellem Kjøbenhavn og Helsingør | 208 | „ |
| Ekspres ridende Bud fra Helsingør 2 G. ugl. med Breve til det udenl. Dptm..... | 220 | „ |
| Postbudet mellem Sorø By og Vindelbro Hu-set, hvor Posten tog Skifte ..... | 10 | „ |
| Postridtet Ringsted—Korsør ..... ..... | 400 | „ |
| Transporten fra Korsør til Nyborg samt for alle kgl. Estafetters Befordring fra Korsør til Slagelse..... | 400 | „ |
| Fyret paa Halskov.. ..... | 80 | „ |
| Fyret paa Knudshoved..... ..... | 166 | 64 |
| Transporten fra Nyborg til Korsør samt for alle kgl. Estafetters Befordring fra Ny-borg til Odense ..... | 400 | „ |
| Postridtet Nyborg—Odense ..... | 300 | „ |
| „ Odense—Assens..... | 330 | „ |
| Transporten over Lille Bælt..... | 200 | „ |
| Fyret paa Baagø ..... | 60 | „ |
| Postridtet Haderslev—Vejle og Fredericia—Kolding ..... ..... | 260 | „ |
| Postridtet Vejle—Horsens ..... | 104 | „ |
| „ Horsens—Aarhus ..... | 143 | „ |
| „ Aarhus—Randers ..... | 117 | „ |
| „ Randers—Aalborg ..... | 247 | „ |
| Postbud mellem Aalborg, Sæby, Fladstrand og Skagen ... ..... | 81 | 64 |
| Postridtet Viborg—Randers..... | 109 | „ |
| „ Ribe—Varde..... | 50 | „*) |

*) Hvad Ribe Postkontors Intrader for eet Aar udgjorte mindre end 795 Rdl. 54 Sk., skulde afkortes Kontrahenten (Postmesteren) i Betalingen for Ridtet.

| | Rdl. | Sk. |
|---|---|---|
| Postridtet Holstebro—Viborg | 42 | „ |
| „ Aarøsund—Haderslev, Haderslev—Aabenraa og Haderslev—Ribe | 500 | „ |
| Postridtet Aabenraa—Flensborg | 300 | „ |
| „ Flensborg—Slesvig | 400 | „ |
| Postbud mellem Flensborg og Tønder | 72 | „ |
| Postridtet Slesvig—Husum | 166 | 64 |
| „ Bünge—Frederiksstad—Tønningen | 204 | „ |
| „ Slesvig—Eckernførde og Eckernførde—Rendsborg | 132 | „ |
| Postridtet Slesvig—Rendsborg | 200 | „ |
| „ Rendsborg—Kiel | 163 | 32 |
| „ Rendsborg—Remmels | 184 | 40 |
| For et Hus uden for Rendsborg til Ophold for Hestene samt for Apparater til at hejse Postsækken over Volden | 20 | „ |
| Postridtet Remmels—Itzehoe | 184 | 40 |
| „ Itzehoe—Elmshorn | 171 | 41 |
| „ Itzehoe—Glückstadt | 60 | „ |
| „ Elmshorn—Pinneberg | 114 | 28 |
| „ Pinneberg—Hamburg | 114 | 28 |
| Postbudene mellem Hamburg og Altona | 121 | 64 |
| Postbud mellem Kiel og Rendsborg | 69 | 32 |
| Postridtet Kiel—Pløen | 193 | 32 |
| „ Pløen—Lübeck | 296 | 64 |

Til følgende Biposter ydede Postkassen aarligt Tilskud:

| | Rdl. | Sk. |
|---|---|---|
| Næstved–Ringsted | 20 | „ |
| Skelskør—Slagelse | 20 | „ |
| Assens—Middelfart og Middelfart—Fredericia | 30 | „ |

| | Rdl. | Sk. |
|---|---|---|
| Odense—Bogense | 20 | „ |
| Kerteminde—Odense | 20 | „ |
| Ærøskøbing—Faaborg | 50 | „ |
| Rudkøbing—Nyborg | 50 | „ |
| Varde—Ringkøbing | 50 | „ |
| Ringkøbing—Lemvig | 49 | 64 |
| Holstebro—Lemvig | 10 | „ |
| Flensborg—Sønderborg—Nordborg | 30 | „ |
| Husum—Føhr | 20 | „ |
| Uetersen—Pinneberg | 12 | „ |
| Viborg—Skive—Nykbg.—Thisted | 50 | „ |

(Egnens Beboere ydede 60 Rdl. aarlig og Postmesteren svarede til Postkassen i aarlig Afgift 60 Rdl., se nedenfor).

Af følgende Biposter svaredes til Postkassen en aarlig Afgift:

| | Rdl. | Sk. |
|---|---|---|
| Kalundborg—Slagelse | 25 | „ |
| Svendborg—Nyborg | 20 | „ |
| Aarhus—Grenaa—Ebeltoft | 20 | „ |
| Viborg—Skive—Nykbg.—Thisted | 60 | „ |
| Tønder—Højer | 12 | „ |

Biposterne Køge—Ringsted, Holbæk—Roskilde, Nykøbing Siæll.—Holbæk, Vordingborg—Stege, Faaborg—Odense hverken fik Tilskud eller betalte Afgift.

---

Der spores ikke hos Postdirektørerne den mindste Stræben hen imod en Udvidelse af Postvæsenets Virksomhed. I det væsentligste stod Postvæsenet i

1771 paa samme Standpunkt som i 1694, da den sidste Postforordning var udkommet. For det sydlige Sjællands og Lolland-Falsters Vedkommende var Tilstanden endogsaa den samme som den, Klingenberg i 1653 havde skabt, agende Post een Gang ugentlig. Der fandtes hverken ridende Post eller Postkontorer i disse Landsdele. Flere Købstæder havde endnu kun Postforbindelse een Gang ugentlig ved gaaende Bude, og hvor hyppigere Forbindelser eller ridende Post var indført, skyldtes dette i Reglen det private Initiativ. En enkelt Landsdel, Bornholm, havde slet ikke Postforbindelse. I 1724 havde Generalpostamtet gjort et mislykket Forsøg paa at faa en af Indvaanerne paa Øen til at paatage sig at føre Post mellem denne og Kjøbenhavn [6]). I 1766 gjorde Postmesteren i Ystad Tilbud om at indrette en Postbaad mellem Rønne og Ystad, hvorfra saa Brevene skulde gaa til Kjøbenhavn; men dette Tilbud blev ikke modtaget, da Amtmanden havde erklæret, at der med Undtagelse af de 3 Vintermaaneder var jævnlig Skibsfart fra en af Købstæderne. og dermed kunde enhver frit sende sine Breve; det vilde blot give Anledning til en Hoben Klager, naar Indvaanerne herefter skulde betale Porto. Over Ystad vilde Befordringen tilmed tage 5 Dage, medens Sejladsen til Kjøbenhavn med føjelig Vind kunde ske i 24 Timer [7]).

Helt undtagelsesvis ser man i 1752 Postdirektørerne i travl Virksomhed med at indhente Erklæringer angaaende Muligheden for Etableringen af endnu en ridende Post mellem Kjøbenhavn og Hamburg over Lolland-Falster, særlig om Vinteren; men det var da ogsaa Regeringen, der her havde

taget Initiativet og forlangt Oplysninger desangaaende. Postdirektørerne kom ved deres Undersøgelser, i hvilke de bistodes af Kaptajn i Søetaten Tobias Wigandt, til det Resultat, at Posten bedst kunde gaa over Rødby og Femern; men der var store Vanskeligheder at overvinde. Paa Vejen mellem Rødby og Dragsminde maatte bygges en Dæmning for Vandet, der overskyllede Vejen. Indløbet til Rødby Fjord var meget grundet og farligt for Sejladsen. Baade paa Lolland og Femern maatte anlægges Bolværk og Skibsbro. Regeringen nedsatte derefter i 1753 en Kommission for at tage under Overvejelse, om en saadan Postforbindelse lod sig gennemføre; men dennes Betænkning gik ud paa, at der var for store Vanskeligheder at overvinde, og Sagen blev derfor til sidst opgivet [8]).

At Postdirektørerne ikke selv fremkom med Forslag om Udvidelser i Postgangen kan nu vel for en Del undskyldes med, at Postvæsenet af Regeringen betragtedes som en Forretning, der skulde give det størst mulige Overskud. Alle Bestræbelser gik derfor ud paa at spare. Hvor det imidlertid gjaldt om at skaffe Regeringens Breve hurtigere frem, tog man ikke i Betænkning at belaste Postkassen med forholdsvis store Udgifter, som f. Eks. ved 2 Gange ugentlig straks efter den svenske Posts Ankomst til Helsingør at sende Brevene til det udenlandske Departement med Ekspres ridende Bud til Kjøbenhavn, hvad der kostede 220 Rdl. aarlig, medens den ordinære daglige Postforbindelse mellem Kjøbenhavn og Helsingør kun kostede 208 Rdl. [9]). Men var det kun Befolkningens Korrespondance, det gjaldt, var man i

høj Grad sparsommelig og lod helst Befolkningen i de paagældende Egne yde sit Tilskud. Ogsaa med Hensyn til Postens Fremførelse paa de alt bestaaende Router udviste man en høj Grad af Sparsommelighed. Afsendelse af Ekstraposter i Tilfælde af Uregelmæssighed i Postgangen kendte man længe intet til. Kunde f. Eks. Posten fra Kjøbenhavn paa Grund af Storm eller Is ikke komme over Bælterne, blev Posten fra Jylland til Hamburg ganske roligt liggende i Haderslev, til Kjøbenhavnsposten kom, for sammen med denne at gaa til Hamburg, selv om det kunde vare 3 à 4 Dage. I 1750 blev der dog givet Tilladelse til i saadanne Tilfælde at afsende en Ekstrapost fra Haderslev til Hamburg. Ikke bedre var Forholdene paa Sjælland. Saalænge Store Bælt ikke var passabelt paa Grund af Is, havde de sjællandske Byer ingen Forbindelse til Kjøbenhavn. Først fra 1757 gik der under saadanne Forhold en Post een Gang ugentlig fra Korsør til Kjøbenhavn[10]).

Postforsinkelser saavel til Lands som til Vands hørte til Dagens Orden, og Styrelsens Mangel paa Fasthed giver sig ogsaa til Kende i denne Retning. Paamindelser og Trusler over for Kontrahenterne var der nok af; men der blev aldrig gjort Alvor af dem. En enkelt Kontrahent fik saaledes i eet Aar ikke mindre end 10 Gange Paamindelse om Postridtets ordentlige Besørgelse, uden at man saa meget som idømte ham en Mulkt. Man faar i det hele, ved at læse de mangfoldige Skrivelser om Postforsinkelser, Indtrykket af, at Kontrahenterne kun tog lidet Hensyn til Generalpostamtets Paamindelser. De kom med de mest intetsigende Undskyldninger, som f. Eks., naar

en Kontrahent i Fyen, hvis Postillon stadig kom et Par Timer for sent, gav Uret i Assens Skyld, at det „aldrig gaaer, eller i mangfoldige Aar har gaaet rigtig“, hvad Generalpostamtet dog ikke fandt rimeligt, „at Klokken gik saa urigtig, men endog det var hel sælsomt, om den alle Tider, naar Postillonen ankom der til Byen, skulde gaa galt, men derimod rigtig, naar han red derfra“. Undertiden forsøgte man ogsaa ved gode Løfter at faa Kontrahenterne eller deres Folk til at gøre deres Pligt. Der skrives saaledes i 1770 til Transportforvalteren i Aarøsund, at Postens langsomme Befordring over Lille Bælt formentlig til Dels skyldes Skibsfolkenes Magelighed, at de ikke i stille Vejr vil ro Baaden over, „og“, tilføjes der, „kunde han, om det ellers kan hjælpe noget, ved Løfte opmuntre saavel Skipperen som Folkene, at naar de ved at overføre Postsækken med samme anvender al mulig Flid og Hurtighed, ville vi se derhen, om nogen af dem, enten ved tiltagende Alder eller ulykkelig Tilfælde, til Rejsen skulde blive udygtig, at de i saa Fald efter Omstændighederne og Fortjenesten skal vorde belønnede“ [11]). I 1758 blev det indskærpet samtlige Postmestre, Postholdere og Transportforvaltere at paase, at Posten fremførtes uden Forsinkelse, „da Posten paa nogle Aar. næsten hver Gang her meget sildig ankommer, og Hs. kgl. Majestæt selv allerhøjest ofte har fundet sig derover misfornøjet“. I en senere Skrivelse til Transportforvalteren i Nyborg hedder det: „Da Posten paa nogle Aar næsten hver Gang, endog ved bedste Sommertid, meget sildig, fremfor i forrige Tider, er ankommen“. Man havde sammenholdt Postmemorialierne for Aarene

1739—41 og 1749—50 med dem for 1758, og det viste sig da, at medens Transporten over Bæltet tidligere tog 2—4, i det højeste 5 à 6 Timer, tog den i det sidste Aar „næsten altid 6, 7, 10, 12, ja vel 17 eller 18 Timer“ [12]). En stor Del Forsinkelser kunde selvfølgelig undskyldes. Vejene var gennemgaaende ikke bedre end i forrige Periode, om man end under Frederik V havde begyndt at forbedre dem. Endnu i 1771 skriver Generalpostamtet til Danske Kammer, at Posten kommer for sent „formedelst de slette Veje igennem Sjælland, hvor det paa sine Tider og Steder snart ikke er muligt at komme frem“. Kort efter hedder det i en Skrivelse til Danske Kancelli, at Vognmændene havde erklæret, at Landevejene fra Kjøbenhavn var saa ufarbare, „at de ingenlunde med nogen Slags Vogne kunde befordre de rejsende“. Med stærkt Snefald var det selvfølgeligt endnu værre. Slæder kunde ikke bruges, „formedelst de dybe Huller og Slag, som ere gjorte i Snevejene“. Gentagne Gange maatte Generalpostamtet anmode Amtmændene om at paase, at Vejene holdtes i saadan Stand, at Posten kunde fremkomme, og at der i stærkt Snefog, hvor Vejene var ukendelige, blev medgivet Posten et Par Bønder til Hjælp [13]). Mange Steder var Broerne over Vandløbene i høj Grad brøstfældige. I April 1758 omkom baade Postillon og Hest ved at passere Gielsbro ved Ribe, men først 4 Aar efter, da en anden Postillon nær havde haft samme Skæbne, men slap med et 3 Timers Ophold i Vandet og Tabet af Hesten, blev der gjort Anstalter til Broens Istandsættelse. Postillonen fik kun godtgjort 30 Rdl., Halv-

delen af Hestens Værdi, skønt Generalpostamtet oplyste, at Broen var i en saadan Tilstand, at man ikke uden Livsfare, især om Vinteren og ved Nattetide, kunde komme over den [14]). Det var derfor et besværligt og ofte farefuldt Hverv at være Postrytter, farefuldt ogsaa i den Henseende, at Postrytteren red alene om Natten, ofte medførende Værdier, idet Breve med Bankosedler forsendtes med den ridende Post. Særlig i Holsten gjorde Desertører en Tid Vejene temmelig usikre, og Posten var her flere Gange Genstand for Efterstræbelser, dog uden at disse lykkedes. Derimod blev Posten fra Kjøbenhavn til Norge Natten mellem den 7. og 8. September 1757 overfaldet paa Hallands Aas og Postsækken røvet. Brevene blev alle senere fundet i opbrudt Tilstand, men Bankosedler til et Beløb af 1680 Rdl. var stjaalet. Et Aar efter blev Gerningsmanden, en Svensker, paagrebet, dømt fra Livet og henrettet [15]).

Som Bevis paa, hvilke Ubetydeligheder der i hine Tider kunde gribe forstyrrende ind i Postgangen, skal her anføres en Tildragelse, der i 1752 nær havde standset Postfarten over Store Bælt. Ved Korsør var der druknet en Soldat, og Fæstningsslaverne havde nedgravet Liget tæt ved Vejen, som førte til Fyret og Revet. De to Mænd, som skulde passe Fyret, opsagde Dagen efter deres Tjeneste af Frygt for at passere Stedet om Natten, og Skibsfolkene paa Postjagten, der ligeledes maatte passere Vejen om Natten med Posten, truede med det samme. Generalpostamtet maatte derfor anmode Kommandanten i Korsør om at lade Liget opgrave „og jorde paa andet be-

kvemt Sted, saasom ellers Hs. kgl. Majestæts Tjeneste derunder maatte lide, da gemen Mand ikke lettelig er at bringe fra saadan Overtro“ [16]).

---

# TREDIE KAPITEL.

## Postforsendelser, Takster, Ekspeditionsmaade.

---

For Postforsendelsernes Vedkommende vedblev Postforordningen af 1694 og Forordningen af 31. Decbr. 1734 angaaende Taksten for Breve at være gældende. I 1771 ophævedes Bestemmelsen om, at Breve til og fra Jylland altid skulde forudbetales til Haderslev, og herefter kunde Breve til alle Steder, hvor der var Hovedpostkontor gaa ufrankerede [1]). Under 2. November 1767 udkom ēn ny Takst for Breve til Udlandet, der dog ikke afveg meget fra den i 1732 udkomne. Heri var angivet Taksten for Breve til alle større europæiske Byer samt Oplysninger om, hvorledes Brevenes behørige Frankering efter visse almindelige Grundregler „straxen uden videre Hjælp, end at man spørger efter Stedets Situation, ungefær kan bestemmes“. Breve til Steder i Europa kunde fremdeles kun forudbetales for en Del af Vejen. Om Breve til de andre Verdensdele hedder det: „da maa samme, saafremt de skal erholde deres Befordring, saasom de til Afrika til en bekendt Ven enten i Venedig eller Marseille, og de til Asien

og Amerika til en i Amsterdam eller London adresseres".

I 1771 fandt der en betydelig Indskrænkning i Portofriheden Sted. Som tidligere omtalt gik ikke alene Hoffets og Regeringens Breve frit, men flere private Personer havde af Kongen faaet tilstaaet Portofrihed med eller uden Restriction. Det var paa den Maade et betydeligt Antal Breve, der gik frit, og de portofri Breve var ofte dem, der skaffede det meste Arbejde. Der blev saaledes bevilget flere Lotterier, der oprettedes i forskellige Anledninger, Portofrihed, hvad der havde til Følge, at Postsækkene blev saa overfyldt af Planer og Trækningslister, at Hestene ikke kunde bære dem, og Posten derved blev forsinket [2]). Kort efter at Struensee var kommet til Roret, forlangte han, som tidligere omtalt, Oplysning om, hvor meget Indkomsterne kunde antages at ville tiltage, naar Portofriheden blev indskrænket eller fuldstændig ophævet. Generalpostamtet fremkom i den Anledning med et Forslag til en Forordning [3]), hvilken med nogle mindre Ændringer fik Lovskraft ved Kabinetsordre af 2. Juni 1771, bekendtgjort af Generalpostamtet den 17. Juni som Forordning om Portofrihedens Indskrænkning. Ved denne Forordning, der traadte i Kraft 1. Aug. 1771 blev det fastsat, at alle Breve, der afsendtes af Kongen og Kongehusets Medlemmer skulde være portofri. Derimod skulde alle Breve til Kongen og Kongehusets Medlemmer, for saa vidt de angik private Interesser, forudbetales af Afsenderen, medens tidligere ogsaa saadanne Breve gik frit. Alle Breve fra Departementer, Kollegier og kgl. Kommissioner skulde, naar de angik kgl. Tjeneste, gaa frit. Konvolutten

skulde da paategnes „Sager kgl. Tjeneste angaaende“. Angik Brevene private Personers Rettigheder og Fordele, skulde de afgaa ufrankerede og Portoen betales af Modtageren. Konvolutten skulde da paategnes „Private Sager“. Breve fra private til disse Myndigheder, vedrørende private Personers Rettigheder og Fordele, maatte kun afsendes frankerede. Herfra skulde dog undtages Breve med Ansøgninger fra virkelig fattige, saavel til Kongen som til Kollegierne; men fra Øvrigheden skulde i saa Fald medfølge Attest om, at Ansøgeren nød offentlig Almisse*). Breve fra Myndighederne til saadanne Personer gik ligeledes frit, paategnede „Fattiges Sager“. Breve fra militære, civile og gejstlige Embedsmænd til Departementer og Kollegier, kgl. Tjeneste angaaende, skulde gaa frit uden Attest; men korresponderede disse Embedsmænd i Embedssager indbyrdes, skulde der medfølge Attest. For Magistraternes Breve, som kun angik Stædernes egne Sager, skulde der betales Porto. Postmestrene maatte kun i Embedssager korrespondere frit med Generalpostamtet, ikke i Sager, der angik deres private Interesser, eller hvori deres Efterladenhed var Skyld. Det var dem forbudt indbyrdes at korrespondere frit i forseglede Breve. Korresponderede de i Postsager, skulde det ske paa aabne Sedler. Den Portofrihed, der tidligere var indrømmet forskellige Hofembedsmænd, som Overhofmesteren, Marskallerne og Intendanterne, bortfaldt. Ligeledes fratoges Portofriheden forskellige Anstalter, som Sorø

---

*) Denne Undtagelse var gjort paa Foranledning af Kancellierne, der havde ment, at man ved at fastslaa, at alle Ansøgere skulde betale Porto for deres Breve, „vilde gøre Vejen til Tronen alt for trang.“ (Gp. Res. 1771 Fol. 233).

Akademi, Vajsenhuset, Opfostringshuset, Frederiks Hospital, Vallø Stift o. fl. Postmestrene fik en udvidet Ret til at lade Breve aabne enten i Afsenderens eller Modtagerens Nærværelse for at øve Kontrol, og Strafbøderne forhøjedes. For hvert Brev, private Sager angaaende, der indsendtes ufrankeret til Kongen eller Kollegierne, skulde Afsenderen bøde, første Gang 10, anden Gang 30, og tredie Gang 50 Rdl., „og naar han derudi fremturer, bliver han suspenderet og afsat fra sit Embede“. Fremtidig maatte der ikke ske Ansøgning om Portofrihed, eller Forestilling herom gøres af Kollegierne. Forordningen bevirkede straks en betydelig Forøgelse af Postvæsenets Indtægt. I 1770 beløb Postintraderne sig til 86408 Rdl., i 1771, da Forordningen gjaldt for de fem sidste Maaneder af Aaret, udgjorde de 90572 Rdl., og i 1772 steg de til 95691 Rdl., altsaa en Forøgelse af over 9000 Rdl.

Hvad Aviserne angaar, da vedblev Joachim Wielandts Enke i de første Aar af det her omhandlede Tidsrum at have Eneret til at forsende de af hende udgivne Aviser med Posten. Da den Wielandtske Avisporto i 1747 blev forundt Postdirektørerne Rheder og Müller som et Tillæg til deres Gage, blev det dem tilladt, saafremt Wielandts Enke vilde løses fra den med hende oprettede Kontrakt, da at kontrahere med en anden Bogtrykker „og saaledes gøre sig samme saa nyttig, som de bedst ved og kan“. Kort efter, 21. Decbr. 1747, blev der afsluttet en ny Kontrakt med Wielandts Enke; men dennes Indhold kendes desværre ikke. Det følgende Aar afstod hun imidlertid Avisudgivningen til Bogtrykker Ernst Hein-

rich Berling, der fra Nytaar 1749 for sig og Arvinger fik det samme Privilegium paa Trykning af Aviser, som Wielandt havde haft, med Eneret til at forsende dem med Posten efter en lignende Kontrakt, som den der bestod mellem Wielandts Enke og Postvæsenet. Mellem ham og en Mand ved Navn Peter Thornam, som af Postdirektørerne antoges til at forestaa Avisforsendelsen, blev der den 1. Jan. 1749 afsluttet en Kontrakt, hvorefter Berling skulde levere Aviserne til Postdirektørerne for en bestemt Pris, der for den danske og franske Avis fastsattes til 4 Mk. aarlig pr. Eksemplar og for den tyske til 3 Mk. Til hvilken Pris Aviserne derefter afsattes i Provinserne, savnes der Oplysning om; men Sandsynligheden taler for, at den har været omtrent den samme som tidligere. I Aaret 1800, da Kontrakten af 1749 endnu var gældende, var Prisen for den danske Avis 2 Rdl. 4 Mk., altsaa 3 Mk. billigere end i 1732. Selv om vi imidlertid antager, at Prisen i 1749 kun har været 2 Rdl. 4 Mk., fik Postdirektørerne, efter Fradrag af Indkøbsprisen, 4 Mk., og 3 Mk. til den distribuerende Postmester, 1 Rdl. 3 Mk. pr. Ekspl., medens Forholdet tidligere var det, at Udgiveren fik 2 Rdl., Postmestrene 3 Mk. og Postvæsenet i Porto 4 Mk. Som det vil ses, havde Postdirektørerne forstaaet at gøre Brug af den kongelige Tilladelse „at gøre sig samme saa nyttig, som de bedst ved og kan“. Forsendelsen af de berlingske Aviser var fra nu af og i hele det Tidsrum, her omhandles, Postdirektørernes private Entreprise, der forestodes af en af dem dertil antaget Mand. Berling døde i Oktober 1750, men hans Arvinger fortsatte Avisudgivningen, og denne er ingen Sinde gaaet ud

af hans Efterkommeres Besiddelse. I 1750 blev det bevilget Justitsraad Cronhelm i Glückstadt, at den af ham udgivne Avis „Schleswig-Holsteinische Anzeigen“ maatte forsendes frit med Posten mod en aarlig Afgift af 100 Rdl. Postmestrene skulde modtage Abonnement og nyde 24 Sk. for hver Avis, de distribuerede. Fra 1753 blev Cronhelm fritaget for at betale Afgift, saa længe hans Aviser ikke beløb sig til 400 Ekspl. Af 400 Ekspl. skulde han betale 60 Rdl. og af 600 Ekspl. 100 Rdl.[4]).

Efter Oprettelsen af Banken i Kjøbenhavn (i 1736) var der opstaaet en ny Art af Postforsendelser, nemlig Breve med Bankosedler. I Følge Postforordningen af 1694 skulde Penge altid forsendes med de agende Poster, medens Breve, som indeholdt Dokumenter eller Veksler indtil en Vægt af 50 Lod, efter Forordningen af 31. Decbr. 1734 kunde forsendes med den ridende Post. Bankosedler henregnede man nu til Dokumenter, og da der for saadanne, naar de vejede under $^1/_2$ Lod, kun betaltes, foruden Portoen for Brevet, det halve af Portoen for et Enkeltbrev, var det billigere at sende dem med den ridende Post. I 1747 blev det bestemt, at alle Breve med Bankosedler af det afsendende Posthus skulde indlægges i særlige Kuverter med Adresse til Modtagelsesposthuset; men der blev intet fastsat angaaende Erstatning, saafremt et saadant Brev bortkom. Det blev efterhaanden mere og mere almindeligt, at Udveksling af Penge mellem Hovedstaden og Provinserne skete ved Bankosedler, hvorover bl. a. de agende Poster beklagede sig stærkt, og det hændte da ogsaa, at Brevene bortkom. Ved Reskript af 20. Aug. 1751

blev Fragten for Forsendelse af Bankosedler med de agende Poster fastsat til Halvdelen af Fragten for rede Penge, beregnet efter Værdien, hvorved man haabede at faa Afsenderne til at sende Bankosedlerne med de agende Poster; men de forsendtes stadig dog mest med Rideposterne [5]). I 1752 havde en Student Kaj Praem sendt 2 Breve fra Kjøbenhavn til Viborg, eet med 50 Rdl. og eet med 220 Rdl. i Sedler. Disse Breve gik tabt, og han gjorde Fordring paa Erstatning. Da Generalpostamtet nægtede ham denne, indgav han Ansøgning til Kongen. I den i den Anledning afgivne Erklæring udtalte Direktørerne sig bestemt imod at yde Erstatning og henviste til, at Brevene var befordret med lige saa stor Forsorg som Kongens Breve, og at der var gjort alt muligt for at skaffe Klarhed i Sagen. De anbefalede, at Kaj Praem fik fri Proces til at sagsøge „den eller de Postmestre, han maatte formene sig at have Adgang at søge Erstatning hos". Den kgl. Resolution i Sagen gik imidlertid Postdirektørerne imod. Efter hvad der var oplyst, skyldtes det alene Postbetjentenes Forseelse og Forsømmelse, at Brevene var gaaet tabt, og da alle under Straf var forbundet ikke at bortsende deres Breve med anden Lejlighed end Posten, og det paa den anden Side „holdes for højst magtpaaliggende, at den kgl. Anordning om Posterne vedligeholdes, saavel hos fremmede som indenlandske, i den samme Kredit som den hidindtil har været udi, og som alle andre vel indrettede Poster i Europa haver", skulde der ydes Kaj Praem fuld Erstatning, hvorefter Generalpostamtet kunde sagsøge de paagældende Postmestre. Kort efter blev der atter

imod Generalpostamtets Indstilling godtgjort 100 Rdl. for et bortkommet Bankobrev, og Postdirektørerne fik samtidig Ordre til at fremkomme med Forslag, hvorved fuldkommen Sikkerhed ved saadanne Breves Befordring kunde opnaas. Direktørerne erklærede det for umuligt at træffe saadanne Foranstaltninger og foreslog derfor, at Forsendelse af Bankosedler med den ridende Post skulde ske for Afsenderens Regning og Risiko, da det stod enhver frit for at sende dem med den agende Post. Direktionen for Banken fraraadede imidlertid dette Forslag, da derved Sedlernes Cirkulation vilde hæmmes og rede Penge udsendes. Direktørernes Forslag gik da heller ikke igennem, og hermed var altsaa Postvæsenets Erstatningspligt trods Direktørernes Modstand fastslaaet. Det blev nu befalet, at ogsaa Bipostkontorerne skulde føre Protokol over Brevene, hvad de ikke tidligere havde gjort, og at Breve med Bankosedler skulde have Paaskrift om, hvilket Beløb de indeholdt. Modtageren skulde fremtidig give Kvittering for saadanne Breve[6]). I Anledning af det foran omtalte Overfald paa den norske Post, hvorved der blev røvet 1680 Rdl. i Bankosedler, gjorde Postdirektørerne endnu en Gang et forgæves Forsøg paa at blive fri for Bankosedlernes Forsendelse med de ridende Poster, idet de vilde have et udtrykkeligt Forbud herimod. Kun hvor der ikke gik agende Poster, skulde det være tilladt, men burde da „saadan Moyen af Banken udfindes, saa ingen andre end Ejermanden kan gøre Brug af Sedlerne“. Ved denne Lejlighed blev det imidlertid fastslaaet, at der, i Lighed med hvad der gjaldt for de agende Poster, ikke skulde

ydes Erstatning, naar Tabet skyldtes offentlig Udplyndring[7]). Lykkedes det saaledes ikke Direktørerne at sætte deres Mening igennem, søgte de paa anden Maade at fritage Rideposterne for Bankobrevene. I et Cirkulære fra 1756, hvori det indskærpes, at Mønt ikke maa sendes i Breve, tilføjes det: „Iøvrigt maa Postmestrene, da det er enhver tilladt at sende deres Bankosedler med de agende Poster, ikke aflade at erindre dem, som desuagtet saadanne Breve med den ridende Post ville bortskikke, det de samme langt bedre og hellere med de agende Poster kunne afsende". Dette Cirkulære blev senere gentagne Gange indskærpet, men frugtede ikke meget. Direktørerne mistænkte endogsaa Postmestrene for at skaffe sig Fordel ved at lade Bankosedler gaa med Rideposten. Ogsaa Regeringen sendte sine Penge med de ridende Poster, og det var undertiden store Summer. Amtsforvalteren i Odense vilde en Gang sende 18000 Rdl. i Sedler med den ridende Post; men Postmesteren nægtede at modtage dem. Den 19. Februar 1762 tilskrev Postdirektørerne Rentekammeret, at det var rygtedes, at der Dagen efter derfra vilde blive sendt 200,000 Rdl. med den ridende Post, hvad de indtrængende maatte fraraade, ikke alene af Hensyn til den store Risiko, men ogsaa fordi dette Beløb i Sedler vilde blive for svært for Hestene, medmindre den største Del af Brevene skulde blive liggende[8]). At Postdirektørerne helst vilde være fri for Bankobrevenes Forsendelse med de ridende Poster var ganske naturligt. Der var stor Risiko forbundet med at lade en Postillon ride alene ofte om Natten med saa store Værdier, og Direktørerne synes heller ikke at have

magtet den Opgave at træffe Foranstaltninger, hvorved større Kontrol med disse Forsendelser kunde opnaaes. Bankobreve forsvandt stadig, uden at det kunde paavises, hvor de blev af. I 1758 blev der godtgjort 300 Rdl. for 3 og i 1766 970 Rdl. for flere i Aarenes Løb bortkomne Breve, foruden at der af den norske Postkasse i 1766 blev ydet 7931 Rdl. i Erstatning for bortkomne Bankobreve[9]). Som Eksempel paa den Tids Maade at afgøre Erstatningssager paa skal her anføres, at da Postkontroløren i Kjøbenhavn, som Følge af at han ikke havde konvoluteret et Bankobrev, af Generalpostamtet blev dømt til at betale et heri manglende Beløb af 20 Rdl., lod Afsenderen sig paa Generalpostamtets Forslag nøje med Halvdelen[10]).

I de tidligere fastsatte Regler for Postens Expedition skete der ingen videre Forandring. Efter Postens Ankomst maatte de korresponderende, ligesom tidligere, selv afhente deres Breve; dog blev Breve, som inden en vis Frist ikke var afhentet, tilbragt Adressaterne mod Betaling af Bærepenge. Noget bestemt Paabud om, at dette skulde ske, fandtes ikke tidligere; men fra 1770 findes der en Bestemmelse herom i Postmesterinstrukserne[11]). Postens Ankomst imødesaas altid med Længsel, og naar Postrytteren, tilkendegivende sin Ankomst ved at blæse i Posthornet, red ind i Byen, strømmede Folk straks til Posthuset. Det er tidligere omtalt, at man i Kjøbenhavn paa Postdagene maatte have militær Vagt ved Posthuset for at holde Orden. Dette var ogsaa Tilfældet i denne Periode, men synes ikke at have hjulpet meget. I 1760 blev der uden for Posthuset

opslaaet en under Generalpostamtets Segl udstedt Plakat, hvori henvistes til, at Postforordningen af 1694 forbød enhver at gøre Tumult paa Posthusene og gav Postmestrene Myndighed til at lade saadanne Personer arrestere. „Saa dog“, hedder det videre, „da det især ved det danske Postkontor her i Staden ofte tildrager sig, at de, som sig der, for at afhente Breve, indfinde, gøre saadan Tummel og Alarm, saavel udenfor Kontoret med Trampen, Støjen og Banken paa Døren, medens Expeditionen sker, at Betjentene indenfor ingen Ro kan have til at konferere og iagttage alt fornødent ved den Mængde ankommende Breve, som og siden, naar Døren, efter at Expeditionen er forbi, bliver opladt for dem til deres egen Bekvemmelighed, da man kunde lade dem staa udenfor og bie, indtil den ene efter den anden kunde faa deres Breve, trænge med saadan Gevalt ind, at den ene fast træder den anden ned i Døren, og adskillige Breve tabes og komme af Hænderne paa dem, som samme have bekommet, har man eragtet fornøden, for at forekomme de deraf ellers lettelig flydende Suiter og Ulejligheder, herved at advare alle og enhver, som paa Posthuset af hente Breve, at de sig for saadan Uskikkelighed og Alarm at begaa i alle Maader agte og tage vare, saafremt de ikke vil vente den Straf og Ulempe, som allerhøjstbemeldte Postordonance i saa Maade dikterer [12]).

# FJERDE KAPITEL.

## Postmestrene. Lønningsforhold m. v.

Det er i forrige Afsnit omtalt, hvor jammerligt Postmestrene paa enkelte Undtagelser nær var lønnet, og at den dem tillagte Ret til at faa de Aviser, de solgte, portofrit tilsendte, skulde bøde herpaa. Indtægten ved Avissalget har, naar Kjøbenhavn og maaske Hamburg, hvorom senere skal blive talt, undtages, næppe været af stor Betydning. Som tidligere berørt, opgives denne Indtægt i 1770 for Slagelses Vedkommende at beløbe sig til 30—40 Rdl. aarlig; men selv om man for andre Steder vil sætte den noget højere, har dog, naar det tages i Betragtning, at en stor Del Postmestre kun havde 60 Rdl. i fast Løn, Indtægten ved Embedet været utilstrækkelig til, at en Familie kunde leve blot nogenlunde anstændigt deraf. Om Postmestrene har haft nogen Indtægt ved at lade de Breve, der ikke blev afhentet, ombære vides ikke. Det herfor fastsatte Gebyr, 2 Sk. pr. Brev, har vel lige været tilstrækkeligt til at lønne et Bud for. I hvert Fald omtales det ingen Steder, at Postmestrene havde nogen Fordel herved.

Embedsmændenes Lønningsforhold i hine Tider var i det hele højst uheldige. Der var overdrevne Lønninger for nogle faa Embedsmænd højt oppe i Samfundet og lave, til Dels usle Lønninger for en Mængde ringere Embedsmænd. For Postmestrenes Vedkommende er det Indtryk, man faar af deres Vilkaar, at de i Sammenligning med ligestillede Embedsmænd, som f. Eks. Toldvæsenets, har hørt til de daarligst lønnede. Det var maaske kun By- og Her-

redsfogder, der i denne Henseende stod lavere. En Postmester i Haderslev, der i 1754 søgte om Lønningsforbedring, oplyste saaledes, at han tidligere havde været Overtoldbetjent ved Bergens Toldkammer, men da dette blev nedlagt, var blevet Postmester i Haderslev. Dette Embedes Indtægter var imidlertid kun det halve af hans tidligere Embedes [1]).

Fra Generalpostamtets Side blev der gjort lidet eller intet for at forbedre Postmestrenes Kaar. Direktørerne saa mere paa Postkassens og derved paa Pensionisternes end paa Postmestrenes Tarv, og dette kan saa meget mindre undskyldes, som de dog selv søgte og fik Lønningsforbedring. Med det store Overskud, Postvæsenet i denne Periode gav, omtrent 55000 Rdl. aarlig, var der absolut Raad til at forbedre Postmestrenes Lønninger; men hertil tog Direktørerne aldrig selv Initiativet, skønt de ofte i deres Forestillinger maatte indrømme, at Postmestrene var usselt lønnet. I 1750 hedder det saaledes i en Forestilling vedrørende Postmesteren i Ribe, at han har 40 Rdl. i Lønning og 40 Rdl. for Ringkøbing Postvæsen, men at han umulig kan leve heraf med Kone og Børn, „men nødvendig maa geraade i Armod og Vidtløftighed“. Omtrent samtidig hedder det i en kgl. Resolution, hvorved det tillodes Postmesteren i Assens at afstaa Embedet til en anden, som vilde afbetale 300 Rdl. paa hans Gæld til Postkassen, at han i sin Ansøgning har anført, at med den ringe Løn han har haft, „har han nødvendig maattet geraade i Gæld til Vores Generalpostkasse“ [2]). Under Henvisning til, at det var blevet paalagt Postmestrene at forestaa Udbetalingen af Livrenter til de i Provin-

serne bosiddende Interessenter i Livrentesocieteterne, indstillede Direktørerne i 1760 efter gentagne Ansøgninger en Del Postmestre til en mindre Lønningsforhøjelse, dog først efter at de forgæves havde søgt at stille dem tilfreds[3]). Ansøgninger om Lønforhøjelse indkom stadig, og efterhaanden fik ogsaa de fleste Postmestre Tillæg, om end langt fra tilstrækkeligt og ofte i Form af rent personlige Tillæg. Lønningsforbedring fandt i det hele kun Sted, naar der ansøgtes derom, og som Regel maatte der ansøges flere Gange, før man blev hørt; men jo bedre man forstod at klage, jo mere opnaaede man. Embedets Betydning eller Forretningernes Mængde var underordnede Hensyn, men rent personlige Forhold, som Antallet af Børn eller Tab ved Ildsvaade o. l., spillede en større Rolle. Havde en Postmester i sin Nød forgrebet sig paa Postintraderne, var der særlig Anledning for Direktørerne til at anbefale hans Andragende for ved en Lønningsforhøjelse at dække Kassemangelen. Et Par Eksempler vil bekræfte det her anførte. Postmester Bendsen i Korsør, der i 1746 havde en Løn af 55 Rdl., ansøgte i 1748 om Tillæg. Han havde Hustru og 7 smaa Børn. Han fik da et Tillæg af 40 Rdl. 3 Aar efter ansøgte han igen om Lønningsforbedring. Han havde da kun 6 Børn, men en Kassemangel paa 310 Rdl. Han blev indstillet til et aarligt Tillæg af 50 Rdl., der skulde regnes fra hans Bestallings Datum, 29. Juli 1746, hvormed altsaa det meste af Kassemangelen kunde dækkes, og Kongen bevilgede af „kgl. Medynk og Clemence“ dette. I 1755 søgte han paa ny om Tillæg, og Generalpostamtet anbefalede Ansøgningen, da der ingen Acci-

denser faldt ved Embedet, idet der kun var faa Aviser. Han var, hedder det i Forestillingen, „i saa kummerlige Omstændigheder og Mangel paa nødtørftig Ophold, at dersom Deres kgl. Majestæt ikke af landsfaderlig Mildhed og allernaadigst Medlidenhed over hans Nød vil forbarme sig over ham, maa han i sin Elendighed vansmægte“. Hans Lønning blev da forhøjet med 55 Rdl. aarlig, saa han nu havde bragt den op til 200 Rdl., hvortil i 1762 yderligere kom et Tillæg af 50 Rdl. Det meste heraf blev givet ham som personligt Tillæg; i 1771 var den normerede Lønning for Korsør Postmester kun 115 Rdl.[4]) I Ringsted havde Postmester Orterup ved en Byen i 1747 overgaaet Ildebrand lidt betydelige Tab. Hans Hus og hele hans Indbo brændte, saa at han og Hustru „ikke beholdt saa meget, som de uden høj Nød kunde skjule eller hvile sig udi“. Medens hans Formand havde haft 60 Rdl. i Lønning, havde han kun 20 Rdl., idet han maatte afgive 40 Rdl, som Pension til Formanden. Han havde ofte søgt om at faa disse 40 Rdl., hvad han nu endelig opnaaede og det med tilbagevirkende Kraft fra 1. Juli 1745[5]).

Det Embede, der gav den største Indtægt, var selvfølgelig Postforvalterembedet i Kjøbenhavn, og ved Slutningen af det Tidsrum, her omhandles, var det vistnok et ret indbringende Embede. Her var det imidlertid Sportlerne, der gav den væsentligste Indtægt. I 1746 var den faste Indtægt for Postforvalteren ikke højere end i 1711, nemlig 400 Rdl., foruden 300 Rdl. til Kontorhold. Postforvalter Lund, der i 1751 søgte om Gageforhøjelse, oplyste da, at han maatte give Kontroløren 200 Rdl., Postskriverne 382

Rdl., og at der til Skrivematerialier, Lys og Brændsel medgik 120 Rdl., saa at han kun beholdt Sportlerne tilbage. Disse, der altsaa maa have indbragt ikke saa lidt, var, oplyste han imidlertid, efter at Berling havde begyndt at udgive sine Aviser, dalet betydeligt. Da Berling nemlig i sine Aviser optog ikke alene de udenlandske Nyheder, men ogsaa de indenlandske, „som tilforn har været reserveret til den skrevne Avis Fortsættelse, og Liebhaverne, som hellere læse det danske, paa eet samlet Sted kunde have, hvad der passerer baade inden- og udenlands samt ved Hoffet og her i Byen, maatte naturligvis baade den skrevne Avis snart ganske bortfalde, saa og de fleste af de fremmede Aviser afgaa". Han beregnede sit Tab til 500 Rdl. aarlig og kunde ikke mere finde det nødtørftige Udkomme for sig og Familie ved Embedet. Han søgte om et Tillæg af 2 p. Ct. af Intraderne ved Kjøbenhavns Postkontor eller omtrent 500 Rdl., hvad Generalpostamtet dog fraraadede, men indstillede ham til et Tillæg af 150 à 200 Rdl. Han fik da et Tillæg af 200 Rdl. aarlig, men da Embedet ved hans Død i 1754 blev besat med Revisor Jens Lange, den senere Postdirektør, fik han ikke mere end 700 Rdl. aarlig. Han ansøgte ogsaa kort efter om Lønningsforbedring og fik et Tillæg af 200 Rdl., dog paa de Vilkaar, „at han, hvad enten de ved hans Tjeneste liggende Sportler mere aftage eller ikke, dermed skal søge at udkomme". Generalpostamtet udtalte i sin Forestilling angaaende Lunds Ansøgning om Lønningsforbedring, at Afgangen paa de fremmede Aviser formentlig kun var forbigaaende, „saasom naar ingen Krig er, falder ej saa meget Nyt at berette, som Lieb-

havernes Kuriositet exciterer". Denne Formodning viste sig ogsaa senere at være rigtig; thi i Aaret 1794 tjente Postforvalteren 3000 Rdl. paa de fremmede Aviser*). Skønt den skrevne Avis i 1755 blev nedlagt, regnedes den dog stadig som en Embedet tillagt Indtægt og opføres endnu i Reglementet fra 1771 og for øvrigt langt senere som saadan, dog med den ikke øverflødige Bemærkning „naar samme med Posten forsendes", hvad den netop ikke blev og aldrig opnaaede at blive [6]).

Det Postkonter, der i Betydning stod næst efter Kjøbenhavns, var Hamburgs. Postmesteren her lønnedes med 10 p. Ct. af Intradernes Beløb, hvad der i 1752 udgjorde 680 Rdl. Han opgav da at tjene 100 Rdl. aarlig paa Aviserne, men maatte betale for Kontorlokale 166 Rdl., til Kontorbetjente 300 Rdl. og til Lys og Brændsel 50 Rdl., saa at han selv kun havde 264 Rdl. Han fik da ogsaa et personligt Tillæg af 200 Rdl., som for hans Eftermands Vedkommende forhøjedes til 300 Rdl., men den i 1771 fungerende Postmester, der var tiltraadt i 1765, havde intet saadant Tillæg, skønt de 10 p. Ct. af Intraderne da kun

*) Jens Lange, der var Postforvalter fra 1754 til 1772 og derefter Postdirektør til 1791, da han døde, efterlod sig en Formue paa 93000 Rdl. Dette skal dog ikke være anført som Bevis paa store Indtægter af Postforvalterembedet. Han kan jo have og har sandsynligvis ogsaa erhvervet det meste af denne Formue paa anden Maade, maaske ved Arv. Medens han var Revisor, var han ligesom Revisor Pauli tillige Brygger, og i 20 Aar var han Postdirektør med en aarlig Gage af 1000 Rdl. foruden Trediedelen af Portoindtægten af de berlingske Aviser, hvad omtrent kan anslaas til 800 Rdl. aarlig. Men en Mand, der drev privat Forretning og var velhavende, vilde næppe i 18 Aar have beholdt et Embede, der ikke kunde brødføde ham. (Borgerrettens Skifte efter Jens Lange. G. R. 1747—49 Fol. 222).

ansloges til 600 Rdl.[7]). Ganske vist fik han i 1772 et personligt Tillæg af 300 Rdl., men man kan dog sikkert gaa ud fra, at Indtægten ved Avissalget har været betydelig større end 100 Rdl., hvortil den, som ovenfor bemærket, i 1752 opgaves. Postkontroløren i Hamburg, der, som tidligere bemærket, var aldeles uafhængig af Postmesteren, var i 1747 lønnet med 500 Rdl. Herfor maatte han imidlertid selv holde en Skriver samt, efter hvad han oplyste, stadig staa i 400 Rdl. Forskud for Porto for Regeringens Breve til Udlandet*) og aarlig give Dusører til de fremmede Posthuse i Hamburg for at medtage den danske Post, naar den kom sent. Denne Embedsmand fik i Aarenes Løb forskellige Tillæg og var i 1771 lønnet med 1000 Rdl.[8]), altsaa højere end Postmesteren, hvorved dog maa erindres, at han ikke havde nogen Indtægt ved Avissalg. I 1771 var de for Postmestrene fastsatte Lønninger følgende:[9])

| | Lønning Rdl. | Personl. Tillæg Rdl. | Til Skrivematerialier Rdl. |
|---|---|---|---|
| Postforvalteren i Kjøbenhavn til sig selv, Postskrivere og Kontorudgifter ..... | 900 | | |
| Postkontroløren i Kjøbenhavn foruden 200 Rdl. af Postforvalteren | | 80 | |
| Postmestrene ved Hovedpostkontoret i Helsingør 12% af Intraderne anslaaet til ..... | 500 | | |
| Hillerød ..... | 50 | 50 | |

*) Regeringens Portoudgifter for Breve til det sydlige Udland androg ca. 1400 Rdl. aarlig, hvorved maa bemærkes, at de gik frit til Hamburg. (G. Kpbog 1767 Nr. 112).

| | Lønning Rdl. | Personl. Tillæg Rdl. | Til Skrivemate-rialier Rdl. |
|---|---|---|---|
| Roskilde | 180 | | |
| Ringsted | 160 | | |
| Sorø | 60 | | |
| Slagelse | 100 | | |
| Korsør | 115 | | |
| Nyborg | 105 | | 10 |
| Odense | 100 | 90 | 10 |
| Assens | 70 | | |
| Kolding | 60 | | |
| Fredericia | 80 | 20 | |
| Vejle | 70 | | |
| Horsens | 80 | | |
| Aarhus | 80 | | |
| Randers | 80 | | |
| Aalborg | 120 | | |
| Fladstrand | 40 | | 5 |
| Viborg | 60 | 20 | 10 |
| Ribe | 100 | | |
| Varde | 50 | | |
| Holstebro | 76 | | |
| Haderslev | 200 | | 40 |
| Aabenraa (fra 1765 fast Lønning) | 100 | | 10 |
| Flensborg | 120 | | 10 |
| Tønder | 75 | | 5 |
| Slesvig | 150 | | 10 |
| Husum | 100 | | 10 |
| Frederiksstad | 100 | | 10 |
| Tønning | 150 | | 10 |
| Eckernførde | 100 | | 5 |
| Rendsborg | 120 | | |

| | Lønning Rdl. | Personl. Tillæg Rdl. | Til Skrivematerialer Rdl. |
|---|---|---|---|
| Itzehoe | 180 | | 10 |
| Glückstadt | 50 | | 10 |
| Elmshorn, 1 Lbsk. af hvert afg. og ank. Brev, anslaaet til | 80 | | 10 |
| Altona | 500 | | 10 |
| Hamburg, 10% af Intraderne anslaaet til | 600 | | 30 |
| Kiel | 200 | | 10 |
| Preetz, 2 Lbsk. af hvert afg. og ank. Brev, anslaaet til | 80 | | 10 |
| Pløen, 1 à 2 Lbsk. af hvert afg. og ank. Brev, anslaaet til | 60 | | 5 |
| Lübeck 10% af Intraderne, anslaaet til | 200 | | |
| Postkontroløren i Hamburg | 1000 | | |

Som tidligere omtalt var Postmestrene, naar de ikke drev borgerlig Næring, ligesom andre kgl. Betjente fritaget for borgerlig personal Tynge og i Henhold til Reskript af 12. Juni 1722*) tillige for Indkvartering. Reskript af 20. Decbr. 1770 fastslog imidlertid, at da Loven kun fritog kgl. Betjente i Købstæderne for borgerlige personale Tynger, men derimod ikke for at svare Skat af Ejendomme, de ejede, saa kunde de heller ikke paastaa at være fri for at svare Indkvartering af deres iboende Gaarde, Huse og Grunde, medmindre de havde speciel kgl. Bevilling, som udtrykkelig fritog dem. Da der herefter blev paalagt flere Postmestre Indkvartering, gjorde

*) Se Side 89.

Generalpostamtet under Henvisning til Reskriptet af 12. Juni 1722 Forestilling om, at de fritoges herfor; men en kgl. Res. af 11. Febr. 1773 udtalte kort og godt „Herved er intet at gøre“ [10]).

Det er en Selvfølge, at der med Lønningsforhold som de ovenfor beskrevne kun rent undtagelsesvis kunde være Tale om at besætte Postmesterembederne med fagdannede Folk. Dette skete i denne Periode kun 3 Gange og kun for de største Embeders Vedkommende. Da Embedet som Postforvalter i Kjøbenhavn i 1754 var ledigt, var der Mænd af alle Samfundsklasser, lige fra Højesteretsassessorer ned til Lakajer, der søgte det. Som de fem første indstillede Generalpostamtet Postembedsmænd og som Nr. 6 Højesteretsassessor Biørn Biørnsen. I Indstillingen udtaler Generalpostamtet, at denne Tjeneste af alle Postmestertjenester i Landet er den vigtigste, dels af Hensyn til de mange magtpaaliggende Breve, der gaar fra og til Kjøbenhavn, dels af Hensyn til de anselige Oppebørsler, der andrager over 24000 Rdl. aarlig og for største Delen indgaar i ganske smaa Summer, og hvis Af- og Tilgang meget kommer an paa Brevenes vedbørlige Taksation, „og følgelig udfordres til denne Tjeneste en hurtig, udi Postvæsenet habil og paalidelig Mand“. Indstillingen blev fulgt, idet Revisor i Generalpostamtet Jens Lange fik Embedet [11]). Postmesterembedet i Helsingør blev i 1764 besat med Postkontrolør i Kjøbenhavn Carl Grill, og Aaret efter blev hans Broder Andreas, der var Revisor i Generalpostamtet, Postmester i Hamburg ved at bytte Tjeneste med den daværende Postmester Harboe [12]).

De mindre Embeder besatte man som hidtil i

Reglen med Mænd, der var bosiddende i de respektive Byer og havde andet Erhverv. Man finder baade Raadmænd, Borgmestre, Toldembedsmænd, Købmænd og andre næringsdrivende beklædende Embederne som Postmestre. Skønt Lønningerne i Forvejen var smaa, manglede det dog ikke paa Tilbud om at nøjes med mindre Lønning eller for Bipostkontorernes Vedkommende om at betale Recognition, naar man kunde faa et saadant Embede. Apoteker Holmsted i Svendborg søgte saaledes i 1747 om Ekspectance paa Postmesterembedet der, da hans Apotek ikke kunde betale sig uden nogen anden Husnæring, som Vinhandel el. l., hvad der var ham forment, da en anden Borger havde Privilegium herpaa. Han tilbød at betale 20 Rdl. aarlig i Recognition, og Generalpostamtet indstillede, at han fik Tilsagn om Embedet, „da det ikke alene er til Svendborg Byes og Indvaanerne der i Egnen deres Nytte, i paakommende Sygdom og hastig svag Tilfælde, at Apoteket i vedbørlig Stand kan holdes og vedblive, men endog Deres Majestæts Generalpostkasse derved nød en liden aarlig Indtægt, som den forhen ikke haver haft“ [13]). I eet Tilfælde gav man en Mand to Embeder. Dette skete i 1751, da Postmesteren i Ribe tillige blev Postmester i Varde. Her maatte han da for egen Regning holde en Ekspeditør. Disse to Embeder var forenet under samme Mand lige til 1798. For Stege Postmesterembedes Vedkommende blev det i 1754 ved kgl. Res. ligefrem fastslaaet, at det skulde forenes med Embedet som Skriver ved Tugt- og Manufakturhuset paa Møen*).

*) Da dette Embede i 1801 blev ledigt, blev der udnævnt en ny Tugthusskriver. I Henhold til Res. fr. 1754 skulde han tillige

Generalpostamtets Indstillinger blev vel i Reglen fulgt; men det skete dog ogsaa, at Kongen besatte Embederne uden at høre dets Mening. Da i 1753 Gehejmeraad v. John havde indberettet, at Postkontoret i Hamburg var i Miskredit som Følge af den slette Tilstand, hvori de 2 sidste Postmestre havde været, svarede Generalpostamtet Bernstorff, at disse Postmestre ikke var bragt i Forslag af Direktørerne, men immediate udnævnte af Kongen. I et andet Tilfælde oplystes det om en Postmester, der tidligere havde været Skrædder „og følgelig i Embedets Forretning uerfaren“, at han var blevet ansat ved Fyrstinden af Ostfrieslands Rekommandation [14]).

Skønt Postmestrene i økonomisk Henseende ikke var meget bedre stillet nu end tidligere, og skønt der, som vi foran har set, ogsaa var enkelte, der, vel i Reglen af Nød, forgreb sig paa betroede Midler, betegner dog den her omhandlede Periode et betydeligt Fremskridt i Henseende til Postembedsmændenes Paalidelighed som Kassebetjente. Ganske vist holdt Kontoen: Restancer sig omtrent paa samme Standpunkt som tidligere, og fra flere Postmestre indgik Intraderne ofte ikke uden gentagne Paamindelser; men dette skyldtes for en stor Del gammel Slendrian og Direktørernes Mangel paa Bestemthed. Da Struensee i 1771 forlangte, at Restancerne hurtigst muligt skulde inddrives [15]), dalede denne Konto det følgende Aar fra ca. 7000 til ca. 2000 Rdl. Foruden de

---

være Postmester, hvad han da ogsaa blev, men Generalpostamtet udvirkede dog samtidig en kgl. Res. for, at Skriverembedet ikke maatte besættes, forinden der var korresponderet med Generalpostamtet. (Gp. R. 1801 Fol. 155).

alt omtalte Tilfælde af Kassemangler foreligger der kun enkelte andre af mindre Betydning. Nogen skarpere Kontrol eller strengere Forholdsregler for at forhindre Underslæb synes der ikke at være indført. Direktørerne var nu ligesom forhen i høj Grad eftergivende og brugte lige saa meget Løfter som Trusler, naar det gjaldt om at inddrive manglende Beløb. Vi skal her kun omtale et enkelt Tilfælde, der giver et godt Indblik i Fremgangsmaaden i saadanne Sager. Postmester Jantzen i Nyborg havde i længere Tid haft Kassemangel. I Marts 1755 udgjorde den omtrent 200 Rdl. Han blev da truet med Suspension, saafremt han ikke inden 14 Dage betalte. Der blev dog ikke gjort Alvor af Truslen, og i Juli var Beløbet vokset til 280 Rdl. I August indsendte han 60 Rdl., hvilket imidlertid ikke engang var saa meget som Intraderne for April Kvartal beløb sig til, saa at hans Debet kun var endnu større. Han blev nu truet med Afsked, men fik samtidig Løfte om en Pension af 50 Rdl. paa den Betingelse, at han betalte sin Gæld til Postkassen. Dette gjorde han imidlertid ikke, og i Oktober blev han da afskediget, men med den lovede Pension, og Postdirektørerne havde tillige sørget for, at den Mand, der skulde have Embedet, betalte 200 Rdl. af Jantzens Gæld. Nu protesterede Jantzen imidlertid imod Afskedigelsen og nægtede at overlevere Embedet til Eftermanden. Han spurgte meget forbavset om Grunden til, at han var afskediget. I en Skrivelse opregnede Postdirektørerne ham nu hele hans Synderegister, at han i mange Aar havde angrebet de kgl. Postintrader, tilbageholdt sine Regnskaber for flere end eet Aar, opført Udgifter,

som han ikke havde afholdt, ikke betalt Pensionisterne deres Pensioner til rette Tid og endelig holdt saadan Orden i sit Kontor, „at Folks Bankosedler af hans egen Søn ere blevne borttagne, hvilken Sag staar bemeldte hans Søn endnu aaben for, naar han kan attraperes“. Meget bebrejdende tilføjes det, „at han meget slet skønner paa hans Majestæts høje kgl. Naade og den Forsorg, vi have draget for ham tilligemed den Taalmodighed, vi have baaret med ham i mange Aar“. Han overleverede da endelig Embedet, men skyldte endnu 161 Rdl., foruden hvad Intraderne for Oktober Maaned beløb sig til. Dersom han imidlertid gjorde god Rigtighed herfor, vilde Postdirektørerne se, hvad de kunde gøre for hans Pensions Forbedring. En lempeligere Fremfærd over for en uredelig Embedsmand kan ikke godt tænkes; men man faar af hele Sagen det Indtryk, at Direktørerne først og fremmest har set paa at faa Gælden dækket, for ikke selv at komme til at betale den som Følge af, at de havde ført utilstrækkelig Kontrol[16]).

---

## FEMTE KAPITEL.

### Agende Poster.

---

Den agende Post mellem Kjøbenhavn og Lolland vedblev i denne Periode at gaa som hidtil. Allerede under Frederik IV var Embederne som agende Post paa denne Route blevet besat med Mænd, der stod

i Hoffets Tjeneste, een Gang med Kongens Livkusk, en anden Gang med en kgl. Løber, og efterhaanden blev det ligefrem Regel, at disse Embeder gaves til saadanne Personer, der, foruden at faa Bestalling som agende „Postmestre“, endogsaa blev fritaget for at svare Afgift. I en Forestilling fra Generalpostamtet i 1772 hedder det, at da disse Embeder Tid efter anden har været givet til kgl. Lakajer, har de i Følge kgl. udtrykkelig Befaling aldeles været befriet for Recognition. Dette var der saa meget mindre Grund til, som netop Embederne paa denne Route var særlig indbringende. Da et af dem i 1751 var ledigt, var der 60 Ansøgere til det, hvoraf flere tilbød at betale en anselig aarlig Afgift eller en Sum een Gang for alle. Der var Tilbud endogsaa paa 1000 Rdl.[1]).

For de agende hamburgske Poster, der oprindelig var meget indbringende Tjenester, var det efterhaanden gaaet stærkt tilbage. Først havde de agende Poster i Slesvig og Holsten berøvet dem største Delen af Trafikken inden for disse Landsdele. Dernæst havde Bankosedlerne foranlediget en stærk Nedgang i Forsendelsen af rede Penge, som det tilmed ved Forordningen af 6. Oktbr. 1757 blev forbudt at udføre. Det hjalp ikke, at det blev tilladt ogsaa at forsende Bankosedler med de agende Poster, de fleste gik dog med Rideposterne. For Bankosedler fik de agende Poster endda kun Halvdelen af den Fragt, de fik for rede Penge, og skulde heraf svare Postkassen en Fjerdedel. Endelig medførte Regeringens Beskyttelse af de indenlandske Fabrikker ved at forbyde Indførsel af en stor Del fremmede Varer, at Pakkeforsendelsen aftog betydeligt. Hertil kom, at Vognmandstaksten som Følge

af Foderprisernes Stigning blev forhøjet. Vel fik de agende Poster i den Anledning Lov til at tage højere Fragt, en Ottendedel mere; men dette bevirkede kun, at Folk sendte deres Varer med Skib eller anden Lejlighed [2]).

I 1758 fik disse Posters Virksomhedsomraade en betydelig Udvidelse, idet de ogsaa kom til at befare Routen Haderslev-Aalborg. I 1750 var der nemlig blevet indrettet en agende Post mellem Kjøbenhavn og Aalborg. Denne, det eneste postale Fremskridt af Betydning i denne Periode, skyldtes ligesom de faa andre Forbedringer, vi har set fandt Sted for de ridende Posters Vedkommende, det private Initiativ. Det var Kommerceraad Johan Jørgen Holst og Regimentskvartermester Jens Chr. Thorup, der fremkom med Forslag om denne Posts Oprettelse. Generalpostamtet anbefalede det, og ved kgl. Resolution af 1. Maj 1750 fik de den ansøgte Bevilling. Ved Forordning af 17. Juli 1750 bekendtgjordes de nærmere Bestemmelser, Posten vedrørende. Interessenterne skulde hver anden Onsdag lade en Post afgaa fra Kjøbenhavn over Roskilde, Holbæk eller Tudse til Kalundborg, for at den Fredag Morgen kunde komme med Børtsmakken (eventuelt efter Vindens Beskaffenhed eller Aarstiden over Refsnæs og Samsø) til Aarhus. Herfra gik den over Randers, Viborg og Hobro til Aalborg, hvor den skulde være Mandag Fm., om Vinteren dog først Tirsdag. Fra Decbr. 1752 blev det dog tilladt at lægge Vejen over Korsør, Odense, Middelfart og Snoghøj, indtil Færgestederne ved Refsnæs og Samsø blev sat i bedre Stand. Det stod Interessenterne frit for at lade Posten gaa hver

Onsdag, og det tillodes dem fra Hovedrouten til de nærmeste afsides liggende Købstæder at indrette Bivogne, som skulde gaa en bestemt Dag hver anden Uge, og havde Interessenterne „at forskaffe samtlige Købstæder, saavel de paa Touren som afsides liggende, imellem hinanden, og imellem dem, Kjøbenhavn og Aalborg sikker og commode Transport for Passagerer, saa og med Penge, Pakker og andet, som en agende Post er berettiget at føre“. Interessenterne, der begge fik Bestalling som agende Postmestre, og de af dem antagne Værter i Købstæderne skulde nyde de samme Rettigheder, som der var tilstaaet saadanne Personer ved de andre agende Poster. Posten skulde have et Kontor i Generalpostamtets Gaard, og Postillonerne skulde bære Postmundering og Posthorn. Det blev forbudt alle andre, paa denne Route at indrette Ekstravogne, som paa bestemte Dage og Tider paatog sig for Betaling at befordre Personer, Penge eller Pakker. En Rejse med denne Post kostede fra Kjøbenhavn til Kalundborg 4 Rdl., til Aarhus 6 Rdl., til Viborg 9 Rdl. og til Aalborg 10 Rdl. Om Vinteren var Taksten noget højere. I Taksten var indbefattet Betaling for et dagligt Maaltid. For Pakker var Taksten pr. Pd. mellem Kjøbenhavn og Kalundborg 4 Sk., mellem Kjøbenhavn og Aalborg 10 Sk. Endvidere var der ligesom ved de hamburgske Poster fastsat særlige Takster for en Mængde forskellige Genstande, som Ure, Ridderordner, Muffer, Hatte osv. Fra Randers til Kjøbenhavn var saaledes Taksten for en speget Laks 3 à 4 Mk., medens Taksten for fersk Laks og Handsker var 6 Sk. pr. Pd.[3]). Posten tog sin Begyndelse den 23. September 1750, men har

næppe nogen Sinde svaret Regning. Den ene af Interessenterne, Thorup, døde i 1751, og i Marts 1752 afstod hans Enke og Holst med Kongens Tilladelse Posten til Johan Jørgen Larsen og Jens Heug, der den 24. Marts fik Bestalling som agende Postmestre. I 1754 udtraadte Larsen af Interessentskabet, og med Udgangen af Aaret 1757 maatte Jens Heug høre op med Posten, efter at han havde tilsat alt, hvad han ejede, og endogsaa gjort Laan for at holde Posten gaaende. I en Forestilling til Kongen henstillede nu Generalpostamtet, at denne Post blev forenet med de hamburgske agende Poster, hvorom disses Indehavere havde ansøgt, saaledes at Posterne fulgtes ad til Haderslev, og den jydske Post herfra gik Nord paa til Aalborg. Generalpostamtet fremhævede, at Posten i de 7 Aar, den havde bestaaet, havde været til megen Bekvemmelighed og Fordel for Publikum og især til Nytte for de anlagte Fabrikker, hvorfor det var beklageligt, om den helt skulde nedlægges. Kongen bifaldt Generalpostamtets Forslag, og fra 1758 blev den jydske Post forenet med den hamburgske under Navn af Hamburgske og jydske agende Poster. Fragten til Jylland saavel for Personer som Gods blev samtidig forhøjet paa Grund af den forøgede Vejlængde. Jens Heug fik „til nogen Soulagement for det ved den jydske Posts Vedligeholdelse hafte Tab“ Løfte om den første ledige Tjeneste som agende Postmester.[4])

Denne Sammensmeltning af den jydske og hamburgske agende Post forøgede imidlertid ikke de agende Postmestres Indtægt. I 1759 ansøgte de om at faa Afgiften til Postkassen nedsat og oplyste da, at den jydske Post endnu ikke kunde dække Om-

kostningerne. Det blev lovet dem, at deres Ansøgning skulde blive taget under Overvejelse, men foreløbig skulde de opgive, hvor stort et aarligt Overskud de havde. Først i 1769, efter at Paketfarten mellem Kjøbenhavn og Lübeck, der var begyndt 1761, yderligere havde forringet deres Indtægter, blev Afgiften nedsat til 100 Rdl. for hver — den var tidligere 200 Rdl. — medens Afgiften af Fragten for Bankosedler helt bortfaldt. Samtidig fik de eftergivet alle resterende Afgifter [5]).

Med de agende Poster i Slesvig og Holsten, paa hvilke Johan Heuss havde Koncession, foregik ingen Forandring i denne Periode. Heuss, hvis Koncession udløb med Aaret 1755, var efterhaanden kommet i vanskelige økonomiske Omstændigheder og fik gentagne Gange Tilladelse til at optage en Medinteressent. Ved Koncessionens Udløb blev den atter fornyet for 10 Aar og i 1763 for 20 Aar fra 1. Januar 1766 at regne, begge Gange mod en aarlig Afgift af 895 Rdl. Heuss maatte selvfølgelig i de større Byer, Posten passerede, holde Ekspeditører. Efter derom i 1762 fremsat Ønske overlod han disse Bestillinger til Postmestrene i de resp. Byer, og det hedder herom i det Reskript, hvorved Koncessionen i 1763 fornyedes, at han, ved at give de hidtil værende Ekspeditører Pension og overdrage Ekspeditionen til Postmestrene, har udvist „eine rühmliche Willigkeit“. Ved den sidste Fornyelse af Koncessionen blev det bevilget, at Hustruen, eventuelt den ældste Søn, i Tilfælde af Heuss's Død skulde beholde Koncessionen, hvilken Bevilling, efter at Heuss i 1764 var død, blev udvidet til at gælde alle hans Børn [6]).

Mellem Danmark og Norge havde hidtil ikke gaaet nogen agende Post. Al Forsendelse af Pakker mellem Landene skete ved Skibslejlighed. Regeringens Regnskabssager forsendtes paa samme Maade, dog, naar det ikke var alt for vægtige Forsendelser, ogsaa med den ridende Post. Ofte var der saa mange af disse Forsendelser, at den ridende Post ikke kunde medføre dem, og de blev da betydeligt forsinket. I den Anledning bestemtes det paa Rentekammerets Forestilling ved Res af 21. Juli 1759, at Halvdelen af Udgiften ved en agende Post mellem Kjøbenhavn og Kristiania gennem Sverige maatte afholdes af Statskassen, men under 22. Septbr. s. A. fik Postmester i Moss Niels Warberg bevilget Toldertjenesten der, mod at han efter sit eget Tilbud skulde, for egen Regning og uden nogen Udgift for den kgl. Kasse eller Postkassen, 2 Gange aarlig bekoste en saadan Post. Efter Warbergs Død besørgedes denne Post fra 1762 af hans Eftermand som Postmester, Krigsraad Gude, der i 1764 fik bevilget 200 Rdl. aarlig af Staten mod at lade Posten gaa 4 Gange aarlig. Dette var altsaa en særlig til Regeringens Brug indrettet Post; men selvfølgelig medtog den ogsaa Forsendelser for private. Imidlertid blev det i 1770 bevilget Ejeren af Adressekontoret, Agent Hans Holck, og Medinteressenter at anlægge en agende Post mellem Kjøbenhavn og Kristiania. Da en saadan offentlig Posts Gang gennem Sverige ikke var tilladt i Overenskomsten med dette Land, maatte Posten kun gaa som en Ekstrapostrejse, „uden at lade sig forlyde med, at de dertil paa nogen Slags Maade ere autoriserede“, ligesom den ikke maatte afgaa ugentlig eller

paa nogen bestemt Dag. Denne Post bestod endnu ved den heromhandlede Periodes Slutning; men den betalte sig lige saa daarligt som den jydske Post. I Juli 1771 blev der tilstaaet Interessenterne i Fragt 1 pCt. af Værdien af det Sølv, de befordrede fra Kongsberg til Kjøbenhavn, medens de tidligere kun fik $^1/_2$ pCt. Ved denne Lejlighed oplystes det, at de første seks Rejser havde givet et Underskud af 420 Rdl.[7]).

Under Struensees Regimente og paa Foranledning af ham begyndte man at indrette agende Poster, der gik umiddelbart for Postkassens Regning. De første af disse Poster blev ganske vist kun indrettet af Hensyn til Hofpersonalet og andre, som havde Ærinde ved Hoffet under dettes Ophold paa Hørsholm og Frederiksberg; men de kunde dog benyttes af alle og enhver. En Kabinetsordre af 23. April 1771 befalede Generalpostamtet at lade en lukket Postvogn gaa daglig mellem Kjøbenhavn og Hørsholm, saa længe Hoffet opholdt sig sidstnævnte Sted. Vognen, der kostede 300 Rdl., havde Plads til 10 Personer og Rejsegods. Den blev fremført med fire Heste, og den daglige Udgift ansloges til 10 Rdl. I Kjøbenhavn, Lyngby og Hørsholm ansattes Postekspeditører, og foruden Passagerer kunde ogsaa Breve og Pakker befordres med denne saakaldte „agende Hofpost". Taksten for en Passager var inden i Vognen 2 Mk. mellem Kjøbenhavn og Lyngby og 3 Mk. mellem Kjøbenhavn og Hørsholm. De udvendige Pladser kostede kun det halve. Taksten for et Enkeltbrev var 2 Sk. og for hvert Lod mere 1 Sk. For Befordring af Pakker og Værdisager fastsattes ligeledes Takster. Breve med Penge skulde forevises Posteks-

peditøren aabne og forsegles med Postseglet og Afsenderens Segl. Blev Forsendelserne ikke afhentet inden $^1/_2$ Time efter Postens Ankomst, skulde de udbringes til Adressaterne, der herfor skulde betale i Bærepenge 2 Sk. for et Brev og 4 Sk. for en Pakke.[8]) Forsendelserne, „fornemmelig Brevene", skulde være udbragt til Adressaterne senest 2 Timer efter Postens Ankomst. Da Hoffet i Slutningen af November 1771 var flyttet til Frederiksberg, fik Generalpostamtet den 4. December Ordre til at fremkomme med Forslag om en agende Posts Anlæggelse mellem Kjøbenhavn og Frederiksberg. Et saadant Forslag blev ogsaa afgivet og approberet 7. Decbr. Fra Kjøbenhavn skulde der 2 Gange daglig, Kl. 9 Fm. og 3 Em., afgaa en Vogn, fra Frederiksberg Kl. 1 og 7 Em. Taksten for en Passager blev sat til 8 Lbs., for et Brev til 1 Lbs. Vognen skulde være til 6 Passagerer, og foruden Postillonen skulde der medfølge en Ledsager. Den daglige Udgift til denne Post vilde blive 1 Rdl. 5 Mk.[9]) Længe kan denne Post ikke have været i Gang, om den nogen Sinde kom det. I Begyndelsen af Januar 1772 flyttede nemlig Hoffet til Kjøbenhavn. I Postvæsenets Regnskab for 1771 er for den kgl. Hofpost ført til Indtægt 1189 Rdl. 90 Sk. og til Udgift 2464 Rdl. 24 Sk.

Som det vil erindres, var der i 1726 blevet indrettet en agende Post mellem Kjøbenhavn og Helsingør, der dog som Følge af Koncessionshaverens Upaalidelighed snart ophørte*). Der blev senere flere Gange ansøgt om Koncession paa en saadan Post.

---

*) Se Side 120.

Postmesteren i Helsingør, der tillige var Vognmand, søgte herom allerede i 1745 og senere i 1750 og 1753. I 1762 fremkom Brandmajor i Kjøbenhavn, Mazar de la Garde og i 1764 en Borger i Helsingør med lignende Ansøgninger. Det blev imidlertid fra alle Sider fraraadet at indrette en saadan Post, da den ikke vilde være Publikum til nogen Lettelse og Nytte, „men heller til Byrde og store Omkostninger", eftersom Indbyggerne i Helsingør ikke fattedes Lejlighed til at faa deres Varer og Pakker til Kjøbenhavn[10]). Ved kgl. Res. af 20. Aug. 1771 blev det imidlertid bestemt, at der for Postvæsenets Regning skulde sættes en saadan Post i Gang. En Postvogn med 6 Heste og Plads til 10 Personer skulde afgaa fra Kjøbenhavn Mandag, Onsdag og Fredag Kl. 8 Fm. og fra Helsingør Tirsdag, Torsdag og Lørdag til samme Klokkeslet. Til Befordringen indbefattet Bedetid maatte bruges om Sommeren $6^1/_2$ og om Vinteren $7^1/_2$ Time. Posten skulde gaa over Lyngby, Nivaa og Hørsholm og til og fra disse Steder medtog den Breve, medens Breve mellem Kjøbenhavn og Helsingør skulde forsendes ved de daglig gaaende Bude. Saavel i Kjøbenhavn og Helsingør som ved Undervejsstederne blev ansat Ekspeditører med fast Løn. Taksten for en Passager mellem Kjøbenhavn og Helsingør var 1 Rdl. 2 Mk. om Vinteren og 1 Rdl. 1 Mk. om Sommeren, foruden i Skriverpenge 4 Sk. og Drikkepenge til Postillonen 10 Sk. 30 Pd. Rejsegods kunde frit medføres. For Pakker var Taksten 2 Sk. pr. Pd. indtil 12 Pd., for større Pakker $1^1/_2$ Sk. pr. Pd., for Penge: 4 Sk. for indtil 10 Rdl., 6 Sk. for indtil 25 Rdl., 8 Sk. for indtil 50 Rdl. og derefter 4 Sk. mere for hver 50 Rdl.

Posten kom først i Gang fra 1. Januar 1772, da Vejen mellem Kjøbenhavn og Helsingør først maatte istandsættes [11]).

---

# SJETTE KAPITEL.

## Befordringsvæsenet.

Befordringen af rejsende, der senere, da Personposter blev indrettet, var en vigtig Del af Postvæsenets Virksomhed, indtil Jernbanenettets Udvidelse over det meste af Landet atter indskrænkede denne betydeligt, hørte i den Tid, vi her har at gøre med, ikke under Postvæsenet, uden for saa vidt som rejsende kunde befordres med de af Postvæsenet indrettede agende Poster eller Pakkeposter. Skønt en Rejse med disse Poster langtfra var billig — den kostede f. Eks. mellem Kjøbenhavn og Aalborg 10 Rdl., hvad der vilde svare til 50—60 Kr. nu til Dags — benyttedes disse Poster dog kun af Folk, som ikke havde Raad til at rejse paa bedre Maade. Standspersoner og velhavende Folk lod sig mest befordre med Ekstrapost, det vil sige de lejede hos Byens Vognmænd Befordring eller, for saa vidt de selv medførte Vogn, Forspandsheste til næste By. Alt Befordringsvæsenet vedrørende sorterede under Kancelliet, og Magistraterne førte i Købstæderne Tilsynet med Vognmændene. Ved forskellige Forordninger havde Regeringen søgt at sikre de rejsende Befordring, og Danske Lovs 3—11—1 ff, der er en Kodifikation af de tidligere Forordninger her-

om, paabød, at Øvrigheden i hver Købstad skulde forordne visse Vognmandslav med en Oldermand i Spidsen. Oldermanden var pligtig til straks at skaffe rejsende Befordring for den af Kongen fastsatte Takst og, saafremt han var modvillig eller forsømmelig, skulde Byfogden straks skaffe rejsende Heste og Vogne og siden have sin Tiltale til Oldermanden. Ved Vognmændenes Lavsartikler af 5. Marts 1683 fastsattes det, at den, som lod sig indskrive i Lavet, skulde have mindst 2 dygtige Heste og en god vid Kurvevogn til 2 Personer med en Koffert hver eller 3 Personer med en Vadsæk hver. Ingen maatte dog lade sig indskrive for mere end 3 Rejsevogne. Betalingen pr. Mil for en saadan Befordring fastsattes for Byerne Kjøbenhavn og Korsør til 2 Mk. 12 Sk. om Sommeren og 3 Mk. 4 Sk. om Vinteren. For andre Byer var Taksten fra 12 til 16 Sk. mindre. Ingen Vognmand maatte lade sig leje længere end fra den ene Købstad til den næste. Ved Reskript af 27. Marts 1683 til Magistraterne i de større Købstæder blev det anordnet, at 2 af de Vogne, som stod for Tur til Rejse, altid Dag og Nat skulde holde med Heste og Vogne i Beredskab i Byens Værtshus, og ved Reskript af 8. Juni 1687 blev denne Bestemmelse udvidet til at gælde alle Købstæder paa Vejen mellem Kjøbenhavn og Glückstadt. Ved Forordning af 5. Marts 1695 søgtes Herbergevæsenet ordnet. Magistraten i de store Købstæder „og ellers i alle de Købstæder, hvor de ordinære agende Poster fare igennem, og hvor almindelige Landeveje gaa“, skulde sørge for aabne Værtshuse, saa mange som de agtede fornødent. I hvert Værtshus skulde være mindst 4 Værelser eller Kamre med

gode rene Senge, fornødne Ildsteder, tætte og vel forvarede Vinduer og Døre samt Stald til 6 Heste og Skur til 3 Vogne, at de rejsende der kunde „saa vel logere som hos en af de bedste Indvaanere i Byen“. Taksten for Opholdet skulde 2 Gange aarlig fastsættes af Magistraten. Værterne havde visse Privilegier. Ingen andre maatte saaledes for Betaling huse rejsende. Værterne maatte selv bage det Rugbrød, de brugte, samt brygge deres Øl og brænde deres Brændevin. De var fri for alle Byens Bestillinger og Indkvartering.

Det var saaledes ret gode Anordninger, der var foreskrevet for de rejsendes Befordring og Forplejning, men uheldigvis svarede de ikke til Virkeligheden. I den Periode, her omhandles, fandtes vel Vognmandslav i de fleste Købstæder, men med Gæstgiverierne var det slet bevendt. Ikke engang i Hovedstaden fandtes en privilegeret Gæstgivergaard, hvor den rejsende kunde henvende sig og straks faa Befordring. I de Byer, som den agende Post passerede, fandtes vel et privilegeret Værtshus, men langt fra i den Stand, som foreskrevet. Blandt andet stod der ikke Befordringer i Beredskab. Med Vognmændene stod det ikke bedre til. I Kjøbenhavn konkurrerede Hyrekuskene stærkt med dem, hvad Bykørselen angik, og i Vintermaanederne, naar Foderet var dyrt, havde Lavet Vanskeligheder ved at bjerge sig. Det kunde ikke holde saa mange Heste, at det om Sommeren, naar de rejsendes Antal var stort, kunde befordre dem [1]). I Provinsbyerne gik det ikke bedre, og talrige Klager indkom til Regeringen. Stærkest synes disse at have lydt fra Hertugdømmerne, hvor Vognmændene og de agende Poster laa i idelige Tvistig-

heder, som endogsaa flere Gange udartede til regulære Slagsmaal. I 1761 blev der derfor under Forsæde af J. H. Bernstorff nedsat en Kommission for at udarbejde Forslag til en bedre Indretning af Befordringsvæsenet i disse Landsdele. Blandt Kommissionens Medlemmer var de 2 Postdirektører Rheder og Schrødersee[2]). Kommissionen afgav Betænkning i April 1762, og ved Reskript af 23. April s. A. fik Generalpostamtet Meddelelse om den af Regeringen trufne Afgørelse. Denne gik ud paa, at Staten selv skulde overtage Befordringsvæsenet i Hertugdømmerne, og at dette fremtidig skulde sortere under Generalpostamtet. Den Eneret til at befordre rejsende, som Vognmandslavene hidtil havde haft, skulde bortfalde, mod at der udbetaltes dem en passende Godtgørelse. Paa Routen Haderslev—Altona skulde der etableres Ekstraposthåndteringer, hvor Befordringer altid stod i Beredskab. Generalpostamtet skulde afslutte Kontrakter med solide Mænd om Overtagelse af Ekstraposthåndteringerne. Til Opførelse af Postgaarde, Anskaffelse af Heste, Vogne, Postmunderinger m. v. skulde der ydes Kontrahenterne Laan, der de 3 første Aar skulde være rentefri. Pengene hertil skulde Generalpostamtet skaffe ved Laan i Banken eller andre Steder. Af hver Rigsdaler, som Kontrahenterne havde i Indtægt ved Befordring, skulde de svare i Afgift 4 Lbs. Kunde denne Afgift ikke dække Udgifterne, derunder navnlig Renterne af de af Generalpostamtet optagne Laan, skulde Statskassen tilskyde Resten. Postkassen maatte ikke lide noget Tab eller Afgang i denne Anledning. Befordringsvæsenets Regnskab skulde føres særskilt og ikke sammen med Postvæsenets. Generalpostamtet

optog derefter, dels i Banken, dels hos private, Laan til et Beløb af 64533 Rdl. foruden et Laan af Postkassen stort 21500 Rdl. Heraf ydedes der Kontrahenterne Laan til et Beløb af 58633 Rdl. Til Vognmændene betaltes der i Erstatning 21284 Rdl. 32 Sk., foruden at Oldermændene for Vognmandslavene fik i Pensioner i alt 550 Rdl. aarlig. Endvidere medgik en Del til Diæter, Dusører o. s. v.*) [3]). Som Kontrahenter antoges de fleste Steder Postmesteren, der foruden de nødvendige Laan til Køb af Gaard m. m. fik Tilsagn om, at Embedet som Postmester efter hans Død maatte tilstaas hans eventuelle Enke og derefter et af hans Børn. Paa den anden Side maatte han for sig og Arvinger forpligtige sig til, naar de ikke længer forblev i Besiddelse af Embedet, da at afstaa Gaarden, der bestandig skulde blive Postgaard, til den følgende Postmester for den Sum, han selv havde givet for den med Tillæg af de derpaa anvendte Bekostninger [4]).

Den 28. Maj 1762 udkom Forordningen om Befordring af de ordinære agende og Ekstraposter i Hertugdømmerne. Befordringsstationer oprettedes i Haderslev, Aabenraa, Flensborg, Slesvig, Rendsborg, Remmels, Elmshorn og Pinneberg. Befordringstiden pr. Mil fastsattes til $1^1/_4$ Time om Sommeren og $1^1/_2$

---

*) Til Milepæle anvendtes 2812 Rdl. En Stenhugger skulde have 4206 Rdl. for at forfærdige 37 Milepæle og 37 Halvmilepæle. Milepælene skulde være 4 Fod og Halvmilepælene 3 Fod høje. Marmoret skulde tages fra Frederikskirken. Milepælene kom imidlertid aldrig til Fyrstendømmerne. Da de to Trediedele i 1771 var færdige, blev det bestemt, at de skulde anbringes paa den nye Vej i Sjælland og til den Ende overlades Generalitet- og Kommercekollegiet uden Betaling. (Gp. Res. 1763—65 Fol. 286 1771 Fol. 291).

Time om Vinteren og Taksten pr. Mil til 16 Lbs. pr. Hest, for en Kurer til 24 Lbs. og for Estafetter til 28 Lbs. Desuden skulde betales til Vognmesteren for hver Vogn 2 Lbs. og i Drikkepenge til Postillonen 4 Lbs. pr. Station af hver Passager med de ordinære Poster, og med Ekstraposter 4 Lbs. pr. Mil for hver Vogn. Vognmændene skulde under 10 Rdl. Bøde i Nødsfald bistaa Posten med Befordringer, hvorfor Magistraterne ved hvert Aars Begyndelse skulde udarbejde Liste over de kørepligtige. I øvrigt indeholdt Forordningen Bestemmelser om, hvilken Vægt de forskellige Vogne skulde tage, om Timesedler, om Postillonernes Forhold, deres Mundering m. v., ligesom den fastsatte Straf for Postillonerne for Fornærmelser mod de rejsende. Den 27. Decbr. 1762 blev Konferensraad Adolf Frederik v. Warnstedt udnævnt til Overinspektør for det agende Postvæsen i Hertugdømmerne med en aarlig Løn af 400 Rdl. foruden 200 Rdl. i Diætpenge paa Rejser. Han skulde føre Tilsyn med Posterne og kunde diktere Postillonerne Straffe af Fængsel paa Vand og Brød, spansk Kappe o. lign., hvilke Straffe Magistraterne straks skulde eksekvere. Var Forseelsen af den Beskaffenhed, at den kunde medføre Straf af Tugthus eller Karre, skulde Generalpostamtet dømme i Sagen[5]). Den til Indrettelse af Befordringsvæsenet nedsatte Kommission vedblev fremdeles at bestaa for at afvikle de optagne og ydede Laan. I December 1771 ophævede Struensee imidlertid Kommissionen og henlagde alt, Befordringsvæsenet i Hertugdømmerne vedrørende, under Generalpostamtet[6]).

I 1764 blev der etableret Befordringsstationer i

Aarøsund, Ultzburg, Bramstedt, Nortorff og Eckernførde og i 1771 i Husum [7]); men Befordringsvæsenet betalte sig i Begyndelsen ikke. Den Afgift af 4 Lbs. af hver Rigsdaler, som Kontrahenterne skulde svare, kunde ikke dække Udgifterne. Alene til Gager og Pensioner medgik aarlig 1450 Rdl., og Afgiften indbragte i de første 8 Aar gennemsnitlig kun 1532 Rdl. Desuden skulde de optagne Laan forrentes, medens de Kontrahenterne ydede Laan de første 3 Aar var rentefri. Statskassen maatte derfor yde Tilskud, indtil Udgangen af 1770 i alt 22927 Rdl. Ved Udgangen af dette Aar opgjordes det slesvig-holstenske Befordringsvæsens Aktiver til 30902 Rdl. 23 Sk., medens Passiver beløb sig til 62803 Rdl. 31 Sk., og saa havde endda Postkassen betalt de 21284 Rdl. 32 Sk., som der var betalt Vognmændene i Erstatning. Dette havde Kongen allerede i 1763 tilladt efter Generalpostamtets Indstilling, motiveret ved, at Postkassen, hvis Tilstand paa det Tidspunkt var særlig god som Følge af den betydelige Portoindtægt, som Troppesamlingerne i Holsten havde foranlediget*), dog engang, naar Gælden var betalt, vilde faa en Indtægt af dette Befordringsvæsen [8]).

Efter at Befordringsvæsenet var sat paa en bedre Fod i Hertugdømmerne, nedsatte Regeringen i Decbr. 1762 en Kommission, bestaaende af Gehejmeraad Otto Thott, Etatsraad Luxdorph og Justitsraad Aagaard

---

*) I Henhold til Forbundet med Frankrig holdtes der fra 1758 en Styrke paa 24—25000 Mand samlet i Holsten og Slesvig. Postintraderne, der i 1757 udgjorde 73000 Rdl., steg i 1758 til 80000 Rdl. og udgjorde i 1762 89000 Rdl., hvorefter de atter dalede.

samt Postdirektørerne, for at tage under Overvejelse, hvorvidt Befordringsvæsenet kunde indrettes paa lignende Maade i Kongeriget. I en foreløbig Betænkning udtalte Kommissionen, at den efter de Erklæringer, den havde indhentet fra Magistraten i Kjøbenhavn samt Stiftamtmændene, maatte foreslaa, at Kommissionens Hverv indskrænkedes til kun at gælde Befordringsvæsenets Indrettelse paa Routen Kjøbenhavn—Haderslev, da Jylland og Lolland-Falster kun passeredes af saa faa rejsende, at en Forandring i de bestaaende Tilstande vilde være ufornøden. Tillige bemærkede Kommissionen, at der ikke over Vognmændene i Sjælland og Fyen var indkommet saadanne Klager som forhen over Vognmændene i Hertugdømmerne, hvorfor der ikke var Grund til at gøre Indgreb i Vognmændenes Rettigheder for Kongerigets Vedkommende. Et Reskript af 8. April 1763 befalede derefter Kommissionen at tage de af Stiftamtmændene og Kjøbenhavns Magistrat indgivne Forslag under Overvejelse og fremkomme med et endeligt Forslag, „saa at Vor allernaadigste Hensigt til Bekvemmelighed og kyndig Befordring for de rejsende derved kunde opnaaes, og Vognmændene alligevel konserveres“ [9]). Resultatet af Kommissionens Arbejde var Forordningen af 9. Septbr. 1763 angaaende Befordring for de rejsende fra Kjøbenhavn til Haderslev gennem Sjælland*). Ved denne bestemtes det, at der i Købstæderne paa Routen Haderslev—Kjøbenhavn i de der privilegerede Værtshuse, „hvor den agende Post hidindtil har indtaget“, eller i de Gæst-

---

*) I Forordningen medtoges dog ogsaa Hillerød og Helsingør.

givergaarde, der herefter indrettedes, fra Paaske til Mortensdag bestandig af Vognmandslavet skulde holdes 3 Par Forspandsheste og 3 Postvogne med Heste og Postkarle. Naar nogen af disse afgik med rejsende, skulde straks andre indsættes i Stedet. Værtshusmanden, der skulde være Vognmester, skulde tilsige Vognmændene, hvad tidligere tilkom Lavets Oldermand. (I Kjøbenhavn skulde dog foreløbig Tilsigelse ske som hidtil ved Oldermanden). Var de rejsendes Antal saa stort, at Lavets Befordringer ikke slog til, skulde i Kjøbenhavn Hyrekuskene og i de øvrige Byer de af Borgerne, som holdt Heste og Vogne, være pligtige paa Vognmesterens Tilsigelse at stille Befordring, hvorfor Øvrigheden skulde give Vognmesteren en Fortegnelse over de kørepligtige. $^3/_4$ Time efter, at en Vogn var bestilt, skulde den være parat for den rejsende. Vognmesteren, der i Tilsigelsespenge skulde have 4 Sk. af hver Vogn og 4 Sk. af hvert Par Heste, skulde sørge for, at Befordringerne holdtes i god Stand. Postkarlene, der ikke maatte være under 18 Aar gamle, skulde bære Postmundering og Posthorn. Om Sommeren skulde Milen køres i 1 Time, om Vinteren i $1^1/_4$ Time, og Timeseddel skulde medfølge. Timesedlerne skulde hver Uge afleveres, i Kjøbenhavn til Politidirektøren og i Provinserne til Byfogden, hvorfra de indsendtes henholdsvis til Magistraten og Stiftamtmanden. I Gæstgivergaardene skulde altid være en Karl oppe om Natten og en Lygte brænde i Forstuen. Der skulde være i det mindste een ren og varm Stue, og, om det forlangtes, skulde der leveres rejsende Mad og Drikke. Taksten pr. Mil fastsattes saaledes:

Paa Sjælland:

En Postvogn med 2 Heste om Sommeren 3 Mk. og om Vinteren 3 Mk. 8 Sk., et Par Forspandsheste, hvad enten der tillige paa de Steder, hvor de kunde faas, forlangtes Chaiser eller Faetons, om Sommeren 3 Mk. 12 Sk. og om Vinteren 4 Mk. 6 Sk.

Paa Fyen:

En Postvogn med 2 Heste om Sommeren 2 Mk. og om Vinteren 2 Mk. 8 Sk., et Par Forspandsheste henholdsvis 2 Mk. 8 Sk. og 3 Mk. 2 Sk.

En af Betingelserne for, at Forordningen i sin Helhed kunde gennemføres, var, at de Værtshuse, der i de forskellige Byer var privilegeret til at tage imod de rejsende, var i en saadan Tilstand, at ikke alene de rejsende kunde faa passende Opholdssted men at ogsaa de fornødne Heste og Vogne kunde finde Plads der. Dette var imidlertid ikke Tilfældet alle Steder. I Kjøbenhavn havde der som foran oplyst hidtil ikke været noget privilegeret Værtshus af den her omhandlede Slags, og for at Byen kunde faa et saadant, skænkede Kongen 10000 Rdl. til Hjælp til en Gaard, som Vognmandslavet skulde købe og indrette saaledes, at der var Plads til 12 à 16 Par Heste med dertil hørende Kareter, Chaiser, Faetons og Postvogne samt Værelser for de rejsende. Til en lignende Gaard i Odense skænkede Kongen 5000 Rdl. og til Forbedring af Gæstgivergaardene i Nyborg og Assens henholdsvis 500 og 800 Rdl. Alle disse Penge betaltes af Postkassen[10]). Den Gaard, der blev købt i Kjøbenhavn, var den, der indtil for nogle Aar siden var Hjemsted for den kgl. Porcelænsfabrik, nuværende Nr. 50 paa Købmagergade. Gaarden købtes for 14500

Rdl., hvoraf 10000 Rdl. optoges som Prioritet. Senere blev der optaget endnu en Prioritet paa 6000 Rdl., og da Kongen yderligere skænkede 3000 Rdl. af sin egen Kasse, maa der til Gaardens Forandring til dens fremtidige Brug være medgaaet 14500 Rdl.[11]). Vognmandslavet, der flk overladt Gaarden, skulde være ansvarlige for dens bestandige Vedligeholdelse, og Magistraten skulde have nøje Opsigt hermed. I Gaarden, der tillige var Vognmændenes Lavshus, fandtes et Tilsigelseskontor, Værelser for rejsende, Gæstgiveri og aaben Vinkælder. Gaarden forvoldte imidlertid kun Vognmændene Tab og Vanskeligheder. Allerede i 1765 erklærede Magistraten, at flere af dem var „saa oprørte over Gaarden, at de gerne gjorde alting for at se Indretningen kastet til Grunde og derved faa Kørselen bragt paa forrige Fod". Efter 4 Aars Forløb viste det sig, at Gaarden „formedelst sit altfor vidtløftige Anlæg ej længe saaledes kunde bestaa", og man overdrog den da helt til Vognmandslavet, der herefter selv skulde have Indtægten af Ejendommen, men til Gengæld forrente den paa Gaarden hvilende Gæld, 16000 Rdl. Dette hjalp imidlertid ikke ud over Vanskelighederne. Gaarden vedblev at give Tab, og Lavet ønskede kun at blive den kvit[12]).

Foruden ovennævnte Beløb til Post- og Gæstgivergaardene maatte Postkassen udrede 1239 Rdl. 56 Sk. for 170 Postmunderinger à 7 Rdl. 28 Sk., som Kongen efter Ansøgning fra Vognmændene havde lovet at betale ved den første Anskaffelse. For at kunne bestride alle disse Udbetalinger maatte Generalpostamtet optage et Laan paa 7000 Rdl., der først blev tilbagebetalt i 1772[13]).

Medens som foran oplyst Befordringsvæsenet i Hertugdømmerne var henlagt under Generalpostamtets Bestyrelse, vedblev det for Kongerigets Vedkommende at være Danske Kancelli, der gennem Stiftamtmændene og de stedlige Politimyndigheder førte Tilsynet med Vognmændene. Forordningen af 9. Septbr. 1763 synes ikke at have ført til det ønskede Resultat, en bedre Befordring af de rejsende. I August 1771 forestillede nemlig Direktørerne i Generalpostamtet, „at den slette og uordentlige Befordring af rejsende i Danmark tog Overhaand", og de foreslog derfor, at Overopsigten med Befordringsvæsenet blev henlagt under Generalpostamtet, der da skulde fremkomme med Forslag til Forbedringer. Paa denne Forestilling resolveredes under 15. August, at Befordringsvæsenet ogsaa for Kongerigets Vedkommende fra 1. Januar 1772 skulde henlægges under Generalpostamtet [14]). Denne Resolution blev dog ikke bragt til Udførelse, og der hengik, som vi senere skal se, over 20 Aar, inden Befordringsvæsenet i Danmark overgik fra Kancelliets til Generalpostamtets Bestyrelse.

---

## SYVENDE KAPITEL.

### Indtægt og Udgift. Overskuddets Anvendelse.

---

Postvæsenets Overskud steg i den her omhandlede Periode jævnt. Medens det i den forrige Periode gennemsnitlig beløb sig til omtrent 38600 Rdl. aarlig,

var det for Aarene 1747—71 gennemsnitlig 55800 Rdl. For hele Perioden var Overskuddet 1.395.047 Rdl. 18 Sk. Den gennemsnitlige aarlige Merindtægt i Postintrader, Recognitioner m. v. imod forrige Periode er omtrent 26700 Rdl., medens Udgiften til Lønninger, Transporter m. v. kun er steget med omtrent 9700 Rdl. aarlig. Største Delen af Overskuddet anvendtes som hidtil til Pensioner; Pensionskontoen beløb sig i 1771 til 52072 Rdl. mod 46378 Rdl. i 1746 og 13700 Rdl. i 1713. Til Missionskollegiet og Vajsenhuset ydedes ligesom tidligere aarlig henholdsvis 2125 og 2000 Rdl. Ligeledes blev der aarlig af Strafbøderne betalt 200 Rdl. til de fattige. Det var imidlertid forholdsvis store Beløb, der anvendtes paa anden Maade. Vi har foran set, at Postkassen betalte 21284 Rdl. 32 Sk. i Erstatning til Vognmændene og tillige udredede 17539 Rdl. 56 Sk., som Kongen havde skænket til Post- og Gæstgivergaarde samt Postmunderinger. Men foruden disse Beløb blev der een Gang betalt 13000 og en anden Gang 10000 Rdl. til Kongens Skatolkasse. Som tidligere omtalt var nemlig Bestyrelsen af de i 1747 og 1757 oprettede Livrentesocieteter henlagt under Generalpostamtet. Formaalet med disse var alene at skaffe Statskassen Penge, som den saa forrentede med aarlige Livrenter, der steg, efterhaanden som de indtegnede Personers Antal ved Dødsfald blev mindre, medens Kapitalen forblev i Statskassen. Livrenterne maatte den norske Postkasse udrede[1]). Disse Livrentesocieteter indbragte Staten henholdsvis 100.000 og 210.000 Rdl. Ved det sidst oprettede Societet kneb det imidlertid med at faa Klasserne fuldtallige, og da Postintraderne

netop havde været stærkt stigende i nogle Aar*), saa at der, efter at alle bevilgede Pensioner var betalt, endda var et Overskud af 15000 Rdl., forestillede Generalpostamtet i 1759 at anvende disse Penge til Kompletering af de ikke fuldt indbetalte Klasser. Dette vandt straks Bifald hos Kongen, der resolverede, at Pengene skulde indbetales i hans Skatolkasse, medens Partikulærkassen skulde betale Renterne, der skulde tilfalde Postkassen. Beløbet, i alt 13000 Rdl., blev indtegnet, dels paa Kongens, Kronprinsens og Prinsesse Louises, dels paa nogle af de alt indtegnede Personers Navne. Aaret efter betaltes der efter Kongens Befaling til samme Anvendelse 10000 Rdl. til Skatolkassen [2]).

Det er tidligere omtalt*), at der bevilgedes forskellige Hofbetjente Ret til Pension for dem selv og deres Enker, mod at de, medens de var i Tjeneste, betalte aarlige Præmier til Postkassen. Præmierne var imidlertid sat saa lavt, at der aldeles ikke var Tale om, at disse saakaldte Stiftelser kunde bære sig selv. Under Struensees Regimente blev de med Undtagelse af Hofkapellets Stiftelse ved Res. af 29. Aug. 1771 ophævet, saaledes at de Interessenter, der var indtraadt i Nydelsen af Pension, beholdt denne, medens de øvrige fik tilbagebetalt deres Indskud. Postkassen havde til dette Tidspunkt betalt 38719 Rdl. mere i Pensioner til Interessenterne, end Præmierne havde indbragt [3]).

At Postkassen, ved at udbetale Pensioner og Understøttelser, af enkelte blev anset for en Velgøren-

---

*) Se Side 217.

hedsanstalt, har man et Vidnesbyrd om i et af Generalløjtnant Neuberg og Hustru, Anneche Petersen, nnder 17. Januar 1743 oprettet Testamente, hvori de bestemte, at den dem efter deres egen Formening tilhørende Ejendom, Lundegaard og Gods i Svendborg Amt, efter deres Død skulde tilfalde Postkassen „for deraf at underholde saa mange flere nødtørftige Mennesker". Efter Testatorernes Død opstod der imidlertid Disput med Biskoppen over Fyens Stift om Testamentets Lovlighed, idet det oplystes, at Fru Neubergs Morbroder, Kancelliraad Peter Schmidt, hvem Ejendommen havde tilhørt, ved et i 1711 oprettet Testamente havde bestemt, at denne efter hans Død skulde tilfalde hans Søster, Fru Neubergs Moder og efter hendes Død Fru Neuberg. Saafremt sidstnævnte døde uden Livsarvinger, skulde Ejendommen tilfalde „de fattige og nødtørftige" i Fyen under Direktion af Biskoppen, Provsten og to Præster. Den i denne Anledning nedsatte Kommission kasserede det af Neuberg og Hustru oprettede Testamente, og denne Dom stadfæstedes af Højesteret den 28. Marts 1754. Ejendommen tilfaldt derefter, som i Schmidts Testamente bestemt, de fattige i Fyen og bestaar endnu under Navn af Lundegaard Stiftelse[4]).

Postkassens Beholdning udgjorde ved Udgangen af Aaret 1746 23994 Rdl. 86 Sk. For Aarene 1747—71 var Overskuddet 1.395,047 Rdl. 18 Sk. Heraf blev udredet følgende Beløb:

| | | | |
|---|---|---|---|
| I Pensioner ..... | 1.228.808 | Rdl. | 41 Sk. |
| Til Missionskollegiet ..... | 53.125 | — | „ — |
| — Vajsenhuset ..... | 50.000 | — | „ — |
| — de fattige ..... | 4.131 | — | 32 — |

| | | |
|---|---|---|
| Indskud i Livrentesocieteterne | 23.000 Rdl. | „ Sk. |
| Til Post- og Gæstgivergaarde samt Postmunderinger ... | 17.539 — | 56 — |
| For Indløsning af Vognmandsrettighederne ..... | 21.284 — | 32 — |
| | Ialt 1.397.888 Rdl. | 65 Sk. |

saa at Postkassen ved Udgangen af Aaret 1771 ejede 21153 Rdl. 39 Sk.[5])*).

---

Med Hensyn til hvorledes Indtægterne og Udgifterne fordele sig paa de forskellige Aar henvises til Oversigten over Postintraderne m. v. bag i Bogen.

# TREDIE AFSNIT.

## Postvæsenet under Christian VII fra Struensees Fald.

(1772—1808).

---

### FØRSTE KAPITEL.

**Generalpostamtet.**

---

Struensees Fald i Januar 1772 medførte ikke nogen Forandring i Generalpostamtets Organisation. Den af ham indførte Ordning med 3 Direktører, der hver havde sit Departement, bibeholdtes og blev ved Reskript af 10 Marts 1774 stadfæstet af Kongen, dog saaledes, at alle Forretninger „collegialiter foretages“, og at samtlige Direktører underskrev. Derimod medførte Struensees Fald straks en Personalforandring i Direktionen, idet Sturz, der efter Bernstorffs Fald kun paa dennes udtrykkelige Befaling var forblevet paa sin Post og derefter var blevet stærkt protegeret af Struensee, ved dennes Fald blev afskediget og samtidig arresteret*). Samme Dag blev Justitsraad Theo-

---

*) Sturz løslodes efter 4 Maaneders Forløb. 1773 udnævntes han til Raad ved Regeringen i Oldenburg og fik Aaret efter Titel af Etatsraad. Allerede i 1767 var han optraadt som Forfatter og fortsatte i Oldenburg sin litterære Virksomhed. En Række af ham offentliggjorde Essays har givet ham Ry som en af de ypperste Prosaister i den tyske Litteratur. 1779 udgav han sine samlede Skrifter, og samme Aar, 12. Novbr., døde han, kun 43 Aar gl. (Biogr. Lexik. XVI, 538).

dor Holm, der af Struensee var afskediget som Postdirektør, genindsat i denne Stilling. Under 1. Oktober s. A. blev Postforvalteren i Kjøbenhavn, Justitsraad Lange, der tillige var Postdirektør, dog uden Gage som saadan, paa Grund af Alder afskediget som Postforvalter (han var da 60 Aar gammel), men fik samtidig 500 Rdl. aarlig i Gage som Postdirektør, alt fra 1. Jan. 1773 at regne. Holm overtog nu det danske, Pauli det tyske og Lange som tidligere det norske Departement [1]).

I 19 Aar skete der derefter ingen Personalforandringer i Direktionen; men desto flere fandt Sted i de nærmest følgende Aar. Den 21 Decbr. 1791 døde Jens Lange og afløstes som Postdirektør af Hans Hansen Koefoed. Han var født 26. Marts 1720 og var først Kasserer ved den kgl. militære Uldfabrik i Kjøbenhavn, indtil han i 1764 blev Postkasserer. Efter i 1769 at være blevet Etatsraad afgik han 15. Juni 1774 som Postkasserer, men fik samtidig Ekspektance paa at blive Direktør i Generalpostamtet, hvilket Embede han derfor i en Alder af 71 Aar straks ved Langes Død tiltraadte. Desuden var han Direktør for den militære Uldmanufaktur og for Tugthusene [2]).

Som første Direktør fungerede Holm, efter at han i 1772 paa ny var blevet ansat. Samme Aar blev han tillige Hofchef hos Enkedronning Juliane Marie, hos hvem han stod i høj Gunst, og i 1792 hendes Overkæmmererer med lige Værdighed og Pligter som Overhofmester, dog efter sit eget Tilbud uden herfor at nyde nogen Gage. Han var, som i forrige Afsnit omtalt, Videnskabsmand (1776 Medlem

af Videnskabernes Selskab) og har særlig gjort sig berømt som Svampekender. Han var medvirkende ved Indretningen af den botaniske Have ved Charlottenborg, hvortil den tidligere Have ved Amalienborg i 1778 blev overflyttet, og var til sin Død Medlem af Bestyrelsen for denne. For Porcelænsfabrikkens Anlæggelse var han meget virksom og var til sin Død Direktør for den. Saavel denne som Botanisk Have og den i 1787 indrettede Fødselsstiftelse, for hvilken Enkedronningen særlig interesserede sig, fik, hvad vi senere skal komme tilbage til, betydelige Forstrækninger af Postkassen. At han, medens Enkedronningens Parti var ved Roret, hørte til de begunstigede, er en Selvfølge, men ogsaa efter Regeringsforandringen i 1784 synes han at have staaet sig godt med Magthaverne. Han steg hurtig gennem de forskellige Grader af Titler til Gehejmeraad (1784), og i 1781 blev han hvid Ridder og optagei i Adelstanden under Navnet Holmskjold. I 1780 fik han et Tillæg af 500 Rdl. til sin Gage, „da Vi have al Aarsag at være fornøjet med Konferensraad Holms Tjeneste og Nidkærhed i alle Henseender“, og i 1782 fik han yderligere et Tillæg af omtrent 1200 Rdl. Da den nuværende Kjøbenhavns Postgaard i 1780 blev taget i Brug som saadan, fik han til fri Beboelse de Værelser og Lejligheder, som Postvæsenet ikke fik Brug for, „og det alene, paa det han saa meget bekvemmere kan have Øje med Porcelænsfabriken, hvis Opkomst han ved sit nidkære Tilsyn saa meget har befordret og vil befordre“. Han fik her en Bolig, bestaaende af 19 større og mindre Værelser foruden 7 Domestikværelser i Baggaarden, Staldrum til 6

Heste, 4 Vognremisser, Hølofter m. m. Kort før Regeringsforandringen blev der ved Kabinetsordre af 30. Marts 1784 givet ham Forsikring om, at hans Hustru efter hans Død skulde nyde i aarlig Pension 500 Rdl. I 1787 fik han af Fonden ad usus publicus et rentefrit Laan paa 16000 Rdl. paa den ham tilhørende Mineralsamling, der var vurderet til 25000 Rdl. Til en Begyndelse skulde han afdrage 1000 Rdl., senere 500 Rdl. aarlig, og Samlingen skulde efter hans Død tilfalde Kongen, mod at hans Hustru og Datter for deres Levetid fik 2 p. Ct. aarlig af Værdien. Holmskjold havde imidlertid kun afbetalt 1000 Rdl., da der blev givet ham Henstand, mod at han frafaldt Betingelsen om de 2 p. Ct. til Hustruen og Datteren. Han fik ikke afbetalt mere af Laanet, før han den 15. September 1793 afgik ved Døden paa sit herskabelige Landsted Aldershvile i Bagsværd. Da hans Bo kom under Skiftebehandling kom der mærkelige Ting frem. I Enkedronningens Kasse manglede der noget over 9000 Rdl. Porcelænsfabrikkens Obligationsbeholdning paa omtrent 6300 Rdl., som Holmskjold havde taget i Forvaring, og hvoraf han i nogle Aar havde svaret Renter, var ikke at finde. I Fabrikkens kontante Beholdning manglede 500 Rdl., og hertil kom Fabrikkens Sygekasses Beholdning paa 3050 Rdl., som Holmskjold havde modtaget til Anbringelse i sikre Effekter. En Brillantring, 2 Guldure og sit Ordenskors havde han pantsat til Jøden Amsel Wallich, og hos Postforvalteren i Kjøbenhavn, Wøldike, havde han en Maaned før sin Død paa Vekselobligation laant 3000 Rdl. Ved Højesteretsdom tilstodes der

Porcelænsfabrikken forlods Udbetaling af dens Tilgodehavende, og senere bevilgedes det, at Enkedronningens Fordring maatte ligestilles med Fabrikkens Krav, naar først de 3050 Rdl., der tilkom Sygekassen, var betalt. Ved Boets endelige Opgørelse, der som Følge af flere Processer trak ud lige til 1803, fik Sygekassen fuld Dækning. Enkedronningens Bo maatte nøjes med 1691 Rdl. og Porcelænsfabrikken med 1273 Rdl., altsaa omtrent 19 p. Ct., medens de øvrige Kreditorer intet fik. Paa den Kabinetsordre, hvorved der var givet Holmskjold Forsikring om, at hans Enke skulde have 500 Rdl. i Pension, havde Holmskjold ikke villet indhente Korroboration. Da der efter hans Død blev ansøgt herom, blev den nægtet som ikke rettidig indhentet. Fru Holmskjold fik dog tillagt Pension, men kun 300 Rdl., og paa en Ansøgning om at faa 500 Rdl. fik hun Afslag*)[3]).

---

*) I sin Ansøgning om højere Pension anfører Fru Holmskjold, at hendes Mand har modtaget hendes betydelige Arvemidler, „som nu ere forødte“. Hermed har hun dog sikkert selv været behjælpelig. Efter alt at dømme har hun forstaaet at bruge Penge. Medens hendes Mand levede, havde hun hos Postkassereren laant 900 Rdl. Hendes Beviser herfor fandtes ved Postkassererens Død i hans Kasse, men da hun nægtede at betale Gælden som stiftet, medens hendes Mand levede og ham uafvidende, blev der ved Dom gjort Udlæg i hendes Pension og i Renterne af en for hende i Overformynderiet indestaaende Kapital. Ogsaa hos Postforvalter Wøldike havde hun kort før sin Mands Død laant 2000 Rdl., der i Postforvalterens Dødsbo er opført som en uerholdelig Fordring. Det var slemme Ting, der fortaltes om hende efter hendes Mands Død. Den daværende Administrator for Porcelænsfabrikken, Müller, beretter i 1794 til Direktionen, at der i Holmskjolds Bo savnes et anseligt Kvantum Sølv, „som jeg med flere i sidstafvigte Paasketid har set ved et Traktement paa Gehejmeraadens Bord“, et stort Forraad af Linned m. m., hvilket han alt anslog til en Værdi af 10000 Rdl. Man vidste at fortælle, at der straks efter Holmskjolds Død ved Nattetid, dels til Lands

De Mangler, der ved Holmskjolds Død viste sig at være i Enkedronningens og Porcelænsfabrikkens Kasser, maa hurtig være blevet bekendte og synes at have sat Regeringen i Frygt for, at det ogsaa var galt fat med Generalpostamtets Kasse. Kun fem Dage efter Homskjolds Død fik nemlig ved kgl. Reskript af 20 Septbr. Finansministeren, Gehejmeraad Schimmelmann, og Præsidenten i Danske Kancelli, Gehejmeraad Chr. Brandt, Befaling til uopholdelig at sammentræde i Kommission „og paa det nøjeste undersøge Generalpostamtets nærværende Forfatning og de Anordninger og Reskripter, hvorpaa samme grunder sig". Kommissionen skulde afgive Betænkning senest i Løbet af fire Uger og gøre Forslag om, „hvorledes i Anledning af den nuværende Vakance den mest hensigtsmæssige Plan og Indretning for Fremtiden maatte kunne indføres". Ogsaa Porcelænsfabrikkens Forfatning skulde være Genstand for Kommissionens Undersøgelser [1]). Der kan næppe være Tvivl om, at Hensigten med denne Kommissions Nedsættelse, selv om det ikke udtrykkelig nævnes, først og fremmest har været at undersøge Postkassens Tilstand, om ikke ogsaa der skulde være Mangel. En saadan, og en ikke ubetydelig, var, som vi senere skal se, til Stede; men Kommissionen synes ikke at have opdaget den, hvad dog næppe kan lægges den til Last, da ikke

---

og dels til Vands var bortført mange Kostbarheder fra Aldershvile til Frederiksdal, som ejedes af Major v. Steuben, hvem Gehejmeraadinden „hemmelig saa efter". Denne Major v. Steuben blev hendes Lavværge og fulgte hende til Sverige, hvortil de, sagde man, rømte af Frygt for Kreditorerne. (Dokumenter fra Gehejmeraad Holmskjolds Stervbo. Gp. Res. Pr. 1797 Fol. 182. Persh. Tidsskr. 3 R. 5. B 5. 55, Tidsskr. for Kunstindustri 1893, S. 109).

alene Postkassereren, men ogsaa en af Direktørerne og Bogholderen var impliceret heri, hvorved det næppe har været vanskeligt at skjule den. At Kasse- og Regnskabsvæsenet ved Generalpostamtet var uhensigtsmæssigt indrettet, baade i Henseende til at have den fornødne Oversigt over Kassens Tilstand og i Henseende til den nødvendige Kontrol, blev Kommissionen snart klar over, og blandt dens mange Forslag var derfor, at der i Direktionen skulde være en finanskyndig Mand, og at et Kontrolsystem skulde indføres. Ved kgl. Res. af 7. Marts 1794 approberedes Kommissionens Forslag, og herved bestemtes det, at et Medlem af Finanskassedirektionen bestandig tillige skulde være Medlem af Generalpostamtet og der, saa vidt hans Tid og øvrige Forretninger tillod det og uden at paatage sig noget særskilt Fag eller Del af Forretningerne, have Sæde og Stemme i alle Sager samt Underskrift af alle Ekspeditioner, dog saaledes, at han altid uden Hensyn til Rang eller Embedsaar skulde underskrive efter de 3 egentlige Direktører. Af Postkassen skulde der tillægges ham 200 Rdl. aarlig uden al Afkortning, men saa længe han som Medlem af Finanskassedirektionen havde Sæde i Generalpostamtet, kunde han ikke ascendere til de for dettes Direktører reglementerede Løninger[5]). Samme Dag blev Pauli udnævnt til første Direktør og Chef for det danske Departement og Koefoed til anden Direktør og Chef for det norske Departement. Til tredie Direktør og Chef for det tyske Departement blev udnævnt Chefen for Tyske Sekretariat, Leopold zum Hagen*). Sidstnævnte,

*) Ved kgl. Res. af 18. Aug. 1779 havde Kammerherre Ludvig Linstow faaet Ekspektance paa at blive Direktør, naar Koefoed,

der var født 1730 i Tyskland, var i 1753 kommet til Danmark og var fra 1765 adjungeret Postsekretær. 1. Juli 1770 blev han Sekretær, fra 1771 Chef for Generalpostamtets tyske Sekretariat [6]). Til som Medlem af Finanskassedirektionen at indtræde i Generalpostamtet blev beskikket Assessor i Finanskollegiet Christian Wilhelm Lange. Han var født 1753 og havde fra 1776 været ansat ved Finanserne, fra 1785 som Chef for Finanskollegiets Sekretariat. Han vedblev at være knyttet til Postvæsenets Bestyrelse indtil 1835, fra 1834 endog som Generalpostdirektør. Leopold zum Hagen var knap et halvt Aar Postdirektør, idet han den 16. Aug. 1794 afgik ved Døden. Til hans Eftermand udnævntes 12. Septbr. Legationsraad Johan Frederik Alexander Schiffmann, der var Kabinetssekretær hos Prinsesse Louise Augusta. Schiffmann, der var født 1738, havde været Lærer for Hertug Frederik Christian af Augustenborg, der senere ægtede Prinsesse Louise Augusta. 1786 blev han Deputeret i Bjergværksdirektoriet, fra hvilken Stilling han i 1791 var blevet afskediget med Ventepenge [7]).

Direktørerne i Generalpostamtet var altsaa nu Pauli, Koefoed og Schiffmann samt paa Finansernes Vegne C. W. Lange. Pauli var imidlertid paa dette Tidspunkt ikke mere i Funktion som Direktør. Han havde i flere Aar været i høj Grad forgældet, og hans daarlige pekuniære Forhold var ingen Hemmelighed. Allerede i 1774 blev hans Bo efter hans egen Begæring taget undet Skiftebehandling. Skatmester Schim-

---

der ligeledes havde Ekspektance, var indtraadt. Linstow var imidlertid død den 5. Septb. 1793.

melmann og Paulis Grandonkel, Gehejmeraad v. Saldern*), forstrakte ham med Penge, for at han kunde byde sine Kreditorer 40 p. Ct. Kreditorerne forlangte imidlertid fuld Dækning, og Pauli udstedte da Vekselobligationer for de 60 p. Ct. Til Schimmelmann gav han Gageforskrivning og havde nu kun sine uvisse Indtægter, Avispengene, der udgjorde 12 à 1400 Rdl. aarlig, at leve af. Han fik da mod kgl. Garanti et Laan i Banken og flere Gange Gageforskud samt „for hans Os bekendte ynkelige Omstændigheder" ogsaa Gagetillæg, saa at hans Gage til sidst var 1500 Rdl. Det sidste Gagetillæg fik han i 1783 „af særdeles Ynksomhed" og med Paalæg til Generalpostamtet om at holde dette i højeste Grad hemmeligt[8]). I August 1787 ansøgte han Kongen om, at det aarlige Afdrag af 1000 Rdl., som han skulde betale paa de Tid efter anden modtagne Forskud til Beløb 5300 Rdl., maatte blive nedsat til 500 Rdl. aarlig, men herpaa fik han Afslag. Efter først at have gjort et Laan paa 3000 Rdl. hos Jøden Amsel Wallich, begyndte han nu at laane hos Postkassereren, og hermed vedblev han lige til 1794, men til sidst voksede Gælden ham over Hovedet. Kort efter at han var blevet første Direktør, indstillede Generalpostamtet til Kongen, at Pauli i Anledning af Befordringsvæsenets Henlæggelse under Generalpostamtet gjorde en Rejse paa fire Uger gennem Sjælland, Fyen og Jylland. Han skulde tillige indhente lokale Kundskaber vedrørende det danske Postvæsen, der hidtil havde været under

---

*) Pauli kalder selv v. Saldern sin Grandonkel. Sidstnævntes Moder var født Kamphövener. Samme Navn bar Paulis Moder som ugift.

Holmskjolds Bestyrelse „og derfor ikke er Generalpostamtets nuværende Medlemmer saa bekendt, som det kunde synes nødvendigt". Ved kgl. Res. af 6. Juni bevilgedes dette, og Dagen efter rejste Pauli.

Denne Inspektionsrejse har Pauli formodentlig sat i Scene for at komme bort. Hans Kolleger havde nemlig kort forinden faaet sat igennem, at der skulde føres et skarpere Tilsyn med Kassereren, og naar dette tog sin Begyndelse, vilde naturligvis Underslæbet komme for Dagen. Pauli vendte da heller ikke tilbage efter de fire Ugers Forløb, og snart efter indtraf en Begivenhed, der gjorde, at Underslæbet kom for Dagen. Den 13. Juli kom Postkassereren, Justitsraad Zoega, til Skade ved paa en Lysttur at vælte med Vognen og forvred sin Arm. Han vedblev dog at besørge sine Embedsforretninger i sit Hjem; men den 1. August afgik han pludselig ved Døden. Direktørerne var da allerede blevet alarmeret, dels ved at Pauli ikke vendte tilbage, hvorom de den 29. Juli indtrængende anmodede ham, dels ved at det var rygtedes, at Zoega Dagen før sin Død havde været ude at aflægge Bankkommissær Larsen Besøg. Zoegas Embedskontor og hans Kontor i Hjemmet blev derfor straks efter hans Død forseglet af Skifteretten, og efter at hans Kautionist, Finansraad Koes, var indvarslet til at møde, blev Pengekassen den 8. August aabnet. „Men imod al Forventning forefandtes i samme ikkun i alt 141 Rdl. $21^1/_2$ Sk.," medens der efter den sidste Ekstrakt skulde være 20400 Rdl. Derimod fandtes Gældsbeviser fra Pauli og flere. Pauli blev nu gentagne Gange opfordret til at vende tilbage, men han undskyldte sig med Sygdom. Ved

Reskript af 14. August blev de deputerede, Konferensraaderne Ludvig Schütz, Christen Schow og Carl Wendt, beordret til at sammentræde i Kommission for at undersøge Sagen og gøre Forslag om, ved hvilke Midler saadan Uorden og Tab for Fremtiden bedst vilde være at forekomme. Ved den foretagne Undersøgelse oplystes det, at ikke alene Pauli, men ogsaa Generalpostamtets Bogholder, Chefen for norske Sekretariat Justitsraad Christian Diderik Lange, havde gjort Laan af Postkassen. De havde begge mod Gældsbeviser modtaget større og mindre Summer af Zoega, og under 24. Februar 1790 havde Pauli for sit Vedkommende udstedt en Revers for et Beløb af 8850 Rdl. Heri erklærer han, at Zoega dels har forstrakt ham med rede Penge, dels Tid efter anden har betalt til hans Kreditorer forskellige Beløb. Herfor har han nu udstedt denne Revers og faaet sine enkelte Beviser tilbage, og Zoega har ladet sig overtale til at tilbageholde af hans Gage og øvrige Indkomster som Afdrag paa denne Gæld alt, hvad der blev tilovers, naar Pauli havde faaet de nødvendige Beløb til Husleje, Ugepenge og til forskellige Afdrag paa Obligationer og Veksler, som han skulde betale. „Og," hedder det videre, „da bemeldte Forskud mig egentlig af den danske Generalpostkasse er sket, af hvilken Grund jeg ikke heller nogen Sinde deraf har svaret eller svarer Rente, saa, om forbemeldte Hr. Justitsraad Zoega enten skulde fratræde Postkassererembedet eller ved Døden afgaa, skal den da resterende Summa ingenlunde som partikulær Gæld anses, men som noget, jeg til den kgl. Generalpostkasse virkelig er skyldig." En ganske lignende Revers havde Lange

udstedt for et Beløb af 4730 Rdl. Lange, der var Søn af den afdøde Postdirektør Jens Lange, var dog bedre situeret end Pauli. Hans Moder var kort forinden død, og naar Behandlingen af hendes Bo blev sluttet, havde han en Arv i Vente. Denne stillede han som Sikkerhed for Gældens Betaling, men forebig maatte han dog ligesom Pauli fratræde sit Embede. Ved kgl. Res. af 14. Novbr. 1794 blev de begge suspenderet [9]).

Ved Kommissionens fortsatte Undersøgelser konstateredes der en Kassemangel hos Postkassereren af i alt 28327 Rdl. Heraf var Pauli Debitor for 12896 Rdl. og Lange for 6948 Rdl. Den 17. Juli 1795 resolverede Kongen, at Pauli inden 8 Dage havde at erklære, hvorledes han ved Betaling eller ved at stille Sikkerhed vilde afgøre Gælden. Fra Nyborg, hvor han opholdt sig, indsendte han den 26. Juli en til Kongen stilet Erklæring, der gik ud paa, at han hverken kunde betale eller stille Sikkerhed, men underkastede sig Kongens Naade. Denne meget lange Erklæring giver Billedet af en godmodig, karaktersvag Mand, der i Pengesager har været i høj Grad uordentlig. Han oplyser først om Grunden til sin økonomiske Misere, at hans Fader, der i 1773 var blevet Direktør ved Øresunds Toldkammer, var i saa stor Gæld, at han ikke kunde flytte sin Bopæl til Helsingør, før han havde tilfredsstillet sine Kreditorer. For at hjælpe Faderen ombyttede han nu dennes Gældsbeviser med Vekselobligationer, underskrevne af ham selv, og hermed erklærede Kreditorerne sig tilfredse. „Jeg gjorde det i al Stilhed og kasserede de indfriede Gældsbeviser. Jeg tager Be-

vidstheden om denne sønlige Handling med mig i Graven og takker Gud, at jeg har gjort det umuligt, derom for Verden at kunne fremlægge noget Bevis"*). Postkassereren, Zoega, kalder han sin nærbeslægtede Ven og Velgører, men siger om ham, at han ikke var til at erholde Regnskab af, og at denne bestandige Opsættelse forvoldte, „at jeg ikke kendte til min økonomiske Tilstands sande Forfatning". Han er forsikret om, at en kvartalsvis Afregning vilde have sparet ham for betydelige Summer, som han til sidst maatte antage for rigtige, „dels af Uvished paa begge Sider og dels for ikke at beskyldes for Utaknemlighed af en Mand, til hvis Godhed jeg saa højligen trængte". Den ulykkelige Revers af 24. Febr. 1790 paastaar han at Zoega har tvunget ham til at underskrive under Trusel om ikke at ville betale en Fordring paa 200 Rdl. for ham, for hvilken han hver Dag kunde vente gjort Eksekution hos sig. Han erklærer, at han stadig har staaet i den Tro, at det var Zoega, til hvem han skyldte Pengene, og havde ikke troet, at det kunde beløbe sig til den af ham angivne Sum. „Jeg handlede ikke frit, men blev tvungen til en Handling, for hvilken jeg bærer den største Afsky." Til sidst gør han Rede for sin Rejse og paastaar, at han kun udeblev over Tiden for til Bunds at undersøge Postforholdene i Jylland. I Ribe modtog han

---

*) Paulis Fader, Konferensraad Otto Georg Pauli, var Deputeret for Finanserne og Medlem af Overskattedirektionen, indtil han i 1773 blev Direktør ved Øresunds Toldkammer. Fra denne Stilling afgik han i 1776 med sin fulde Gage i Pension. Han synes saaledes at have haft gode Indtægter; men ved hans Død i 1780 var hans Bo insolvent. Ikke engang for de privilegerede Fordringer var der Dækning. (Skifte efter O. G. Pauli).

imidlertid den 8. Aug. Efterretningen om Zoegas Død. „Det var en Lynildstraale, som vilde sønderknuse mig, den betog mig Sansernes Brug.“ I Haderslev betroede han sig til Postmesteren, der gav ham Anvisning paa en formuende Pige og opfordrede ham til at blive der nogen Tid, saa at et Ægteskab kunde bringes i Stand. (Pauli var Enkemand siden 1788.) Alt syntes at love et godt Udfald. Der fattedes ikkun en Stedfaders Ankomst og Samtykke, „men denne barske Mand bortlovede sin Steddatter imod hendes og hendes Moders Villie undervejs paa Hjemturen fra Kjøbenhavn“. Dette var en saa meget større Skuffelse for Pauli, som han havde meldt sin forestaaende Lykke til adskillige i Kjøbenhavn. Den 7. Novbr. var han ankommet til Kjøbenhavn, men den 16. maatte han over Hals og Hoved flygte, for ikke at falde i sine Kreditorers Hænder. Efter at have søgt Hjælp hos nogle Slægtninge i Lübeck, og efter at et nyt Haab om et godt Parti med en Dame i Tønder var bristet, var han havnet i Nyborg. Efter denne Erklærings Afgivelse blev det ved kgl. Res. af 31. Juli 1795 befalet, at Pauli skulde sættes under Tiltale[10]).

Paulis Defensor, Højesteretsadvokat Rottbøll, paastod i sit Forsvarsindlæg, at det var Zoega, som havde overtalt Pauli til at forandre en privat Gæld til en offentlig, og ikke, som der stod i Reversen, Zoega, der havde ladet sig overtale af Pauli. Han lagde Ansvaret paa Zoega, hvem Kassen var betroet, og paa Holmskjold, der som første Direktør var den, der skulde have ført Tilsynet med Kassereren. Han paastod derfor Pauli frifunden for Generalfiskalens Tiltale. Hof- og Stadsretten dømte imidlertid den 4.

Januar 1796 Pauli til at have sit Embede som Postdirektør forbrudt*). Paulis og Langes Forskrivninger blev ved Skifteretsdecision anset som Zoegas private Fordringer. Alt, hvad hans Bo kunde indbringe, blev derfor udlagt til Postkassen. Endogsaa en første Prioritet i Zoegas Ejendom maatte vige for Postkassens Fordring, der dog ikke blev fuldt dækket[11]). I Postvæsenets Regnskaber vil man imidlertid forgæves søge Tabet afskrevet. Man synes ikke at have holdt af at opføre slige Tab i Regnskaberne, og man ordnede derfor Sagen paa anden Maade. Medens Pauli havde været suspenderet, var hans Gage og Avispenge blevet tilbageholdt, i alt 3685 Rdl. Heraf fik Paulis Børn 300 Rdl. og Direktør Lange, der havde besørget Paulis Forretninger, 500 Rdl., Resten gik til Dækning af Gælden til Zoegas Bo og kom derved Postkassen tilgode. Det endnu manglende Beløb blev det ved kgl. Res. tilladt at dække med den Andel af Avispengene, der vilde have tilfaldet Pauli, saafremt han var forblevet i Embede[12]).

Kort efter at Paulis Dom var faldet, blev under 5. Febr. 1796 Koefoed udnævnt til første Direktør, Schiffmann til anden Direktør og Stiftamtmand Torkel Jonsson Fjelsted til tredie Direktør. Fjelsted, der var født 30. Novbr. 1741 paa Island, var 1767 blevet Højesteretsadvokat og 1769 Lagmand paa Færøerne, hvorhen han dog næppe synes at være kommet. 1772 blev han Amtmand i Finmarken og forflyttedes 1778 i samme Egenskab til Bornholm. 1780 blev han Lagmand i Kristianssand og 1786 Stiftamt-

*) Pauli døde i Lübeck 16. April 1798.

mand i Trondhjem. I 1795 drog han til Kjøbenhavn og blev da i 1796 tredie Postdirektør. Som saadan fik han foruden den normerede Gage, 1000 Rdl., et personligt Tillæg af 500 Rdl. Koefoed overtog nu det danske Departement og Fjelsted det norske, men allerede 11. Juli s. A. døde Koefoed. Embedet som første Direktør stod ledigt i flere Maaneder, medens det danske Departement bestyredes af Fjelsted, indtil ogsaa han den 19. Novbr. s. A. afgik ved Døden [13]). Den 2. Decbr. blev derefter Postinspektør, Justitsraad Corfitz Fisker udnævnt til tredie Direktør. Fisker, der overtog det norske Departement, var født 1728. Han havde i elleve Aar været ansat ved et af Hoffets Kontorer, da han 27. Marts 1767 fik Ekspektancebestalling paa Embedet som Postinspektør for Norge og norsk Postmester i Kjøbenhavn, hvilket Embede han havde beklædt siden Decbr. 1768, da Peder Bech døde [14]). Embedet som første Direktør blev 16. Decbr. 1796 besat med Kammerherre og Generalmajor Ernst Frederik v. Walterstorff. Han var født 1. April 1755 i Tønder og var i 1771 blevet Landkadet. I 1774 begyndte han at studere, tog juridisk Eksamen 1777 og blev s. A. Auscultant i det vestindiske-guineiske Rente- og Generaltoldkammer. 1778 blev han Assessor i den vestindiske Regering og 1779 tillige konstitueret Landsdommer. Efter at være benyttet i diplomatiske Sendelser til England og Frankrig blev han 1785 Vice-Generalguvernør og 1788 virkelig Generalguvernør over de vestindiske Øer og samtidig udnævnt til Generalmajor i Infanteriet. I Maj 1796 blev han afskediget fra sin Stilling som Guvernør og efter at være blevet første Direktør i Generalpostamtet blev han senere tillige første Teaterdirektør og en af Præsi-

denterne i Landhusholdningsselskabet. Af Regeringen benyttedes han imidlertid i forskellige Sendelser og var derfor i flere Aar borte fra Kjøbenhavn. I December 1797 sendtes han til Stockholm for at lykønske Gustav IV i Anledning af hans Formæling, og i 1799 gjorde han en Rejse til London. I 1801 førte han Underhandlingerne med Lord Nelson og afsluttede Vaabenstilstanden. 20. Marts 1801 var han blevet Chef for nordre sjællandske Landeværnsregiments 9. Bataillon og efter at han i September s. A. var blevet Storkorsridder, blev han i Oktober som kommanderende General sendt til de dansk-vestindiske Øer, der under den kortvarige Krig havde været besat af Englænderne, for at tage dem i Besiddelse og organisere Regeringen. 5. Novbr. 1802 blev han optaget blandt Armeens Generaler med Anciennitet fra 20. Marts 1801. Fra sin vestindiske Rejse vendte han først tilbage i Marts 1803; og i 1804 var han atter i længere Tid fraværende fra Kjøbenhavn. I 1807 kommanderede han Landeværnsbrigaden, og efter General Peymanns Befaling underhandlede han med Englænderne om Vaabenstilstand og underskrev som Kommissær Kapitulationen. Som Følge heraf blev han ved sin Ankomst til Kiel erklæret for Arrestant og sat under Tiltale, men 16. Novbr. 1808 frifundet af Overkrigskommissionen[15]). Efter sin Arrestation fungerede han ikke mere som Postdirektør. Han afskedigedes definitivt 24. Jan. 1809 og blev senere Gesandt i Frankrig.

Den 17. August 1800 afgik Schiffmann ved Døden, hvorefter den 5. Juni 1801 Fisker blev udnævnt til anden Direktør og Baron Carl Conrad Gustav Knuth til tredie Direktør. Knuth, der var født 20.

Novbr. 1761 og i 1785 var blevet juridisk Kandidat og Auscultant i Rentekammeret, overtog det tyske Departement, som han dog kun bestyrede til 27. Oktober s. A., da han paa Grund af Walterstorffs Rejse til Vestindien overtog det danske Departement [16]). Det tyske Departement blev overtaget af Chefen for det tyske Sekretariat, Heinrich Peter v. Eggers, der faa Dage forud, 23. Oktbr., var udnævnt til surnuméraire Direktør. Eggers, der var født 29. Decbr. 1751, havde fra 1776 været ansat i det tyske Kancelli, indtil han i 1794 blev Chef for Generalpostamtets tyske Sekretariat. Han syslede tillige med geografisk-historiske Studier, og en af ham forfattet Afhandling angaaende Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed blev i 1794 prisbelønnet af Landhusholdningsselskabet [17]).

Faa Dage før Eggers Udnævnelse havde Kammerjunker Frederik Hans Walter Harbou indgivet en Ansøgning til Kongen om at blive Direktør i Generalpostamtet. Han havde tidligere flere Gange søgt herom, men mente, at Øjeblikket nu var bekvemt, da første Direktør (Walterstorff) skulde rejse, anden Direktør var en Olding henimod 80 Aar gammel*) og tredie Direktør til Dels ny i Embedet. Et Tilsagn om Ansættelse maa formodentlig være givet Harbou; thi Kancelliet forestillede Ansøgningen ganske formelt og kort, og 6. Novbr. blev han udnævnt til surnuméraire Direktør. At han havde noget Kendskab til Postvæsenets Administration, hvad man efter Ansøgningens Begrundelse skulde tro, er næppe rimeligt.

---

*) Fisker, som her sigtes til, var da kun 73 Aar.

Født 27. Oktober 1765 var han først bestemt for den militære Stand, som han dog maatte forlade, da han ved et Ulykkestilfælde kom til Skade. Derefter var han blevet ansat som Page ved Hoffet; men efter i 1787 at være blevet juridisk Kandidat og kort efter Auscultant i Rentekammeret var han i 1790 blevet entlediget fra sin Stilling ved Hoffet med Titel af Kammerjunker og en aarlig Pension af 800 Rdl. Som surnuméraire Direktør fik han ikke Gage. Samtidig med Harbou blev Chefen for Generalpostamtets danske Sekretariat, David Monrad, uden derom sket skriftlig Forestilling udnævnt til surnuméraire Direktør[18]). Dette synes nærmest at være sket for ikke at forbigaa ham, hvis Dygtighed og grundige Kendskab til Postvæsenets Sager var almindelig anerkendt. Født i Norge den 30. Juli 1765 var han 1784 blevet dansk Jurist og s. A. ansat i Danske Kancelli, hvor han 1790 blev Kancellist. Ved den efter Holmskjolds Død nedsatte Kommission fungerede han som Sekretær, hvilket gav Anledning til, at han opgav sin Stilling i Kancelliet, idet han som en Anerkendelse af det dygtige Arbejde, han havde udført for Kommissionen, den 25. April 1794 blev udnævnt til Chef for Generalpostamtets danske Sekretariat. I denne Stilling gjorde han udmærket Fyldest, og der blev ved enhver Lejlighed lagt Beslag paa hans Dygtighed og Indsigt, saavel ved Ordningen af Postgangen som ved Indførelsen af Reformer paa forskellige Omraader. Flere Gange tildeltes der ham Ekstragratialer, og i 1807 bevilgedes der ham paa Grund af hans forøgede Arbejde „og hans i tretten Aar udviste særdeles Em-

bedsflid og Duelighed“ et personligt Tillæg af 300 Rdl. aarlig[19]).

Den 27. Marts 1802 afgik Fisker ved Døden, og d. 28. Maj s. A. blev Knuth udnævnt til anden og Eggers til tredie Direktør. Det norske Departement overtoges foreløbig af Harbou, indtil det ved kgl. Res. af 28. Marts 1804 bestemtes, at Knuth fremdeles skulde forestaa det danske Departement, medens Harbou skulde bestyre det norske Departement under Walterstorffs Fraværelse. Walterstorff, der med korte Mellemrum var paa Rejser, var saaledes den egentlige Chef for det norske Departement. Samtidig med Eggers Udnævnelse til tredie Direktør blev Justitsraad Peter Andreas Rosenvinge-Kolderup udnævnt til surnuméraire Direktør. Han var født 9. Januar 1761 paa Bodø og var først Militær, hvilken Stilling han forlod paa Grund af svagt Helbred. Efter i 1783 at have taget juridisk Eksamen var han i 1786 blevet ansat i Hof- og Stadsretten, hvor han var avanceret til Fuldmægtig, men 1800 havde han taget sin Afsked, da hans Embede var bestemt til ved Vakance at skulle inddrages[20]).

Direktørernes Lønninger fastsattes ved Reskript af 15. April 1772 for de paa dette Tidspunkt i Embede værende Direktører til 1000 Rdl., og skulde de til lige Deling have Portoindtægten af de berlingske Aviser. Efterhaanden som disse Direktører afgik, skulde imidlertid denne Indtægt indgaa i Postkassen, og første Direktør derefter lønnes med 1500 Rdl., anden med 1200 Rdl. og tredie med 1000 Rdl. Portoindtægten af de berlingske Aviser udgjorde mellem 12 og 1400 Rdl. aarlig for hver Direktør, men

baade Holmskjold, Pauli og Fjelsted fik, som vi foran har set, i personligt Tillæg saa meget, at deres faste Gage var 1500 Rdl. Ogsaa af de senere Direktører fik flere personligt Tillæg, og Walterstorff fik fra 1. Jan. 1800 aarlig til Husleje 500 Rdl. Senere fik han yderligere et personligt Tillæg af 1500 Rdl., der dog udredes af Finanskassen. Ved kgl. Res. af 23. Jan. 1807 fastsattes Lønningerne for Direktørerne saaledes: Første Direktør 2000 Rdl. og fri Bolig paa Postgaarden eller 500 Rdl. til Husleje, anden Direktør 1800 og tredie Direktør 1500 Rdl.[21]).

---

Med Hensyn til Generalpostamtets Stilling som Kollegium var det ved Reskript af 15. April 1772 bestemt, at dets Forestillinger skulde refereres først i Gehejmestatsraadet af den Statsminister, som refererede Danske og Tyske Kancellis Sager. Med Resolutioners, Ordrers og Bestallingers Udfærdigelse skulde forholdes som forhen, altsaa saaledes, at disse udfærdigedes af Kancellierne. Heri skete der ved Res. af 7. Marts 1794 den Forandring, at Forestillingerne skulde refereres i Statsraadet gennem vedkommende Kancelli og derefter tilstilles Generalpostamtet med paategnede Resolutioner; men da Walterstorff blev udnævnt til første Direktør, blev den tidligere Ordning genindført, saaledes at første Direktør skulde foredrage Sagerne i Statsraadet[22]).

Under Generalpostamtet sorterede som hidtil det Hverv at gøre Forestillinger om Uddeling af Pensioner. Kort efter Regeringsforandringen i 1784 blev

der imidlertid nedsat en Kommission, bestaaende af Gehejmeraad C. D. Reventlow og de Deputerede i Finanskollegiet, Etatsraaderne Chr. Wendt og Joh. Zoega, samt de tre Postdirektører Holmskjold, Lange og Pauli for at udarbejde Forslag til Opnaaelse af, at Postkassens Midler kunde anvendes paa den Maade, hvortil de var bestemt. Dette havde nemlig, hvad vi senere skal se, i længere Tid ikke været Tilfældet. Paa Forslag af denne Kommission blev der ved Reskript af 21. April 1786 oprettet en Postkassepensionsdirektion, bestaaende af første Deputeret i Finanskollegiet samt en Deputeret fra hvert af de øvrige Kollegier. Under denne Direktion henlagdes nu hele Pensionsvæsenet; men Direktionens Assignationer, Bogholderi, Kassererforretninger og Revisionsvæsen besørgedes fremdeles af Generalpostamtets Kontorer. Paa Kommissionens Forslag blev tillige Færgevæsenet saavel i Danmark som i Hertugdømmerne, dog kun paa de Steder, som Posterne passerede, tillige med alt, hvad derpaa havde Indflydelse og dermed stod i Forbindelse, henlagt under Generalpostamtet [23]). Dette fik desuden ved Reskript af 30. Juli 1794 Bestyrelsen af Porcelænsfabriken, som i 1779 var overtaget for kongelig Regning, men hidtil havde staaet under en særlig Direktion, hvoraf Holmskjold, som foran bemærket, var Medlem. Bestyrelsen af denne Fabrik forblev under Generalpostamtet lige til 15. Juni 1813.

Det er i forrige Afsnit*) omtalt, at det i 1771 ved kgl. Res. var bestemt, at Befordringsvæsenet i Kongeriget, ligesom det alt var Tilfældet for Hertugdøm-

---

*) Se Side 222.

mernes Vedkommende, skulde henlægges under Generalpostamtet, men at det desuagtet var forblevet under Kancelliets Bestyrelse. Ved enkelte Lejligheder behandlede Generalpostamtet dog Sager vedrørende Befordringsvæsenet, og der synes i det hele at have hersket en vis Uklarhed i dette Forhold. Generalpostamtet forestillede derfor i 1777, at, da Befordringsvæsenet saavel i Hertugdømmerne som i Danmark var henlagt under Generalpostamtet, ogsaa Vognmændene og Vognmestrene i alt, hvad de rejsendes Befordring angik, maatte staa under Generalpostamtet, saa at dette ikke ved Klager eller Forespørgsler kom i Forlegenhed og maatte henvende sig mange forskellige Steder. Denne Forestilling approberedes ved Res. af 21. April 1777; men der skete alligevel ingen Forandring i de bestaaende Forhold. Endnu en Gang, nemlig ved Res. af 4. Jan. 1782 bestemtes det, at Generalpostamtet skulde have Bestyrelsen af Befordringsvæsenet; men nu erklærede Chefen for Generalpostamtets danske Sekretariat, ikke at kunne overtage disse nye Sager, og da man fandt det for bekosteligt at oprette et eget Kontor for disse, „blev ved Generalpostamtet aldeles intet om denne Sag foretaget". Først i 1794, ved Res. af 7. Marts, blev endelig hele Befordringsvæsenet henlagt under Generalpostamtet [24]). Ved kgl. Res. af 23. Oktober 1801 fik dette Bestyrelsen af den optiske Telegraf, som indrettedes mellem Korsør og Nyborg med Sprogø som Mellemstation, og endelig fik det i 1807 efter eget Ønske overdraget Overbestyrelsen af samtlige Færge- og Sundsteder i Danmark med Undtagelse af Færgeløbet mellem Nysted og Heiligenhafen. Til Vandtransportvæsenets Forbed-

ring maatte der anvendes Overskuddet af Befordringsvæsenet i fem Aar fra 1. April 1804 samt et aarligt Beløb af 4 à 5000 Rdl., der i fire à fem Aar stilledes til Raadighed af Statskassen. Der skulde i første Række tages Hensyn til Forbedring af Færgeløbet Kalundborg—Aarhus [25]).

I 1772 var Generalpostamtets Forretninger fordelt mellem tre Sekretariater, et dansk, et tysk og et norsk*). I Spidsen for hvert stod en af Kongen udnævnt Chef, der selv antog og lønnede de nødvendige Medhjælpere. Fra 1780 ansattes der kgl. Fuldmægtige i Sekretariaterne. Ogsaa Postkassereren fik en Fuldmægtig, der i 1794 erstattedes med en Kassekontrolør, som skulde have lige Ansvar med Kassereren. Samtidig blev Bogholderiet udskilt fra Norske Sekretariat og foreløbig forestaaet af en konstitueret Bogholder, indtil der ved Res. af 24. Juni 1796 blev oprettet et særligt Bogholderkontor. Dette skulde nu føre Kontrol med Kassereren, hvorefter Kassekontrolørposten inddroges. Ved kgl. Res. af 23. Decbr. 1803 oprettedes et Revisionskontor for det danske Befordringsvæsen. Dette Kontor skulde føre Tilsyn med Befordringsvæsenet, revidere de indsendte Regnskaber og Timesedler samt føre den heraf flydende Korrespondance Chefen for dette Kontor, hvortil ogsaa henlagdes Sager vedrørende Vandtransportvæsenet, skulde tillige som Postmester have Opsyn med Befordringsvæsenet i Kjøbenhavn.

Lønnen for hver af de tre Sekretariatschefer fastsattes i 1794 til 1000, 900 og 800 Rdl., henholdsvis for ældste, næstældste og yngste. I 1807 forhøjedes den til henholdsvis 1200, 1100 og 1000 Rdl.

*) Se Side 161.

Chefen for Befordringskontoret lønnedes i 1807 med 1000 Rdl. Postkassereren havde 1000 Rdl. og fra 1796, da han tillige fik den norske Postkasse, 1150 Rdl. Fuldmægtigene lønnedes med 200 Rdl. og fra 1798 med 300 Rdl.[26]).

Af de i denne Periode i Generalpostamtet fungerende Embedsmænd blev, som tidligere omtalt, Chefen for det norske Sekretariat, Christian Diderik Lange, suspenderet samtidig med Pauli. Efter et Aars Forløb blev Suspensionen hævet for hans Vedkommende, mod at han forpligtede sig til inden 3 Maaneder at betale sin Gæld til Postkassen. Generalpostamtet vilde helst have haft ham afskediget med Pension, men indstillede ham dog til paa ny at overtage Embedet, dog ikke Bogholderiet.

Efter Zoegas Død blev Postkontrolør F. P. B. Mazar de la Garde Postkasserer, men afgik efter Ansøgning 8. Febr. 1799, hvorefter fhv. Overkrigskommissær ved den norske Arme, siden Tolder og Postmester i Kragerø, Justitsraad Poul Terckelsen, blev Postkasserer. Den i 1796 ved Oprettelsen af Bogholderkontoret indførte Kontrol med Postkassereren synes at have været temmelig betydningsløs; thi i September 1804 meldte Terckelsen til Direktørerne, at han havde en Kassemangel af 11225 Rdl. Hans Kautionister tilbød imidlertid at dække Mangelen, naar han kunde faa Afsked med Pension. Den ene tilbød endogsaa at betale 7000 Rdl., skønt han kun var Kautionist for 2000. Ved kgl. Res. af 21. Septbr. 1804 fik Therckelsen derefter Afsked med 600 Rdl. i Ventepenge[27]).

Generalpostamtet og det kjøbenhavnske Postvæsen havde lige siden 1731 haft Lokaler i den Staten tilhørende Gaard i Slotsholmsgade, nuværende Nr. 8*). Her var den Plads, der var overladt Postvæsenet, efterhaanden blevet for lille, særlig efter at de agende Poster fra 1777 blev drevet for Postvæsenets Regning (se herom næste Kapitel), og man havde derfor maattet tage en Del af Staldgaarden i Brug. I 1778 døde imidlertid Gehejmekonferensraad Volrad August v. d. Lühe, som ejede Gaarden paa Hjørnet af Købmagergade og St. Helliggeiststræde, og Staten købte nu denne Gaard for 24000 Rdl. Gaarden, den nuværende Postgaard, bestod oprindelig af flere Parceller, der i 1532—33 købtes og samledes af Rigsraaden Hr. Oluf Nielsen Rosenkrantz. Han døde 1545; men hvem der efter ham var Ejer, vides ikke. Den 16. April 1617 blev den af Sophie Ulfstand, Enke efter Claus Podebusk, solgt til Møntmester Johan Post. Senere tilhørte den Peter Motzfeld, Griffenfelds Bedstefader, som i 1646 solgte den til Rigsmarsken Anders Bille til Damsbo. Bille solgte den i 1655 til Kansleren Theodor Lenthe, hvis Arvinger i Juni 1670 solgte den til Peder Schumacher (Griffenfeld) for 7000 Rdl. Ejendommen havde da syv Lejevaaninger langs Helliggeiststræde. Schumacher lod den underkaste en betydelig Istandsættelse; det blev en herskabelig Lejlighed med Stalde og Udhuse; der var en rummelig Have, i hvilken han senere holdt en tam Hjort. Efter Griffenfelds Domfældelse tilfaldt Gaarden Kongen, der imidlertid skænkede den til Griffenfelds Datter, Charlotte, hvis

---

*) Se herom Side 47.

Formyndere den 27. Febr. 1677 solgte den til Generalløjtnant Frederik v. Arenstorff. I Novbr. 1679 købte Griffenfelds Hustrus Farbroder Hans Nansen, den senere Præsident i Kjøbenhavn, Ejendommen af Arenstorff, og Griffenfelds Datter, der var i Huset hos Nansen, kom derved tilbage til sit Fødehus. Efter Hans Nansens Død i 1713 solgtes Gaarden til Præsidenten i Kjøbenhavn, Etatsraad Johannes Christensen Meller. I April 1728 solgte hans Arvinger Ejendommen til Oversekretær Chr. Møinichen; men et halvt Aar efter blev den under den store Ildebrand et Rov for Luerne. Efter Branden opførte Møinichen paa ny Ejendommen, den nuværende ældste Del af samme, og tilkøbte fem afbrændte Huses Grunde, 4 i Helliggeiststræde og en i Løvstræde for ialt 1502 Rdl. Da Møinichen faldt i Unaade og bosatte sig i Viborg, solgte han i Aug. 1731 Ejendommen for 10000 Rdl. til Grev Ghr. Friis, der imidlertid allerede i April 1733 afhændede den til Gehejmeraad og Overkammerherre Carl Adolph v. Plessen for samme Pris, som han selv havde givet. Plessen udvidede Ejendommen med en Grund i Løvstræde, som han havde købt i Febr. s. A. for 850 Rdl., og hvorpaa han opførte en Bygning. Knapt et Aar efter, 18. Marts 1734, solgte Plessen Ejendommen med paastaaende Bygninger, „saaledes som de nu møblerede og indrettede forefindes“, for 27000 Rdl. til Christian VI, der her lod indrette Bolig for Overhofmarskallen, medens Christiansborg Slot var under Opførelse. Marskalsgaarden, som den herefter kaldtes, var nu i kongelig Besiddelse lige til 1767, da Christian VII skænkede den til ovenfor nævnte Gehejmekonferensraad v. d. Lühe. Endnu

medens han levede, havde der været Tale om at købe eller leje Gaarden til Lokale for Hof- og Stadsretten; thi her var ikke blot rigelig Plads, men Stedet „er saa meget mere belejligt for alle vedkommende, som det er beliggende i Centro eller Hjertet af Staden“. Efter v. d. Lühes Død tilbød hans Arvinger Kongen Ejendommen til Brug for Hof- og Stadsretten, der havde Lokale i en Gaard paa Østergade; men til sidst bestemte man sig til, at der skulde være Posthus her. Ved Kabinetsordre af 8. Febr. 1779 fik Generalpostamtet Ordre til at modtage Gaarden og udstede en Obligation for Købesummen, hvorpaa aarlig af Postvæsenets Overskud skulde afdrages 1000 Rdl. eller efter Omstændighederne mere. Hertil skulde Generalpostamtet og samtlige Kontorer for de ridende og agende Poster henflyttes. Da Postvæsenet imidlertid ikke behøvede hele Gaarden, skulde to til denne hørende Pladser „for en taalelig Summa“ overlades Porcelænsfabrikken. Til nødvendige Forandringer ved Ejendommen skænkede Kongen af Skatkammeret 2000 Rdl.; men der medgik dog betydeligt mere. Det første Overslag lød paa 10050 Rdl.; men den endelige Udgift blev 22913 Rdl. Ejendommen blev indrettet efter Harsdorffs Tegning. Man havde først haft i Sinde at bortsælge den smalle Gang med Udkørsel til Løvstræde, men dette blev opgivet. Derimod solgtes den ene af de aabne Pladser til Porcelænsfabrikken for 1200 Rdl., saa at Ejendommen i sin nye Skikkelse stod i 45713 Rdl. I Løbet af 2 Aar var Købesummen udbetalt. 13000 Rdl. heraf saavel som det til Forandringen af Ejendommen medgaaede Beløb blev udredet af de Kapitaler, Postkassen efter-

haanden modtog mod heraf at svare Livrenter (se herom sjette Kapitel). Den 31. Marts 1780 blev Posten første Gang ekspederet fra det nye Posthus.

Efter at Holmskjold, der, som anført, havde haft fri Bolig paa Postgaarden, var død, blev en Del af den ham tilstaaede Lejlighed, i alt 10 Værelser, samt Stalde og Vognremisser udlejet til Konferensraad Schütz for en aarlig Leje af 350 Rdl.

Ved Kronprinsens Bryllupsindtog den 14. Septbr. 1790 var Postgaarden pragtfuldt dekoreret. Dekorationen besørgedes af selve Kunstakademiets Direktør, N. A. Abildgaard, hvis Regning herfor lød paa den ret betydelige Sum af 800 Rdl.[28]).

---

# ANDET KAPITEL.

## Postforbindelser og Posthuse. Posternes Befordring.

Vi har i forrige Afsnit set, hvorledes Postforbindelsen ved Udgangen af Aaret 1771 var indrettet. Den vedligeholdtes dels ved ridende, dels ved agende Poster. Medens de ridende Poster gik umiddelbart for Postvæsenets Regning, var de agende Poster bortforpagtet mod en aarlig Afgift, alene med Undtagelse af Posten mellem Kjøbenhavn og Helsingør. Denne, der var begyndt 1. Januar 1772, og efter hvad Generalpostamtet oplyste, egentlig var indrettet for de norske Undersaatters Bekvemmelighed, betalte sig imidlertid ikke. De 3 første Kvartaler gav den et Underskud

af 1100 Rdl., og ved kgl. Res. af 17. Decbr. 1772 bestemtes det derfor, at den skulde ophøre med Aarets Udgang „og bør ej igen af nogen anlægges“. Generalpostamtet havde nemlig i sin Forestilling fraraadet at lade den drive ved private, da derved let kunde begaas Underslæb med Postbreve [1]).

Naar undtages, at der i Juli 1772 blev indrettet saavel en ridende som en agende Post mellem Lübeck og Itzehoe over Bramstedt og Segeberg, foretoges der i de første Aar af det her omhandlede Tidsafsnit ingen Forandringer af Betydning i Postforbindelsen; men i 1777 fandt en gennemgribende Reform Sted, idet Postvæsenet selv overtog Driften af samtlige agende Poster. Der foreligger ikke som Indledning til denne Sag nogen Forestilling; men ved Kabinetsordre af 17. Januar 1777 tilmeldtes det Generalpostamtet, at det „til større Bekvemmelighed for Handelen og de rejsende og især for at erholde en bedre Orden i Postvæsenet og formere dets Indkomster“ ansaas for nødvendigt, at der overalt, saavel i Kongeriget som i Hertugdømmerne, gjordes „en ny og lige Indretning med den agende Post“, saaledes at Posterne kom til at gaa for Postkassens Regning. Generalpostamtet skulde derfor tage under Overvejelse, hvorledes de alt bestaaende agende Poster bedst og efter Billighed kunde nedlægges og nye etableres af Postvæsenet, og hvorvidt en agende Post „paa dertil bekvemme Aarstider“ kunde gaa mellem Kjøbenhavn og Holsten over Falster, Lolland og Femern [2]).

For at denne Reform kunde gennemføres, maatte man imidlertid affinde sig med de hidtidige Forpagtere af de agende Poster, for Kongerigets Vedkom-

mende de agende Postmestre og for Hertugdømmernes Joh. Heuss's Arvinger. Efter Generalpostamtets Forslag tilstodes der hver af de fire agende Postmestre en aarlig Pension af 600 Rdl. De 3 af dem var gamle Mænd, der ikke selv rejste, og de havde, naar Udgiften til en Fuldmægtig, der rejste for dem, fradroges, haft en aarlig Indtægt af 428 Rdl., hvortil kom formodede uvisse Indtægter. For de heussiske Posters Vedkommende udløb Kontrakten med Aaret 1785. Posterne havde i de sidste Aar gennemsnitlig givet et Overskud af $7224^1/_2$ Mark lybsk. Naar herfra droges et Beløb af 800 Mark, som betaltes i Pension til afgaaede Postekspeditører, hvilke Pensioners Udredelse Postvæsenet overtog, vilde der være at godtgøre Heuss's Arvinger til Udgangen af Aaret 1785 aarlig $6424^1/_2$ Mark eller $2141^1/_2$ Rdl. Efter indtrængende Anmodning af Arvingernes Formynder gik man imidlertid i Stedet for ind paa at betale hver af de seks Arvinger aarlig 200 Rdl. for Livstid. Generalpostamtet mente ikke, at der vilde risikeres stort herved, da Arvingernes Helbred ikke var den bedste (deren Gesundheit zum theil nicht die beste sein soll, nicht alle lange leben)[3]).

I den gottorpske Del af Holsten, som ved Mageskiftet i 1773 var blevet forenet med den kongelige Del, gik forskellige Poster, der af Familien Wedderkop, som af Hertugen havde været arvelig forlenet med Postregalet i dette Land, var bortforpagtet til Postdirektør Johan Joachim Bostel. Til ham var ogsaa Postvæsenet i Pløen, der alt i 1761 var tilfaldet den danske Konge, bortforpagtet. Efter at Mageskiftet i 1773 var fuldbyrdet, havde han fremdeles beholdt

Forpagtningen og svaret en aarlig Afgift af 500 Rdl. til Danmark. Da nu ogsaa Posterne i denne Del af Holsten fremtidig skulde drives for Postvæsenets egen Regning, tilstodes der Bostel en aarlig Pension af 700 Rdl. uden Afkortning og med Tilladelse til at fortære samme uden for Kongens Lande og Riger, mod at han renoncerede paa alle formentlige Rettigheder til de forrige storfyrstelige holstenske samt pløenske og eutinske Poster og alle Fordele af samme, saa vidt de blev kongelige. Den 1. Oktober 1777 blev der derefter mellem den danske Konge og Hertug Frederik August, Fyrstbiskop af Lübeck, afsluttet en Konvention, hvorved alt Fællesskab mellem de tidligere gottorpske-pløenske og de fyrst-biskoppelige lübeckske Poster ophævedes, og hvorved Landene gav hinanden gensidig Tilladelse til, at deres Poster uhindret passerede hinandens Territorium; Postillonerne maatte bære deres respektive Landsherrers Postuniformer og betjene sig af Posthorn, ligesom Posterne i Tilfælde af Uheld eller ufremkommelig Vej kunde fordre samme Hjælp i den anden Herres Land som dennes egne Poster. Den danske Konge forpligtede sig til at overlade den fyrst-biskoppelige Postmester i Eutin Bestyrelsen af det danske Postkontor der [4]).

Fra 28. Juli 1777 gik de agende Poster mellem Kjøbenhavn og Altona for Postvæsenets Regning, de slesvig-holstenske derimod først fra 1. Oktober. Ekspeditionen af Posterne henlagdes til Postkontorerne, og Postmestrene fik i den Anledning et Lønningstillæg. I Kjøbenhavn, Altona og Hamburg oprettedes dog særlige Kontorer for de agende Poster. I Hamburg, hvor de danske Poster hidtil var ekspederet fra

5 forskellige Steder, „hvilket er ikke mindre ubekvemt end uanstændigt“, blev der lejet et Lokale, hvor alle Poster kunde ekspederes. Til at ledsage Posterne ansattes 6 Postførere, een paa hver af Routerne Kjøbenhavn—Korsør, Nyborg—Assens, Aarøsund—Rendsborg, Rendsborg—Altona, Haderslev—Aarhus og Aarhus—Aalborg. „For at have den tilbørlige Agtelse paa Rejserne“ bar Postførerne Uniform, der leveredes af Postvæsenet og bestod af en Kjole af fint rødt Klæde med gule Opslag og Galoner, gule Underklæder med Sølv paa og en rund Hat med Sølvgalon. Tillige bar de Postkilt paa Brystet, ligesom de agende Postmestre hidtil havde gjort[5]).

Den agende altonaisk-jydske Post gik hver Lørdag Kl. 9 Fm. fra Kjøbenhavn og ankom til Altona Onsdag Eftm. Fra Altona gik den Onsdag Kl. 1 Eftm. og ankom til Kjøbenhavn Mandag Eftm. Den fulgte samme Vej som tidligere, og over Bælterne førtes den sammen med den ridende Post. Fra Haderlev gik den jydske agende Post hver fjortende Dag Tur og Retur over Kolding, Vejle, Horsens, Aarhus, Randers og Hobro til Aalborg[6]). Da der ingen Forandringer fandt Sted for de ridende Posters Vedkommende, forblev saaledes Postgangen i Kongeriget ved denne Lejlighed omtrent uforandret. I Hertugdømmerne var det derimod store Forandringer, der fandt Sted. Her blev paa flere Router Brev- og Pakkeposterne forenet, særlig i den tidligere gottorpske Del, hvor der de fleste Steder hidtil kun havde gaaet agende Poster. Paa andre Router blev de ridende Poster nedlagt eller deres Antal indskrænket, medens der andre Steder, som i Ditmarsken, blev indrettet

saadanne Poster. Efterhaanden som man indvandt Erfaringer, foretoges enkelte Forandringer, saaledes at Postgangen i Hertugdømmerne i Aaret 1779 var indrettet paa følgende Maade:

## Ridende Poster (Tur og Retur).

Haderslev—Hamburg (Forbindelse fra og til Kjøbenhavn) over Aabenraa, Flensborg, Slesvig, Rendsborg, Remmels, Itzehoe, Elmshorn og Pinneberg: 2 G. ugl.

Siderouter:

Flensborg Tønder: 1 G. ugl. (herfra gaaende Bud til Højer).

Flensborg—Sønderborg: 1 G. ugl. (herfra gaaende Bud til Nordborg).

Slesvig, Husum, Frederiksstad og Tønning: 1 G. ugl.

Slesvig—Eckernførde: 1 G. ugl.

Rendsborg—Kiel: 2 G. ugl.

Rendsborg—Eckernførde: 2 G. ugl.

Itzehoe—Glückstadt (gaaende Bud): 1 G. ugl.

Elmshorn—Glückstadt (gaaende Bud): 1 G. ugl.

Hamburg—Kiel over Ultzburg, Bramstedt og Neumünster: 1 G. ugl.

Lübeck—Kiel over Pløen og Preetz: 2 G. ugl.

Lübeck—Itzehoe over Oldesloh, Segeberg, Neumünster og Bramstedt: 1 G. ugl.

Altona—Lübeck over Oldesloh og Ahrensburg: 2 G. ugl.

Itzehoe—Husum over Meldorf, Heide og Frederiksstad: 1 G. ugl.

## Agende Poster. (Tur og Retur).

Haderslev—Altona (den kjøbenhavnske agende Post) over Aabenraa, Flensborg, Slesvig, Rendsborg, Remmels, Itzehoe, Elmshorn og Pinneberg: 1 G. ugl.

Siderouter:

Flensborg— Tønder.

Itzehoe—Glückstadt (for Posten Nord fra).

Elmshorn—Glückstadt (for Posten Syd fra).

Hamburg—Haderslev over Ultzburg, Bramstedt, Neumünster, Nordtorf, Rendsborg, Slesvig, Flensborg og Aabenraa: 1 G. ugl.

Siderouter:

Neumünster — Kiel — Eckernførde — Slesvig for Posten Syd fra og i omvendt Retning for Posten Nord fra.

Lübeck – Itzehoe over Oldesloh, Segeberg, Neumünster, Bramstedt og Kellinghusen: 1 G. ugl.

Itzehoe—Tønning over Meldorf og Heide: 1 G. ugl.

Slesvig—Tønning over Husum og Frederiksstad: 1 G. ugl.

Altona—Kiel over Ahrensburg, Oldesloh, Segeberg, Pløen og Preetz: 2 G. ugl. med følgende Sideposter:

Oldesloh—Lübeck.

Pløen—Oldenburg over Lütjenburg.

Pløen—Neustadt over Eutin.

Lübeck—Oldenburg over Neustadt.

Kiel—Heiligenhafen over Lütjenburg og Oldenburg. (fra Heiligenhafen Bud til Femern).

Kiel—Rendsborg.

Selvfølgelig afgik de ridende og agende Poster paa forskellige Dage og med passende Mellemrum

fra hver Station, hvorved opnaaedes, at alle Byer nu fik mindst 2 Gange ugentlig Forbindelse. Paa de Router, hvor der kun gik agende Poster, maatte Breve selvfølgelig sendes med disse; men dette var ogsaa for Hertugdømmernes Vedkommende tilladt paa de Router, hvor der kun var een Gang ugentlig ridende Post. Tiderne for Postens Gang fastsattes saaledes, at Posterne paa Krydsningsstationerne, særlig Itzehoe, Neumünster og Bramstedt, korresponderede med hinanden. Det var i det hele en praktisk og vel gennemtænkt Ordning, og med Rette kunde Generalpostamtet i sin Forestilling til Kongen, hvorved denne Postgang bragtes i Forslag, udtale, at der efter dens Gennemførelse ikke vilde findes nogen By eller Egn i Hertugdømmerne, der manglede Lejlighed til en sikker og hurtig Korrespondance.

En Følge af disse Udvidelser i Postforbindelsen var, at der blev oprettet flere nye Postkontorer. I Kjøbenhavn blev der oprettet et Kontor for de agende altonaisk-jydske Poster og i Altona et Kontor for de agende Poster, underlagt Postmesteren i Hamburg. Desuden blev der oprettet Postekspeditioner i Lunden, Ahrensburg og Wandsbeck. Endvidere tilkom i 1777 følgende Postkontorer: Meldorf, Heide, Lütjenburg, Heiligenhafen, Burg, Oldenburg, Neustadt, Eutin, Nordtorf, Bramstedt, Ultzburg og Neumünster, hvoraf de fleste havde bestaaet under det gottorpske Postvæsen. Bipostkontoret i Sønderborg var fra 1. Oktober 1772 forandret til Hovedpostkontor [7]).

Naar undtages, at der fra 1. Oktober 1780 blev indrettet en ugentlig agende Post mellem Flensborg

og Sønderborg og fra samme Tid en agende Post mellem Heiligenhafen og Burg samt, at den ridende Post mellem Itzehoe og Husum fra April 1804 gik 2 Gange ugentlig, blev Postgangen i Hertugdømmerne for Resten af det Tidsrum, her omhandles, i det væsentlige uforandret, ligesom der ogsaa kun oprettedes faa nye Postkontorer, nemlig i Bredsted 1786 og i Pinneberg 1796, begge som Hovedpostkontorer[5]).

Postforbindelsen i Kongeriget, der vel ikke paa een Gang blev Genstand for saa omfattende en Reform, blev dog derfor ikke forsømt; men Udviklingen her gik langsommere. Nye Router indrettedes, og hyppigere Forbindelse indførtes paa flere ældre. Af væsentlig Betydning var det, at en stor Del af de saakaldte Biposter forandredes til offentlige Poster. Generalpostamtet havde ofte i sine Forestillinger udtalt sig om det uheldige i at have saadanne for privat Regning indrettede Poster og ikke-regnskabsførende Postkontorer, hvorved bl. a. ofte opstod det Misforhold, at et Brev, der befordredes paa en kortere Strækning, kostede mere i Porto end et Brev, der befordredes paa en længere, idet Postmestrene paa Birouterne havde Ret til at opkræve særlig Porto for denne Strækning. Forandringen kunde dog kun ske ved indtrædende Vakancer, da Biposterne efterhaanden var blevet gode Entrepriser, der indbragte deres Indehavere mere, end de vilde faa i Indtægt som Postmester ved et Hovedpostkontor, og det var derfor først mod Slutningen af det Tidsrum, her omhandles, at denne Reform tog sin Begyndelse. Vi skal i det efterfølgende se, hvilke Udvidelser og Forbedringer der fandt Sted i de forskellige Landsdele.

Samtidig med at Postvæsenet i 1777 overtog de agende Poster, blev der paa Forslag af Generalpostamtet paa ny indrettet en agende Post mellem Kjøbenhavn og Helsingør, med hvilken tillige Brevposten forsendtes, hvorefter de daglig gaaende Bude ophørte, „hvilken Befordring“, bemærker Generalpostamtet, „hverken er den sikreste eller anstændig nok for en kongelig Post“. Ligeledes ophørte det Ekspresbud, der hidtil 2 Gange ugentlig, efter den svenske Posts Ankomst til Helsingør, havde bragt Brevene til Udenrigsdepartementet til Kjøbenhavn, hvad der havde kostet 220 Rdl. aarlig. I Kjøbenhavn blev der oprettet et særligt Kontor for denne Post, og Posteksspeditioner etableredes i Lyngby og Hørsholm. Posten tog sin Begyndelse den 1. Juni 1777. Postvogn afgik hver Morgen saavel fra Kjøbenhavn som fra Helsingør[9]). Fra 1806 gik Posten den største Del af Aaret 2 Gange daglig, ligesom den fremførtes med lukket Vogn, hvorom vil blive talt i næste Kapitel.

I Kabinetsskrivelsen af 17. Jan. 1777, der gav Stødet til, at Postvæsenet overtog de agende Poster, blev det tillige paalagt Generalpostamtet at tage Spørgsmaalet om Anlæggelse af en agende Post mellem Kjøbenhavn og Holsten over Lolland-Falster under Overvejelse. Som tidligere omtalt*) havde dette Spørgsmaal været fremme allerede i 1752, men Sagen blev da stillet i Bero. Forbindelsen paa denne Route vedligeholdtes stadig af den ugentlig agende Post, der var bortforpagtet til de 2 agende Postmestre, og med denne Post forsendtes ogsaa Brevene. Den hurtigere

---

*) Se Side 171.

Forbindelse ved ridende Post kendte man intet til i disse Landsdele. Under Struensee havde Generalpostamtet beskæftiget sig med Spørgsmaalet om bedre og hurtigere Postgang her, og i April 1772 korresponderedes der med Danske Kammer om en Forandring i de bestaaende Forhold. Der klagedes over de slette Veje og den daarlige Befordring ved Bønderne. Generalpostamtet foreslog da at lade Befordringen gennem Lolland-Falster ske ved Vognmænd og fritage Bønderne for denne Pligt, mod at de betalte aarlig 2 Rdl. pr. Td. Hartkorn til Postkassen [10]). Nu da Spørgsmaalet om Forbindelsen med Holsten ad denne Route paa ny blev optaget, var det atter de slette Veje, der voldte Vanskeligheder. Vel var Vejen, Posten skulde gaa, langt fra god paa Sjælland, paa et Sted saa smal, at to Vogne ikke kunde komme forbi hinanden; men gennem Falster var den om Vinteren dyb og paa et Sted ved Nykøbing saa smal og brat, at den i glat Føre ikke uden største Fare kunde passeres. Paa Lolland var den endnu slettere. Vejen mellem Rødby og Nakskov var den værste og farligste paa hele Turen. Generalpostamtet foreslog derfor at lade Posten gaa fra Nykøbing over Sakskøbing og Maribo til Nakskov i Stedet for som hidtil paa Turen fra Kjøbenhavn over Aalholm og Rødby til Nakskov og derfra paa Tilbagevejen gennem Maribo og Sakskøbing. Der maatte da etableres gaaende Post fra Nykøbing til Nysted og fra Maribo til Rødby. Hvad Overfarten mellem Lolland og Holsten angik, da var Forholdene paa Stedet blevet undersøgt af Postdirektør Holm og Kaptajnløjtnant i Søetaten Anton Frederik Lützow, og deres Forslag gik ud paa at lade

Overfarten, saafremt denne skulde sættes i Værk, ske mellem Albuen ved Nakskov og Heiligenhafen, hvor der begge Steder var gode Havne, hvilket ikke var Tilfældet ved Rødby og Femern. Overfarten burde da ske med en stor Baad eller Jagt, indrettet med Kahyt og saaledes, at den kunde medtage rejsende med deres Kofferter og i Nødsfald en lille let Rejsevogn, men foreløbig ikke store Kareter eller andre store Vogne, da Generalpostamtet frygtede, „at de til rejsendes Befordring gennem Sjælland, Fyen og Hertugdømmerne værende og med saa stor Bekostning gjorte Anstalter ville derved komme i Forfald og en Mængde af Undersaatter sættes ud af deres Næringsbrug". Generalpostamtet mente, at det bedste vilde være at stille Forbindelsen Lolland-Holsten i Bero foreløbig, da den næppe kunde betale sig. Den kgl. Res. af 7. April 1779 gik imidlertid Generalpostamtet imod, idet den ikke alene fastslog, at denne Postforbindelse skulde tage sin Begyndelse fra 1. Juli, men tillige bestemte, at Posten skulde gaa fra Nykøbing gennem Maribo til Rødby og herfra til Femern og Heiligenhafen. Forslag om Ansættelse af 2 Postførere samt om Oprettelse af Hovedpostkontorer i Køge, Vordingborg, Nykøbing F., Sakskøbing, Nysted, Maribo, Rødby og Nakskov blev approberet og ligeledes, at Ekspeditionen af denne Post i Kjøbenhavn skulde henlægges til det helsingørske Postkontor, der herefter skulde have Navn af det lollandske-helsingørske Postkontor. Hver af de 2 agende Postmestre tilstodes der en aarlig Pension af 400 Rdl., der dog senere forhøjedes til 600 Rdl. De havde opgivet, at de tjente 8—900 Rdl., men uden Indsigelse kun svaret Pro-

centoskat af 400 Rdl., det Beløb, deres Formænd havde opgivet at have i Indtægt [11]).

Den 1. Juli 1779 begyndte derefter denne agende Post at gaa for Postvæsenets Regning. Overfarten mellem Rødby og Heiligenhafen blev dog indrettet meget tarveligt. Der blev ikke, som af Generalpostamtet foreslaaet, anskaffet særlige Fartøjer eller anlagt nye Broer og Fyr. Man sluttede Kontrakt med Byfogden og Postmesteren i Rødby, Hahn, der var forundt Færgeløbet ved Dragsminde, om Postens Overførelse mod en Betaling af 12 Rdl. for hver Rejse. I 7 Aar vedligeholdtes Overfarten; men de rejsende beklagede sig over Fartøjerne, der var saa slette, at ingen uden Livsfare kunde betjene sig af dem. Andre tilbød vel at besørge Overfarten med bedre Fartøjer, men forlangte den dobbelte Betaling. Da Frekvensen kun var ringe og aarlig ikke gav mere en 50 Rdl. Overskud, blev ved kgl. Res. af 14. Marts 1787 denne Posttransport indstillet, „indtil Tiderne blive bedre og Omstændighederne det udkræve“ [12]).

Sydsjælland og Lolland-Falster vedblev i mange Aar fremdeles kun at have een Gang ugentlig Postforbindelse med Hovedstaden. Allerede i 1779 havde Beboerne i disse Landsdele andraget om at faa 2 Gange ugentlig Post, hvad der vilde være dem til betydelig Fordel ved deres Kornhandel paa Udlandet, og nogle Godsejere havde endogsaa tilbudt at yde Bidrag hertil; men det varede 23 Aar, inden dette Ønske blev opfyldt. I 1799 blev der dog indført en bedre Ordning af Postgangen, idet Breve og Pakker fra Udlandet, Jylland og Fyen til Lolland-Falster, i Stedet for som hidtil at forsendes over Kjøbenhavn,

blev afgivet i Ringsted og derfra sendt til Køge, hvortil gik en Bipost, der nu overtoges af Postvæsenet. Herved opnaaedes, at Forsendelser fra Steder Vest for Ringsted kom fra 4—7 Dage tidligere til Lolland-Falster end forhen. Samtidig blev der oprettet et Postkontor i Præstø og indrettet Aflægningssteder i Kroerne Karise, Vindbyholt, Gaabense, Ludvigslund og Stokkemarke. Her modtog og afleverede Postførerne Breve og Aviser til Omegnens Beboere. Kroejerne fik tillagt Navnet Postekspeditører og fik Postskilt over deres Dør samt 1 Sk. af hvert Brev, de besørgede. Denne Ordning forøgede Forsendelsernes Antal saa meget, at Overskuddet af den lollandske Post steg fra 3600 Rdl. i 1799 til 5000 Rdl. i 1800. Fra 1. Juli 1802 blev der derefter indrettet en ugentlig Brevpost paa denne Route foruden den ugentlige agende Post[13]).

Mellem Holbæk og Nykøbing S. udvidedes Postgangen fra 1782 til 2 Gange ugl. Biposten mellem Ringsted og Næstved blev fra 1. Januar 1801 Hovedpost og Næstved Hovedpostkontor. Fra 1802 fremførtes Posten kørende for tillige at kunne medtage Pakker. Fra 1. April 1804 indrettedes een Gang ugentlig ridende Post mellem Næstved og Vordingborg. Tidligere maatte Breve mellem disse Byer, naar de forsendtes med Posten, gøre en Omvej af 14 Mil over Ringsted, Køge og Præstø. Biposten Vordingborg—Stege blev fra 1. Novbr. 1801 Hovedpost og Stege Hovedpostkontor[14]).

Fra Marts 1801 indrettedes paa Prøve 3 Gange ugentlig ridende Post mellem Hørsholm og Frederiksborg. Til sidstnævnte By, der i Forvejen havde

2 Gange ugl. Forbindelse med Helsingør, befordredes i Aaret 1800 ca. 1200 Breve. I 1803, det tredie Prøveaar for den nye Post, var Brevantallet steget til ca. 3000, og da denne Post, naar man paaregnede et lignende Antal afgaaende Breve, gav Overskud, blev der indrettet en 2 Gange ugl. agende Post, der medførte ikke alene Breve og Pakker, men ogsaa rejsende. I Forbindelse med denne Post indrettedes fra 1805 en gaaende Post mellem Frederiksborg og Frederiksværk 5 Gange ugl., og samtidig blev Hørsholm—Frederiksborgposten forlagt over Fredensborg. I Frederiksværk ansattes en Postekspeditør [15]).

Biposten mellem Odense og Bogense forandredes fra 1. Juli 1802 til Hovedpost og Bogense Bipostkontor til Hovedpostkontor. Biposten mellem Nyborg og Svendborg blev fra 1. Jan. 1804, efter at Postmesteren i Svendborg, der havde denne Post i Entreprise, var død, ligeledes Hovedpost og fremførtes nu een Gang ugl. ridende og een Gang ugl. med Vogn, for at kunne befordre Pakkepost. Svendborg fik samtidig Hovedpostkontor. Faaborg, der hidtil kun havde faaet Post over Odense, fik ved samme Lejlighed tillige Forbindelse med Svendborg ved en 2 Gange ugl. ridende Post, der indrettedes for Postvæsenets Regning. Postkontoret kunde dog først ved indtrædende Vakance forandres til Hovedpostkontor, og den daværende Postmester beholdt derfor fremdeles Ret til at opkræve en Mellemporto [16]).

Mellem Jylland og Fyen gik Posten under ordinære Forhold over Assens og Haderslev, men under Isforhold maatte den ofte lægge Vejen over Middelfart—Snoghøj. Efter at der var gjort Forsøg med til

Stadighed at lade Posten gaa denne Vej, hvad vi senere kommer tilbage til, bestemtes det i 1794, at den agende Post altid skulde gaa over Middelfart—Snoghøj, men Brevposten over Assens—Haderslev.

I Jylland, hvor Postgangen i 1712 var blevet indrettet saa godt, at der mellem Haderslev og Aalborg kun brugtes 26 Timer til Postens Befordring, var Tilstanden efterhaanden blevet en saadan, at der paa denne Route brugtes et Par Dage. En Forandring heri indførtes i 1796, hvorved Befordringstiden indskrænkedes til 32 Timer om Sommeren og 41 Timer om Vinteren. En yderligere Forbedring indførtes i 1798, ved at man lod de fra Kjøbenhavn Lørdag Aften til Jylland afgaaende Breve gaa med en særlig Post fra Odense over Middelfart til Vejle, hvor den traf sammen med Posten fra Hamburg, der tidligere havde maattet henligge 24 Timer i Haderslev for at afvente Kjøbenhavnsposten. Det var imidlertid kun den halve Del af Aaret, 15. April—15. Oktober, at denne ekstraordinære Postgang fandt Sted[17]). For Jyllands Vedkommende er for øvrigt at bemærke, at den agende Post, der fra 1794 udgik fra Kolding, fra 1795 gik een Gang ugl. i Stedet for som hidtil kun hver 14. Dag. Denne Post passerede ogsaa Skanderborg af Hensyn til den derværende Amtstue, hvorimod der ingen offentlig Brevpost var indrettet til denne By. Der fandtes heller intet Postkontor, men Gæstgiveren besørgede uden Vederlag de ankomne Penge- og Pakkesager afleverede til Adressaterne. Fra 1. Jan. 1800 blev der imidlertid her oprettet et Hovedpostkontor for Pakkeposten og Gæstgiveren udnævnt til Postmester[18]). I 1777 var der i Hobro oprettet et

Hovedpostkontor for Pakkeposten. Dette blev i 1795 tillige Hovedpostkontor for Brevposten. Ebeltoft og Grenåa, der hidtil havde haft fælles Postmester, der boede i Ebeltoft, fik fra 1. Oktober 1772 hver sin Postmester. Den ridende Post mellem Viborg og Holstebro blev fra 1785 forlagt over Skive og gik 2 Gange ugl. Biposten mellem Holstebro og Lemvig, der ligeledes fra 1785 gik 2 Gange ugl. og fra 1798 fremførtes ridende, blev nedlagt fra 1. Juli 1802 samtidig med, at Biposten mellem Varde og Lemvig over Ringkøbing blev forandret til en 2 Gange ugl. ridende Hovedpost med Sideroute Skærumbro—Holstebro. Fra samme Tid blev der oprettet Hovedpostkontorer i Ringkøbing og Lemvig, hvor der hidtil havde været Postekspeditører, antagne af Postmestrene i henholdsvis Varde og Holstebro [19]). I Vendsyssel, hvor der var gaaende Bipost een Gang ugl. mellem Aalborg og Skagen over Fladstrand med Sidepost til Sæby blev der fra 1. Juli 1786 indrettet 2 Gange ugl. Forbindelse. Da imidlertid i 1802 Amtmanden fik Bolig i Hjørring, blev der til denne By, som hidtil kun havde haft et privat Postbud, fra 1. Maj s. A. indrettet en ridende Hovedpost, ligesom der blev oprettet et Hovedpostkontor i Byen. Posten gik 2 Gange ugl. mellem Aalborg og Fladstrand over Hjørring. Een Gang maanedlig fremførtes den med Vogn for at kunne medtage Pakkepost. Skagen og Sæby beholdt Forbindelse med Fladstrand ved 2 Gange ugl. gaaende Bipost. Postmesteren i Fladstrand holdt Ekspeditører i Sæby og Skagen [20]). I 1786 indrettedes ridende Post mellem Aalborg og Hals og i Hals et Hovedpostkontor.

Det er tidligere omtalt, at Postmestrene paa Hoved-

routerne, der havde Biposter til afsides liggende Byer i Entreprise, holdt Ekspeditører i disse Byer. Selv om man vil se bort fra, at disse Ekspeditører var privat antaget af Postmestrene, kan der dog ikke siges at have bestaaet Posthuse i disse Byer. I Ringkøbing var f. Eks. Ekspeditøren og Postrytteren samme Person. I Skagen klagede i 1781 Toldskriveren over, at Folk maatte løbe omkring fra Hus til Hus for at opspørge Fladstrands Postbud, da der intet Posthus fandtes. Postmesteren i Fladstrand oplyste, mærkelig nok, at Klageren just var den Mand, som han imod en aarlig Kendelse betjente sig af til at besørge Posten paa Skagen[21]). Dette Forhold synes saaledes at have været temmelig løst, og stort bedre har det næppe været i de andre Byer.

Postforbindelserne i Kongeriget var altsaa i 1807 følgende*):

| Hovedposter. | Biposter. |
|---|---|
| Kjøbenhavn—Helsingør over Lyngby og Hørsholm: kørende P. 2 G. dgl. (Novbr.—Febr. dog kun 1 G. dgl.) | |
| Siderouter: | |
| Hørsholm—Frederiksborg over Fredensborg: kørende P. 2 G. ugl. | |
| Frederiksborg—Frederiksværk: g. B. 5 G. ugl. | |

*) Hvor ikke andet anføres, gik Posten det samme Antal Gange Retur.

Kjøbenhavn—Odense over Roskilde, Ringsted, Sorø, Slagelse, Korsør og Nyborg: rid. P. 2 G. ugl., kørende P. 1 G. ugl.

Siderouter:

Roskilde—Helsingør over Slangerup og Frederiksborg: rid. P. 2 G. ugl.

Ringsted—Køge: rid. P. 1 G. ugl.

Ringsted—Næstved: kørende P. 2. G. ugl.

Nyborg—Svendborg: rid. P. 1 G. ugl., kørende P. 1 G. ugl.

Svendborg—Faaborg: rid. P. 2 G. ugl.

Odense—Bogense: rid. P. 2 G. ugl.

Odense til Vejle over Middelfart (ikke Retur) kun for Breve til Jylland: rid. P. 1 G. ugl. fra $^{15}/_{4}$—$^{15}/_{10}$.

Odense—Haderslev over Assens og Aarøsund: rid. P. 2 G. ugl.

Odense—Haderslev over Middelfart og Kolding: kørende P. 1 G. ugl.

Roskilde—Holbæk: 2 G. ugl.

Holbæk—Nykbg. S.: 2 G. ugl.

Slagelse—Kalundborg: 2 G, ugl.

Slagelse—Skelskør: 2 G. ugl.

Næstved—Vordingborg: 1 G. ugl.

Svendborg—Rudkøbing over Taasinge: 2 G. ugl.

Faaborg—Ærøskøbing: 1 G. ugl.

Odense—Kerteminde

Odense—Faaborg.

Assens—Middelfart: 2 G. ugl.

Haderslev—Aalborg over Kolding, Vejle, Horsens, Aarhus, Randers og Hobro: rid. P. 2 G. ugl.

Siderouter:

Kolding—Fredericia: rid. P. 2 G. ugl.

Randers—Skærumbro over Viborg, Skive og Holstebro: rid. P. 2 G. ugl.

Aalborg—Hals: rid. P. 2 G. ugl.

Haderslev—Lemvig over Ribe, Varde, Ringkøbing og Skærumbro: rid. P. 2 G. ugl.

Kolding—Aalborg over Vejle, Horsens, Skanderborg, Aarhus, Randers, Viborg og Hobro: kørende P. 1 G. ugl.

Aalborg—Fladstrand over Hjørring: rid. P. 2 G. ugl., dog 1 G. mdl. kørende.

Siderouter:

Fladstrand—Sæby: g. B. 2 G. ugl.

Fladstrand—Skagen: g. B. 2 G. ugl.

Kjøbenhavn—Nakskov over Køge, Haarlev, Fakse, Præstø, Vordingborg, Gaa-

Aarhus—Ebeltoft over Grenaa: 2 G. ugl.

Fredericia—Middelfart: 1 G. ugl.

Skive—Nykbng. J.—Thisted: 2 G. ugl.

bense, Nørre-Alslev, Nykøbing, Sakskøbing og Maribo: 1 G. ugl. Brevpost, 1 G. ugl. Brev-, Pakke- og Personpost.

Siderouter:

Vordingborg—Stege.
Gaabense—Stubbekøbing.
Nykøbing—Nysted.
Maribo—Rødby.

Som det af denne Oversigt fremgaar, var der endnu ikke agende Poster til en stor Del af Landets Købstæder, for Kongerigets Vedkommende saaledes ikke til Holbæk, Nykøbing S., Kalundborg, Skelskør, Faaborg, Bogense, Kerteminde, Assens, Fredericia, Ebeltoft, Grenaa, Holstebro, Lemvig, Skive, Nykøbing J., Thisted, Ribe, Varde og Ringkøbing. Pakkeforsendelser til disse Byer blev derfor af Postvæsenet kun befordret til nærmeste By paa Agepostens Route, og de maatte være adresseret til en Mand i denne By, som sørgede for deres Viderebefordring. Fra 1795 indførtes dog den Ordning, at Pakkerne blev liggende paa Postkontoret, der lod Adressaterne tilflyde en Meddelelse om deres Ankomst[22]). Der var endnu Byer, der ganske manglede offentlig Post, saaledes Storeheddinge, Mariager, Nibe og Løgstør. Til disse har der dog sikkert været indrettet private Poster, og formodentlig har der ogsaa andre Steder til større Landsbyer gaaet Bude for privat Regning. Da i 1777 de gaaende Bude mellem Kjøbenhavn og Helsingør langs Kysten ophørte, androg saaledes Ejerne af Lyststederne mellem Kjøbenhavn og Vedbæk om en gaaende

Post ad denne Route. Dette blev dog ikke bevilget, og de antog derfor selv et Bud; men dette fik „for mere Anseelses og Sikkerheds Skyld“ Tilladelse til at bære Postmundering og Ret til at medtage Breve for andre paa samme Vej, „for desbedre at kunne have sit Udkomme“ [23]).

Postforbindelsen med Norge vedligeholdtes for Brevpostens Vedkommende som tidligere ved een Gang ugentlig ridende Post frem og tilbage. Efterhaanden var imidlertid Posten vokset til en saadan Størrelse, at der ofte maatte anvendes 2 Heste til Befordringen. Der blev derfor fra September 1804 indrettet 2 Gange ugentlig Forbindelse paa denne Route med Afgang fra Kjøbenhavn Tirsdag og Lørdag Aften Kl. 10 og fra Kristiania Mandag og Torsdag Aften Kl. 9. Inden for Norge blev dels i 1804, dels i 1805 Postforbindelsen ligeledes udvidet, saaledes at der til alle 4 Stiftshovedstæder var 2 Gange ugl. Brevpost. Den i 1771 indrettede agende Post til Norge*) kunde ikke svare Regning for Entreprenørerne, som tillige indlod sig paa alle Haande dristige Handelsspekulationer og i 1773 gik fallit. I den sidste Halvdel af 1772 ophørte Posten og blev foreløbig ikke erstattet af nogen anden. Regeringens Regnskabssager forsendtes med særlige „Ekspresser“, og til at besørge Transporten af Sølv og Penge til og fra Kongsberg antog man en Mand ved Navn Mads Tybring. Denne Mand overtog fra 1775 Befordringen af alle Regeringens Forsendelser mod en Godtgørelse af 200 Rdl., senere forhøjet til 300 Rdl., for Regnskabssagerne og efter

---

*) Se Side 207.

en vis Takst for Pengeforsendelser. Samtidig fik han Bestalling som Postkommissær. Da han i 1786 døde*), benyttede Generalpostamtet Lejligheden til at faa indrettet en agende Postgang til Norge. Efter Generalpostamtets Forslag, der approberedes ved. kgl. Res. af 30. Novbr. 1787, skulde denne Post foruden Regeringens Regnskabs- og Pengeforsendelser — for hvilke der som hidtil skulde betales aarlig 300 Rdl., der skulde indgaa i Postkassen — befordre Pakker og Varer ganske som andre agende Poster. Posten, der skulde ledsages af Postfører, skulde følge Routen Kjøbenhavn, Helsingør gennem Sverige, Frederikshald, Frederiksstad, Moss, Kristiania, Bragenæs og Kongsberg. Den skulde ekspederes fra det norske Postkontor i Kjøbenhavn, men maatte ikke have bestemte Afgangstider. Efter forudgaaende Bekendtgørelser i Aviserne skulde den afgaa hver 14de Dag eller 3 Uger; thi denne Befordring maatte, som Departementet for udenlandske Sager bemærkede, „ikke vel ske ved en ganske ordentlig Post, der, om saa skete, kunde give Anledning til en ny Underhandling med det svenske Hof". Det var, ligesom tidligere**), Tilladelse fra Sverige, der manglede. Derfor kaldtes denne Befordring heller ikke officielt en Post, men „Den norske Expresse" [24]). Denne Postgang forvoldte kun Generalpostamtet Bryderier og Postvæsenet Tab. I flere Aar gav den aarlig et Underskud af ca. 2000 Rdl. Endnu ved det her omhandlede Tidsrums Slutning betalte den sig ikke; men Underskuddet, der

---

*) Han døde paa Tilbagevejen fra Kongsberg i Bragenæs d. 3. Juli. (Personh. Tidsskr. 3. B. S. 256.)

**) Se Side 207.

maatte dækkes af den norske Postkasse, var dog dalet til 2 à 300 Rdl. aarlig.

Postforbindelsen med Udlandet vedblev at være ordnet paa samme Maade som tidligere. Breve til og fra Sverige udvekstedes med det svenske Postkontor i Helsingør, og Breve til og fra det sydlige Udland besørgedes af den danske Postmester i Hamburg gennem de derfra udgaaende Poster. Mellem de danske Kolonier og Moderlandet havde der hidtil ikke været nogen ordnet Postforbindelse. De korresponderende maatte selv ved Hjælp af Skippere sørge for deres Breves Befordring. Dette var selvfølgelig en lidet betryggende Forsendelsesmaade, og det var et almindeligt Ønske at faa en ordnet Postforbindelse. Efter at Generalpostamtet havde forestillet dette[25]), blev der ved Reglement af 1. Novbr. 1781 fastsat visse Bestemmelser angaaende Brevbefordringen mellem de danske Stater i Europa og de danske Øer i Vestindien samt mellem disse indbyrdes. I Kjøbenhavn samt paa hver af de tre vestindiske Øer blev der ved Toldboden oprettet et Brevkontor, der bestyredes af en af Toldbetjentene. Her kunde Breve modtages og afhentes. Brevene forsendtes i Sække eller Pakker, som enhver paa de dansk-vestindiske Øer eller mellem disse farende Skipper var pligtig at medføre fragtfrit. Han maatte ikke udklareres, forinden han foreviste Bevis fra det stedlige Brevkontor for at være ekspederet der. Taksten for et enkelt Brev mellem Kjøbenhavn og Øerne var 16 Skilling, hvortil kom indenrigsk Porto, for saa vidt Brevet afsendtes til eller fra en Provinsby. Bestyrelsen af denne Brevbefordring henlagdes under det vestindisk-

guineiske Rente- og Generaltoldkammer. Ved Reglement af 23. Febr. 1803 indrettedes en lignende Brevbefordring mellem Kjøbenhavn og de danske Etablissementer i Ostindien.

---

De ridende Poster eller Brevposterne fremførtes i denne Periode paa samme Maade som tidligere ved Kontrahenter. Ordet „ridende“ kan dog ikke længere tages bogstaveligt; thi fra 1783 blev Posten paa flere Steder befordret med Vogn, og faa Aar efter var dette den almindelige Befordringsmaade paa Hovedrouten Kjøbenhavn—Hamburg. Aarsagen hertil var, at Brevmængden paa denne Route efterhaanden var blevet saa stor, at det var umuligt at faa Heste, der baade var stærke og hurtige nok til at befordre Posten i den fastsatte Tid. Kontrahenterne fik derfor Tilladelse til at benytte Vogn. Vognen maatte dog være meget let og kun paa to Hjul, en saakaldet Karriol. I 1790 udsendte Generalpostamtet til Postkontorerne paa Hovedrouten en Tegning, hvorefter Postkarrioler skulde forfærdiges. En Postkarriol skulde være paa to Hjul og have Aabninger i Bunden, for at Regnvandet kunde løbe af. Den skulde være rødmalet og forsynet med en anselig Bagklap, hvorpaa det kgl. Vaaben med Krone over og Posthorn nedenunder skulde være tydeligt og vel anbragt. Den maatte ikke være større, end at der var Plads til Postillonen og Brevsækken. Postillonen skulde bære rød Klædes Kjortel med gult Underfor og gule Klædes Opslag, en rød Klædes Kabuds med gult Underfor og Klap. Paa Bryst og Kabuds skulde være anbragt Postskilt [26]).

De agende Poster fremførtes i Begyndelsen af Vognmandslavenes Interessenter. Paa nogle Router havde Postvæsenet dog egne Vogne, saa Vognmændene kun leverede Forspand. I 1777—78 blev der saaledes anskaffet 4 holstenske Postvogne, der kostede 48 Rdl. Stykket. Disse Vogne var imidlertid større end de, Vognmændene almindelig benyttede, og dette foranledigede, at Vognmændene i Sjælland og Fyen vægrede sig ved at befordre dem for den Betaling, som de forhen havde faaet af de agende Postmestre, og fordrede højere Betaling. Uagtet det ved en kgl. Res. blev fastslaaet, at Vognmændene var pligtige hertil, mod at faa en Fjerdedel mere, naar de kun leverede Forspand og saaledes ikke havde Vognen til Returfragt, vægrede de sig dog stadig, beraabende sig paa Sædvane og gamle Rettigheder, ja, truede endog paa nogle Steder med hellere at ville nedlægge Kørselen. Generalpostamtet saa sig derfor nødsaget til i Henhold til en i April 1777 erhvervet kgl. Resolution at kontrahere med Folk uden for Lavet om de agende Posters Befordring, hvorved der sparedes ikke saa lidt for Postkassen. Mellem Kjøbenhavn og Helsingør, hvilken Strækning regnedes for $5^1/_2$ Mil, betaltes saaledes i 1787 kun $4^1/_2$ Rdl. daglig for Postens Befordring frem og tilbage, altsaa kun 39 Sk. pr. Mil, medens der tidligere var tilbudt Vognmændene 48 Sk. pr. Mil[27]).

De agende Poster fremførtes overalt kun med aabne Vogne. Vilde man rejse i lukket Vogn, kunde man ikke benytte Pakkeposten, men maatte tage Ekstrapost. Herover lød der stadig Klager fra Publikums Side. Kort efter at Walterstorff var blevet Direktør,

indstillede derfor Generalpostamtet til Kongen at anskaffe en Stage-coach eller Diligence. Med en saadan havde Walterstorff rejst i Nordamerika og den var i alle Henseender et udmærket Befordringsmiddel. Denne Indstilling blev approberet, og en Diligence blev forskrevet fra Filadelfia. Den var til 9 Personer indvendig og en hos Kusken. Prisen for den var 590 Rdl., hvortil kom Fragten hertil: ca. 300 Rdl. Den 18. Novbr. 1798 blev denne den første Diligence i Danmark sat i Gang mellem Kjøbenhavn og Helsingør. Den gik 2 Gange ugl., og skønt Passagertaksten med denne var højere, blev den stærkt benyttet. Med den indforskrevne som Mønster blev paa Købmand Erichsens Vognfabrik i Kjøbenhavn bygget en anden Diligence, der kostede 620 Rdl. Denne blev i Juli Maaned 1799 sat i Gang mellem Kjøbenhavn og Korsør og gik een Gang ugl. Passagertaksten fastsattes til 24 Sk. pr. Mil eller 4 Sk. mere end med aaben Vogn. De Passagerer, der skulde rejse længst eller kom fra længst borte liggende Steder, havde fortrinsvis Adgang til Diligencen. En rejsende til eller fra Odense havde saaledes Fortrin for en rejsende til eller fra Nyborg. De rejsende, der ikke kunde faa Plads i Diligencen, maatte tage med Ageposten. Fra Kjøbenhavn afgik Diligencen Lørdag Morgen med Ankomst til Korsør, om Sommeren samme Dags Eftm., hvorimod man om Vinteren maatte overnatte i Krebsehuset, hvorfra man saa afgik til Korsør Søndag Morgen Kl. 5. Fra Korsør afgik den Søndag Eftm. eller Mandag Morgen efter Pakkepostens Ankomst fra Nyborg. For at befordre Diligencen fik Kontrahenterne 11 Rdl. pr. Tur.

Var den fuldt besat paa hele Turen, tjente Postvæsenet altsaa 24 Rdl. paa hver Tur [28]).

Efter 7 Aars Forløb var Diligencen, der gik mellem Kjøbenhavn og Helsingør, opslidt. I Stedet for at anskaffe en ny, sluttede Postvæsenet for denne Routes Vedkommende Kontrakt med Vognfabrikant Fife i Kjøbenhavn, hvorefter han for en Betaling af 1 Rdl. 2 Mk. pr. Mil eller 8 Rdl. pr. Tur skulde til Postvæsenets Brug lade en Karet afgaa een Gang daglig om Vinteren og to Gange daglig om Sommeren. Kareten, der havde 4 Pladser indvendig og 3 udvendig, fremførtes med 4 Heste. Da der tidligere kun var een Gang daglig Forbindelse hele Aaret, hvoraf de 5 Gange med aaben Vogn, var denne Forandring et betydeligt Fremskridt, og den vandt da ogsaa almindeligt Bifald. Skønt de rejsendes Antal steg, gav Posten imidlertid dog Underskud, og efter $^1/_2$ Aars Forløb maatte man forhøje Passagertaksten til 2 Rdl. 48 Sk. for indvendig Plads. Kontrakten med Fife fornyedes i 1808, og Kareterne gik da de 8 Maaneder af Aaret 2 Gange dgl. De afgik saavel fra Kjøbenhavn som fra Helsingør Kl. 7 Fm. og 3 Em. Sæderne i Kareterne var numereret. Bedste Plads havde selvfølgelig Numer 1. Opstod der Spørgsmaal, om Vinduerne skulde holdes aabne eller lukkede, afgjordes det ved Afstemning mellem Passagererne. Stod Stemmerne lige, gjorde Stemmen fra den, som havde Sædet Nr. 1, Udslaget [29]).

Transporten over Bælterne besørgedes for den ridende Posts Vedkommende ligesom tidligere af de dertil kontraktmæssigt forpligtede Transportforvaltere der skulde holde 2 Jagter og de fornødne Isbaade.

De agende Poster var derimod, saa længe de havde været bortforpagtet til de agende Postmestre, blevet overført af Færgelavets Interessenter, der havde Eneret paa Transporten. Kort før Postvæsenet overtog de agende Poster for egen Regning, blev der ved kgl. Res. givet Tilladelse til ogsaa for disse Posters Vedkommende at kontrahere med dem, der vilde gøre det billigst. Transporten blev nu overladt til de samme, som overførte de ridende Poster. I 1785 blev der for Postvæsenets Regning til Brug under Istransport bygget Vagthuse paa Halskov og Knudshoved. Disse Vagthuse kostede i alt 1090 Rdl., og til Ejeren af Grunden, hvorpaa de stod, betaltes aarlig 30 Rdl. Samtidig blev det bestemt, at der paa Sprogø, hvor der kun fandtes een Bondegaard, skulde træffes bedre Foranstaltninger til at modtage rejsende, naar Isbaadene maatte lande der*). I 1792 lod Postvæsenet opføre ny Bygninger paa Øen. Disse kostede 756 Rdl., og til Anskaffelse af Kakkelovne, Sengeklæder m. v. medgik ca. 400 Rdl. Den daværende Ejerinde af Sprogø, Gehejmeraadinde Juel til Raskenberg, til-

---

*) Sprogø var langt tilbage i Tiden blevet benyttet som Landingssted under vanskelige Forhold. Allerede i 1557 flk Lensmanden paa Nyborg Slot, Axel Wiffert, Ordre til at lade opsætte et Hus paa Øen, hvor rejsende mod Betaling kunde faa Kost og Logi. I 1753 androg den daværende Ejer af Øen, Kancelliraad Dreyer, om, at der som Afgift til ham maatte blive paalagt hver af de agende Poster 1 Rdl. aarlig og hver Passager, der gik over Bæltet, 4 Sk. samt hver Isbaad, der landede ved Øen, 1 Mark. Han vilde da lade bygge et nyt Hus til de rejsendes Bekvemmelighed og sørge for at Spise og Drikke kunde faas for billig Betaling. I modsat Fald vilde Øen blive uden Beboere og kun anvendt til Græsning. Dette Andragende maa formodentlig være blevet bevilget; thi i 1755 blev der opført en ny Bygning paa Øen. (Gp. Kopibog 1753 Nr. 287. Trap: Danmark.)

bød at sælge Øen for 2000 Rdl., men da Regeringen kun vilde give 1500 Rdl., gik Salget ikke i Orden, og hun fik derfor en aarlig Godtgørelse af 30 Rdl. for den Grund, hvorpaa Bygningerne stod. Gæstgiver Baggers Enke i Korsør paatog sig mod en Godtgørelse af 100 Rdl. aarlig at sørge for, at der altid var tilstrækkelig Proviant paa Øen til de rejsendes Underhold. I 1807 blev der oprettet et Lampefyr paa Øen [30]).

Med Postens Transport over Bælterne herskede der stor Utilfredshed. Om Transportforvaltrene ved Store Bælt udtaler Generalpostamtet, at „de se vel saa meget paa deres egen Fordel ved Transporten af alt, hvad dertil forekommer, som paa Postens hastige Befordring". For Lille Bælts Vedkommende klagedes der over, at Transportforvaltrene holdt daarlige Fartøjer og uduelige Folk. Posten blev tidt, endogsaa om Sommeren, uforsvarligt opholdt, og om Vinteren maatte den ofte gøre den lange Omvej over Kolding og Middelfart, da der ikke fandtes Isbaade ved Assens og Aarøsund. For at undgaa denne Forsinkelse af Posten, blev der i 1778 anskaffet Isbaade; men den 30. Marts 1784 skete der en alvorlig Ulykke, idet en af disse Baade, der fra Assens overførte den agende Post, som den 23. s. M. var afgaaet fra Kjøbenhavn, ved at støde mod en under Vandet skjult Isskaalle, blev beskadiget og straks sank. Om Bord i Baaden var Skipperen, 2 Matroser og 13 Passagerer, hvilke alle, paa een nær, druknede. Postladen, der indeholdt 14578 Rdl. i Bankosedler og 400 Rdl. i Mønt samt Varer til en Værdi af 296 Rdl., gik tabt. I 3 Maaneder gjorde de Dykkere, som Admiralitetet havde

overladt Postvæsenet, „hvilke skulle være de bedste og eneste her ere at bekomme“, bemærker Generalpostamtet, forgæves Forsøg paa at finde Laden. Ved kgl. Res. blev det afgjort, at intet af det forliste skulde erstattes Ejerne, og i en senere af disse anlagt Retssag blev Generalpostamtet ved Højesteretsdom frifundet. Som Følge af denne Ulykke blev det i 1785 bestemt, at den agende Post under Isforhold skulde gaa over Middelfart—Kolding [31]).

Otte Aar efter skete paa Store Bælt en lignende Ulykke, idet en Isbaad, som den 25 Marts 1792 overførte Posten fra Korsør til Nyborg, kuldsejlede, hvorved 2 Passagerer og en af Matroserne druknede. Brevsækken, der var forsynet med Bøje, blev reddet, men Postladen, hvori der var 25000 Rdl. i Sedler og Mønt, gik til Bunds Efter Generalpostamtets Anmodning blev der af Admiralitetet sendt en Vagtbaad til Stedet for at passe paa, at uvedkommende ikke optog Laden, som man vilde forsøge at optage ved Dykkere. Der fandtes imidlertid hverken Dykkere eller Dykkerredskaber. Admiralitetet tilbød vel at lade Dykkerredskaber forfærdige for Postvæsenets Regning, og man havde allerede bestemt sig for at lade en Mand fra Itzehoe, der havde tilbudt sig som Dykker, komme, da en Skibsmand, Peder Kruse, og hans Søn, der af Postmesteren i Korsør var udsendt for at lede efter Laden, fandt denne i Nærheden af Sprogø og fik den bjerget. Da Postkassen derved blev sparet for en Del Udgifter, mente Generalpostamtet, at Kruse fortjente en Belønning. „Men,“ hedder det i Forestillingen herom, „om denne fattige Mand endog herfor blev benaadet med nogle Hundrede Rigsdaler, vilde det

ikke være til sand Nytte, da de snart kunde forødes, hvorefter han, som er gammel og lam paa sin ene Haand, vilde med Kone og Børn blive langt ulykkeligere, end de nu ere". Han blev derfor indstillet til en Pension af 30 Rdl. aarlig. Hans Kone skulde efter hans Død nyde det halve og Sønnen have 30 Rdl. een Gang for alle. Ved kgl. Res. blev dette „udi alt approberet" [32]).

Disse gentagne Ulykker satte ganske naturligt Sindene i Bevægelse. En Maaned efter den sidste Ulykke udstedte Grosserersocietetet en Bekendtgørelse, hvorved der „i Anledning af Posternes uordentlige Gang, især om Vinteren, over Bælterne og den dermed forbundne Sinkelse og Farlighed, ligesom ogsaa paa Grund af de bekendte ulykkelige Tildragelser" udsattes 2 Præmier, een paa 50 og een paa 25 Rdl., for den bedste og næstbedste Besvarelse af følgende Spørgsmaal: „a. Er der andre Biaarsager, Vinteren og Isen undtagne, der hindre Postens ordentlige Gang eller forvolde sammes Ophold over Bælterne, og hvilke ere disse Aarsager? b. Hvorledes kunne disse Hindringer eller Vanskeligheder ryddes af Vejen og bedre Indretninger træffes til hastigere og sikrere Befordring af de agende og ridende Poster?" Denne Bekendtgørelse, der stod at læse i de berlingske Aviser, gav tydeligt nok til Kende, at ikke alt var i den bedste Orden ved Bæltfarten. En af Postskipperne, Søren Jespersen, meldte sig da ogsaa straks med et Avertissement, hvori han tog til Orde mod denne „besynderlige Bekendtgørelse". „Vinteren og Isen", hedder det, „ser jeg nok, at dette Selskab ikke vil have med at gøre, dette vilde og blive surt for dem, der leve

hver Dag i Ro og Glæde, men ønske kun at vide de andre og Biaarsaager med videre". Disse er, bemærker han, Modvind, Modstrøm, Taage, Snefog og Drivis, og er han tilfreds med, for denne Besvarelse at faa tilkendt anden Præmie, som vilde være en Hjælp for ham, der saavel som hans Ligemænd ikke er vant til at faa saa mange Penge paa een Gang, „uagtet vi saa ofte for ringe Betaling maa vove Liv og Helbred for Postens hastige og sikre Befordring, hvorved Selskabet af Grosserere i Kjøbenhavn har den Fordel at kunne samle sig Midler til et sødt Vellevnet, da vort Liv ved Postens Transport er surt, byrdefuldt og idelige Farligheder underkastet". En anonym Indsender gik endnu videre og kaldte Societetets Bekendtgørelse et crimen laesae majestatis, eftersom Generalpostamtet var et regerende Kollegium.

Af de indkomne Besvarelser blev 2 præmieret, uagtet ingen af dem „saa ganske, som man kunde ønske det, havde opfyldt Hensigten". De indeholdt heller ikke meget ud over det, som enhver kunde sige sig selv var det vigtigste, nemlig at der tilvejebragtes bedre Fartøjer og bedre Betjening. Helt fantastisk er et Forslag i en af Besvarelserne om, at hver Postjagt skulde have en Dreng til Tjeneste. Disse Drenge skulde særlig læres til at svømme og dykke under Vandet og ved alle Lejligheder tilholdes at eksercere sig i Vandet, endog langt ud paa Aaret. De skulde være saaledes klædt, at de hastig kunde springe i Søen, have Haaret kort afskaaret, at det ikke kunde naa Øjnene. De skulde have god Føde, men ikke Brændevin uden som Medicin, „thi jeg haver befunden, at den daglige Brændevinsdrikken

gør en Sømand mere Skade end Gavn". Forfatteren henviser til „vore vilde Folk i Straat Davids", hvor det er meget koldere, at de til alle Tider kan komme ubeskadigede gennem Vandet. „Hvorfor skulde da ikke vore Folk endnu kunne forbedre Vildmandens Anstalter, allerhelst naar de fra Barndom først havde lært at svømme og dukke under Vandet, eller med de samme Anstalter kunde exercere sig saaledes, at en kgl. Ordre eller Expres altid kunde blive befordret i dette Farvand". Størst Interesse har disse Besvarelser og de dertil af Udgiveren knyttede Betænkninger ved de Oplysninger, de giver om, hvor uanstændige Forholdene var. Mandskabet paa Færge- og Postjagterne var saa slet lønnet, „slettere end Gaardskarle", at det var umuligt at faa befarne og søkyndige Folk til at tjene for denne Løn. De havde hverken til ordentlig Føde eller Klæder. Ofte maatte de nøjes med Brød og Brændevin og kom beskænkede om Bord. Af Passagererne tilbetlede de sig noget, „men af Postsækken kunde de ikke betle noget. Hvad Aarsag havde de altsaa at vove noget for samme?" Baade Skipperen og Folkene holdt til med Gæstgiverne, hvem de skaffede Fortjeneste ved at opholde Passagererne under Paaskud af, at der kunde ventes Storm, Modvind og deslige[33]). Af en i 1792 udkommen Pjece, hvori Sejladsen med Postjagten, der gik fra Nyborg Søndag den 25. Novbr., beskrives, faar man et levende Indtryk af Mandskabets Udygtighed. De rejsende var ankommet til Nyborg med den agende Post Søndag Eftm. Kl. $3^1/_2$, men maatte vente paa Brevposten, som først kom Kl. 11 om Aftenen. Kl. 12 gik man under Sejl; det var Maaneskin, men

Vejret tykt og Vind og Strøm imod. Mandag Formiddag var man kun naaet en halv Mil fra Nyborg. Nu blev det stærk Taage, Skipperen vidste ikke, hvor han var, men vilde ikke gaa til Ankers. Brevsækken havde han sendt i en Jolle til Korsør, skønt Matroserne havde protesteret mod at gaa ud. Det blev imidlertid Nat, og henimod Midnat stødte Skibet og stod fast, ingen vidste hvor. „Skipperen kom uden for al Fatning, kastede sig paa en Bænk, befol sig Gud“. Man lod nu Ankeret falde og prøvede paa at stryge Storsejlet, men det var forviklet. Til alt Held blev Vejret stille, og da Dagen brød frem, kendte man at være strandet paa Agersø. Nu kom der Hjælp til, Skibet blev bragt flot, og Kl. 11 Tirsdag Formiddag naaede man Korsør[31]).

Kort før Grosserersocietetet havde udsat de omtalte Præmier, havde Generalpostamtet indstillet til Kongen, at der af Staten blev udsat en Præmie af 100 Rdl. for et Prisskrift, der maatte indeholde Forslag om bedre Fartøjer og sikrere Gang for Posterne særlig om Vinteren, men formodentlig af Hensyn til, at Grosserersocietetet imidlertid fremkom med sin Bekendtgørelse, blev Sagen udsat. Derimod fik Generalpostamtet Tilladelse til at indkomme med Forestilling om Anskaffelse af bedre og bekvemmere Fartøjer, hvorom man havde opfordret Admiralitetet til at gøre Forslag. Kronprinsen havde samtidig udtalt Ønsket om, at der sørgedes for „en mageligere Transport for fornemme rejsende“. Ved Udarbejdelsen af Forslagene assisterede Kaptajnløjtnant Koefoed i Nyborg, en Søn af Postdirektøren. Han fremkom bl. a. med et Forslag til en „synkefri Maskine“, hvori

Postladen skulde anbringes. Til at afgive Betænkning over Forslagene lod Admiralitetet 3 Officerer, Kontreadmiral Lous samt Kommandørkaptajnerne R. H. Tønder og E. W. Stibolt sammentræde. Ved kgl. Res. af 1. Marts 1793 approberedes Forslagene, hvorved det fastsattes, at Postvæsenet selv ved egne Fartøjer skulde besørge Transporten over Store Bælt. Ved Indløbet til Korsør, der var særlig vanskeligt, skulde der anbringes Lygtefyr og udlægges Fortøjnings- og Forhalingstønder. I Løbet af et Aarstid sattes disse Foranstaltninger i Værk. Det første Fartøj, der var 12 Læster drægtig og fik Navnet „Mercurius“, var færdigt i November 1793. Da det imidlertid under svær Storm og Søgang ikke havde den Fart, som Smakkerne, blev det bestemt, at det andet Fartøj skulde være 16 Læster drægtigt. Dette var færdigt i Maj 1794 og fik Navnet „Ørnen“. Begge Fartøjer blev bygget paa Taasinge og kostede henholdsvis 3147 og 3421 Rdl. Som Førere af Postjagterne ansattes 2 Postskippere, der fik en maanedlig Løn af 30 Rdl. hver, og desuden antoges 6 Matroser. Postskipperne bar Uniform som Postførerne, dog med den Forskel, at de havde Ankerknapper i Kjolen. Da denne Uniform imidlertid viste sig upraktisk for Søfolk, blev den i 1797 forandret og bestod herefter af en blaa Klædes Kjole med Rabatter af samme Farve, hvidt Underfor, en hvid Krave med en smal Baandgalon af Guld, Ankerknapper og hvide Underklæder samt en rund Hat med Guldgalon omkring Pullen. Den ældste Postskipper havde 2 Guldgaloner paa Kraven. Senere fik ogsaa Styrmændene og Matroserne Uniform [35]).

De nye Postjagter vakte almindelig Tilfredshed. De var langt bekvemmere indrettet end de almindelige Færgejagter, hvorfor Generalpostamtet ogsaa sørgede for, at en af dem var til Stede, hver Gang kongelige Personer skulde føres over Bæltet. Man kunde endogsaa, naar det kneb, faa serveret Mad og Drikke, om end i al Tarvelighed. Skulde de rejsende nemlig under Overfarten „lide Mangel paa det nødvendige til Livets Ophold", var Postskipperen pligtig til mod billig Betaling at lade dem faa Brød, Smør, Øl og Brændevin, rent og godt Vand samt, om det forlangtes, en Kedel kogt Vand. At de rejsende nu foretrak Postjagterne fremfor Færgejagterne, er en Selvfølge, og de var, oplyser Generalpostamtet, saa tilfredse med den gode Transport, at de ofte gav mere i Drikkepenge til Skibsfolkene, end Rejsen kostede. Generalpostamtet fandt derfor ingen Betænkeligheder ved at foreslaa Taksten forhøjet fra 5 Mark pro persona til 7 Mark, hvilket ved kgl. Res. af 25. Juli 1794 approberedes [36]).

Over lille Bælt vedblev Posten at blive befordret af Transportforvaltrene. Som foran oplyst var det i 1785 blevet bestemt, at den agende Post under Isforhold skulde gaa over Middelfart—Kolding, og i Vinteren 1792—93 gik den ridende Post forsøgsvis samme Vej. Da det viste sig, at Posten i den Tid var kommet mere regelmæssig til Kjøbenhavn, foreslog de 2 Postdirektører, Pauli og Koefoed, at den fremtidig baade Sommer og Vinter skulde gaa denne Vej. Holmskjold var derimod af den uforgribelige Mening, at den burde gaa over Assens, og at Postvæsenet ligesom paa Store Bælt selv skulde overtage Transporten. Han støttedes heri kraftigt af Byfogden og Postmesteren i Assens,

Nellemann, der erklærede, at Assens By vilde ganske forfalde, dersom den mistede de rejsende, hvad dog Pauli og Koefoed ikke kunde indse, „da det lidet, som Værtshuset i Assens kan vinde ved Postpassagerernes Fortæring ved Gennemrejse, som desuden er uformuende Folk, er af liden Betydenhed“. Efter et Aars Forhandlinger, hvori de tidligere nævnte Søofficerer deltog, blev det ved kgl. Res. af 25. Juli 1794 bestemt, at den agende Post skulde gaa over Middelfart—Snoghøj, men Brevposten over Assens—Aarøsund, undtagen naar der var Is i Bæltet. Et Forslag, der var fremme, om at lade Posten overføre fra Halvøen Fønskov skulde nærmere undersøges, men efter omfattende Undersøgelser blev denne Route i 1799 definitivt opgivet[37]).

Efter den foran omtalte Ulykke paa Store Bælt indlod Postvæsenet sig ikke paa at føre Penge og Værdisager over Bæltet under Istransport. Med de kgl. Kassers Pengeforsendelser havde det længe været Brug under saadanne Forhold at oplægge dem i Nyborg og Korsør, og dette fandt nu Sted for alle Pengeforsendelsers Vedkommende. Under lange Isvintre kunde dette selvfølgelig afføde store Ulemper, og i 1795, da Vinteren var meget langvarig, maatte man da ogsaa med Isbaad og under Ledsagelse af en Postfører overføre en stor Del Pengeforsendelser fra Korsør til Nyborg. For at kunne overføre Værdiforsendelser under Istransport, blev der derfor i 1798 anskaffet 4 „svømmende cylindriske Læder-Maskiner“, der udvendig og i Enderne var belagt med Kork, saa at de baade kunde flyde paa Vandet og var tætte. I disse nedlagdes alle Bankobreve og Breve med Pretiosa,

der ikke var af for stor Vægt. Til at overføre andre Sager af Værdi i blev anskaffet 6 „undersynkende Lader“, der var saa tunge, at de i Tilfælde af Baadens Kæntring ikke førtes bort af Strømmen, men straks sank, saa man vidste, hvor de var at finde. Alle Værdiforsendelser blev herefter under Istransport overført paa denne Maade, dog uden Ansvar for Postvæsenet; men det stod Afsenderne frit for ved skriftlig Begæring at forlange Forsendelserne oplagt ved Bæltstederne. Meget store Værdiforsendelser, som Pengefustager, blev dog ikke overført [38]).

Udgiften til Posternes Befordring forøgedes stærkt i dette Tidsrum. Den væsentligste Aarsag hertil var naturligvis Overtagelsen af de agende Poster, men over alt maatte man ogsaa efterhaanden betale mere til Kontrahenterne. Betalingen var for øvrigt højst forskellig paa de forskellige Router. Paa Hovedrouten betaltes saaledes i 1806 pr. Mil for Brevpostens Befordring mellem Kjøbenhavn og Roskilde 35 Sk., mellem Haderslev og Aabenraa 39 Sk. og mellem Flensborg og Slesvig 41 Sk. Paa Siderouter som mellem Viborg og Randers betaltes derimod kun 14 Sk. pr. Mil, mellem Flensborg og Tønder 27 Sk. og mellem Flensborg og Sønderborg 18 Sk. Udgiften til Posternes Befordring beløb sig Aar 1800 til 80000 Rdl. I 1805 udgjorde den 88000 Rdl., og for Aaret 1807 androg den 130000 Rdl. Af Udgiften faldt i Reglen en Trediedel paa Brevposten og to Trediedele paa Pakkeposten.

I vor Tid, hvor Poster, der afgaar fra Berlin og Hamburg om Morgenen, er i Kjøbenhavn samme Aften, og hvor den elektriske Telegraf paa faa Timer bringer os Efterretninger fra langt borte liggende Steder, har man Vanskelighed ved at forstaa, at en Postforbindelse som den, man i hine Tider havde, kunde tilfredsstille. To Gange ugentlig Forbindelse paa Hovedrouten og derved med det sydlige Udland var det reglementerede under ordinære Forhold. Brevposten, der afgik fra Hamburg Tirsdag Aften Kl. 11, var i Rendsborg Onsdag Middag Kl. 12, i Haderslev Torsdag Morgen Kl. 2, i Nyborg s. D. Eftm. Kl. $2^1/_2$, i Korsør $7^3/_4$ Em. og i Kjøbenhavn Fredag Morgen Kl. $7^1/_2$. En Begivenhed, som saaledes indtraf i Hamburg Onsdag Formiddag, kunde man tidligst have Underretning om i Kjøbenhavn Mandag Morgen. For fjernere liggende Steders Vedkommende, som Paris og London, medgik der en halv Snes Dage eller mere, inden Nyhederne naaede hertil. Ankomsttiden kunde selvfølgelig ikke med hine Tiders Befordringsmidler overholdes. Ofte maatte den danske Post afgaa fra Hamburg, forinden Posterne fra de andre Lande var indgaaet dertil. Større Handelshuse i Kjøbenhavn brugte i saadanne Tilfælde, naar særlig vigtige Breve ventedes, at lade dem befordre med Estafette til Kjøbenhavn [39]).

I strenge Vintre maatte man ofte vente i lang Tid paa Efterretninger fra Omverdenen, og naar der paa Store Bælt var Istransport, var Postgangen i høj Grad uregelmæssig. Den i 1801 indrettede Bælttelegraf skulde særlig under saadanne Forhold gøre Nytte. Denne Telegraf var indrettet efter Brødrene

Chappes System. Stationerne var Korsør, Nyborg og Sprogø. Paa hver Station var opstillet et Apparat, hvis Klapper, ved at bringes i forskellige Stillinger, angav forskellige Numre, hvortil svarede Ord, angivne i en Signalbog, der indeholdt over 30000 forskellige Ord, hver med sit Nummer. Aflæsningen maatte foretages i Kikkert. Telegrafen var oprindelig kun bestemt til Signalisering af Depecher i Statsanliggender, men fra Januar 1802 fik ogsaa private Adgang til at benytte den. For en Betaling af 48 Sk. kunde man faa en Bestilling om Befordring eller Nattekvarter sendt over Bæltet. At faa en Depeche, der sendtes med Estafette, telegraferet over Bæltet, kostede derimod 7 Rdl. om Sommeren og 8 Rdl. om Vinteren, samme Takst som for en Færgesmakke, og den maatte saa kun være paa 10 Linier med 26 Bogstaver i hver Linie. Bestyreren af Stationen i Nyborg fik et Eksemplar af Altonaischer Mercurius tilsendt, og naar der var Ishindringer i Bæltet, saa Posten ikke kunde naa rettidig over, skulde han pr. Telegraf kommunicere Bestyreren af Korsør Station de vigtigste Avisnyheder, som derefter sendtes til Kjøbenhavn med Posten, som afgik fra Korsør Mandag og Fredag Aften. Generalpostamtet leverede derefter Nyhederne til det berlingske Kontor, „om dette derefter vil udgive en extraordinær Tidende“. Ligeledes skulde under saadanne Forhold Altonaer Banken pr. Brev meddele Børskursen til Bestyreren i Nyborg, som telegraferede den til Korsør, hvorfra den tilstilledes Bankkontoret i Kjøbenhavn. Man lagde megen Vægt paa disse Efterretninger; thi i Februar 1803 blev der givet Ordre til eventuelt at sende dem fra Korsør med

Estafette. Telegrafbestyreren i Nyborg synes derimod ikke at have været nogen habil Journalist; thi i Januar 1805 tilskrev Kronprinsen Generalpostamtet om at beordre Bestyreren til at gøre Forskel imellem officielle Efterretninger og blotte Avisnyheder eller Rygter, „paa det man behørigen kan skelne de sidste fra de første“ [40]).

---

Lige fra 1720 til 1807 nød Danmark med de korte Afbrydelser i 1788 og 1801 Fredens Velsignelser, og det undgik lykkeligt at blive draget ind i de Krige, der i den sidste Halvdel af det Tidsrum, her omhandles, hærgede Europa. Postforbindelsen i Landet led ikke nogen Afbrydelse paa Grund af Krigen, men Danmark blev endogsaa af andre Stater benyttet som Gennemgangsled for Poster. Foruden den svenske Post, som gik gennem Danmark, og hvis Postilloner fra 1799 fik Tilladelse til at betjene sig af Posthorn, imod at de danske Postilloner til og fra Norge fik samme Ret gennem Sverige, gik fra 1803 en engelsk Post gennem Slesvig og Holsten til Hamburg. Denne Post havde hidtil gaaet til Cuxhaven og derfra til Hamburg. Da Hannover blev besat af Franskmændene, der straks efter gjorde sig til Herrer over Cuxhaven, indrømmede den danske Regering England, at dets Paketbaade maatte anløbe Tønning. Mellem denne By og Hamburg førtes nu Varer, og den engelske Post gik fra Husum eller Tønning til Hamburg. I Recognition for Tilladelsen til at befordre denne Post betaltes der Danmark af det hollandske

Postkontor i Hamburg 800 Rdl. maanedlig. Efter Udbruddet af den fransk-preussiske Krig i 1806 og Franskmændenes Besættelse af Lübeck, Hamburg og Hertugdømmet Lauenburg blev Tilladelsen til denne Postforbindelse tilbagetaget, da den danske Regering indsaa Nødvendigheden af at være forsigtig over for Frankrig. Kort efter at dette var sket, lod Napoleon den 21. Novbr. 1806 sin Chargé d'affaires i Kjøbenhavn instruere om at sige til den danske Regering, at Kejseren haabede, at Regeringen i Kjøbenhavn ikke vilde taale Oprettelsen af nogen regelmæssig engelsk Kurerforbindelse eller noget engelsk Postkontor i Danmark. Posten synes dog fremdeles at at have passeret Danmark. Endnu 31. Juli 1807 udtaler Kejser Napoleon sin Misfornøjelse med, hvor let Korrespondancen mellem England og Fastlandet havde været omtrent i de sidste 2 Maaneder. Den ovenfor omhandlede Recognition er dog erlagt sidste Gang for Oktober Maaned 1806 [41]).

I Maj 1807 blev det efter den preussiske Regerings Ønske befalet Postmestrene i Kjøbenhavn og Helsingør at modtage af de preussiske Konsuler de med preussiske Skibe ankommende Breve og videre-befordre dem. Var de bestemt til England, skulde Viderebefordringen ske over Gøteborg. Breve fra Danmark til preussiske Steder, særlig til Handelsstæderne ved Østersøen, skulde, ligeledes gennem Konsulerne, forsendes med preussiske Skibe. Generalpostamtet fik Befaling til i denne Sag at undgaa al overflødig Publicitet [42]).

Da Danmark til sidst blev tvunget med ind i Krigen, led Postgangen selvfølgelig stort Afbræk. Ved

de engelske Krigsskibes Ankomst i vore Farvande blev Postgangen straks mindre sikker. I Store Bælt blev Skibene visiteret af Englænderne, og Postjagten, hvormed Kronprinsen paa sin Tilbagerejse fra Kjøbenhavn til Kiel den 12. Aug. gik over Bæltet, undgik som bekendt heller ikke at blive forulempet. Ved denne Lejlighed erfaredes det, at Admiral Gambier havde beordret, at Posterne skulde anholdes og bringes til Kommandøren, som laa uden for Nyborg Fjord. Der blev forhandlet med Englænderne om at tilstaa Poster og Estafetter til og fra Kjøbenhavn fri Passage, men dette blev afslaaet. Som Følge heraf fik Telegrafbestyrerne i Korsør og Nyborg Ordre til, naar Estafetterne ikke kunde komme over Bæltet, da at aabne de Depecher, de bragte, og telegrafere dem over Bæltet, for saa vidt de havde Paategning om, at dette maatte ske. Skulde Telegrafen blive nedskudt, maatte de forsøge fra andre høje og bekvemme Steder at kunne give og modtage Signaler. Postkontorerne i Sjælland fik Ordre til, at sørge for Estafetternes Befordring ad Sideveje, naar Hovedvejene ikke længer var passable.

Da Fjenden den 17. Aug. havde omringet Hovedstaden, standsede selvfølgelig Posternes Gang ad de sædvanlige Veje. Den sidste Post ankom til Kjøbenhavn den 17. August. Postillonen havde været saa omsigtsfuld at afgive den i Flaskekroen, hvorfra han selv langs Stranden gik til Kjøbenhavn. En Baad, udsendt fra Langebro, afhentede Posten og bragte den til Byen. Ad samme Vej afsendtes Post Dagen efter. Fra 17. August var Forbindelsen mellem Helsingør og Helsingborg og derved med Norge afbrudt. To Dage før var der imidlertid givet Ordre til at

etablere Post mellem Fladstrand og Frederiksværn. Den 22. og 25. August sendtes Post til Hamburg og Norge over Dragør til Malmø og derfra videre til Helsingborg, hvorfra Posten ad den ordinære Postroute skulde gaa til Norge, og de til de danske Provinser og Hamburg bestemte Breve befordres fra Frederiksværn til Fladstrand. Volontør i Generalpostamtet, Andreas Braae, fremførte Posten den 22. Den 25. var det en Nordmand ved Navn Rasmus Røsler, der var forsynet med svensk Pas, og som havde bragt Breve til Kommandanten i Kjøbenhavn, der paatog sig Besørgelsen. Han gik den 28. August fra Dragør, men blev i Sundet anholdt af Englænderne og underkastet Forhør om Bord paa Admiralskibet, hvor han maatte blive hele Natten, medens Englænderne holdt Vagt i hans Baad. Han havde dog skjult Posten saa godt mellem Baadens Tømmer, at Englænderne ikke opdagede den, og Dagen efter landede han med den i Malmø. De Poster, der var undervejs, da Byen blev indesluttet, gik tilbage, og den eneste Post, der faldt i Fjendens Hænder, var Posten fra Helsingør af 17. August. Den bestod af 82 Breve, der senere tilbageleveredes af Fjenden i uaabnet Stand. Efter den 17. August ankom ikke flere Poster til Kjøbenhavn, og med Undtagelse af de to over Dragør afsendte afgik der heller ingen. Med Bombardementet i Udsigt traf man paa Postgaarden i Kjøbenhavn forskellige Slukningsforanstaltninger. Arkivet og de vigtigste Bøger blev anbragt i Kælderne; Lofterne blev belagt med Gødning, hvorpaa lagdes Bræder og til sidst uldne Tæpper. Fire Bomber sprang i Bygningen, hvoraf de 3 tændte; men Ilden blev straks slukket. En af Magi-

stratens Folk, der havde Ophold her, blev haardt og et Postbud let saaret. Postkontrolør Ernst blev dræbt i sit Logi [43]).

Kort efter Kapitulationen blev det efter Forhandlinger med Lord Cathcart og Admiral Gambier tilladt, at Posterne til Hamburg og Norge maatte afgaa. De skulde gaa gennem Østerport og Kastellet, hvor de fik Pas til at passere Bælterne og Sundet. Posten til Kjøbenhavn skulde i Bælterne og Sundet melde sig til de der stationerede Krigsskibe for at faa Paategning paa Timesedlerne. Den første Brevpost til Hamburg gik fra Kjøbenhavn den 12. Septbr. Postjagterne maatte medtage rejsende, dog skulle saadanne til Sjælland have Pas fra den engelske Admiral. Efter at de fjendtlige Tropper havde forladt Sjælland, begyndte fra 7. Novbr. ogsaa Pakkeposten sin sædvanlige Gang. Faa Dage før havde jo imidlertid England officielt erklæret Danmark Krig, og Postvæsenet paatog sig derfor ikke noget Ansvar for Tab, foranlediget af fjendtlig Forfølgelse eller Opbringelse. Postførerne fik Paalæg om, ved uundgaaelig fjendtlig Forfølgelse at „forsynke“ alle medførende Penge og Sager af Værdi. Antallet af Pakkeforsendelser var efter den lange Standsning saa stort, at der fra 1. Decbr. foreløbig blev afsendt Pakkepost daglig, naar der var saa meget Gods, at mindst 8 Vogne kunde belæsses. [44])

Allerede før England officielt havde erklæret Krig, var al Brevveksling paa England ved Forordn. af 9. Oktbr. 1807 blevet forbudt. Da Regeringen imidlertid befrygtede, at saadan kunde ske over Sverige, der var venligt sindet mod England, blev det bestemt,

at alle Breve til Sverige først skulde underkastes Øvrighedens Eftersyn og forsynes med dennes Segl, hvorom dog ikke maatte ske offentlig Bekendtgørelse. De korresponderende skulde underhaanden underrettes herom [45]). Fra Kiel gav Kronprinsen den 23. Oktbr. Ordre til at indrette Postgang mellem Lolland og Heiligenhafen, for at Breve af Vigtighed kunde afsendes in duplo, det ene den ene Vej og det andet den anden Vej. I samme Hensigt indrettedes for de danske Provinsers Vedkommende en Postgang over Taars og Spodsbjerg. Denne blev dog i Decbr. Maaned foreløbig indstillet. I Februar 1808 blev der givet Ordre til, at den ene af Postjagterne paa Store Bælt „Ørnen“ skulde forsynes med Kobberforhudning og armeres med 4 Stykker tolvpundige Kanoner, til hvis Betjening Marinen skulde afgive en Overkonstabel [46]).

Med Norge havde man som foran omtalt saa vidt muligt vedligeholdt Forbindelsen over Fladstrand og Frederiksværn, hvad der var af Betydning, eftersom Regeringens Sæde, om end ikke officielt, var i Kiel. Denne Forbindelse var imidlertid meget usikker, da der i Kattegattet var mange fjendtlige Krydsere. Postjagten „Anker“, der sejlede paa denne Route, blev den 20. Oktober forfulgt og beskudt af en fjendtlig Fregat, hvorfor den søgte Land under Skagen, hvis Beboere bjergede Mandskab og Post, medens Fjenden bemægtigede sig og bortførte Jagten.

Fra Midten af November førtes den norske Post atter gennem Sverige, men kun for en kort Tid. Den svenske Postgang gennem Danmark til og fra Hamburg havde selvfølgelig ogsaa lidt under den ved Krigen

fremkaldte Afbrydelse i Postgangen inden for Danmarks Grænser, og medens Danmark fra alle Kanter modtog Udtalelser om Deltagelse i Anledning af det engelske Overfald, var det første, Regeringen hørte fra svensk Side, Klager over de Forsinkelser og Forhindringer, som den svenske Postgang havde været udsat for paa Grund af Krigsforholdene. Gustav IVs Had til Danmark blev end mere ophidset ved de Hindringer, som den danske Regering lagde i Vejen for den svenske Postgang. Regeringen var ikke mere venligt stemt for denne end tidligere og vilde bl. a. ikke tillade, at den svenske Post førtes over Bælterne sammen med den danske. I det Tidsrum, her omhandles, havde Kontrahenter flere Gange faaet Irettesættelser og Mulkter for at have befordret den svenske Post sammen med den danske, omendskønt sidstnævnte ikke derved havde lidt nogen Forsinkelse. Til et aabent Brud med Sverige paa det postale Omraade kom det nu, allerede forinden Krigen med dette Land var erklæret. Da Franskmændene nemlig i 1806 havde besat Hamburg, blev det derværende svenske Postkontor ophævet og den svenske Post ekspederet i Altona. Da Regeringen kom under Vejr hermed, fik Amtmændene og samtlige Postmestre paa Routen Kjøbenhavn—Hamburg i Novbr. 1807 Ordre til at paase, at den svenske Post ikke blev aabnet her i Landet, men førtes umiddelbart til Hamburg. Det kunde paa ingen Maade tillades den svenske Post, skrev Kronprinsen til Generalpostamtet, at have noget Indleverings- eller Udleveringskontor i Altona, hvilket var et selvtaget Misbrug, aldeles stridende imod Konventionen. Svaret herpaa var en Note af 21. Decbr.

fra den svenske Regering om, at den hidtil gældende Traktat om den svenske Posts Gang gennem Danmark og den norske Posts Gang gennem Sverige skulde ophøre. De svenske Breve, som skulde gaa over Danmark, skulde af det svenske Grænsepostkontor afleveres til nærmeste danske Postkontor til Viderebefordring med den danske Post. „Denne ligesaa uventede som paafaldende Erklæring fra den svenske Regering“, hedder det i Meddelelsen fra Udenrigsdepartementet til Generalpostamtet, „har den meget ubehagelige Følge, at den norske Posts Gang gennem Sverige maa indstilles.“ Det blev derfor overladt Generalpostamtet at træffe de nødvendige Foranstaltninger i Anledning af denne forandrede Tingenes Tilstand. Den svenske Posts Gang gennem Danmark og den norske Posts gennem Sverige var saaledes ophørt, forinden Danmark den 29. Febr. 1808 erklærede Sverige Krig. Det svenske Postkontor i Helsingør vedblev derimod at fungere, indtil det ved kgl. Res, af 11. Marts 1808 blev befalet, at det skulde sættes ud af Virksomhed [47]).

---

## TREDIE KAPITEL.

### Postforsendelser, Takster, Ekspeditionsmaade.

Naar undtages Routen Kjøbenhavn—Helsingør og Lollandsrouten, forsendtes i Kongeriget lige til 1795 alle Breve med de ridende Poster. I Hertugdømmerne kunde derimod som tidligere omtalt*) paa

---

*) Se Side 262.

visse Router Brevene ogsaa sendes med de agende Poster. I 1795 blev det imidlertid tilladt overalt i Kongeriget og Hertugdømmerne at sende Breve ogsaa med de agende Poster, naar Afsenderen forlangte det, men efter den for Brevene gældende Takst. Med Brevposterne kunde lige til 1773 forsendes Pengebreve. I forrige Afsnit er det omtalt, at Generalpostamtet forgæves havde forsøgt at befri Brevposten for disse Forsendelser; men da der stadig forsvandt Breve med Bankosedler, optog Generalpostamtet paa ny Sagen og henviste til, at Forordningen af 13. September 1748 havde ophævet alt Endossement af Bankosedler, hvorfor disse kun var at betragte som rede Penge og derfor kun maatte forsendes med de agende Poster. Denne Gang lykkedes det, idet en kgl. Res. af 23. Decbr. 1773 bestemte, at Bankosedler og kgl. Obligationer lydende paa Ihændehaveren skulde betragtes som rede Penge og derfor sendes med de agende Poster. Taksten fastsattes samtidig til enkelt Brevs Porto for 1 –100 Rdl., $^1/_2$ Gang mere for indtil 150 Rdl., dobbelt Brevs Porto for indtil 200 Rdl. o. s. v. Hvor der ikke gik agende Poster, maatte Pengebrevene dog fremdeles forsendes med de ridende Poster. Kort efter at dette var traadt i Kraft, modtog Generalpostamtet imidlertid en kongelig Befaling om, at alle kgl. Intrader, der i Bankosedler sendtes til eller fra de kgl. Kasser, skulde som forhen sendes med de ridende Poster „for at spare Vor Kasse for alle ufornødne Udgifter“, og at Postvæsenet skulde give Kvittering for saadanne Breves Modtagelse. Det hjalp ikke, at Generalpostamtet, da det skulde have Ordren korroboreret, gjorde opmærksom paa den Fare, der var

forbundet med at sende Penge med den ridende Post, og anførte, at det kunde være at befrygte, „at nogen i yderlig trængende Omstændigheder geraaden Postmester, som ikke kan være uvidende om de store Summer, der saaledes gaa med den ridende Post, maatte forglemme sin Ed og Pligt, og ved at forgribe sig paa Hs. Majestæts Penge endog sætte de redeligste Postbetjente i Mistanke og Ulykker“ ; Ordren blev ved kgl. Res. korroboreret. Efter at Postvæsenet i 1777 selv havde overtaget Driften af de agende Poster og Portoen saaledes ikke mere gik i Forpagternes, de agende Postmestres, Lommer, blev ogsaa Pengebreve til og fra de kgl. Kasser sendt med de agende Poster, men kunde dog i Nødsfald sendes med de ridende [1]).

For Brevenes Vedkommende vedblev Taksten af 13. Decbr. 1734 at være gældende til 1. Maj 1801, da en ny Brevtakst traadte i Kraft. Princípet i denne Takst var, at Portoen for Brevene skulde beregnes efter den Vejlængde, de befordredes, og at der ikke som hidtil skulde gøres Forskel paa Hoved- og Siderouter. Derved var nemlig opstaaet det Misforhold, at et Brev, der befordredes paa en kortere Strækning, kostede mere i Porto end et Brev, der befordredes paa en længere. Et Brev mellem Kjøbenhavn og Varde kostede f. Eks. 8 Lbs., medens et Brev mellem Kjøbenhavn og Hamburg kun kostede 6 Lbs. Ved den nye Brevtakst fastsattes Portoen for et Enkeltbrev til 2 Lbs. for de første 9 Mil og derefter 1 Lbs. mere for hver 9 Mil indtil 54 Mil. For 63 Mil var Taksten den samme som for 54 Mil, nemlig 7 Lbs., og derefter atter 1 Lbs. mere for hver Mil. Dette Afslag af 1 Lbs. for en Strækning, der

var længere end 54 Mil, var gjort som Følge af, at Regeringen ikke vilde tillade, at Portoen for et Brev mellem Kjøbenhavn og Hamburg sattes højere end til 7 Lbs. Generalpostamtet havde ogsaa foreslaaet, at Breve, som var forsynet med Kuvert, skulde betales som $1^1/_2$ Brev, da Kuverten forhindrede Postbetjentene i at bedømme, om ikke flere Breve var indlagt, men dette Forslag blev ikke approberet. Portoen beregnedes efter den korteste Postvej, selv om Brevene undertiden gik en anden Vej. Enkelte Breve maatte ligesom hidtil kun bestaa af eet Ark og ikke veje over $^1/_2$ Lod. Indeholdt det Indlæg, eller vejede det over $^1/_2$ Lod indtil $^3/_4$ Lod, betaltes som for $1^1/_2$ Brev o. s. f. Brevene kunde forsendes frankerede, ufrankerede eller frankerede til et Undervejssted. Et Enkeltbrev fra Kjøbenhavn til Roskilde kostede nu 2 Lbs., til Odense 4, til Aarhus 7, til Aalborg 8 og til Hamburg 7 Lbs. Portoen for et Brev til Aalborg var altsaa beregnet i vor Tids Mønt 53 Øre. For Breve til Udlandet gjaldt fremdeles Taksten af 2. Novbr. 1767 [2]).

Da Postvæsenet i 1777 overtog Driften af de agende Poster, fastsattes der nye Takster for disse, der dog kun skulde gælde foreløbig; men først ved kgl. Res. af 13. Febr. 1788 approberedes en ny Aposttakst. Ved denne fastsattes Taksten for en rejsende til 10 Lbs. pr. Mil foruden Indskrivningspenge, 2 Lbs. og Drikkepenge til Postillonen paa hver Station, hvor man fik frisk Befordring, 4 Lbs. 50 Pd. Rejsegods kunde frit medføres. Naar Transporten over Bælterne skete ved Isbaad, maatte betales ekstra over Store Bælt 2 Rdl., mellem Sjælland og Falster

1 Rdl. og mellem Middelfart og Snoghøj 24 Lbs. Taksten for Pakker og Varer var meget kombineret. Den rettede sig efter Vægten og Afstanden. En Pakke paa 1 Pd. kostede 2 Lbs. for 6 Mil, 3 Lbs. for 6—12 Mil, 4 Lbs. for 12—16 Mil, men Taksten steg ikke i samme Forhold som Vægten. En Pakke paa 19 Pd. kostede saaledes i Porto fra Kjøbenhavn til Roskilde 7 Lbs., til Haderslev 45 Lbs. og til Hamburg 95 Lbs. En Pakke paa 100 Pd. mellem disse Steder kostede i Porto henholdsvis 26, 176 og 375 Lbs. For trykte Sager og Viktualier var Portoen billigere. For Guld og Sølv beregnedes Portoen efter Værdi og Vægt. Mellem Kjøbenhavn og Hamburg var Portoen for 1000 Rdl. i Sølv 240 Lbs., i Guld 132 Lbs. Pengebreve takseredes efter Brevtaksten, saaledes at der for et Brev med 100 Rdl., foruden Portoen for Brevet, betaltes Porto som for et enkelt Brev, og derefter $^1/_2$ Gang Brevporto mere for hver 50 Rdl. Pengebreve skulde altid forsegles med Postsegl, hvad enten Indholdet forevistes Postkontoret eller ej. I 1804 blev det foreskrevet, at der til Pengebreve skulde anvendes Spidskuvert, der skulde forsegles med Afsenderens Segl paa Midten og med Postkontorets paa begge Sider. For alle Forsendelser med de agende Poster skulde erlægges i Skriverpenge 2 Lbs., i Vejerpenge 1 Lbs. og for Bevis, saafremt saadant forlangtes, 2 Lbs. Disse saakaldte „Kontorrettigheder“ var hverken velsete af Postbestyrelsen eller af Publikum. Kommissionen af 20. September 1793 havde foreslaaet med Tiden helt at afskaffe dem, og i 1796 blev det ved Vakance i Embedet ved det helsingørske og lollandske Postkontor i Kjøbenhavn bestemt, at Skriver- og Vejerpengene

ikke maatte opkræves ved dette Kontor. Generalpostamtet bemærker i den Anledning i sin Forestilling, „at det er uanstændigt at tage Vejerpenge for Bankobreve, som slet ikke vejes“, og der var Postmestre, som havde erklæret, at de ikke havde anset det for passende at benytte sig af denne Bestemmelse. Helt at afskaffe disse Gebyrer turde Generalpostamtet dog ikke foreslaa, da Postmestrene for Ekspedition af de agende Poster ikke havde faaet noget forholdsmæssigt Tillæg. Ved kgl. Res, af 2. Maj 1800 bestemtes det derfor, at Gebyrerne maatte vedblive for de daværende Postmestre og deres Eftermænd. Paa Grund af Vognmandstakstens Forhøjelse, der atter var en Følge af høje Foderpriser, blev Ageposttaksten i 1799 foreløbig noget forhøjet, hvilken Forhøjelse endnu var i Kraft 1808 [3]).

Den under Struensee ved Forordningen af 2. Juni 1771 indførte Indskrænkning i Portofriheden gik Regeringen ikke senere bort fra. Den havde bragt betydelige Summer i Postkassen. Ansøgninger om Portofrihed indkom stadig, men blev afslaaet. I et enkelt Tilfælde tilstod man en nyoprettet Institution, Kirurgisk Akademi, aarlig 100 Rdl. af Postkassen i Stedet for Portofrihed. Tallotteriet fik i 1773 bevilget Portofrihed mod at svare en aarlig Afgift af 1500 Rdl. til Postvæsenet. I 1796 fik de Embedsmænd, der havde Portofrihed i Embedssager med Brevposten, tillagt samme Ret med Ageposten. De skulde meddele Attest, hvori tillige skulde anføres, at hverken Fragt eller Kontorrettigheder var erlagt til Postkontoret, da begge Dele senere godtgjordes af den kgl. Kasse [4]).

I Postforordningen af 1694 og senere Forord-

ninger var fastsat Bødestraf for ulovlig Brevforsendelse. Imod dette Forbud blev, som Generalpostamtet oplyste, begaaet „mange store Forbrydelser“; men disse kunde ikke hemmes, væsentlig som Følge af den høje Bøde af 20 Rdl. pr. Brev, der forvoldte, „at Folk gør sig en falsk Samvittigheds Skruppel over at opdage slige Forbrydelser“. Efter Generalpostamtets Forslag blev derfor Bøden ved kgl. Res. af 12. Juli 1775 nedsat til 2 Rdl. for hvert Brev. Afsender og Modtager skulde hver betale Halvdelen; bagefter kunde de sagsøge hinanden [5]).

I 1777 fastsattes der en Mulkt af 5 Rdl. for at sende Penge, Bankosedler eller Pakker under 50 Pd. med anden Lejlighed end den agende Post paa de Dage, da denne afgik fra et Sted. I 1791 blev Mulkten herfor af samme Grund som ovenfor nævnt nedsat til 2 Rdl. For urigtig Angivelse af en Forsendelses Indhold fastsattes i 1795 en Bøde af 20 Gange saa meget, som den for lidet betalte Porto vilde andrage. Grunden til denne Bestemmelse var væsentligst den, at der blev sendt Breve i Pakker [6]).

For Avisernes Vedkommende var det som i forrige Afsnit omtalt af de i Danmark udkommende Aviser kun de berlingske, der havde Eneret paa at blive befordret med Posterne. Den herved indvundne Indtægt tilfaldt Postdirektørerne og blev holdt helt uden for Postvæsenets Regnskab, idet Direktørerne selv antog og lønnede den Mand, der forestod Avisforsendelsen. Efter Peter Thornams Død i 1775 var det Postskriveren Bastian Hammond, den senere Postmester ved det altonaisk—jydske agende Postkontor, der havde denne Bestilling. Han fik herfor 10 pro

Cent af Postdirektørernes Fortjeneste. Ved Reskript af 15. April 1772 var det som tidligere omtalt fastsat, at Indtægten af de berlingske Aviser, efterhaanden som de daværende Direktører afgik, skulde tilflyde Postkassen; men allerede fra 1786 optog man denne Indtægt, der da udgjorde 3552 Rdl., i Postvæsenets Regnskab og førte Beløbet til Udgift under Lønninger til Direktørerne. Fra 1796, da Pauli, den sidste af de Direktører, hvem denne Indtægt var tillagt, blev afskediget, fik Postkassen hele Indtægten af de berlingske Aviser. Den mellem Berling og Postdirektørerne i 1749 afsluttede Kontrakt vedblev fremdeles at være gældende, og Bastian Hammond forestod stadig Kuverteringen m. v. af Aviserne mod et aarligt Vederlag af 480 Rdl. I Aaret 1800 ansøgte de daværende Udgivere, 2 Enker, om højere Betaling for Aviserne, i hvilken Anledning Generalpostamtet forlangte en Beregning over hele deres Bedrift. I denne Beregning, som man dog næppe tør fæste for stor Lid til, oplyste Udgiverne, at de til Postvæsenet leverede 2600 Eksemplarer à 4 Mk. I Kjøbenhavn afsatte de 1500 Eksemplarer à 10 Mk., og Indtægten ved Avertissementer udgjorde 1550 Rdl., i alt altsaa en Indtægt af 5783 Rdl. 2 Mk. Til Papir, Trykning, Redaktør og Bude m. v. medgik 5763 Rdl., saa at de altsaa kun havde 20 Rdl. tilovers til Husleje, Lys, Brændsel og for deres Arbejde og Risiko. Med Rette mente Generalpostamtet, at Udgiverne kunde fortjene 1 Rdl. pr. Eksemplar, medens de tidligere kun fik 4 Mk., og udvirkede derfor en kgl. Res. herfor. De 2 Mark skulde lægges paa Abonnenterne, som herefter skulde betale 3 Rdl. Postmestrene fik som hidtil 3 Mk. pr.

Eksemplar, saa Postvæsenets Fortjeneste paa hver Avis blev nu 1 Rdl. 3 Mk. Udgiften ved Forsendelsen blev altsaa akkurat det dobbelte af, hvad Udgiveren fik for Avisen [7]).

Den Udgiveren af de berlingske Aviser tilstaaede Eneret til Forsendelse med Posterne blev efterhaanden noget beskaaret. I 1781 tillodes det, at de af Økonomi- og Kommercekollegiet udgivne Efterretninger om den inden- og udenlandske Handel maatte forsendes med de agende Poster for den for trykte Sager fastsatte Porto, og i 1789 tillodes det at forsende dem med de ridende Poster, for saa vidt der var Plads i Postsækken. Bladets Titel forandredes først til „Handelstidende“ og fra 1798 til „Handels- og Industritidende“. Den i Kjøbenhavn udgaaende Adresseavis og den dermed følgende Aftenpost forsendtes med de agende Poster, og i 1791 tilstodes der Udgiveren en Moderation i Portoen. De berlingske Aviser var dog, naar undtages den halvofficielle Handelstidende, de eneste, der forsendtes med Brevposterne, og da der i 1794 skete en gennemgribende Forandring i Avisforsendelsen, toges der ogsaa fornødent Hensyn til det berlingske Privilegium. Det var paa Forslag af Kommissionen af 20. Sepbr. 1793, at der ved kgl. Res. af 7. Marts 1794 indførtes den Ordning, at Aviser og Tidsskrifter paa visse Betingelser for en modereret Porto kunde forsendes med Posterne, dog ikke med Brevposterne fra Kjøbenhavn. Alle Stiftsaviserne samt de i Fredericia udkommende ugentlige Tidender maatte derimod forsendes med Brevposterne til Kjøbenhavn, hvilken Tilladelse kort efter blev udvidet derhen, at Stiftsaviserne ogsaa maatte

forsendes med Brevposterne fra Stiftsbyen til Byer inden for samme Landsdel. Aviserne skulde leveres til Postvæsenet for $^2/_3$ af Prisen paa Udgivelsesstedet og blev af Postvæsenet leveret Abonnenterne til *en* Pris, der var $^1/_3$ større end denne. De herved indvundne $^2/_3$ af Avisens Pris deltes ligeligt mellem Postkassen og Postmestrene paa Udgivelses- og Ankomststedet. Postvæsenet paatog sig at indkassere Abonnementsbeløbet og mod en særlig Godtgørelse at kuvertere Aviserne. Disse skulde ellers leveres i aabne Kuverter, ligesom al Korrespondance Aviserne vedrørende skulde ske ved aabne Sedler, alt for at forebygge, at uvedkommende Brevveksling fandt Sted. Endvidere kunde alle danske Uge-, Maaneds- eller andre periodiske Skrifter sendes med Pakkeposterne, eller, hvor disse ikke gik, med Brevposterne, mod at Udgiveren leverede dem for $^2/_3$ af Udsalgsprisen og lod sig afkorte 3 pro Cent for Emballagen. Disse 3 pro Cent samt den ene Trediedel af Udsalgsprisen tilfaldt Postkassen. Abonnenten maatte betale 3 Mk. mere end Prisen paa Udgivelsesstedet, hvilke 3 Mk. tilfaldt Postmesteren paa Ankomststedet. Af de udenlandske Aviser, der hidtil var leveret Postmestrene portofrit, skulde der fremtidig betales en moderat Porto. Denne Porto kom til Indtægt paa den Maade, at Postmesteren i Hamburg, der leverede Aviserne til de andre Postmestre, beregnede sig saa meget mere for disse, som Portoen udgjorde, og tilsvarede Postkassen denne. Til Steder i Danmark fastsattes den aarlige Porto til 40 Sk. for Aviser, som udgik daglig, til 24 Sk. for Aviser, som udgik nogle Gange ugentlig, og til 48 Sk. for periodiske Skrifter. Til Steder

i Hertugdømmerne var Portoen noget lavere. For at ikke Publikum skulde komme til at bære Byrden af Portoen, skulde Generalpostamtet fastsætte og offentlig bekendtgøre en vis Takst, hvorefter samtlige Postmestre skulde levere de forskellige Aviser. Denne Takst maatte ikke overstige, hvad der i de 2 sidste Aar var betalt for Aviserne. Den her fastsatte Porto skulde imidlertid kun gælde for de daværende Postmestre, for hvem denne Porto jo blev et Indtægtstab. Ved indtrædende Vakancer skulde Portoen beregnes til det dobbelte, for Kjøbenhavns Vedkommende, hvor Indtægten af Avissalget efterhaanden var blevet meget betydelig, endogsaa højere, idet en ny Postforvalter her skulde betale 1 Rdl. 32 Sk. aarlig i Porto for en Avis, der udgik daglig, 1 Rdl. aarlig for en Avis, der udgik nogle Gange ugentlig, og 1 Rdl. 48 Sk. aarlig for periodiske Skrifter. Den daværende Postmester i Hamburg maatte beholde den Fordel, han havde ved at erholde Aviserne hos Udgiverne „til meget ringere Priser end Købere og siden selv faa højere Betaling.“ Samme Ret skulde hans Successor i Embedet, Postkontrolør Albrecht, have, men efter hans Afgang skulde iagttages, at Postkassen saa vidt gørligt fik denne Fordel. For saavel danske som udenlandske Aviser gjaldt, at de kun kunde forsendes for den modererede Porto, naar Kongen fandt, at deres Indhold kvalificerede dem dertil, hvorfor der i hvert enkelt Tilfælde skulde gøres Forestilling om Tilladelse til Forsendelsen [8]).

Der blev nu efterhaanden givet flere Udgivere Tilladelse til at forsende Aviser og Tidsskrifter paa denne Maade, og en enkelt Udgiver, Chr. Iversen i

Odense, fik i 1796 Tilladelse til at forsende sine Aviser med Brevposten til alle Steder i Danmark, men da Generalpostamtet i 1798 gjorde en Indstilling om Tilladelse for 2 Provinsaviser, blev der ved Forestillingens Referat i Statsraadet forlangt nærmere Oplysning om Avisforsendelsen i det hele, og efter at saadanne var givet, bestemte en kgl. Resolution, at der fremtidig ikke maatte gøres Forestilling om Forsendelse af nye Aviser, før de havde bestaaet mindst et Aar, og at det hver Gang skulde oplyses, hvorvidt det kunde tillades at forsende flere Aviser med de ridende Poster uden at gøre Postsækkene for tunge og besværlige. Ved denne Lejlighed oplyste Generalpostamtet, at der af Berlings politiske Aviser forsendtes ca. 2600 Ekspl. og af Berlings lærde Tidender 280. Af „Minerva“ forsendtes 224 og af „Tilskueren“ 116 Ekspl. Den bekendte Boghandler og Avisudgiver Chr. Iversen i Odense forsendte 1500—1900 Eksplr. af sine Aviser, medens hans Konkurrent Hempel kun naaede 100 Eksplr. Med Hensyn til Avisernes Udbredelse i Landet skal her anføres nogle Tal for de forskellige Byer. Af Berlings Aviser forsendtes 1806 følgende Antal Eksplr. til efternævnte Byer: Roskilde 94, Næstved 68, Horsens 68, Slagelse 67, Aalborg 65, Aarhus 61, Randers 53, Frederiksborg 46, Helsingør 41, Odense 40, Svendborg 18, Fredericia 8, Faaborg 1. Af Iversens Aviser forsendtes 213 til Kjøbenhavn og 113 til Aarhus. Berlings Aviser indbragte aarlig Postkassen 4000 Rdl., Iversens 2000 Rdl.

Af de fra Hamburg indkommende Aviser havde Postvæsenet ingen Fordel af Betydning, naar undtages i Kjøbenhavn, hvor den i 1796 tiltraaadte ny

Postforvalter maatte betale 1 Rdl. i Porto af hver Avis, hvad der udgjorde 12 à 1400 Rdl. aarlig. Her havde for øvrigt en Boghandler, der fik Aviserne sendt med Pakkeposten, aabnet en Konkurrence med Postvæsenet. Hans Pris for Aviser var meget billigere, og han havde derfor langt større Afsætning end Postkontoret. Gennem Postkontoret i Hamburg kunde i 1796 for modereret Porto sendes 41 Aviser og 11 Tidsskrifter. For Aviser, der kostede under 5 Rdl. i Indkøbspris, var Postforvalterens Fortjeneste een Rdl., hvortil kom Portoen, ligeledes een Rdl. „Altonaische Mercurius“ kostede saaledes i Indkøbspris 1 Rdl. 24 Sk. aarlig og leveredes Abonnenterne for 3 Rdl. 24 Sk. Paa dyrere Aviser havde Postforvalteren større Fortjeneste. „Gazette d'Amsterdam“ kostede saaledes i Indkøbspris 11 Rdl., i Porto 1 Rdl. og leveredes Abonnenter for 13 Rdl. 24 Sk. Indkøbsprisen for „Le Moniteur“ var 65 Rdl., Portoen 1 Rdl., den solgtes for 70 Rdl. 12 Sk. De engelske Aviser var de dyreste. For „Morning Cronicle“, der i Indkøbspris kostede 75 Rdl. 16 Sk. og i Porto 1 Rdl., maatte Abonnenter betale 81 Rdl. 4 Sk. Af svenske Aviser forsendtes ogsaa enkelte til Danmark. „Efter Sædvane“, men uden at have nogen Ret dertil, fik Postmesteren i Helsingør af det svenske Postkontor der nogle Sæt af „Daglig Allehanda“, for hvilke han gav 4 à 5 Rdl. pr. Eksplr. Disse solgte han til det helsingørske Postkontor i Kjøbenhavn for 8 Rdl. For „Stockholmsposten“ gav han 4 Rdl. og solgte den for 6 Rdl. I Kjøbenhavn tog man for disse Aviser under eet 16 Rdl. I November 1800 blev denne Ordning approberet for den daværende Postmesters Vedkommende; men en

ny Postmester maatte kun tage een Rdl. mere for hver Avis, end han selv gav, og Postmesteren ved det helsingørske Postkontor i Kjøbenhavn skulde ligeledes nyde een Rdl. af hver Avis. Samtidig tillodes, det, at ogsaa nogle andre svenske Aviser maatte forsendes til Danmark [9]).

---

Postkontorerne var kun paa Ekspeditionsdagene tilgængelige for Publikum, hvilket for de fleste Byers Vedkommende altsaa var 2 Gange ugentlig for afgaaende og 2 Gange ugentlig for ankommende Poster. I 1790 blev det dog paalagt Postkontorerne at modtage Pengebreve ogsaa paa andre Dage, naar Afsenderne var udenbys Folk eller rejsefærdige Personer. Dette var foranlediget ved, at Skippere ofte ikke kunde faa deres Pengebreve afleveret forinden deres Afrejse. I Kjøbenhavn var Postkontoret dog vistnok daglig aabent. Dette var i hvert Fald Tilfældet i Slutningen af det her omhandlede Tidsrum. Ufrankerede Breve kunde da afgives daglig eller nedlægges i en ved Kontoret anbragt Brevkasse. Breve, der skulde frankeres, kunde derimod kun afleveres paa Postdagene. Ved Postkontoret i Kjøbenhavn var der stadig paa Postdagene stor Uro og Spektakel. I 1786 blev der, foranlediget ved en Klage fra en Købmand, hvis Søn var blevet „ilde medhandlet og nedstødt af Trapperne i Porten“, antaget en paalidelig og haandfast Karl, der som Vægter, iført Postmundering, skulde

holde Orden ved Kontoret, i Postgaarden og paa Fortovet udenfor, særlig Tirsdag og Lørdag Eftermiddag. Han skulde saa vidt muligt udføre sit Hverv med det gode, førend der brugtes Magt. Skulde den tilbørlige Orden endda ikke kunne tilvejebringes, skulde Postforvalteren forlange Hjælp fra Hovedvagten. I 1795 klagede man i Aviserne over den mangelfulde Ekspedition ved Kontoret, at der paa Postdagene altid var Trængsel og kun een Funktionær til at modtage Brevene. „Og kan det forsvares“, hedder det videre, „at lade en Kasse, der har haft Evne til at tabe betydelige Kapitaler ved sine Bestyrere, knibe ved saadan en det hele Publikum vedkommende Lejlighed“. (Klagen fremkom, medens Sagen mod Pauli endnu stod paa). Aaret efter blev der da ogsaa ansat endnu en Kontrolør ved det danske Brevpostkontor. Han skulde modtage og taksere de udenlandske Breve, hvortil han ved kgl. Res. blev autoriseret.

Ekspeditionsmaaden undergik ikke nogen Forandring af Betydning i denne Periode. Brevene nedlagdes som hidtil i en Brevsæk, der spændtes fast paa Hesten eller, hvor Karriol blev benyttet, anbragtes i denne. For de agende Posters Vedkommende var det Reglen, at Forsendelserne med tilhørende Følgedokumenter nedlagdes i en Lade, der paa de Router, hvor Postfører medfulgte, var forsynet med 2 Laase. Til den ene havde Postføreren Nøglen, til den anden Kontorerne paa Routen. Afgangstiden skulde nøje overholdes, men hermed gik det saa som saa. Posten til Hamburg skulde saaledes gaa fra Kjøbenhavn Kl. 9 Aften, men kom som Regel ikke af

Sted før Kl. 10 à $11^1/_2$ som Følge af, at Brevene fra Kollegierne og særlig fra det udenlandske Departement afleveredes saa sent. Da ved Ansættelse af en ny Postforvalter hans Instruks skulde udfærdiges, fandt Generalpostamtet det upassende heri at indføre en Bestemmelse, som det var indlysende, han ikke kunde følge, og erhvervede derfor en kgl. Res. for, at Afgangstiden sattes til Kl. 10; men var Kollegiernes Breve ikke modtaget til den Tid, maatte Posten opholdes, dog at den skulde afgaa et Kvarter efter Brevenes Aflevering [10]). At kontrolere Befordringstiden var vanskeligt, da Urene i de forskellige Købstæder gik, som de kunde, og ikke, som de skulde. For at faa en bestemt Rettesnor for Befordringstiden blev det i 1800 tilladt at anskaffe Ure, i alt 3, som Postillonerne mellem Kjøbenhavn og Hamburg skulde medføre. Disse Ure, der var bekendt under Navnet „non plus ultra", var saaledes indrettet, at de trak sig selv op, saa længe den, der bar dem, var i Bevægelse [11]). Medens Posterne tidligere ikke havde Tilladelse til at passere ind eller ud af befæstede Stæder, efter at Stadsporten var lukket, i hvilken Anledning der var indrettet Apparater til at hejse Postsækken over Volden, blev det ved Res. af 30. Aug. 1782 tilladt, at alle ud- eller indgaaende Poster og Estafetter maatte blive lukket gennem Stadsporten i Kjøbenhavn. Der blev i den Anledning bevilget Kjøbenhavns Vagtmester 30 Rdl. aarlig og Stadens Portner 16 Sk. for hver Gang, han maatte aabne Porten for en Post. Ogsaa i Rendsborg blev det tilladt at lade Posten passere gennem Stadsporten om Natten. Over alle afgaaende og ankommende rejsende skulde udfærdiges en Anmeldelse

indeholdende de rejsendes Navn, Stand og Stedet, hvorhen de agtede sig, eller hvorfra de kom. Denne Anmeldelse skulde afgives til den vagthavende Officer i Stadsporten. Alle Poster skulde ved Afgangen eller ved Ankomsten melde sig til Vagten. En Postillon, der engang ikke straks holdt ved Vagten i Vesterbros Ravelin, blev af Skildvagten slaaet med Geværet, i hvilken Anledning Generalpostamtet forlangte Skildvagten straffet for sin Opførsel mod Postillonen, „hvis Person, saa længe han har Posten at føre, overalt holdes i dette sit vigtige Ærinde udi saadan Agt, at han ikke maa røres“ [12]).

Efter Postens Ankomst blev som hidtil Karterne over de ankomne Breve udhængte. Efter at Karterne „ved 6 Timers Dagslys til alles Efterretning“ havde været udhængt, blev de Breve, som ikke var afhentet, tilbragt Adressaterne mod et Gebyr af 2 Sk. pr. Brev. Hvorledes Forholdene i denne Henseende har været ordnet i Provinserne, vides ikke. I Kjøbenhavn tilfaldt Gebyret Budene, hvoraf der var 4 ved det danske, een ved det norske og 2 ved det helsingørske og lollandske Postkontor. I „Folke Fjenden“ Nr. 45 for 1795 klagedes der over, at Budene var sendrægtige og lod andre besørge Brevene, der ofte først kom Adressaterne i Hænde flere Dage efter Ankomsten. Der ankedes tillige over, at Fortegnelsen over Brevene blev udhængt, saa at alle og enhver derefter kunde gaa ind og fordre, hvad Brev han havde fundet paa samme. Det henstilledes derfor at indføre almindelig Brevombæring. Dette gav Anledning til, at Budenes Antal i Kjøbenhavn i 1796 blev forøget til 14, saaledes at der nu var 8 ved det danske, 3 ved det

norske og 3 ved det helsingørske og lollandske Postkontor. Kartet blev nu efter Postens Ankomst udhængt i 3 Timer, og de Breve, der ikke afhentedes i dette Tidsrum, blev udbragt. Naar den hamburgske eller norske Post ankom inden Kl. 11 Fm., skulde Brevene være afleveret senest samme Dags Aften og, naar Posterne ankom senere, inden næste Dags Middag Kl. 12. Breve, der indgik med Helsingørsposten Kl. $3^1/_2$ Em., skulde være afleveret senest samme Dags Aften. For at forhindre, at Postbudene lod andre besørge Brevene, bestemtes det, at de skulde bære Uniform, bestaaende af en rød Overkjole med gule Opslag samt Postskilt paa Brystet. Da Brevpostbudene imidlertid ikke fik nogen fast Løn, men oppebar Bærepenge, maatte de ogsaa selv holde sig med Uniform, til hvis første Anskaffelse de dog fik en Hjælp af 10 Rdl.*)[13]). Denne i vore Øjne ret upraktiske Ordning af Brevombæring, hvorved Brevene udbragtes af forskellige Bude, eftersom de ankom fra forskellige Steder, har formodentlig ikke kunnet ordnes paa anden Maade, saa længe Ekspeditionen af Posterne var henlagt til forskellige Kontorer.

I nær Forbindelse med Brevombæringen staar i vore Dage Besørgelsen af Lokalbreve eller Breve, der

---

*) I Aaret 1801 var der Forslag fremme om ogsaa at give Embedsmændene Uniform. I en Skrivelse af 4. Marts d. A. fra Kronprinsen til Generalpostamtet hedder det nemlig: „Forinden jeg kan afgive nogen Resolution paa Forslaget til Uniformer til Direktørerne, Postmestrene og Opsynsmændene ved Befordringsvæsenet, maa jeg gøre opmærksom paa, at det hermed tilbagefølgende Stykke Fløjl, der efter Forslaget skulde være til Krave og Opslag for Direktørerne, har alt for megen Lighed med det, som er anbragt paa Staldmesteruniformerne". (Gp. Res. Pr. 1808 Fol. 58.)

udveksles inden for en Byes Grænser. Hermed havde Postvæsenet hidtil ikke befattet sig, og det skulde ogsaa være en senere Tid forbeholdt at gennemføre en saadan i større Stil; men der blev dog allerede i 1806 gjort en Begyndelse hertil ved Indrettelsen af den saakaldte Fodpost i Kjøbenhavn. Det var fhv. Told- og Konsumptionsinspektør i Maribo Henrik E. Riegels, der som Pensionist boede i Kjøbenhavn, som gav Stødet til denne. Et Forbillede herfor har han sandsynligvis fundet i den i Hamburg i 1797 af et Aktieselskab indrettede Fodpost. Riegels indgav i Oktober 1805 Ansøgning om Privilegium paa Oprettelsen af et Brevbefordringskontor i Kjøbenhavn for at lade Breve bringe mellem Byens Indvaanere, ligesom han vilde udvide denne Indretning til Pakkers Befordring. Til at starte Foretagendet havde han af Finanskollegiet faaet et Forskud af 150 Rdl. Generalpostamtet tilraadede at give ham Privilegiet for 5 Aar. Han skulde begynde med 6 Bude, der skulde bære Uniform og Skilt efter Generalpostamtets Bestemmelse, og han skulde være pligtig til at besørge Breve ogsaa til Forstæderne, men foreløbig ikke til Frederiksberg. Den ene af Direktørerne, Harbou, afgav dog separat Votum, gaaende ud paa, at Postvæsenet selv skulde overtage denne Brevbefordring, der sandsynligvis vilde give Overskud. „Anvendelsen af Postkassens samtlige Indtægter," ytrede han, „er lige saa ædel som udstrakt; den har mange smaa Kilder, og ingen af disse bør forsmaas, da disse samlede udgøre et betydeligt Bidrag til at bestride visse Udgifter, som ellers vilde falde Statskassen til Last."

Harbous Forslag vandt Kronprinsens Bifald, og

ved kgl. Res. af 20. Decbr. 1805 bestemtes det, at Postvæsenet skulde indrette denne Brevbefordring, foreløbig 2 Aar paa Prøve, med Riegels som Bestyrer. Han skulde have 75 p. Ct. af Overskuddet i Løn, dog ikke over 600 Rdl. aarlig. Der skulde antages 8 Bude, „ikke Drenge," der hvert skulde have sit Distrikt og lønnes med 120 Rdl. aarlig. Paa Hatten skulde de bære Postskilt, og det var dem tilladt at anlægge Uniform. Portoen fastsattes til 2 Sk. for Breve indtil 2 Lod, 4 Sk. for Breve indtil 8 Lod og 8 Sk. for Breve indtil 16 Lod, det højeste et Brev maatte veje. Denne Takst gjaldt dog kun for Breve, der befordredes inden for samme Rayon, i hvilken Henseende den indre By, Christianshavn og Citadellet regnedes for een Rayon, hver af Forstæderne og Frederiksberg for een Rayon. Befordredes et Brev mellem 2 Rayoner, var Portoen det dobbelte. Den 1. Marts 1806 tog denne Brevbefordring sin Begyndelse. Budene udgik Formiddag Kl. 9 og Eftermiddag Kl. 2 for at indsamle Breve. De maatte ikke gaa op i Husene, men kun ind i Porte eller Gaarde for at modtage Breve. Deres Nærværelse i Gaderne tilkendegav de ved at slaa paa en Gongong. Det havde været under Overvejelse at ophænge Brevkasser i forskellige Huse, og i disse maatte da Brevene have været nedlagt ufrankerede; men i en Skrivelse til Generalpostamtet udtalte Kronprinsen sin Frygt for, at disse Kasser skulde blive misbrugt „dels af kaade Mennesker, der i samme kunde nedlægge Breve til Personer, som Budene forgæves vilde gøre sig Umage for at finde, dels af onde Mennesker, som saaledes paa en aldeles forborgen og omkostningsfri Maade kunde udsende

hvad anonyme Skrivelser dem maatte lyste". De Breve, der var indsamlet om Formiddagen, udbragtes mellem Kl. 12 og 1; de, der var indsamlet om Eftermiddagen, mellem Kl. 6 og 7. Der var straks flere handlende, der averterede, at de korresponderende hos dem kunde aflægge Breve tillige med Porto, som da vilde blive afleveret til Budene, naar de passerede forbi. Herved opstod altsaa Indleveringssteder, hvad Generalpostamtet intet havde imod, men tværtimod gerne saa. Det første Aar, Marts 1806—Febr. 1807, befordredes 63,686 Breve med en Indtægt af 1505 Rdl. 6 Sk. og en Udgift af 1191 Rdl. 43 Sk. Af Overskuddet, 313 Rdl. 59 Sk., skulde Bestyreren have 235 Rdl. 20 Sk., saa Postkassens Indtægt kun var 78 Rdl. 39 Sk. Det følgende Aar, da Posten paa Grund af Byens Belejring var standset i en Del af August og Septbr. Maaneder, var Resultatet endnu daarligere. Brevantallet udgjorde 50537 Breve og Overskuddet 41 Rdl. 66 Sk. eller for Postkassens Vedkommende ca. 10 Rdl. Man bestemte sig dog for foreløbig at prøve denne Brevbefordring endnu 2 Aar, men Budenes Antal blev indskrænket til 6, og de gik nu ikke saa hyppigt til de udenbys Distrikter [14]).

---

Med Brevhemmeligheden var det næppe bedre bevendt end tidligere. Vel ser man ikke i dette Tidsrum Regeringen benytte Brevaabning til at komme politiske Forbrydelser paa Sporet, og hertil var der paa en Tid, hvor Danmark glædede sig ved at leve i Fred med det øvrige Europa, heller ingen An-

ledning; men ganske tryg synes man dog ikke at have været ved at betro Hemmeligheder i Postvæsenets Hænder. Da Kronprins Frederik i Slutningen af Aaret 1781 satte sig i Forbindelse med Bernstorff, blev Brevet til denne indlagt i en Kuvert med Pageinformator Riegels Udskrift og Segl og adresseret til Prokansler Cramer i Kiel for af ham at viderebefordres til Bernstorff, da man befrygtede, at et Brev til Bernstorff, afsendt med den ordinære Post under det paa den Tid ved Hoffet gængse Spioneringssystem, kunde blive udsat for den Skæbne at aabnes og læses. Da Regeringsforandringen den 14. April 1784 var fuldbyrdet, afsendte Kronprinsen som bekendt samme Dag et Brev til Bernstorff. Dette Brev afgik med en Estafette, men blev ikke paa sædvanlig Maade afgivet til Postkontoret for derfra at afsendes med Estafette. Postforvalter Wøldike fik derimod Ordre til uden Ophold at indfinde sig i Kronprinsens Forgemak med Brevsækken og det dertil brugelige Postsegl og af Kammerherre Bülow modtage Brevet „paa det Postillonen fra Slottet af straks kunde tiltræde sin Rejse“ *). Faa Dage efter, 19. April, mod-

---

*) Originalen, vistnok med C. D. Reventlows Haand, findes i Brevpostkontorets Arkiv og lyder i sin Helhed saaledes: „Til hastigste Befordring med et Brev behøves uden Ophold en estafette til Greven af Bernstorff paa Borstel.

Hr. Postforvalter Wøldicke ville derfor ufortøvet ey alleneste strax foranstalte en estafette med saadane Udtryck i den Pasz, at den paa alle stationer kan faae den hastigste coureer expedition; men tillige selv uden Ophold, indfinde sig udi mit forgemack, med Brev Sæcken og det dertil brugelige Postseigl; og desangaaende melde sig hos min Marchal Kamer-Herre Bulow, som overleverer ham Brevet, paa det postillonen fra Slottet af, strax kunne tiltræde sin Reise.

Christiansborg Slott d. 14de April 1784.

Frederik C. P.“

tog Generalpostamtet gennem Danske Kancelli Befaling til straks at tilkendegive samtlige Postmestre i Kongens Riger og Lande og alle andre vedkommende under Generalpostamtet sorterende Betjente, at de ikke maatte understaa sig at aabne eller brække nogens Breve, hvis det endog maatte være, medmindre det skete efter Kongens specielle Befaling. Man synes saaledes at have haft Mistanke om, at utilladelig Brevaabning gik i Svang, hvad paa den Tid kunde have haft ubehagelige Følger. Generalpostamtet forsvarede imidlertid paa det kraftigste sine Postembedsmænd. Efter at have indhentet beedigede Erklæringer fra Postmestrene i Hamburg og Kjøbenhavn om, at ingen af dem nogen Sinde enten efter Ordre eller af egen Drift havde foretaget sig at aabne noget til Postvæsenet anbetroet Brev eller været vidende om, at saadant skete, indsendte Generalpostamtet disse Erklæringer til Kongen med Tilføjelse, at Generalpostamtet med en frelst Samvittighed kunde forsikre, at det aldrig havde beordret eller været vidende om, at noget Brev uberettiget var blevet aabnet*)[15]).

Ved kongelig Resolution af 6. Jan. 1804 blev Generalpostamtet bemyndiget til paa Forlangende af Politimesteren i Kjøbenhavn og paa hans An- og Tilsvar at lade anholde Breve, som han maatte anse fornødne til Vejledning i Sager, der angik Forbrydel-

---

*) Holmskjold oplyste i Erklæringen, at det i 1772—74 ved kongelig Befaling var blevet ham paalagt at aabne eller udtage nogle nærmere betegnede Breve; men da han havde frabedt sig dette „lige saa forhadte som særdeles besværlige Arbejde, da med at aabne og afkopiere et Par Breve næsten en hel Nat for mig selv anden kunde medgaa“, var Etatsraad Sevel blevet beordret til at foretage dette.

ser. Dog maatte Brevene ikke udleveres uden Anmodning fra Danske Kancelli. Ved hvert Aars Udgang skulde Generalpostamtet for Kongen forelægge en Beretning om de Tilfælde, i hvilke der var blevet gjort Brug af denne Bemyndigelse. Denne Sag blev efter Kancelliets Anmodning forestillet for Kongen af Generalpostamtet, der da ytrede, at det var et „ubehageligt Odium“ at foranstalte Breve anholdte, hvad muligen kunde bevirke et Brud paa den Tillid, enhver havde til Postvæsenet.

Angaaende Behandlingen af ubesørgede Postforsendelser blev det ved kgl. Res. af 7. Marts 1803 tilladt, at disse, der hidtil var indsendt med de aarlige Postregnskaber til Generalpostamtet og derefter var opbevaret der, maatte aabnes af Generalpostamtet, for at man kunde se, om der skulde findes Penge eller andre Værdisager deri. Fandtes saadanne, skulde de deponeres i Generalpostamtet, og saafremt Ejeren ikke 3 Maaneder efter, at Bekendtgørelse havde fundet Sted, afhentede dem, tilfaldt de Generalpostamtets Fattigkasse. Samtlige Postkontorer skulde udhænge Lister over de ubesørgede Forsendelser. I Kjøbenhavn og de Købstæder, hvor der udgik Aviser, skulde der tillige finde Avertering Sted. Forsendelserne skulde aabnes af Generalpostamtet i den samlede Direktion, og kun i Forsendelser, hvori der fandtes Værdisager, var det tilladt at læse Afsenderens Navn og Afsendelsesstedet. Straks efter at Brevene var aabnet, skulde de brændes [16]).

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, i hvilket Omfang Posterne benyttedes, maa vi af Mangel paa statistisk Materiale indskrænke os til at sammenligne de forskellige Aar og til Grund herfor lægge Størrelsen af Postintraderne. Der viser sig da at have været en stærk Fremgang i det her omhandlede Tidsrum. Brevpostens Intrader udgjorde i 1778 ca. 110000 Rdl., i 1788 ca. 138000 Rdl. og i 1800 ca. 197000 Rdl. Fra sidstnævnte Beløb maa dog drages Avisintrader ca. 9000 Rdl., en Indtægt, der ikke havdes i 1775. Staar Forsendelsernes Antal i Forhold til Intradernes Beløb, hvad der ingen Grund er til at tvivle om, da den samme Brevtakst var gældende, viser der sig altsaa i disse 22 Aar en Stigning af ca. 70 p. Ct. Endnu større er Fremgangen i de følgende Aar, idet Brevpostens Intrader i 1807 udgjorde ca. 302000 Rdl., altsaa i kun 7 Aar en Stigning af 53 p. Ct.; men her har vel ogsaa den ved Brevtaksten af 1801 indførte forhøjede Porto haft nogen Indflydelse*). Et lignende Forhold viser sig for Pakkepostens Vedkommende. De første Aar, efter at de agende Poster var overtaget af Postvæsenet, var Intraderne ved disse kun 30 à 40000 Rdl. og kunde ikke engang dække Udgiften. I 1785 udgjorde de ca. 57000 Rdl., i 1800 ca. 119000 Rdl., i 1806 ca. 132000 Rdl., men i 1807 steg de til 186000 Rdl., hvortil Aarsagen maa søges i Paketfartens Standsning paa Grund af Krigen. En stærk Stigning i Forsendelsernes Antal i den sidste Del af de Aar, her omhandles, staar i god Samklang med den blomstrende Tilstand,

*) Den Merindtægt, den nye Brevtakst foranledigede, opgiver Direktør David Monrad til 4000 Rdl. aarlig. (Koncept bl. Monrads efterladte Papirer.)

hvori Danmarks Handel paa den Tid og lige til 1807 befandt sig. Saa længe Danmark kunde bevare sin Neutralitet, medens Krigen gennemrystede det meste af Europa, havde dets Handel og Skibsfart naaet en hidtil ukendt Højde, og dette havde selvfølgelig ogsaa medført en livlig Benyttelse af Postvæsenet. Og ligesom Svingningerne i den danske Handel fulgte Svingningerne i de politiske Forhold i Europa, saaledes at Krigsaarene gennemgaaende var gode, Fredsaarene mindre gode Forretningsaar, saaledes viser ogsaa Krigsaarene den største Stigning i Postvæsenets Indtægter og altsaa i Forsendelsernes Antal. Medens Brevpostens Intrader i Fredsaarene 1783—91 omtrent holdt sig paa samme Standpunkt, omkring 140000 Rdl. aarlig, steg de i de næste 10 Aar, Aar for Aar, indtil de i 1801 udgør 212000 Rdl. Et lignende Forhold viser sig for Pakkepostens Vedkommende, og Generalpostamtet udtaler ogsaa lejlighedsvis i 1796, at det daværende Tidsrum er heldigt for Pakkeposten formedelst de betydelige Penge- og Sølvtransporter fra Hamburg til Kjøbenhavn og Sverige; „men disse heldige Omstændigheder vilde antagelig ved en almindelig Fredsslutning forandre sig.“ To Aar før opgives det Beløb, der i Sedler og Mønt aarlig førtes over Lille Bælt, til 5 Millioner Rdl., og de agende Poster medførte da paa Hovedrouten saa meget Gods, at der maatte benyttes 8 à 10, ja undertiden flere Vogne paa hver Tur. Samtidig oplystes det, at Antallet af Passagerer med Postjagterne over Store Bælt aarlig udgjorde 4 à 500[17]).

# FJERDE KAPITEL.

## Embedsmænd og Betjente ved Postkontorerne. Lønningsforhold m. v.

Postvæsenet fik i det her omhandlede Tidsrum ikke saa faa nye Embedsmænd og Betjente. Foruden de ved de nyoprettede og de tidligere gottorpske Postkontorer ansatte Postmestre blev der ved det altonaisk-jydske agende Postkontor i Kjøbenhavn foruden en Postmester ansat en Kontrolør og en Fuldmægtig og fra 1782 en Postskriver. Det helsingørske Postkontor bestyredes først af Kontroløren ved det altonaisk-jydske Kontor; men da i 1779 de lollandske Posters Ekspedition henlagdes under dette Kontor, blev der ansat en Postmester og en Postskriver. De agende Postkontorer i Hamburg og Altona havde fælles Chef, nemlig Postmesteren ved den ridende Post, Grill, der fik Titlen „Agende Postinspektør". Saavel i Hamburg som i Altona ansattes Kontrolører ved de agende Poster og i Hamburg tillige en Postskriver. Til at ledsage de agende Poster ansattes, som tidligere berørt, Postførere i alt 8 og fra 1782 en Ekstrapostfører i Sjælland. Ved hvert Postkontor, hvor der var Ekspedition af agende Poster, antoges en Litsenbroder. I Kjøbenhavn, hvor der ogsaa, medens de agende Poster var bortforpagtet, havde været Litsenbrødre, antoges 3 saadanne. Litsenbrødrene i Kjøbenhavn bar Postmundering, hvortil de hvert andet Aar fik 10 Rdl. [1]). (De kjøbenhavnske Postbude er omtalte Side 319—20.)

I Juni 1772 indgik Generalpostamtet med en Forestilling til Kongen om en forandret Lønnings-

maade for Postmestrene. Det hedder heri, at Forordningen om Portofrihedens Indskrænkning har skaffet Postvæsenet større Indtægt, men ogsaa forøget Postmestrenes Arbejde. Billighed taler derfor for, at Postmestrene bør have mere Løn, dog kun paa de Steder, „hvor Generalpostkassens Fordel lader sig se og kende“. „At give Postmestrene Forhaabning om Tillæg paa deres Løn kunde vel effektuere noget, men muligvis ikke frugte længere end til den Tid, de samme erholdt, da de siden derefter kunde blive lunkne og ikke længere vise den Iver som forhen. Men om Belønningen blev i proportion af Arbejdet og et hvert Postkontors Størrelse og Formerelse, vilde en bestandig Bestræbelse tilvejebringe saavel deres egen Indkomme som Postintradernes Forøgelse, og hvorpaa haves tydelig Mærke og Kendetegn ved de Postkontorer, hvortil ingen vis Løn er henlagt, da ikke saa mange fri Breve som ved de andre Postkontorer, hvor der er fast Løn, forekommer“. Postmestrene ved hine Kontorer havde altid sørget for, at alle Breve, som skulde betales, blev frankeret, fordi de derved forøgede deres egne Indkomster. Generalpostamtet foreslog derfor at lønne Postmestrene ved at give dem visse Procent af Intraderne. Procenten kunde imidlertid ikke sættes ens for alle Postmestre. I Forslaget varierer den fra 5 p. Ct. for Flensborg til 40 p. Ct. for Frederiksborg. Dette Forslag blev imidlertid til intet, da det ikke opnaaede kongelig Approbation [2]).

Da Postvæsenet i 1777 overtog de agende Poster, fik Postmestrene paa Routen Kjøbenhavn—Assens for at overtage Ekspeditionen af disse Poster hver et Til-

læg af 50 Rdl. og Postmestrene paa Routen Haderslev—Aalborg hver 25 Rdl. I flere Aar blev der dog afkortet dem 25 Rdl. hver til Dækning af en Pension paa 400 Rdl. til de tidligere agende Postmestres Skriver, saa at de jydske Postmestre i disse Aar intet fik. I Hertugdømmerne havde hidtil en stor Del Postmestre været Ekspeditører for de heussiske Poster og herfor af Heuss faaet en Godtgørelse af 30—50 Rdl. aarlig. Denne Godtgørelse beholdt de, efter at Postvæsenet havde overtaget disse Poster. Postmestrene i de tidligere gottorpske Byer beholdt den Løn, de havde haft af Hertugen. Disse Postmestre lønnedes med fra 40—60 Rdl. aarlig samt $^1/_{12}$ af Kontorets Intrader. Postmesteren ved det altonaisk-jydske agende Postkontor i Kjøbenhavn lønnedes med 800 Rdl. aarlig, Postkontroløren ved dette Kontor med 200 Rdl.; Postmesteren ved det helsingørske og lollandske Postkontor havde 400 Rdl. aarlig. Fuldmægtige og Postskrivere lønnedes med 150 à 200 Rdl. aarlig. Den „agende Postinspektør“ i Hamburg fik efter sit eget Tilbud ingen fast Løn, men 10 p. Ct. af de med de nye Poster (ɔ: de slesvig-holstenske) gaaende Breve. Han var som alt bemærket tillige Postmester ved den ridende Post og lønnedes som saadan med 10 p. Ct. af Intraderne. Kontroløren ved den agende Post i Hamburg fik 400 Rdl., i Altona 300 Rdl. Ved de Kontorer, hvor der var Ekspedition af agende Poster, fik Postmestrene tillagt de saakaldte Skriver- og Vejerpenge. De 6 Postførere lønnedes hver med 200 Rdl. og een Rdl. daglig i Diætpenge, naar de var paa Rejse. Ekstrapostførerne fik 100 Rdl. aarlig; Litsenbrødre fik ugentlig ved Kontorer i Sjælland og Fyen

64 Sk., ved Kontorer i Jylland 32 Sk. Ved Bæltstederne fik de dog een Rdl. ugentlig, ligesom de i Kjøbenhavn fra 1782 fik 1 Rdl. 32 Sk. ugentlig. I Hertugdømmerne fik de fra 32 Sk. til 1 Rdl. 28 Sk. og i Hamburg 1 Rdl. 68 Sk. ugentlig[3]). Ved de paa Lollandsrouten oprettede nye Postkontorer blev Lønnen fastsat til 60 Rdl. for Postmestrene i Køge, Vordingborg, Nykøbing F. og Maribo, til 50 Rdl. for Postmesteren i Rødby og til 70 Rdl. for Postmesteren i Nakskov. I Nysted, Sakskøbing og Stubbekøbing var det oprindelig Bestemmelsen at ansætte Postaabnere eller Postekspeditører med 20 Rdl. aarlig Løn; men da ingen af dem, der var udset hertil, vilde paatage sig Bestillingen for denne Betaling, maatte man fordoble Lønnen og tillige give dem Bestalling som Postmestre[4]).

De Lønninger, der fastsattes for de nye Postkontorer, var i god Overensstemmelse med de for de ældre gældende. Man var endnu ikke naaet til nogenlunde anstændige Lønninger, og Stillingen som Postmester kunde, naar de enkelte større Embeder undtages, de fleste Steder kun være et Bierhverv. Generalpostamtets Forestilling i 1772 om Lønningsforbedring havde været virkningsløst, og ikke bedre gik det i 1789, da næsten alle Postmestre baade i Danmark og Norge havde indgivet Ansøgning til Kronprinsen om højere Løn. Generalpostamtet udtalte i den Anledning i en allerunderdanigst Forespørgsel, at det indsaa Billigheden i, hvad Postmestrene herom havde andraget, „da Lønnen for de fleste af dem er bestemt efter som deres Forretninger og Levemaade var for en 80 Aar siden“, medens deres Arbejde og Ansvar

var blevet fordoblet; men Generalpostamtet fordristede sig dog ikke til at fremkomme med Forslag til Lønnens Forbedring for de Postmestre, „som hertil efter anførte Omstændigheder ere højsttrængende“, før dertil var erhvervet Kongens Tilladelse. Svaret herpaa var imidlertid, at Sagen skulde udsættes[5]).

Elleve Aar efter rørte Generalpostamtet paa ny ved Lønningssagen, idet det i sin Forestilling af 11. Novbr. 1800 angaaende den nye Brevtakst ytrer: „Generalpostamtet føler det at være en positiv Pligt mod samtlige samme undergivne Postbetjente ved denne Lejlighed at nedlægge for Deres Majestæts Trone det allerunderdanigste Ønske, at ved Postintradernes Tilvæxt maatte allernaadigst tænkes paa at forbedre Postbetjentenes Vilkaar, da de fleste af disse Betjente virkeligen ikke have det daglige Brød.“ Efter at ommeldte Brevtakst havde været gældende i 3 Aar, og Postvæsenets Indtægt derved var forøget med flere Tusinde Rigsdaler, medens Udgiften til Lønninger kun var steget fra 13107 Rdl. til 14255 Rdl., lod Generalpostamtet udarbejde et Forslag til et Lønningsreglement for Postmestrene, hvilket Forslag i Novbr. 1805 blev forelagt Kongen til Approbation. Medens Direktørerne var enige om, at Lønningerne burde forhøjes, var de uenige om, efter hvilke Grundsætninger dette burde ske, og havde i den Henseende delt sig i et Flertal og et Mindretal. Flertallet, der bestod af Knuth, Eggers, Harbou, Monrad og Rosenvinge-Kolderup, holdt paa, at Gagen burde bestemmes efter Kontorets Vigtighed, som beroede dels paa Intraderne, dels og fornemmelig paa Kontorets Beliggenhed, enten paa en Hoved- eller paa en Sideroute,

hvoraf Forretningernes Omfang og Ansvarets Størrelse afhang. Mindretallet, Walterstorff og Lange, vilde ganske udelukke Embeder, hvis beregnelige Indtægter var over 500 Rdl., fra Forhøjelse og dernæst tilstaa Embeder, der havde over 100 til 400 Rdl., et Tillæg af 25 p. Ct., Embeder, der havde mellem 50 og 100 Rdl., 50 p. Ct. og Embeder, der havde under 50 Rdl., 100 p. Ct. Samtlige Direktører var enige om ikke at forhøje Lønningerne for de meget betydelige Embeder som Kjøbenhavn, Helsingør, Altona og Hamburg samt for de Embeder, der, hvad vi senere skal komme tilbage til, var henlagt til visse Gaarde, nemlig Embederne i Slagelse, Korsør, Odense, Næstved og Ringsted. Den aarlige Merudgift til Lønninger vilde efter Flertallets Forslag blive 3117 Rdl., efter Mindretallets 1777 Rdl. Intet af Forslagene blev imidlertid approberet. Ved kgl. Res. af 17. Januar 1806 udsattes Sagen, indtil Postmestrene ved et almindeligt Statsreglement kunde erholde Tillæg i samme Forhold som de øvrige kongelige Embedsmænd og Betjente. Imidlertid skulde Generalpostamtet indkomme med Forslag til Gageforbedring „for en eller anden Postmester, hvis Kaar uomgængeligen maatte fordre saadant“. I Henhold hertil bevilgedes der senere Postmestrene i Næstved, Hørsholm, Nykøbing F. og Vordingborg hver et Tillæg af 80 Rdl. samt Postmesteren i Køge et Tillæg af 100 Rdl., ligesom flere Postmestre i Hertugdømmerne fik Tillæg [6]).

Det ovennævnte Forslag til et Lønningsreglement var ledsaget af Oplysninger om samtlige Postmestres beregnelige Indtægter i Aaret 1803. Disse var herefter for Postmestrene i efternævnte Byer følgende:

| | Fast Lønning ved Brev-posten | Fast Lønning ved Pakke-posten | Personligt Tillæg | Til Skrive-materialier | Skriver- og Vejerpenge | Avispenge | Ialt |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Aalborg | 120 | 45 | | | 75 | 335 | 575 |
| Aarhus | 80 | 45 | | | 46 | 211 | 382 |
| Assens | 70 | 50 | | | 47 | 55 | 222 |
| Bogense | 70 | | | | 5 | 7 | 82 |
| Fladstrand | 70 | | 30 | 10 | | | 110 |
| Fredericia | 100 | | | | 3 | 43 | 146 |
| Frederiksborg | 150 | | | | 3 | 82 | 235 |
| Frederiksværk | 30 | | | | | | 30 |
| Hjørring | 80 | | | | | | 80 |
| Hobro | 100 | 45 | | 10 | 4 | 39 | 198 |
| Holstebro | 60 | | | | | 38 | 98 |
| Horsens | 80 | 45 | | | 38 | 185 | 348 |
| Hørsholm | 50 | 50 | | | 12 | 38 | 150 |
| Køge | 40 | 60 | 100 | | 18 | 65 | 283 |
| Kolding | 60 | | | | | 48 | 108 |
| do. ved Pakkep. | | 105 | | | 31 | | 136 |
| Korsør | 115 | 50 | | | 26 | 37 | 228 |
| Lemvig | 60 | | | | 6 | 24 | 90 |
| Lyngby | 15 | 15 | 20 | | 7 | 31 | 88 |
| Maribo | 40 | 60 | | | 10 | 57 | 167 |
| Nakskov | 40 | 60 | | | 10 | 52 | 162 |
| Nyborg | 105 | 50 | 160 | 10 | 42 | 210 | 577 |
| Nykøbing. F. | 40 | 60 | 80 | | 37 | 40 | 257 |
| Nysted | 30 | 40 | | | 11 | 16 | 97 |
| Næstved | 100 | 25 | 80 | | 10 | 69 | 284 |
| Odense | 190 | 50 | | 10 | 202 | 272 | 724 |
| Præstø | 40 | 40 | | | 11 | 27 | 118 |

| | Fast Lønning | | Personligt Tillæg | Til Skrive-materialier | Skriver- og Vejerpenge | Avispenge | Ialt |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | ved Brev-posten | ved Pakke-posten | | | | | |
| Randers | 80 | 45 | | | 71 | 146 | 342 |
| Ribe | 100 | 25 | 100 | | 22 | 62 | 309 |
| Ringkøbing | 60 | | | | 5 | | 65 |
| Ringsted | 180 | 50 | 40 | | 42 | 178 | 490 |
| Roskilde | 180 | 50 | | | 27 | 102 | 359 |
| Rødby | 30 | 60 | | | 8 | 12 | 110 |
| Sakskøbing | 40 | 40 | | | 38 | 30 | 148 |
| Slagelse | 100 | 50 | | | 59 | 102 | 311 |
| Sorø | 60 | 40 | | | 5 | 77 | 182 |
| Stege | 100 | | | | 5 | 28 | 133 |
| Stubbekøbing | 30 | 40 | | | 6 | 15 | 91 |
| Svendborg | 100 | | | 10 | 30 | 45 | 185 |
| Varde | 60 | | | | 6 | 66 | 132 |
| Vejle | 70 | 45 | 30 | | 21 | 64 | 230 |
| Viborg | 80 | 25 | 30 | 10 | 5 | 179 | 329 |
| Vordingborg | 40 | 60 | | | 37 | 54 | 191 |

Som det vil ses, findes der i denne Fortegnelse ingen Oplysninger om de kjøbenhavnske Postkontorer og Postkontorerne i Helsingør og Hamburg. I disse Byer var nemlig Postmestrene saa godt aflagt, at der ikke for deres Vedkommende kunde være Tale om nogen Forhøjelse i Lønningen. Postmesteren i Helsingør lønnedes med 12 p. Ct. af Intraderne ved Brevposten, der i 1803 udgjorde 9769 Rdl., hvorefter hans Indtægt altsaa var 1172 Rdl. Hertil kom Skriver- og Vejerpenge, der i 1795 udgjorde 109 Rdl., og Ind-

tægt af Aviser. Da Embedet i 1805 var ledigt, fandt Generalpostamtet ogsaa Anledning til at foreslaa Lønnen nedsat til $9^1/_2$ p. Ct. af Intraderne. Hvorledes Postmestrene ved de agende Postkontorer i Kjøbenhavn var lønnet, har vi foran set. Den ene af disse, Postmesteren ved det altonaisk-jydske Kontor havde foruden et personligt Tillæg tillige Indtægten ved Kuverteringen af Aviserne, saa at hans samlede Indtægt var 1680 Rdl. Han var, bemærker Generalpostamtet, saa vel aflagt, „at han endog har bedre Kaar end den første Direktør i Generalpostamtet“ [7]).

Endnu større Indtægter havde Postforvalteren ved det danske Postkontor i Kjøbenhavn og Postmesteren i Hamburg. I Reskript af 21. April 1786, der approberer forskellige Forslag, fremsatte af den i 1784 nedsatte Kommission*), hedder det, at Generalpostamtet ved indtrædende Vakancer i disse Embeder skal bringe i Erindring, hvad i Kommissionen er blevet ventileret om de betydelige Indtægter, der disse Steder haves af de fremmede Aviser formedelst Portofriheden. Ti Aar efter hedder det i en Forestilling til Kongen, at Postforvalteren i Kjøbenhavn i Aaret 1794 har tjent 3000 Rdl. paa de fremmede Aviser. I Gage og til Kontorhold havde han ganske vist kun 700 Rdl., hvoraf han skulde give Kontroløren 200 Rdl. samt lønne sine Medhjælpere, men han har ikke desto mindre haft en betydelig Indtægt. Om Postmesteren i Hamburg oplystes det i 1798, da han søgte sin Afsked, at hans Indkomster beløb sig til 2100 Rdl. Denne Postmester lønnedes ligesom tid-

*) Se Side 248.

ligere med 10 p. Ct. af Intraderne ved Brevposten; disse udgjorde i 1803 20400 Rdl., hvad der omtrent svarer til en Indtægt for Postmesteren af 2100 Rdl. Indtægten af Aviserne, som han forhandlede til samtlige Postmestre i Danmark, maa altsaa mindst have været saa stor, at den har kunnet dække Udgiften til Medhjælpere og Lokale. I 1794 bestemtes det, som tidligere omtalt, at en Del af den Indtægt, der saavel i Kjøbenhavn som i Hamburg havdes ved de fremmede Aviser, skulde tilfalde Postkassen, og at Postforvalterens Gage og Kontorhold skulde nedsættes til 500 Rdl. Da i 1796 en ny Postforvalter i Kjøbenhavn tiltraadte, blev Embedets Indtægter derved forringet med ca. 1200 Rdl. For Hamburgs Vedkommende var det bestemt, at en eventuel ny Postmester skulde have 1000 Rdl. i fast Gage samt en mindre Andel i Avisindtægten. Da i 1805 en ny Postmester skulde ansættes, oplyste Generalpostamtet imidlertid, at de uvisse Indtægter efter den trufne Bestemmelse kun kunde anslaas til 800 Rdl., saa at han i alt vilde faa 1800 Rdl., medens Udgifterne ved Kontoret var 2614 Rdl. Han beholdt da som hidtil de 10 p. Ct. af Intraderne og hele Avisindtægten, der da ansloges til 2200 Rdl.[8]).

De ovenfor meddelte Oplysninger om Postmestrenes Indkomster angik kun de „beregnelige“ Indtægter, hvorefter man maa antage, at de ogsaa har haft andre Indtægter. Det er tidligere omtalt, at Postforvalteren i Kjøbenhavn havde en Indtægt i Nytaarspenge, som gaves af de korresponderende. Noget lignende har vel været Tilfældet ogsaa i Provinserne. Saaledes opgiver Postmesteren i Nyborg, at han ved Svendborg Postkontors Forandring til Hovedkontor

har mistet i Skriver- og Vejerpenge, for Aviser og Dusører fra Herre- og Præstegaarde 190 Rdl., i hvilken Anledning han fik et personligt Tillæg af 160 Rdl. Da Skriver- og Vejer- samt Avispenge for Svendborgs Vedkommende i 1803 beløb sig til 75 Rdl., maa de Dusører, som Postmesteren i Nyborg mistede, have udgjort 115 Rdl. Hvad de Dusører, han beholdt, er løbet op til, faar man ikke at vide. For Aarhus Postmesterembedes Vedkommende opgives den samlede Indtægt i 1803 til 382 Rdl., og dette Embede søgte og fik i 1806 Chefen for det danske Befordringsvæsens Revisionskontor, hvis Gage var 800 Rdl. Han søgte ganske vist dette Embede, fordi han var for svag til at bestride det mere besværlige Embede i Kjøbenhavn, og det anføres udtrykkelig i Indstillingen, at han intet vil vinde i Indtægt; men der har dog sikkert ikke været saa stor Forskel paa disse Embeders Indtægter, og i Løbet af 3 Aar er de beregnelige Indtægter i Aarhus næppe steget saa stærkt. Der synes saaledes ogsaa her at have været ret gode Dusører. Kan man altsaa gaa ud fra, at Postmestrene i Form af Dusører eller Gebyrer har haft andre Indtægter end de, der foran er opgivet, maa man tillige erindre, at de selv skulde afholde alle Kontorudgifter, deriblandt Løn til Medhjælpere, som det efterhaanden var blevet nødvendigt at have ved de større Embeder. Indtægten ved disse var dog nu saaledes, at det var muligt for en Mand at leve heraf, og man ser ogsaa i Slutningen af det heromhandlede Tidsrum, at Embeder som Roskilde, Nyborg, Flensborg og Aabenraa, ikke at tale om Kjøbenhavn, Helsingør og Hamburg besættes med Mænd, der var uddannet

i Postvæsenets Tjeneste. For de mindre Embeders Vedkommende har Generalpostamtet derimod sikkert Ret, naar det udtaler, at Postbetjentene her ikke havde til det daglige Brød, og ved de mindste var Indtægten endnu saadan, at Embedet kun kunde være et Bierhverv. Af de 43 Provinsembeder i Kongeriget beklædtes ved Slutningen af denne Periode 26 af Mænd i andre Stillinger, saasom By- og Herredsfogder, Toldembedsmænd, Apotekere, Købmænd eller Gæstgivere, foruden at enkelte Embeder var tilstaaet Mænd, der havde Pension fra tidligere Stillinger. Generalpostamtet var for øvrigt imod at give Embederne til Byfogder, i hvilken Henseende man havde ubehagelige Erfaringer. Forefaldt der nemlig Urigtigheder ved et saadant Kontor, eller Regnskaberne derfra udeblev, og man skulde bruge Rettens Tvangsmidler, maatte Stiftamtmanden beskikke en Retsbetjent fra et andet Sted som Rettens Udøver [9]).

Den tidligere uheldige Fremgangsmaade at lade de i Forvejen daarligt lønnede Postmestre betale Formanden eller dennes Enke en aarlig Pension fulgtes endnu i Begyndelsen af denne Periode i enkelte Tilfælde. Det var altid efter vedkommendes eget Tilbud; men i Reglen søgte den paagældende snart efter om Fritagelse for denne Byrde, hvad der altid blev bevilget. Der forekommer ogsaa et Tilfælde, hvor en Postmester efter eget Tilbud paatog sig at betale 600 Rdl. af sin Formands Kassemangel. Salg af Embeder var heller ikke ukendt; men det var ogsaa her Ansøgerne, der uopfordret tilbød at betale. Den Mand, der i 1779 blev Postmester ved det helsingørske Postkontor i Kjøbenhavn gav saaledes 2000

Rdl. til Botanisk Have. Fire norske Postmestre betalte for deres Embeder tilsammen 4000 Rdl. og den i 1777 i Kiel ansatte Postmester, der havde Ekspektance paa det hertugelige Embede i denne By, men, da dette blev nedlagt, fik det danske, maatte af med 1600 Rdl., som han havde forpligtet sig til at betale Forpagteren af det gottorpske Postvæsen ved Embedets Tiltrædelse. Holmskjold sørgede for, at største Delen af disse Penge anvendtes til Botanisk Have og Porcelænsfabrikken [10]). Efter Regeringsforandringen i 1784 fandt der dog ikke flere af den Slags Handler Sted.

Ved kgl. Res. af 18. Maj 1804 bestemtes det, at Underofficerer skulde have Adgang til visse civile Embeder, og blandt disse var 30 Postmesterembeder, hvis aarlige Indtægt kunde anslaas til 150—200 Rdl. Disse Embeder var for Kongerigets Vedkommende Assens, Frederiksborg, Fredericia, Hobro, Køge, Maribo, Nakskov, Nykøbing Falster, Sakskøbing, Sorø, Svendborg, Varde, Vejle og Vordingborg. I Overensstemmelse hermed besattes i 1805 Embederne i Hobro og Svendborg med Underofficerer.

En højst uheldig Maade at besætte Postmesterembederne paa var det, da man begyndte at henlægge disse til Post- og Gæstgivergaardene. Det er i forrige Afsnit omtalt, at man allerede i 1762 ved Ordningen af Befordringsvæsenet i Hertugdømmerne her flere Steder havde henlagt Postmesterembederne til Post- og Gæstgivergaardene*), dog kun paa den Maade, at Postmesterens Enke og et af hans Børn skulde have

---

*) Se Side 215.

Krav paa Embedet. I Kongeriget, hvor Befordringsvæsenet ikke som i Hertugdømmerne var overtaget af Staten, kendtes dette Forhold ikke. I 1773 ansøgte Postmesteren i Slagelse, Kikebusch, om, at Postmestertjenesten samt det privilegerede Gæstgiveri maatte blive henlagt arveligen til en Gaard, som han havde tilkøbt sig der i Byen. I sin Forestilling til Kongen herom fraraadede imidlertid Generalpostamtet dette, da Postmestrene intet havde at gøre med Befordringsvæsenet, der bestredes af Vognmændene, og Erfaringen tilmed havde vist, at Befordringsvæsenet i det slesvig-holstenske, uagtet de store Forskud og at de ridende Postmestertjenester var arveligen henlagte, dog ikke befandtes i den bedste Forfatning. Ansøgningen blev derfor ikke bevilget; men 7 Aar senere var de samme Direktører af en stik modsat Mening, idet de nu af al Magt arbejdede paa at faa Postmestertjenesterne forenet med Post- og Gæstgivergaardene.

I denne Mellemtid havde Postvæsenet for egen Regning overtaget de agende Poster og var, som tidligere omtalt, ved at forlange større Vogne til disses Befordring kommet i Konflikt med Vognmændene. Heraf tog Generalpostamtet i 1780 efter forud indhentet Betænkning fra Stiftamtmand Brockenhus Anledning til at indgaa med en Forestilling til Kongen for at bringe denne Sag i Rigtighed, hvilket formentes at kunne ske, naar ethvert Steds Postmester havde Opsyn med Befordringen og blev deltagende heri. Han skulde da bo saa bekvemt, at han foruden Posterne tillige kunde og maatte modtage andre rejsende. Det maatte da ske paa den Maade, at en eller anden, som vilde paatage sig saadan Indretning og ikke

allerede var eller for det første kunde tillige blive Postmester, blev understøttet med en 20—30 Rdl. aarlig til Renters Betaling af den Sum, han satte i sin Gaard, der dog altid skulde forblive til saadant Brug, hvilken Understøttelse dog skulde bortfalde, naar han blev Postmester, ligesom Postmesteren efterhaanden og paa belejligste Tider uden Betaling eller Krænkelse for Vognmandslavene kunde tilvendes et eller flere Lav og saaledes blive deltagende i Befordringen, hvorfor han skulde frem for nogen være forbunden til at have Heste i Beredskab, saa han straks kunde besørge de rejsende, naar de tilsagte udeblev over den bestemte Tid. Generalpostamtet udbad sig derfor og fik ved kgl. Res. af 8. Novbr. 1780 Bemyndigelse til sammen med Stiftamtmand Brockenhus, der havde lovet paa sine Rejser at forhandle med vedkommende, at gøre Forslag om at sætte Befordringsvæsenet i Danmark omtrent paa samme Fod som i Holsten[11]).

Af en Korrespondance mellem Generalpostamtet og Stiftamtmand Brockenhus fremgaar det med tilstrækkelig Tydelighed, at hele denne Sag forud har været aftalt og planlagt mellem Postdirektørerne og Stiftamtmanden, der nu ogsaa paa sine Rejser var virksom for Sagens Gennemførelse. Den første, der ansøgte om saadan Bevilling for sin Gaard, var Gæstgiverenken Hedevig Johanne Bagger i Korsør. Hun havde af Stiftamtmanden faaet Løfte herpaa og i Henhold hertil indrettet sin Gaard til Postgaard. Da Generalpostamtet fik Ansøgningen til Erklæring, blev det betænkeligt og forlangte indsat en Klausul om, at Embedet kun kunde henlægges til Gaarden, naar

dens Ejer hertil maatte være duelig og paalidelig. Imod denne Bestemmelse protesterede Mad. Bagger. Stiftamtmanden holdt med hende, og 23. Juli 1781 udfærdigedes gennem Kancelliet en Bevilling, hvorefter Postmesterembedet i Korsør ved indtrædende Vakance for bestandig skulde henlægges til den af Md. Bagger indrettede Postgaard. Embedet blev imidlertid først ledigt i 1798, men forinden blev denne Forening af Postmesterembederne med Gæstgivergaardene gennemført i Roskilde, Ringsted og Odense. Her var det Generalpostamtet, der under Henvisning til Resolutionen af 8. November 1780 i hvert enkelt Tilfælde indhentede Kongens Resolution, men den foran anførte Betingelse blev dog nu knyttet til Bevillingerne. I Roskilde blev Herbergerer Ole Zimmer paa det saakaldte Hamborger-Herberg under 4. Jan. 1782 udnævnt til Postmester paa de Vilkaar, at Postmestertjenesten saavel som Vognmesteriet maatte forblive ved bemeldte Postgaard, saa længe dennes Indretning til de rejsendes Bekvemmelighed og Beværtning holdtes i vedbørlig Stand og dens Ejer fandtes at være duelig og paalidelig til at forestaa Postmestertjenesten, men at i andet Fald, naar Postmestertjenesten blev ledig, Postgaardens daværende Ejer skulde være forpligtet til at afstaa Gaarden, som bestandig skulde blive en Postgaard, til den efterkommende Postmester for den Værdi, som Postgaarden paa den Tid efter Generalpostamtets Foranstaltning blev takseret til. I Ringsted fik ved kgl. Res. af 8. Novbr. 1786 Postmester Schmidts Enke, Dorthe Møller, Postmestertjenesten paa samme Betingelser. Hun solgte i 1792 sin Gaard til Forvalter paa Næsbyholm Niels Henrichsen, og da han fandtes

at være duelig til Embedet, blev han 13. Novbr. 1792 udnævnt til Postmester. Lignende Bevillinger udfærdigedes senere for 2 Gaarde, tilhørende Gæstgiver Andreas Bang i Slagelse og Vinhandler Joh. Mouritsen i Næstved, og i 1791 fik Gæstgiver Martin Christoffer Lausen Løfte om Postmesterembedet i Odense, skønt det ikke her af Hensyn til en Postgaards Indrettelse havde været nødvendigt at henlægge Embedet til Gaarden. Postgaarden i Odense med dertil hørende Privilegium var nemlig i 1780 af Postvæsenet blevet solgt til Lausen paa den Betingelse, at han og Efterkommere under Privilegiets Fortabelse skulde holde den i god Stand til de rejsendes Bekvemmelighed [12]).

Ogsaa i andre Byer blev Postmesterembederne givet til Mænd, der ejede Gaarde, paa Betingelse af, at de skulde holde deres Gaarde i forsvarlig Stand til rejsendes Modtagelse, dog uden at der for disse Gaardes Vedkommende fastsloges noget om Embedernes Forbliven ved Gaardene i Fremtiden. Dette var saaledes Tilfældet i Nykøbing F. 1783, i Horsens 1783 og 1792 samt i Kalundborg 1785. Til de i 1788 ledigværende Embeder i Nysted og Nakskov blev paa Generalpostamtets Indstilling foretrukket Mænd, der ejede Gaarde, som de vilde indrette til rejsendes Modtagelse. I Helsingør lykkedes det ikke at kombinere Postmestertjenesten med Gæstgiveriet. Da Postmesteren her, Justitsraad Grill, i 1782 døde, blev Postmesteren ved det norske Postkontor der i Byen, Jørgen Hansen tillige dansk Postmester. Foruden at hans Løn som norsk Postmester blev nedsat, hvorved Postkassen sparede lidt, var den væsentligste Aarsag til hans Udnævnelse den, at han ejede en Gaard,

som han forpligtede sig til at indrette til en „bestandig blivende Post- og Herbergerergaard“, ligesom han skulde forskaffe sig et eller flere Vognmandslav. Hans Gaard viste sig imidlertid at være for lille, og da han efter at have haft et Aars Udsættelse endnu i 1784 ikke trods strenge Paalæg havde gjort Anstalter til en Gaards Indrettelse, blev han efter Ansøgning, motiveret ved, at hans mange Forretninger som Postmester ikke tillod ham at være Gætsgiver, fritaget for at opfylde den indgaaede Forpligtelse mod at give aarlig 200 Rdl. til den, som paatog sig at indrette en Postgaard. Først i 1787 lykkedes det at finde en Mand, som var villig hertil, en Englænder ved Navn Carmichall, og han fik da de 200 Rdl. aarlig af Postmesterembedets Indtægter foruden et Laan af Postkassen paa 2000 Rdl. Da efter Postmester Hansens Død i 1805 en ny Postmester blev udnævnt, blev Embedet befriet for denne aarlige Afgift [13]).

Den Mening, der, som vi foran har set, i 1780 og nærmest paafølgende Aar havde været raadende i Generalpostamtet, at det vilde være hensigtsmæssigt at forene Postmestertjenesterne med Gæstgiverierne, forandredes hurtigt, efter at der var kommet nye Direktører. I en Forestilling til Kongen i Februar 1796 angaaende en Gaard, som Postmesteren i Nyborg efter Generalpostamtets Ønske havde købt, hedder det, at der ikke her skal være Gæstgiveri. I Gaarden, der laa nær ved Fjorden, skulde kun Posten ekspederes, og herfra skulde Pakkeposten afgaa, hvorved man sparede at transportere Godset fra Havnen den lange Vej til Gæstgivergaarden. Gaarden skulde

være bestandig Gaard for Postmesteren der paa Stedet og den ene Postmester efter den anden være pligtig at indløse samme efter Taksation, dog ikke højere end 1800 Rdl., det Beløb, den efter en nødvendig Reparation antoges at staa Postmesteren i*). Den Maade at forskaffe bekvemme Gaarde til Postmestertjenesterne troede Generalpostamtet vilde være mere hensigtsmæssig end, saaledes som det var sket i flere sjællandske Byer, at henlægge Tjenesten til Gaarden. „I sidste Tilfælde betager Deres Majestæt sig ved Vakance at vælge imellem flere duelige Supplikanter, og Postvæsenet maa nøjes med at modtage den Mand til Postmester, der har Raad til at købe Gaarden, om han end ellers har noget maadelige Egenskaber til Embedets Forvaltning". At henlægge Postmestertjenesten til Herbergerergaardene, udtalte Generalpostamtet, er aldeles stridende mod Postvæsenets Interesse, især ved Bæltstederne; thi det er just Herbergererens Fordel at kunne opholde Posterne for at fortjene saa meget mere ved Passagerernes Beværtning. Denne Forestilling blev bifaldet og Generalpostamtets Forslag om at tilstaa Postmesteren i Nyborg et Laan til Gaardens Køb og Istandsættelse approberet [14]). I 1798, da Postmesteren i Roskilde, Ole Zimmer, døde, skulde Embedet i Henhold til hans Bestalling gives til den, der blev Ejer af Gaarden. Enken søgte Embedet; men Generalpostamtet fraraadede paa det bestemteste at give hende det, da det umuligt kunde bestyres af en Kvinde. Hun tilbød da „at sælge Gaarden med tilhørende Postmestertjeneste" til Kongen for 12000

---

*) Dette Beløb fastsattes dog senere til 2400 Rdl.

Rdl. eller for Taksationssummen og en aarlig Pension af 200 Rdl. Gaarden blev takseret til 7000 Rdl.; men da Generalpostamtet fandt Taksationen for høj, tilbød hun den for 6000 Rdl. og 200 Rdl. i Pension. I sin Forestilling til Kongen gentog Generalpostamtet, hvad det havde udviklet angaaende Postgaarden i Nyborg, og fremhævede det højst uheldige i, at Embederne saaledes formelig skulde gaa i Salg. Postmestrene stillede vel Kaution, men langt fra saa høj, at man kunde være betrygget i Henseende til de Pengesummer, som indleveredes paa Postkontorerne. Man maatte derfor søge den meste Sikkerhed i personlig Tillid til Postmesteren, „men denne kan ikke tænkes der, hvor en Gaards Køb og ikke Valget af den værdigste og dueligste bestemmer, hvem der skal være Postmester“. Endvidere maatte det befrygtes, at de Gaarde, hvormed Postmesterembederne skulde følge, vilde stige til overdrevne Priser formedelst det urigtige Begreb, de fleste gjorde sig om saadanne Embeders Indtægter, og naar en Mand da købte for dyrt og paa den Maade blev ruineret, vilde han fristes til at angribe de indleverede Sager. Generalpostamtet indstillede derfor at give Enken de 200 Rdl. i Pension og lade Eftermanden i Embedet købe Gaarden, der herefter ligesom i Nyborg skulde gaa fra den ene Postmester til den anden. Ved Forestillingens Referat i Statsraadet blev det imidlertid mundtlig befalet at indhente Kammeradvokatens Erklæring herom, og da han udtalte sig for, at Postvæsenet skulde købe Gaarden og udleje den til Postmesteren, blev Generalpostamtet ved kgl. Res. af 2. Marts bemyndiget til at købe den for 6000 Rdl. og

derefter udleje den til Postmesteren, der skulde svare 4 p. Ct. af Købesummen i Leje og vedligeholde Gaarden. Denne var derefter Postvæsenets Ejendom indtil 1806, da den ved Vakance i Embedet blev overdraget den ny Postmester til Ejendom for 6000 Rdl. paa Betingelse af, at Gaarden bestandig skulde blive Postgaard og derfor altid overdrages til den af Kongen udnævnte Postmester efter Taksation, dog aldrig for mere end 6000 Rdl.[15]). Embedet i Odense blev i 1793 tiltraadt af Lausen; men allerede i 1797 søgte han om Afsked og om, at hans Søn, til hvem han vilde afstaa sin Gaard i Henhold til Resolutionen af 4. Febr. 1791, maatte faa Embedet. Han havde i længere Tid ikke holdt sin Gaard i den Stand, som forlangtes, og havde, mente Generalpostamtet, egentlig derved fortabt det til Gaarden knyttede Privilegium. Da han imidlertid i en senere Ansøgning afgav den Erklæring, at han ikke ansaa Resolutionen anderledes, „end som i det slesvig-holstenske er brugeligt“, nemlig at Embedet kun tilkom hans Søn og dennes Arvinger i første Led, hvilken Erklæring Sønnen havde tiltraadt, indstillede Generalpostamtet, at denne fik Embedet paa disse Betingelser, hvorved var opnaaet, at Embedet, dog kun i et Par Generationer, blev knyttet til Postgaarden, og denne Indstilling bifaldtes ved kgl. Res. af 8. Juni 1798. Det var saaledes lykkedes Generalpostamtet at frigøre Postmesterembederne i Roskilde og Odense fra denne uheldige Forbindelse med Gæstgivergaardene, men da Embedet i Korsør i 1798 blev ledigt, var der intet andet at gøre, end at lade Gæstgiverenken Hedevig Bagger tiltræde det, da det var henlagt til hendes Gaard, „endog“,

som Generalpostamtet meget spydigt bemærker, „uden Hensyn til, om denne Gaards Ejer dertil anses bekvem eller ikke“ [16]).

Da Postmesterembedet i Køge i 1799 blev ledigt, gjorde Gæstgiver Søren Olsen Fordring paa Embedet, der i sin Tid skulde være henlagt til hans Gaard. Det oplystes da ogsaa, at den tidligere Ejer af Gaarden i 1783 af Stiftamtmand Brockenhus havde faaet Løfte paa Embedet; men da han i 1786 søgte om Konfirmation herpaa, havde Generalpostamtet stillet forskellige Betingelser, og Konfirmationen var ikke blevet meddelt. „Ejeren har saaledes intet Løfte, men kun et Haab“, og Generalpostamtet ansaa tilmed ikke Søren Olsen for duelig til Postmester. Han solgte da Gaarden til en Mand ved Navn Jens Albeck, og han blev 8. Febr. 1799 udnævnt til Postmester. Han døde imidlertid allerede 9. Juli samme Aar, økonomisk ruineret, og Prioritetshaverne i Gaarden søgte da om, at Embedet endnu en Gang maatte blive givet til den, der købte Gaarden. Dette blev bevilget, og Køberen, Johan Topp, blev 7. Marts 1800 udnævnt til Postmester. Han forkøbte sig ogsaa paa Gaarden, og i 1803 blev han overbevist om at have tilvendt sig et Pengebrev med 1283 Rdl. i. Han blev dømt til at have Embedet forbrudt og til 2 Aars Forbedringshusarbejde [17]). Hvad Generalpostamtet i sin Forestilling til Kongen i 1798 forudsaa, var saaledes gaaet i Opfyldelse for Køges Vedkommende, og dette undlod man ikke at gøre opmærksom paa, da Kancelliet i 1803 i en Skrivelse til Generalpostamtet henstillede, om det ikke i Fremtiden kunde lade sig gøre i flere baade smaa og større Købstæder, hvor der

ingen Gæstgiverier fandtes, at kombinere Gæstgiverprivilegiet med Postmesterembedet. I sit Svar herpaa oplyste Generalpostamtet, hvad det i sin Tid i Anledning af en Postgaards Indrettelse i Nyborg havde forestillet Kongen, og hvad det senere havde foretaget for at raade Bod paa de alt begaaede Misgreb, og føjede dertil: „I Følge af det foranførte kan Generalpostamtet aldeles ikke gøre Hans Majestæt Forestilling om, at flere Gæstgivere skulle meddeles Privilegium paa Postmesterembedernes Kombination med Gæstgivergaardene, men anser det derimod for Pligt, saa ofte Lejlighed dertil gives, at bevirke de i forommeldte Henseende givne Bevillinger enten hævede eller indskrænkede". Aaret forud havde Generalpostamtet nægtet at forestille en Ansøgning i denne Retning fra en Gæstgiver i Aarhus, og i Begyndelsen af Aaret 1808 blev det ved kgl. Res. tilladt at afkøbe den daværende Ejer af Gæstgivergaarden i Slagelse, Slotsforvalter Goos, det bemeldte Gaard tillagte Privilegium paa Postmestertjenesten for 2000 Rdl.[18]). Endnu stod der tilbage at indløse Privilegierne vedrørende Korsør og Næstved; men dette fandt ikke Sted i det her omhandlede Tidsrum.

Helt kom man dog ikke bort fra denne Forbindelse mellem Postmesterembederne og Gæstgiverierne. Det, man havde villet forhindre, var, at Embederne blev perpetueret til Gaardene. Derimod var der intet til Hinder for, at Gaardene var perpetueret til Embederne. Dette var, som vi foran har set, sket i Roskilde og var ogsaa Tilfældet i Hertugdømmerne, hvor allerede flere Embeder, efter at den Ret, der var tillagt Postmestrene og deres Arvinger, var sket Fyldest,

var gaaet over paa andre Hænder. Ved Besættelsen af Embedet i Nykøbing F. i 1799 gav man en Mand, der ejede en Gæstgivergaard, Fortrin, og i 1807 forstrakte man den nyudnævnte Postmester i Kalundborg med Laan til at købe en Gaard for. I Hørsholm var det, udtaler Generalpostamtet, da dette Embede i 1806 var ledigt, nødvendigt som Postmester at have en Mand, der ejede en Gaard og kunde beværte de rejsende. Ved Besættelsen af Embederne i Køge og Horsens i 1804 blev det gjort til Pligt for Postmestrene at have et Værelse med Lys og Varme, hvori de rejsende med Ageposten kunde opholde sig, medens Posten blev ekspederet [19]).

---

Medens det tidligere fortrinsvis var de lavest lønnede Postmestre, hos hvem der forefandtes Kassemangel og andre Urigtigheder, er i det her omhandlede Tidsrum det modsatte Tilfældet. Ved Embeder i Provinserne forekom vel ogsaa Urigtigheder, men kun faa og langt fra i det Forhold som tidligere. I Slagelse havde saaledes Postmesteren i 1774 en Mangel paa 340 Rdl., og i Hobro var der ogsaa i 1784 en mindre Mangel. Begge Steder var tillige Breve med Bankosedler bortkommet, og dette var ogsaa Tilfældet i Aalborg 1778 og i Maribo 1796. Medens det i Slagelse var Postmesterens Folk, der synes at have tilvendt sig Brevene, var det i Aalborg og Maribo Postmestrene selv, der var de skyldige. Postmesteren i Aalborg døde, inden Sagen var til Ende, medens hans Kollega i Maribo blev fradømt Embedet og kom 2 Maaneder

i Forbedringshuset. Postmesteren i Slagelse blev afskediget og senere dømt til at betale det manglende, hvad imidlertid hans Kautionister og Eftermanden i Embedet maatte gøre. Postmesteren i Hobro, Schønau, blev ligeledes afskediget; men her synes Sagsanlæg ikke at have fundet Sted. Han havde i sin Tid faaet dette Embede i Betragtning af, at hans Moder havde opammet Kong Frederik V [20]).

Vender vi os derimod til de store Embeder i Kjøbenhavn, er det forholdsvis flere Underslæb, der her finder Sted, og det er ganske andre Summer, det drejer sig om. Til Postforvalter i Kjøbenhavn var fra 1. Jan. 1773 den hidtilværende Kontrolør Chr. Holmer blevet udnævnt. Efter sit eget Tilbud nøjedes han med 500 Rdl. i Løn, medens hans Formand havde haft 700 Rdl. og et personligt Tillæg af 200 Rdl. De uvisse Indtægter var imidlertid, som vi har set, betydelige. Efter ikkun 4 Aars Forløb havde Holmer ikke desto mindre en Kassemangel paa 11000 Rdl. Kautionisterne tilbød at udbetale hele Kautionssummen, 6000 Rdl., straks, naar de fik Løfte om, at der af Postforvalterembedets Indkomster maatte betales dem aarlig 1000 Rdl., efter at Postkassens Fordring var dækket. Holmer bad om at blive ved Embedet paa disse Betingelser. „Da denne Gæld," bemærker Generalpostamtet i sin Forestilling til Kongen, „rejser sig dels fra den Tid, Kancelliraad Holmer som Skriver og Kontrolør i Postkontoret tjente paa en 2 til 300 Rdl. Løn og imidlertid har haft 11 Børn, dels af betydeligt Tab hos andre, men fornemmeligen ved at have ubetænksomvis tilsat mere end de to Tredie-dele i Tallotteriet; da han med Kone og Børn her-

ved, uden at have ført noget ødselt Levnet, er fordybet i den yderste Elendighed og som har forvoldet ham saa haard en Sygdom, at han siden stedse har maattet ligge til Sengs, og da han endnu er en ung Mand, til Forretningerne ved Postforvalterembedet særdeles vel skikket," indstillede Generalpostamtet, at han forblev ved Embedet, „paa det Postkassen ikke skulde lide et saa uventet og umuligen forudseende Tab af en 5000 Rdl." Holmer skulde dog ikke have med Oppebørslerne at gøre. De 1000 Rdl., der aarlig tilbageholdtes af hans Indtægter, skulde først anvendes til Dækning af de 5000 Rdl., han blev skyldig til Postkassen og derefter til Dækning af de 6000 Rdl., som Kautionisterne betalte. Denne Ordning blev ved kgl. Res. approberet; men i April 1779 døde Holmer, efter at der kun var afdraget 1250 Rdl. af Gælden til Postkassen. Hans Bo, der udbragtes til 1224 Rdl., blev udlagt til Generalpostamtet, og til hans Eftermand blev udnævnt Postkontrolør Peder Wøldike, mod at han paatog sig at betale 1000 Rdl. aarlig, indtil saavel Postkassens som Kautionisternes Fordringer var dækket. Endvidere skulde han give 200 Rdl. i Pension til Holmers Enke, der ikke ejede saa meget, at hun kunde bringe sin Mand i Jorden. Af hendes 11 Børn, oplyser Generalpostamtet, „er endnu 3 uopdragne foruden det, hun gaar højt frugtsommelig med" [21]).

Postmesteren ved det altonaisk-jydske agende Postkontor, Jens Heug, døde i 1786, efterladende sig en Kassemangel paa over 4000 Rdl. Han var blevet fritaget for at stille Kaution og havde derfor maattet aflevere Intraderne ugentlig, men havde dog vidst

saaledes at dølge sin Kassemangel, at den først blev opdaget efter hans Død. Noget af Mangelen blev dækket, men som Tab maatte dog afskrives omtrent 3000 Rdl. Postmesteren ved det norske Postkontor i Kjøbenhavn, Amberg, havde kun beklædt Embedet i 3 Aar, da han havde en Kassemangel paa 3700 Rdl. Han havde skjult Mangelen ved at opføre mindre Summer i Regnskabet, end Karterne udviste. Han blev arresteret, men skønt her altsaa forelaa falsk Bogføring, blev det ved kgl. Res. bestemt, at han, saafremt han inden 14 Dage gjorde Rede og Rigtighed for sin Mangel, maatte faa Afsked med Pension. Da han opfyldte dette, blev han i Juni 1800 afskediget i Naade og med Pension *) [22].

Postforvalter Wøldike, der afløste Holmer og i 9 Aar maatte afbetale 1000 Rdl. paa Holmers Gæld foruden 200 Rdl. i Pension til hans Enke, havde beklædt dette Embede i 16 Aar, da han i August 1795 gik fallit. Han fik Protektorium mod sine Kreditorer; men det blev dog forment ham at forestaa sit Embede, og kort efter, den 13. Jan. 1796, døde han. Hans Gæld var ca. 13000 Rdl.; men hans udestaaende Fordringer langt mere. Blandt hans Debitorer opføres Postmesteren i Hamburg, Konferensraad Grill, med 34000 Rdl., fhv. Postdirektør Pauli med 1200 Rdl., Holmskjolds Bo med 3677 Rdl. og Fru Holmskjold med 2000 Rdl.,

---

*) Amberg, der døde 30. Januar 1815 som Bogholder ved Lottoet, skrev fra Tid til anden Smaafortællinger i „Det nyeste Magazin af Fortællinger“ (1779—81), hvoraf to er udkommet i Særtryk; hans Navn er dog mest blevet bekendt ved den „Tysk-dansk og Dansk-tysk Ordbog“, I—III, som han udgav i Kjøbenhavn 1787—1810, et for sin Tid fortrinligt Arbejde. (Biogr. Leksikon I, 193.)

Fordringer, om hvilke det siges, at der ingen Udsigt er til, at de bliver betalt. Grill gik for øvrigt fallit kort efter Wøldike; men begges Embedskasser synes at have været i Orden. Grill blev afskediget med en Pension af 1200 Rdl.[23]).

Postmestrene maatte selvfølgelig staa til Ansvar for de af dem privat antagne Medhjælpere. Men det var i hine Tider ikke alene det pekuniære Ansvar, de maatte bære, idet enhver Postmester i sin Instruks var forbundet at staa til Ansvar og lide for alt, „hvis hans Betjente maatte forgaa sig udi". Denne Bestemmelse blev i 1777 bragt til Anvendelse over for Postmester Melbye i Odense. I en til Generalpostamtet indsendt Klage oplystes det, at der for et Brev fra Odense til Roskilde var afkrævet Afsenderen 16 Lbs., medens der i Kartet kun var anført 8 Lbs. for Brevet. Melbye erklærede, at det var en Skrivefejl i Kartet, men da Protokollen blev forlangt indsendt, viste det sig, at deri oprindelig var indført 8 Lbs., hvad imidlertid ved Radering var rettet til 16 Lbs. Generalpostamtet indstillede i den Anledning til Kongen, om Melbye, endskønt han vel for denne betydelige Forseelse burde have sit Embede forbrudt, maatte slippe med nogen Tids Suspension i Betragtning af, at han var en gammel Mand, og at det formodentlig var en af hans Folk, der var den skyldige. Ved kgl. Res. blev det imidlertid bestemt, at han skulde suspenderes og tiltales paa lovlig Maade. Da Melbye var syg, indgav hans Hustru et Undskyldningsindlæg, hvori hun forsikrede, at hendes Mand ikke havde raderet og forandret i Protokollen, men at dette var foretaget af den, som havde forestaaet Tjenesten under

hendes Mands Svaghed. Retten indlod sig imidlertid ikke paa at undersøge dette nærmere, men erklærede, at Melbye blev lige strafskyldig, da han bar Ansvaret for sine Betjente, og ved Odense Byting blev han d. 23. Juni 1777 dømt til at have sit Embede forbrudt og betale 300 Rdl. til Kongens Fiscum. Han blev dog straks efter benaadet og genindsat i sit Embede, saa at han slap med et halvt Aars Suspension; men denne Retsforfølgning havde aldeles nedbrudt den i Forvejen svagelige Mand, saa at han kort efter maatte søge sin Afsked, der blev ham bevilget i Naade og med Pension. En lignende Sag forefaldt i 1793 i Aalborg. Her var det ogsaa Postmesterens Fuldmægtig, der havde taget mere for Breve, end der var ført til Indtægt. Postmesteren blev ved kgl. Res. dømt til 4 Ugers Suspension, 50 Rdl. i Mulkt og Tilbagebetaling af det dobbelte af den for meget opkrævede Porto. Paa disse Vilkaar kunde han slippe for Generalfiskalens Tiltale[24]).

Naar man i de her nævnte Tilfælde gik saa strengt frem mod Postmestrene, maa vel Grunden hertil søges i Forseelsernes Beskaffenhed, der vel nærmest maa henføres under Falsk, men det synes dog vel drakonisk at lade Postmestrene lide Straf i Form af Suspension, Embedsfortabelse og Mulkt for Forseelser, som deres Betjente havde begaaet, naar da ikke manglende Tilsyn fra Postmestrenes Side var Skyld heri, og det tilmed paa en Tid, hvor man ser Postbestyrelsens Embedsmænd og Indehaverne af de store kjøbenhavnske Embeder forgribe sig paa betroede Midler og, som Holmer og C. D. Lange, faa Lov at forblive i deres Embeder.

# FEMTE KAPITEL.

## Befordringsvæsenet.

Vi har i forrige Afsnit set, at det i Hertugdømmerne ved Forordningen af 28. Maj 1762 indrettede Befordringsvæsen, der sorterede under Generalpostamtet, i sin Begyndelse ikke svarede Regning, men stadig maatte have Tilskud af Statskassen. I de første Aar af det Tidsrum, her omhandles, bedrede Forholdene sig ikke. Den Afgift, Kontrahenterne svarede, kunde fremdeles ikke dække Udgiften til Lønninger, Pensioner og Forrentningen af de optagne Kapitaler. Befordringsvæsenet saavel i Hertugdømmerne som i Kongeriget trykkedes haardt af den Konkurrence, som Paketbaadene mellem Kjøbenhavn og Lübeck havde skabt. Under 29. Decbr. 1761 havde nemlig Købmand i Kjøbenhavn Franz Henrich Kreutzfeld for et Tidsrum af 10 Aar fra 1. Maj 1762 faaet Privilegium paa at fare med Paketbaade paa denne Route. Disse Baade, hvoraf han i alt skulde lade bygge 3, skulde afgaa fra Kjøbenhavn og Lübeck hver anden Lørdag Kl. 12 Md. Baadene, der fik Ret til at føre Vimpel med Split og heri Bogstaverne K. D. P. B., nød flere Friheder og var fritaget for forskellige Afgifter. Staten tilskød aarlig til denne Fart 600 Rdl.; men til Gengæld skulde alt Gods til og fra Hoffet føres frit med Baadene, ligesom Hofbetjentene og de, der rejste i Kongens Ærinde, samt aftakkede Soldater og Rekruter skulde have fri Rejse. Da Privilegiet i 1772 udløb, ansøgte Kreutzfelds Enke om at faa det fornyet. Hun ikke alene frafaldt det tidligere Statstilskud, men tilbød endogsaa at betale en Recognition. Ved Kabi-

netsordre af 9. Jan. 1772 meddeltes det Generalpostamtet, at denne Paketfart ikke mere maatte bortforpagtes, men skulde drives for kongelig Regning og administreres af Generalpostamtet, der skulde fremkomme med Forestilling herom. I en Skrivelse til Finanskollegiet, hvis Betænkning udbades, saavel som i en senere Forestilling til Kongen, oplyste Generalpostamtet, at disse Paketbaade blev anlagt i 1761, „da Omstændighederne paa den Tid udfordrede en hurtig og bekvem Befordring mellem Kjøbenhavn og Holsten, hvilket bedst kunde ske til Vands. I de 10 Aar, da Paketbaadenes Interessenter har høstet saa overflødig Frugt af det forundte Privilegium, har Tiden lært, at saadan bestemt og bekvem Overfart ikke altid er nødvendig, men og at denne (ikke at berøre den Lejlighed derved forskaffes til at drive den ødelæggende Smughandel) har været Landet i Almindelighed og Befordringsvæsenet i Særdeleshed meget skadelig". Saavel Gæstgiverne som Vognmændene i Byerne, „der ligger paa den almindelige Tur gennem Landet", havde ved denne Paketfart haft stort Tab i deres Næring og var næsten alle forarmet. Gæstgiverne kunde ikke holde deres Gaarde vedlige uden særdeles Understøttelse. Befordringsvæsenet i Slesvig og Holsten havde lidt stort Afbræk, og havde Kongen ikke eftergivet Postholderne anselige Summer, „havde denne Indretning ikke alene straks standset i sin Begyndelse, men maaske ganske blevet til intet". Benyttelsen af Paketfarten var blevet saa almindelig, „at endog fornemme og de rigeste Familier benytte sig deraf". Generalpostamtet foreslog derfor ikke alene ikke at fortsætte denne Fart for kongelig Regning,

men at ophæve Privilegiet, saa at ogsaa andre kunde fare paa denne Route, og ved at paalægge de rejsende forskellige Afgifter indskrænke og besværliggøre denne Fart, saa at Folk tabte Lysten til den. Ethvert i Kjøbenhavn hjemmehørende Fartøj burde, foreslog Generalpostamtet, ligesom tidligere have Tilladelse til at fare mellem Kjøbenhavn og Lübeck, men intet af dem maatte føre Navn af Paketbaad, og det skulde under Straf være dem alle forbudt at fastsætte eller offentlig bekendtgøre deres Afgang til en bestemt Dag. Enhver, der rejste søværts til eller fra Lübeck (fattige og Haandværksburscher dog undtagen) burde betale en Kendelse til Befordringsvæsenets Bedste. En kgl. Res. af 23. Juni 1773 indskrænkede sig dog til at frigive Sejladsen paa Lübeck og forbyde alle Fartøjer at føre Navn af Paketbaad, ligesom de ikke maatte føre rede Penge eller andre Breve end Advisbreve.

Disse Foranstaltninger hjalp dog ikke; Skibene til Lübeck blev fremdeles meget benyttet og i 1780 greb man derfor til skrappere Forholdsregler. Paa Kommercekollegiets Forestilling blev der, for at skaffe Kiel den Transithandel, som Lübeck hidtil havde været i Besiddelse af, meddelt Skipper Just Ludvigsen Privilegium paa en ugentlig Paketfart mellem Kjøbenhavn og Kiel. Med hans Baade skulde forsendes alle Varer til og fra de Handelskompagnier, som blev administreret af Statsbalancedirektionen, og han fik en aarlig Statsunderstøttelse af 1000 Rdl., der dog senere nedsattes til 500 Rdl. Efter Generalpostamtets Forslag blev der samtidig lagt en Afgift paa de rejsende med Lübeckerbaadene. Denne fast-

sattes til 48 Sk. for en Person med en Vadsæk og til 1 Rdl. for en Person med en eller flere Kofferter; men dette var kun i Retningen til Lübeck. Rejsende fra Lübeck maatte betale 2 Rdl. Fattige rejsende og Haandværkssvende, der ankom til Kjøbenhavn, skulde dog ikke betale Afgift. For en Hest var Afgiften 1 Rdl. og for en Karet 10 Rdl. Skipperen maatte opkræve Afgiften og indbetale den til Postvæsenet, medens Kaptajnen paa Vagtskibet skulde føre Kontrol med de rejsende. Disse Foranstaltninger var af bedre Virkning. Det første Aar gik Antallet af rejsende paa Lübeck ned til en Trediedel mod tidligere, samtidig med at Afgiften indbragte 734 Rdl. De rejsendes Antal formindskedes stadig, og i 1806 indbragte Afgiften kun 218 Rdl.*)

Det, Generalpostamtet egentlig havde tilsigtet, at hjælpe paa Befordringsvæsenet, opnaaedes dog ikke; thi Kielerbaadene tog nu den Trafik, der gik fra Lübeckerbaadene. Men ikke engang Afgiften kom, hvad der havde været det naturligste, det betrængte Befordringsvæsen til gode, idet Holmskjold udvirkede, at denne for bestandig blev skænket til Botanisk Have[1]). Paketfarten paa Kiel, med hvis Ledelse der var megen Misfornøjelse, bestod indtil 1807, da den standsede som Følge af Englændernes Overfald. Først i 1815 genoptoges den paa ny.

---

*) Regeringens egne Medlemmer tog dog ikke i Betænkning at benytte Lübeckerbaadene. Statsminister Schimmelmann blev saaledes fritaget for at betale Afgiften, da hans Rejser fandt Sted i Statens Anliggender. Dette maatte dog ikke være offentlig bekendt, hvorfor han skulde betale til Skipperen; men Pengene skulde tilbagebetales ham af Postvæsenet. (Gp. Res. Pr. 1780—81 Fol. 83).

Statskassen maatte lige indtil 1783 yde gennemsnitlig 1950 Rdl. aarlig til det slesvig-holstenske Befordringsvæsen. Med dette Aar begynder Afgiften at stige, og samtidig blev ved Kammerherre Warnstedts Død Embedet som Overinspektør, der efter Generalpostamtets Udtalelse var aldeles overflødigt, nedlagt. Herved sparedes Overinspektørens Gage, der i 1781 var blevet forhøjet til 1000 Rdl. Fra 1784 balancerer Regnskabet, og efterhaanden kunde man ogsaa begynde at afbetale paa Gælden. Denne udgjorde i 1770 omtrent 32000 Rdl., men var afbetalt i Aaret 1803, og nu begyndte man at opsamle Formue. Paa dette Tidspunkt var den Afgift, Kontrahenterne betalte, steget til 5600 Rdl. For øvrigt vedblev Befordringsvæsenet i Slesvig og Holsten at være ordnet paa samme Maade som hidtil. Nye Ekstraposststationer oprettedes 1798 i Pløen, 1799 i Tønder, Bredsted, Frederiksstad, Heide og Hohenhorn [2]).

Med Hensyn til Bestyrelsen af Befordringsvæsenet i Kongeriget herskede der som tidligere omtalt en vis Uklarhed. Ved forskellige kongelige Resolutioner var det bestemt, at Befordringsvæsenet skulde henlægges under Generalpostamtet; men Kancelliet vedblev dog fremdeles at bestyre det, indtil det i 1794 endelig afgjordes, at Henlæggelsen under Generalpostamtet skulde finde Sted. Før denne Tid ser man, dog ogsaa ved forskellige Lejligheder Generalpostamtet tage Affære i Sager vedrørende Befordringsvæsenet og da særlig, naar det gjaldt Post- og Gæstgivergaardene. Post- og Gæstgivergaarden paa Købmagergade i Kjøbenhavn, der var købt for Postvæsenets Penge, havde hele Tiden været Generalpostamtets Forsorg undergiven.

Med denne var Vognmandslavet i høj Grad utilfreds, og det ønskede kun at blive den kvit. I 1772 ansøgte Lavet om at faa Understøttelse til Gaardens Vedligeholdelse, „da Postgaarden er en Indretning, som Lavet aldrig har søgt, og som i ingen af de andre Købstæder er Vogmandslavene til nogen Udgift.“ Generalpostamtet oplyste i den Anledning, at Gaarden trængte haardt til Reparation, hvortil vilde medgaa mindst 700 Rdl., og at Grunden til, at Vognmandslavet ikke kunde staa sig ved Gaarden, var, at Vognmændene maatte holde Karle og Heste hele Dagen der, og derfor ofte ikke kunde udføre forefaldende Bykørsel. Hertil kom, at de høje Foderpriser trykkede Standen haardt. Generalpostamtet indstillede derfor, at Lavet blev befriet for Gaarden, som det skulde afgive til Generalpostamtet med alle dertil hørende Rettigheder og Herligheder og det ved Gaarden værende Inventarium, og ved kgl. Res. af 30. Juni 1773 bifaldtes dette, saaledes at Generalpostamtet overtog Gaarden med den derpaa hvilende Gæld, 16000 Rdl., samt resterende Skatter og Afgifter. Gaarden skulde herefter alene være en offentlig Gæstgivergaard, fornemmelig til Tjeneste for ankommende rejsende, medens Vognmændene fremdeles skulde besørge de rejsendes Befordring og være pligtige til paa et vist og bekvemt Sted i Byen at holde et Tilsigelseskontor. Gaarden, der fremdeles skulde have Privilegium paa Gæstgiveri og føre Navnet „Kongelig allernaadigst privilegeret Post- og Gæstgivergaard“, blev derefter 3 Gange stillet til Auktion. Den blev opraabt for 16000 Rdl., den Gæld, der hvilede paa den, og til sidst for 14500 Rdl., men uden at der

skete noget Bud. Den blev nu foreløbig udlejet til private; men efter at der paa ny var afholdt en Auktion, paa hvilken det højeste Bud, Generalpostamtets eget, var 12600 Rdl., blev det ved kgl. Res. af 4. Maj 1775 bestemt, at Gaarden skulde overlades Porcelænsfabrikken til Brug og Leje, saaledes at Fabrikken svarede Renter og Afgifter samt vedligeholdt den med Ret til at ombygge den. Til enhver Tid skulde Fabrikken have Forkøbsret til Gaarden for det højeste Auktionsbud, 12600 Rdl. To Aar efter, i April 1777, blev Fabrikken Ejer af Gaarden, og de 3400 Rdl., som udgjorde Forskellen mellem Prioritetsgælden og Salgsprisen, maatte udredes af Postkassen. Det er en Selvfølge, at Holmskjold, der interesserede sig mere for Porcelænsfabrikken end for Postvæsenet, var virksom ved denne Ordning, men Postkassen havde det været en dyr Ejendom. Foruden de 13000 Rdl., der var skænket til den, havde Postkassen i alt haft et Tab ved den af 5254 Rdl.[3]).

Ikke bedre Held havde man med Postgaarden i Odense, til hvis Køb der i 1763 af Postkassen var ydet 5000 Rdl. Det var ingen Sinde lykkedes at erholde nogen Afgift af Forpagteren, der i 1779 døde som en forarmet Mand. Efter at den i et Aar havde været bortforpagtet for 140 Rdl., solgte Generalpostamtet den i 1780 for 3000 Rdl. til Gæstgiver Lausen, der senere blev Postmester[4]).

Befordringsvæsenet i Kongeriget var for øvrigt, som tidligere omtalt, ordnet paa en hel anden Maade end i Hertugdømmerne. I Kongeriget var det Vognmandslavene, med hvem de stedlige Myndigheder skulde føre Tilsyn, der var forpligtet til at befordre

de rejsende. Hvor der ikke fandtes Vognmandslav, skulde Befordringen udføres af de af Byens Indvaanere, som havde Avlsbrug. Vognmandslav fandtes nemlig ikke i alle Købstæder. Selv i en saa stor By som Helsingør var der intet. Et saadant havde tidligere bestaaet, men var „af sig selv hævet“. I 1784 maatte Magistraten paalægge 16 af Byens Borgere, som holdt Heste, at indtræde i et Vognmandslav med Forpligtelse til at blive der 4 Aar; men Lavet blev aldrig fuldtalligt [5]). Befordringsvæsenet i Kongeriget var i det hele i en maadelig Tilstand. I Reskript af 12. Septbr. 1781, hvorved der blev nedsat en Kommission for at udarbejde et nyt Reglement for Befordringsvæsenet, hedder det, at de rejsende ofte opholdes, begegnes med Uhøflighed og undertiden nægtes saadanne Vogne, som de ønsker, ligesom de ej af vedkommende Øvrighedspersoner „prompte og tilbørligen med Retten bliver plejede“. Kommissionen skulde derfor se hen til, at der blev indført et nøjere Tilsyn og „hastigere virkende Politi“. Kommissionen, hvoraf Holmskjold var Medlem, bestod til dennes Død 1793 uden at have fremsat noget Forslag. Den fik stillet til Raadighed 4000 Rdl., hvoraf den anvendte en Del til Anskaffelse af nogle Kareter og Chaiser, der anbragtes i Roskilde, Ringsted, Slagelse og Korsør, men som forøvrigt uden at være for smaa snart var opslidt [6]). Da Befordringsvæsenet i 1794 blev henlagt under Generalpostamtet, fik dette samtidig Paalæg om at fremkomme med Forslag til Forbedringer. saavel i Henseende til en hurtigere og bedre Befordring som til at erholde en passende Indtægt af Befordringsvæsenet. Først 9 Aar efter, den 1. Juni 1803, fremkom Generalpost-

amtet med et Forslag til en ny Forordning om Befordringsvæsenet, men turde ikke tilraade at indrette det i Kongeriget paa samme Maade som i Hertugdømmerne. Det vilde, mente Generalpostamtet, være ubilligt, at fratage den almindelige Borgerklasse en Næringsgren ved Befordringen for dermed at skabe et Monopol for Postmestrene, da Befordringsvæsenet i Danmark gennem et helt Aarhundrede og længere tilbage i Tiden havde været en borgerlig Næring. Det, det kom an paa, var at skaffe bedre Vogne end de hidtil brugte og at sætte hele Befordringsvæsenet under et strengere Opsyn end hidtil [7]).

Med en Del Ændringer blev Generalpostamtets Forslag ved kgl. Res. af 23. Decbr. approberet, og den 27. Januar 1804 udkom Forordning angaaende Befordringsvæsenet i Danmark. Ved denne Forordning bestemtes det, at Vognmandslavene skulde vedblive, og at der skulde drages Omsorg for, at saadanne blev oprettet i de Købstæder og paa Landet, hvor der ingen fandtes. Forhindrede de lokale Omstændigheder et Vognmandslavs Oprettelse, og det heller ikke var muligt at faa en enkelt Mand til at paatage sig hele Befordringen, skulde denne udføres af alle de af Byens Indvaanere, som til deres Næring holdt Heste og Vogne. Vognmændene skulde være pligtige at bestride al Befordring til næste Poststation eller i korte Ture uden for Byen, men skulde ogsaa være eneberettigede til Befordringen. Dog havde rejsende, der selv holdt Hest og Vogn, Ret til at befordre sig selv og andre uden Betaling, ligesom det ogsaa i flere nærmere betegnede Tilfælde var tilladt at benytte anden Befordring. Generalpostamtet kunde indskrænke eller for-

øge Antallet af Vognmændene i Lavet, og ingen Vognmand maatte indtegnes for flere end 2 enkelte Lav eller Ruller. Til at have Opsyn med Befordringsvæsenet skulde Generalpostamtet udnævne Postmesteren eller en anden duelig Mand paa hvert Sted, hvor Befordring blev afgivet*).

Paa Hovedrouten fra Kjøbenhavn til Haderslev, saavel over Assens som over Middelfart, skulde Vognmændene være forsynet med en holstensk og en mindre Postvogn. Til Anskaffelse af de holstenske Vogne kunde der tilstaas Vognmændene Forskud. De holstenske Vogne skulde bruges paa Hovedlandevejen mellem Kjøbenhavn og Haderslev, mellem Kjøbenhavn og Helsingør og mellem Kjøbenhavn og Køge ligesom paa alle Veje, hvor Chausseer var anlagt. De mindre Vogne maatte kun bruges paa Sideveje uden for Hovedrouten samt i Jylland, Lolland-Falster, Langeland og Møen, indtil Vejene kom i Stand og de holstenske Vogne indførtes. Paa Hovedrouten samt i Helsingør og Køge skulde paa hvert Sted anskaffes Kalecher eller Agestole med Lædergardiner og Overfaldslæder for Fødderne i saa stort Antal, som Generalpostamtet maatte anse fornødent. For en saadan Kaleche maatte betales i Leje 12 Sk. pr. Mil. Vognmændene kunde ogsaa for egen Regning holde Ka-

*) Ved kgl. Res. af 23. Decbr. 1803 var det bestemt, at den, der beskikkedes til at føre Tilsyn med Befordringsvæsenet, skulde, saafremt han ikke var Postmester, tillægges Navn af Opsynsmand. En Undtagelse herfra blev gjort med Transportforvalteren ved Snoghøj Færgested, der fik tillagt Prædikat af Postmester ved Befordringsvæsenet, da han ellers „maatte blive Opsynsmand med sig selv", eftersom han selv besørgede Befordringen. (Gp. Res. Pr. 1803 Fol. 269).

reter, Chaiser, Faetons eller andre lignende Vogne, for hvilke rejsende maatte erlægge en Ekstrabetaling af 1 Mk. 8 Sk.—2 Mk. pr. Mil. Vilde Vognmændene ikke holde saadanne Vogne, kunde Opsynsmanden eller andre, som vilde anskaffe saadanne, søge Tilladelse til dermed at befordre rejsende i en særskilt Omgang uden at være bundet til Vognmandslavet. Paa Hovedrouten samt i Helsingør og Køge skulde paa hver Station 3 af de Vognmænd, der stod først for Tur til Befordring, altid holde deres Postheste paa Stald og deres Vogne i Beredskab, og paa de Tider, Pakkeposten skulde befordres, skulde samtlige Vognmænd have deres Postheste og Vogne parate. Enhver Befordring skulde møde, for Estafetters Vedkommende $^1/_4$ Time, for Pakkepostens $^1/_2$ Time og for Ekstraposters $^3/_4$ Time efter, at Tilsigelse var sket. Saavel Vinter som Sommer skulde paa de Veje, hvor Chausseer var anlagt, Pakke- og Ekstraposter befordres een Mil i Timen, Estafetter og Kurerer til Hest een Mil i $^3/_4$ Time. Paa Sideveje maatte der om Vinteren bruges $^1/_4$ Time mere.

Taksten fastsattes for hver Forspandshest, hvad enten den brugtes til de rejsendes egne Vogne eller til de holstenske Vogne, til 32 Sk. pr. Mil, for en Hest til de mindre Vogne til 28 Sk. For Vogne betaltes ikke særlig Godtgørelse. For en Hest til Estafetter skulde betales 3 Mk. 8 Sk. og for en Hest til ridende Kurerer 3 Mk. pr. Mil. Desuden skulde de rejsende betale Milepengene og 8 Sk. pr. Mil i Drikkepenge til Postillonen samt i Tilsigelsespenge 6 Sk. for hvert Par Forspandsheste. Til Bestridelse af de Udgifter, som Befordringsvæsenets bedre Indretning

og dermed forbundne større Opsyn vilde medføre skulde der oprettes et Fond, hvortil der af al Fragt skulde afkortes Vognmændene i Sjælland og Fyen 4 Sk. og Vognmændene alle øvrige Steder 8 Sk. af hver Rigsdaler. Opsynsmændene skulde føre Tilsyn med, at alle Befordringer holdtes i tilbørlig Stand. Hos dem skulde alle Befordringer saavel til Pakke-posten som til Ekstraposter og Estafetter bestilles, og til dem erlagdes hele Betalingen. De havde at tilsige Vognmændene og betale dem Fragten samt at aflægge Regnskab til Generalpostamtet over Afgiften. Tilsigelsespengene tilfaldt dem foruden det, som tilstodes dem af Befordringsvæsenets Fond. Generalpostamtet blev bemyndiget til at paakende og endelig afgøre alle Sager, hvorved nogen af Postvæsenets Betjente eller undergivne tiltaltes for at have overtraadt Forordningen om Befordringsvæsenet, for saa vidt Forseelserne maatte kunne afsones med Pengemulkt eller Fængsel paa Vand og Brød. De Sager, hvori der maatte være Spørgsmaal om højere Straf, skulde paakendes af vedkommende Gæste- eller Politiret.

Forordningen indeholdt endvidere i sine 89 Paragrafer Bestemmelser vedrørende Postilloner, deres Mundering, Posthorn, Timesedler, Hviletid, Mulkter for Overtrædelser m. m.

For Kjøbenhavns Vedkommende fastsattes i flere Henseender særlige Bestemmelser. Her skulde bl. a. ved indtrædende Vakance Magistraten besætte de ledige Pladser i Vognmandslavet, ligesom Magistraten maatte antage saa mange Vognmænd, som den ansaa fornødent, for at ogsaa Bykørselen kunde besørges. I Kildetiden, da det var tilladt Bønderne at afgive

Befordring fra Staden til Skoven, skulde det ogsaa være tilladt Vognmændene uden for den sædvanlige Omgang at udleje Befordringer til deslige Land- eller Skovture. Hyrekuskene skulde fremdeles have Tilladelse til at køre Lystture paa 1 à 2 Mil fra Hovedstaden; men naar Vognmændene ikke kunde bestride Postbefordringen, fordi deres Heste og Vogne alle var i Rejse, skulde Hyrekuskene komme Lavet til Hjælp. Postbefordringer skulde bestilles ved et Tilsigelseskontor, der indrettedes paa Postgaarden, og hvor der Dag og Nat skulde være en Postbetjent til Stede. Postmesteren ved dette Kontor havde Opsynet med Befordringsvæsenet i Kjøbenhavn og var som tidligere oplyst tillige Chef for det danske Befordringsvæsens Revisionskontor. Da alle Funktionærer ved dette Kontor var fastlønnet, skulde de her erlagte Tilsigelsespenge tilfalde Befordringsvæsenets Fond.

Et særligt Kapitel i Forordningen var helliget Post- og Gæstgivergaardene, hvorom det hedder, at saadanne nu findes næsten alle Vegne paa Hovedrouten fra Kjøbenhavn til Haderslev og i flere andre Byer. Enhver Post- og Gæstgivergaard skulde saavel Dag som Nat være forberedt paa at modtage rejsende. Spise- og Drikkevarer skulde leveres for den af Øvrigheden fastsatte Takst. De af Gæstgiverne, der tillige var Opsynsmænd ved Befordringsvæsenet, skulde, naar Pakkeposten tog ind hos dem og de nøje overholdt deres Pligter, være befriet for alle borgerlige og Byens Bestillinger samt personlige Tynger, ligesom deres Gaarde, som brugtes til Postens og rejsendes Modtagelse, saavel i Krigs- som Fredstider skulde være fri for Indkvartering. De skulde heller ikke af

deres Gæstgiveri svare Næringsskat eller andre Tynger. Disse Fordele har dog næppe været af stor Betydning i de mindre Købstæder, eftersom det viste sig vanskeligt i disse at faa duelige Opsynsmænd. Ved Forordningen af 3. April 1807 maatte man gøre det til Pligt for Gæstgiverne i Købstæderne og Kroholderne paa Landet at antage sig Opsynet ved Befordringsvæsenet, naar det forlangtes af Generalpostamtet.

I de nærmeste Aar efter at Forordningen om Befordringsvæsenet var udkommet, blev der oprettet Vognmandslav i flere Byer, saaledes i Varde 1805, i Holbæk, Svendborg og Randers 1806 og i Middelfart 1807 [8]).

---

## SJETTE KAPITEL.

### Indtægt og Udgift. Overskuddets Anvendelse.

---

Postvæsenets Indtægter var i det her omhandlede Tidsrum i stærk Stigning. Den væsentligste Aarsag hertil var Overtagelsen af de agende Poster og Posterne i den tidligere gottorpske Del af Holsten fra Oktober 1777. Dette medførte selvfølgelig straks en Del Udgifter, til hvis Bestridelse Postkassen fra den ekstraordinære Finanskommission fik anvist 4000 Rdl. [1]). Allerede i det første Aar efter Overtagelsen af de agende Poster er der imidlertid en stærk Opgang i Postintraderne. Ganske vist udviser Regnskaberne, at de agende Poster i de første Aar gav Un-

derskud, men den ridende Posts Intrader steg samtidig betydeligt. I 1778 er saaledes Merindtægten sammenlignet med det foregaaende Aar 10000 Rdl. Indtægt og Udgift ved den ridende Post og den agende Post, eller som de fra 1780 benævnes Brevposten og Pakkeposten, er i Generalekstrakterne specificeret, men Portoen for de Breve, der befordredes med de agende Poster, er ført til Indtægt under Brevposten, hvis Konto ikke er belastet med nogen Udgift ved de agende Posters Befordring. Fra 1786 indtraadte der imidlertid en Forandring heri, idet der fra den Tid førtes særlige Regnskaber for Brevposten og Pakkeposten. Kort efter Regeringsforandringen i 1784 blev der nemlig som tidligere omtalt*) nedsat en Kommission for at udarbejde Forslag til Opnaaelse af, at Postkassens Midler kunde anvendes paa den Maade, hvortil de var bestemt, hvad der ikke havde været Tilfældet i adskillige Aar[2]). Saavel Hoffet som den tidligere Regering havde nemlig efter en udstrakt Maalestok gjort Brug af Postintraderne i andet Øjemed end foreskrevet. Ved forskellige kongelige Resolutioner var det bestemt, at der af Postintraderne skulde betales dels til Skatolkassen, dels til Finanserne visse aarlige Beløb. Fra 1781 maatte der saaledes betales til Finanserne et aarligt Beløb af 6000 Rdl., der fra 1783 forhøjedes til 12000 Rdl.[3]). Det omtales ikke, hvortil Pengene skulde anvendes, men som vi senere skal se, gik de fleste af dem til Fødselsstiftelsen, Porcelænsfabrikken og Botanisk Have, Institutioner, som Enkedronningen, Arveprinsen og

---

*) Se Side 248.

Holmskjold særlig interesserede sig for. Undertiden anvistes der ogsaa Penge direkte til disse Institutioner. Ved en enkelt Lejlighed berøvede man Postkassen for 61250 Rdl. paa een Gang. Da Beholdningen nemlig i 1782 var temmelig stor, havde Generalpostamtet erhvervet kgl. Tilladelse til at udlaane en Del heraf mod Underpant i Aktier i det vestindiske, ostindiske og østersøiske Kompagni. Der blev i alt udlaant det ovennævnte Beløb. Da Freden i Versailles Aaret efter fremkaldte Panik blandt Aktieejerne, faldt Aktierne saa meget, at den udlaante Kapital ikke kunde dækkes af de pantsatte Aktier. Da Deponenten ikke kunde betale Kapitalen, som straks var blevet opsagt, blev det ved kgl. Res. af 8. Decbr. 1783 bestemt, at Aktierne skulde indleveres i Skatolkassen, hvorefter Beløbet kunde føres til Udgift af Postkassen, de 45000 Rdl. af den danske og Resten af den norske Postkasse[4]). Paa den anden Side lod man i Aarenes Løb Postkassen tilflyde Kapitaler til et Beløb af 55800 Rdl., som forskellige Personer mod at faa Livrenter paa 8 à 10 p. Ct. fik Tilladelse til at indbetale. Af disse Penge kom dog kun 20800 Rdl. Postkassen til gode, medens Resten blev skænket til de foran nævnte Institutioner. Derimod maatte Postkassen betale alle Livrenterne[5]). Ved kgl. Res. af 23. Decbr. 1752 var Overskuddet af de norske Postintrader efter Fradrag af nogle paahvilende Pensioner, tillagt Frederiks Hospital. Denne tillige med flere andre Indtægter blev under Struensee fra 1. Januar 1772 frataget Hospitalet, mod at dette erholdt 27500 Rdl. aarlig af Partikulærkassen. Ved kgl. Res. af 16. Decbr. 1772 fik Hospitalet imidlertid atter tillagt Overskuddet af de

norske Postintrader. I Begyndelsen fik Hospitalet aarlig 6000—6500 Rdl., senere efter et Middeltal for Aarene 1762—74 omtrent 11—12000 Rdl. aarlig. Hospitalets Direktion havde i alle disse Aar ikke kunnet erholde Oplysning om, hvor meget Intraderne egentlig beløb sig til. Ved kgl. Res. af 9. Febr. 1774 blev efter Generalpostamtets Forslag den Sum, Hospitalet aarlig skulde have, fastsat til 8000 Rdl. uden Hensyn til, om der var mere eller mindre Overskud. I Tilfælde af mindre Overskud skulde det manglende tilskydes af den danske Postkasse, der til Gengæld skulde have, hvad Overskuddet androg mere end 8000 Rdl., for at anvende det til Pensioner og afbetale noget af den paa Generalpostkassen hvilende Gæld (Befordringsvæsenets Gæld)[6]),. Denne Ordning, der var fuldstændig i Strid med Resolutionen af 23. Decbr. 1752, blev en god Forretning for den danske Postkasse, der derved i 12 Aar indvandt over 100,000 Rdl., men det fremkaldte naturligvis Klager fra Direktionen for Hospitalet.

Den ovenfor omtalte Kommission afgav i Novbr. 1785 sin Betænkning, der gik ud paa, at alle under Generalpostamtet sorterende særskilte Kasser herefter skulde anvendes til det Brug, som havde været deres oprindelige Bestemmelse og efter de dermed overenskommende senere Resolutioner. Som Følge heraf foreslog Kommissionen, at den danske Postkasses Overskud alene anvendtes til Pensioner, at den norske Postkasses Overskud, naar Livrenterne til Interessenterne i Livrentesocietetet af 1747 var betalt, tilfaldt Frederiks Hospital, og at Livrenter vedrørende Societetet af 1757 og senere indbetalte Kapitaler, betaltes af Statskassen. Andre Indtægter, som Straf-

bøder, Portoen af de berlingske Aviser, Afgiften af Lübeckerfarten m. v., skulde som hidtil anvendes i Overensstemmelse med de derom afgivne kongelige Resolutioner, og det slesvig-holstenske Befordringsvæsens Underskud skulde dækkes af Statskassen. Ved Reskript af 21. April 1786 blev disse Forslag approberet, dog med den Undtagelse, at den agende Posts Indtægter ikke skulde anvendes til Pensioner „siden det er en ny Indretning, som ikke kan hentrækkes under Fundationen, hvorfor Vi og saavel nu som i Fremtiden derover ville disponere“. Kommissionen havde tillige underkastet den tidligere Anvendelse af Postkassens Midler et grundigt Eftersyn og var derved kommet til det Resultat, at Frederiks Hospital burde have haft udbetalt til Udgangen af Aaret 1783 101370 Rdl. 90 Sk. mere, end det havde faaet, ligesom ogsaa Pensionskassen i Aarenes Løb var blevet forfordelt. Kommissionen havde foretaget en meget udførlig Opgørelse over, hvad der indtil Udgangen af Aaret 1783 vilde tilkomme Postkassen hos andre Institutioner, saafremt den afgav de Ekstraindtægter, den i Aarenes Løb havde haft, og fik godtgjort alle Ekstraudgifter. Gennem denne Opgørelse faar man mange Oplysninger om, hvortil de Postkassen i Aarenes Løb berøvede Penge er anvendt. Postkassen vilde nemlig efter Opgørelsen faa til gode hos:

| | Rdl. | Sk. |
|---|---|---|
| Statskassen ..... ..... | 32447 | $83^1/_2$ |
| det slesvigholstenske Befordringsvæsen . | 38643 | 16 |
| det danske do. . | 24391 | 20 |
| Porcelænsfabrikken..... | 39100 | |

| | Rdl. | Sk. |
|---|---|---|
| Schæferiet*) | 8100 | |
| Fødselsstiftelsen | 21000 | |
| Universitetet | 10126 | 76½ |
| I alt... | 173809 | 4 |

eller med Renter 180761 Rdl. 38 Sk.**). Heri er endda ikke medregnet 5000 Rdl., der i 1784 betaltes til Fødselsstiftelsen, og 20500 Rdl., der kort før Kommissionen afgav Betænkning var beordret udbetalte til Statskassen for at anvendes til Foranstaltninger mod Radesygen i Norge. Saafremt en Likvidation fandt Sted, hvorom Kommissionen dog ikke stillede noget bestemt Forslag, vilde Postkassen blive i Stand til at betale Frederiks Hospital det Beløb, det havde faaet for lidt med Renter, i alt 105425 Rdl. 75 Sk., og vilde der blive tilovers for Pensionskassen 75335 Rdl. 59 Sk. Det ene af Kommissionens Medlemmer, Holmskjold, protesterede imidlertid paa det kraftigste herimod. Porcelænsfabriken kunde ikke alene intet tilbagebetale, men kunde fremdeles ikke undvære det aarlige Tilskud af 8000 Rdl., den hidtil havde haft. Hverken Botanisk Have eller Universitetet havde Midler til at erstatte det af Postkassen modtagne, og Fødselsstiftelsen behøvede fremdeles Tilskud. Holmskjold gik af med Sejren, idet den kongelige Resolution fastslog, at der ingen Likvidation skulde ske. Til Fødselsstiftelsen skulde end-

---

*) I 1784 var anlagt et Schæferi paa Lynggaarden paa Gladsakse Mark 2½ Mil fra Kjøbenhavn. (Thaarup Statistik I 479).

**) I Kommissionsbetænkningen anføres ikke, for hvilket Tidsrum Opgørelsen er foretaget; der siges kun „i en vis Periode". Man maa dog mindst være gaaet saa langt tilbage som til 1762, da Postkassen ikke senere havde ydet saa store Tilskud til det slesvig-holstenske Befordringsvæsen.

ogsaa af den norske Postkasses Overskud for 1785 ydes et Tilskud af 5000 Rdl. Af det agende Postvæsens Indtægter skulde fremtidig aarlig betales til Porcelænsfabrikken 8000 Rdl., til Fødselsstiftelsen 3000 Rdl. og til Botanisk Have 800 Rdl.[7])

Da Indtægten af de agende Poster ikke maatte anvendes til Pensioner, var det herefter nødvendigt at føre særligt Regnskab for disse og fastslaa bestemte Regler for, hvilke Indtægter og Udgifter der skulde henføres under Brevposten, henholdsvis Pakkeposten. Ved kgl. Res. af 8. Novbr. 1786 blev et hertil sigtende Forslag af Generalpostamtet approberet. Herefter skulde for Brevposten føres til Indtægt: Portoen af Breve med Undtagelse af de med den lollandske Post forsendte, Recognitioner af Biposterne, Halvdelen af Tallotteriets Afgift og Strafbøderne. Til Udgift for Brevposten skulde føres alle Lønninger til Direktørerne og Embedsmændene i Generalpostamtet samt Lønninger til Postkontorerne saa vidt angik den ridende Post, Omkostningerne ved Anskaffelse af Tryksager og Materiel samt ved Postgaardens Vedligeholdelse, Omkostningerne ved de ridende Posters Befordring og Halvdelen af Omkostningerne ved Helsingørsposten og Transporten over Bælterne samt endelig 400 Rdl. aarlig til de fattige. Til Indtægt for Pakkeposten skulde føres Fragten af Passagerer og Pakker samt Portoen for Breve med den lollandske Post, Afgiften som betaltes af rejsende mellem Kjøbenhavn og Lübeck, Indtægten af Bladet „Efterretninger om den inden- og udenlandske Handel“ og Halvdelen af Tallotteriets Afgift. Til Udgift for Pakkeposten skulde føres Lønninger og Befordringsomkostninger vedrø-

rende Pakkeposten, Halvdelen af Udgifterne ved Helsingørsposten og Transporten over Bælterne. Senere bestemtes det, at Pakkeposten skulde betale en Andel af Gagerne til Embedsmændene i Generalpostamtet[8]).

Endvidere approberede Kongen Kommissionens Forslag om, at der hvert Aar skulde affattes et Reglement over alle Udgifter, som forud lod sig bestemme, og at der ikke, efter at dette var approberet, maatte gøres Indstilling om nye Udgifters Afholdelse, uden at der først derom var korresponderet med Finanskollegiet. I Postkassen skulde altid være en Beholdning af 20000 Rdl., og det overskydende skulde indsættes paa Folio i Banken. Der maatte ikke i Reglementet opføres Pensioner til et større Beløb, end at der hvert Aar kunde blive et Overskud af 5000 Rdl., hvoraf skulde dannes et Fond, hvis Renter alene maatte benyttes i Aar, hvor Indtægten blev mindre end beregnet. Bestyrelsen af dette Fond og Fordelingen af Pensioner henlagdes under Postkassepensionsdirektionen. Adgang til Pensioner skulde som hidtil de i Fundationen af 12. Juli 1712 nævnte Personer have og endvidere „Postryttere, Postilloner og deslige ved Postvæsenet brugende Folk, som derved have tilsat deres Kræfter".

Det er ofte nok omtalt, hvorledes Postvæsenet, lige siden dets Overgang til Staten i 1711, af de skiftende Regeringer var betragtet som en Forretning, som det gjaldt om at faa det størst mulige Overskud af. Hensynet til den Nytte, Befolkningen kunde have af et godt ordnet Postvæsen, var kun kommet i anden Række. For første Gang træffer vi imidlertid i denne Kommission den rigtige Opfattelse af Postvæsenets

Øjemed og Regeringens Samstemning heri. Ovennævnte Reskript af 21. April 1786 indeholder nemlig under Punkt 4 følgende Udtalelse: „Fremdeles finder Kommissionens Forslag Vort Bifald derudi, at Generalpostamtet som en det paaliggende Pligt, maa være betænkt paa, at se Posterne overhovedet, saa vidt det til Publici Bekvemmelighed og til Kommunikationens Lettelse i Vore Stater kan tjene, udvidede, og alle de Forbedringer ved Postvæsenet trufne, som det finder tjenligt, og efter at have udarbejdet derhen tjenende Planer, allerunderdanigst fremlægge dem til Vores allerhøjeste Approbation, uden Hensigt til den Formindskelse, som vedkommende Postkasses Overskud ved deres Iværksættelse vil lide, saasom denne er Postintradernes første Bestemmelse".

De Botanisk Have og Fødselsstiftelsen tillagte Beløb forhøjedes senere til henholdsvis 1200 og 3600 Rdl. aarlig, og i 1789 blev det tilladt foreløbig at anvende ogsaa Pakkepostens Overskud til Pensioner. Efter at der i 1791 var approberet en Plan angaaende Ligevægt mellem Statens Indtægter og Udgifter og iblandt andet her bestemt, at alle Departementer, som havde visse Fond under deres Bestyrelse, skulde svare aarlig 6 p. Ct. af de for dem reglementerede Fonds, bestemtes det, at der af Postkassens frie Overskud skulde svares aarlig til Finanserne 7500 Rdl., der skulde afholdes forholdsmæssig af den danske og den norske Postkasse.

Efter de ovenfor angivne Regler anvendtes Postkassens Overskud for Resten af det Tidsrum, vi her har at gøre med. Skønt de Beløb, der aarlig indbetaltes til Postpensionskassen efterhaanden voksede

til ret betydelige Højder — i 1806 betaltes saaledes af Brevpostens Kasse ca. 193000 Rdl. og af Pakkepostens ca. 30000 Rdl. — kunde Pensionskassen dog langtfra yde Pension til alle dem, der ifølge dens Statutter havde Adgang til Pension, hvorfor der af Statskassen maatte betales mange Pensioner [9]). Dette havde imidlertid for en Del sin Grund i, at der blev lagt betydeligt mere end de foreskrevne 5000 Rdl. aarlig til det Reservefond, der skulde dannes. I 1807, altsaa efter 20 Aars Forløb, ejede nemlig Postpensionskassen 940,000 Rdl., der var anbragt i kgl. Obligationer. At denne Formueforøgelse ikke havde fundet Sted, for at gøre Reservefondet saa stort, siger sig selv. Grunden var simpelt hen den, at Staten havde laant Pengene.

Hvor stort et Overskud Postvæsenet har givet i Aarene 1772—1807 og hvorledes dette Overskud er anvendt, kan ikke med Bestemthed opgives, da Regnskaberne for Aarene 1782, 1784, 1790 og 1792 ikke har været at finde. Naar man imidlertid for disse Aar ansætter Overskuddet og de til Pensioner m. v. udbetalte Summer til lignende Beløb som de nærmest foregaaende Aar, vil Overskuddet have udgjort ca. 4.100.000 Rdl., hvortil maa lægges de Postkassen ved Kapitalindskud og fra den norske Postkasse tilgaaede Beløb ca. 150.000 Rdl. I Aarene 1772—85 maa være udbetalt i Pensioner ca. 930.000 Rdl. og for Aarene 1786—1807 er indbetalt til Postkassepensionsdirektionen 2.952.700 Rdl. Til Kongens Skatolkasse og Finanskassen er i Følge de foreliggende Regnskaber betalt 181.960 Rdl., medens den øvrige Del af Overskuddet, som foran oplyst, er betalt til forskellige

Institutioner som Fødselsstiftelsen, Porcelænsfabrikken o. s. v.

Som foran berørt skulde der af den Afgift, Vognmændene maatte betale, dannes et Fond til Bestridelse af de Udgifter, som Befordringsvæsenets bedre Indretning maatte medføre. Disse Udgifter stod imidlertid aldeles ikke i Forhold til den Indtægt, Afgiften indbragte, og som Følge heraf opsamledes der hurtigt et ikke ubetydeligt Fond. Befordringsvæsenet saavel i Kongeriget som i Hertugdømmerne fik fra 1804 fælles Kasse og Regnskab. Det første Aar var Afgiften i Kongeriget 3400 Rdl., i Hertugdømmerne 7800 Rdl. I Aaret 1807 var Afgiften derimod henholdsvis 6800 og 10500 Rdl., og ved dette Aars Udgang udgjorde Befordringsvæsenets Fond 62700 Rdl., hvoraf 40700 Rdl. i kgl. Obligationer, 10200 Rdl. kontant, medens Resten var udlaant til Vognmænd, Gæstgivere og Færgelav. Stigningen i Befordringsvæsenets Indtægt følger ganske naturligt Stigningen i Postvæsenets Indtægt som Følge af det forøgede Forbrug af Vogne til Befordring af Pakkeposterne og kan kun for en mindre Del tilskrives et forøget Antal af rejsende.

# OVERSIGT

over Postintraderne, Udgifter til Lønninger og Transporter samt de udbetalte Pensionsbeløb i Aarene 1711—1807.

| Aar | Postintrader Rdl. | Lønninger og Transporter Rdl. | Pensioner | Aar | Postintrader Rdl. | Lønninger og Transporter Rdl. | Pensioner |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1711 | 8105 | 275 | — | 1736 | 54721 | 17381 | 34225 |
| 2 | 29797 | 2075 | 6882 | 7 | 56704 | 17450 | 33934 |
| 3 | 48361 | 17361 | 13700 | 8 | 55501 | 17654 | 34395 |
| 4 | 59648 | 16588 | 15586 | 9 | 57018 | 17889 | 33664 |
| 5 | 57069 | 16424 | 16623 | 1740 | 60880 | 18579 | 34326 |
| 6 | 58150 | 18458 | 19634 | 1 | 65270 | 18848 | 35542 |
| 7 | 57580 | 15461 | 21798 | 2 | 63484 | 18173 | 39088 |
| 8 | 52754 | 14636 | 21809 | 3 | 66759 | 18592 | 40969 |
| 9 | 53981 | 15054 | 20332 | 4 | 67099 | 18603 | 43785 |
| 1720 | 57893 | 24055 | 22266 | 5 | 68670 | 19475 | 44336 |
| 1 | 52219 | 16302 | 23485 | 6 | 71362 | 19623 | 46378 |
| 2 | 52113 | 18793 | 25059 | 7 | 72286 | 20128 | 47467 |
| 3 | 52303 | 18462 | 24567 | 8 | 71326 | 20855 | 46930 |
| 4 | 51812 | 18271 | 24547 | 9 | 72343 | 21102 | 49836 |
| 5 | 51344 | 16995 | 25830 | 1750 | 71039 | 21223 | 50601 |
| 6 | 51139 | 16230 | 26006 | 1 | 71129 | 22119 | 49193 |
| 7 | 51743 | 17005 | 26498 | 2 | 72659 | 22165 | 48270 |
| 8 | 52329 | 15731 | 28260 | 3 | 72826 | 22677 | 46889 |
| 9 | 50579 | 15202 | 29064 | 4 | 74934 | 23309 | 45656 |
| 1730 | 51359 | 15424 | 30318 | 5 | 73932 | 23930 | 44698 |
| 1 | 53601 | 16190 | 29780 | 6 | 76870 | 24593 | 43180 |
| 2 | 53563 | 16225 | 33714 | 7 | 79302 | 25608 | 43418 |
| 3 | 54199 | 16852 | 35671 | 8 | 85633 | 25721 | 44634 |
| 4 | 55210 | 17609 | 34597 | 9 | 90037 | 26962 | 46487 |
| 5 | 55315 | 17270 | 34303 | 1760 | 89192 | 28332 | 47293 |

| Aar | Post-intrader Rdl. | Lønninger og Trans-porter Rdl. | Pensioner | Aar | Post-intrader Rdl. | Lønninger og Trans-porter Rdl. | Pensioner |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1761 | 92975 | 28295 | 46285 | 1785 | 194001 | 97930 | 86889 |
| 2 | 94778 | 30362 | 44695 | 6 | 200135 | 102695 | 117225 |
| 3 | 90814 | 30004 | 50661 | 7 | 199100 | 102279 | 77728 |
| 4 | 89521 | 28948 | 57427 | 8 | 207839 | 105888 | 80800 |
| 5 | 91128 | 31048 | 55448 | 9 | 210492 | 108033 | 77147 |
| 6 | 88779 | 30383 | 54985 | 1790 | Regn- | skab | mangler |
| 7 | 88188 | 28850 | 52690 | 1 | 205424 | 103865 | 75413 |
| 8 | 86923 | 32539 | 52605 | 2 | Regn- | skab | mangler |
| 9 | 87605 | 31069 | 52455 | 3 | 209452 | 97475 | 82057 |
| 1770 | 86408 | 32983 | 54933 | 4 | 222752 | 86369 | 84143 |
| 1 | 90572 | 33892 | 52072 | 5 | 243381 | 87913 | 90777 |
| 2 | 95691 | 34925 | 54344 | 6 | 258151 | 89953 | 128009 |
| 3 | 95838 | 36186 | 54551 | 7 | 270148 | 91079 | 127042 |
| 4 | 92892 | 33637 | 57630 | 8 | 286316 | 97999 | 138769 |
| 5 | 95473 | 34504 | 60116 | 9 | 303877 | 111022 | 143097 |
| 6 | 99071 | 35564 | 63082 | 1800 | 316536 | 116760 | 148600 |
| 7 | 115007 | 52983 | 63095 | 1 | 321789 | 111059 | 154840 |
| 8 | 144040 | 80650 | 66779 | 2 | 340298 | 113471 | 181235 |
| 9 | 156661 | 83893 | 65948 | 3 | 356594 | 120799 | 181105 |
| 1780 | 165492 | 89586 | 68556 | 4 | 401023 | 139671 | 227820 |
| 1 | 185665 | 96246 | 68772 | 5 | 398199 | 129301 | 219978 |
| 2 | Regn- | skab | mangler | 6 | 419527 | 146206 | 222348 |
| 3 | 213278 | 100754 | 79270 | 7 | 488474 | 176624 | 236710 |
| 4 | Regn- | skab | mangler | | | | |

**Anm.** Den store Nedgang i Udgifterne til Lønninger og Transporter i 1794 og nærmest følgende Aar stammer dels fra at Udgifterne til Lønninger for Generalpostamtets Direktører og Embedsmænd er gaaet ned med ca. 7000 Rdl. aarlig, dels fra at Transportudgifterne er forringet med fra 5—10000 Rdl. aarlig.

Fra 1786 er det under Pensioner opførte Beløb betalt til den da oprettede Postkassepensionsdirektion.

# POSTVÆSENETS EMBEDSMÆND 1711—1808.

(De paagældende Embedsmænds tidligere Stilling, for saa vidt denne kendes, er anført i Parentes efter Navnet. Naar der foran Navnet er anført en anden Stilling, beklædte den paagældende denne samtidig med at være Postembedsmand. Hvor Embedsmanden er overgaaet til en anden Stilling, er dette anført i Parentes efter Aarstallet for hans Afgang fra det Embede, hvori han nævnes. For Titlers Vedkommende er anført den Titel, Embedsmanden havde ved sin Afgang eller Død. Den anførte Datum er som Regel Bestallingens; hvor Tiltrædelsesdatum kendes, er tillige denne angivet.)

## I. Generalpostamtets Sekretærer, Bogholdere og Revisorer 1718—71.

Niels Müller $^{5}/_{12}$ 1718 Postsekretær — $^{22}/_{1}$ 1740 (Dir. i Gpamt).

Gabriel Sigmund Trant $^{29}/_{4}$ 1720 Revisor — $^{5}/_{1}$ 1731 (Renteskriver).

Oluf Anthoni Müller $^{29}/_{4}$ 1720 Revisor — $^{5}/_{3}$ 1735 (afskediget).

Johan Platfoed $^{20}/_{5}$ 1721 Revisor — $^{21}/_{4}$ 1731 (Postmester i Helsingør).

Reimer Voigt-Gülck $^{12}/_{1}$ 1731 Revisor — † $^{15}/_{2}$ 1734.

Jacob Lund $^{21}/_{4}$ 1731 Revisor, fra $^{29}/_{1}$ 1740 tillige Sekretær for danske Sager samt Bogholder — $^{23}/_{4}$ 1745 (Postforvalter i Kjøbenhavn).

Kancelliraad Andreas Lowzon Bentzon $^{20}/_{2}$ 1734 Revisor, fra $^{29}/_{1}$ 1740 tillige Sekretær for tyske Sager og fra $^{23}/_{4}$ 1745 for danske og tyske Sager — $^{22}/_{7}$ 1763, da kun Sekretær for danske og tyske Sager — $^{25}/_{1}$ 1771 (afskediget).

Jens Lange $^{5}/_{3}$ 1735 Revisor, fra $^{29}/_{1}$ 1740 tillige Sekretær for norske Sager og fra $^{23}/_{4}$ 1745 desuden Bogholder — $^{5}/_{4}$ 1754 (Postforvalter i Kjøbenhavn).

Kancelliraad Andreas Grill $^{23}/_{4}$ 1745 Revisor — $^{10}/_{5}$ 1765 (Postmester i Hamburg).

Johan Frederik Pauli 7/7 1747 Arkivar — 19/4 1754, da Revisor og Sekretær for norske Sager samt Bogholder — 28/9 1759 (Postkasserer).

August Ernst Krabbenhøft 19/4 1754 Revisor, fra 28/9 1759 tillige Sekretær for norske Sager samt Bogholder — † 20/9 1760.

Kammerraad Jens Hvid 28/9 1759 Revisor — 10/2 1762 (Premierløjtnant ved Husarerne).

Kammersekretær Chr. Mørch 27/10 1760 Revisor og Sekretær for norske Sager samt Bogholder — 8/4 1768 (afskediget).

Christian Diderik Lange 2/4 1762 Revisor, fra 8/4 1768 tillige Sekretær for norske Sager samt Bogholder — 25/1 1771 (se nedenfor).

Søren Munk 22/7 1763 Revisor — 25/1 1771 (se nedenfor).

Frederik Carl Harboe (Postmester i Hamburg) 10/5 1765 Revisor — † 11. Marts 1768.

Leopold zum Hagen 18/6 1765 adjungeret Postsekretær og førte Korrespondancen for Hertugdømmernes Befordringsvæsen — 25/1 1771 (se nedenfor).

Peder Schrøder 8/4 1768 Revisor — 25/1 1771 (afskediget).

Georg Adolph Joensen 8/4 1768 Revisor — 25/1 1771 (afskediget).

## II. Generalpostamtets Kontorer og Sammes Chefer 1771—1808.

**Danske Sekretariat,** oprettet ved kgl. Res. 25/1 1771.

Søren Munk (se ovenfor) 25/1 1771 — 11/4 1794 (afskediget).

Justitsraad David Monrad 25/4 1794 (fra 6/11 1801 tillige surnumérair Dir. i Gpamt.)

**Norske Sekretariat,** oprettet ved kgl. Res. 25/1 1771.

Justitsraad Christian Diderik Lange (se ovenfor) 25/1 1771 — 16/5 1800 (afskediget).

David Ulrik Sommer 16/5 1800 — 15/2 1805 (Postmester i Helsingør).

Vilhelm Bernhoft 28/6 1805.

**Tyske Sekretariat,** oprettet ved kgl. Res. 25/1 1771.

Justitsraad Leopold zum Hagen (se ovenfor) 25/1 1771 — 7/3. 1794 (Dir. i Gpamt.)

Justitsraad Heinrich Peter v. Eggers 2/5 1794 (fra 23/10 1801 tillige surnumérair Dir. i Gpamt.) — 28/5 1802 (Dir. i Gpamt.)

Peter Thayssen (Postmester i Husum) 24/11 1802.

**Bogholderkontoret,** oprettet ved kgl. Res. 27/11 1795.

Kancelliraad Frederik Nissen (fr. 14/11 1794 konst. Bogholder) 1/7 1796.

**Det danske Befordringsvæsens Revisionskontor,** oprettet ved kgl. Res. 23/12 1803.

Peter Theilade 23/12 1803 — 21/3 1806 (Postmester i Aarhus).

Rasmus Bruun Bojesen 2/4 1806.

## III. Postkasserere 1712—1808.

Arild Hansen (Fuldm. ved Politiet) 31/10 1712 — † 19/12 1727.

Revisorerne O. A. Müller og J. Platfoed konstituerede.

Justitsraad Christen Jensen Klarup (Tøjhusskriver) 1/4 1729 — 14/7 1759 (afskediget).

Kammerraad Jens Hvid udnævnt 14/7 1759, men maatte opgive Embedet, da han ikke kunde stille Kautionen. Blev 28/9 1759 Revisor.

Johan Frederik Pauli (Sekretær og Revisor ved Generalpostamtet, konstitueret efter Klarups Afgang) 28/9 1759 — † 8/7 1763.

Revisor C. D. Lange konstitueret fra 8/7 1763—31/3 1764.

Johan Wilhelm Jacobi (Regimentskvartermester) udnævnt 16/9 1763, men maatte opgive Embedet, da han ikke kunde stille Kautionen.

Etatsraad Hans Hansen Koefoed (Kasserer ved Guldhuset) 7/4 1764—8/6 1774 (afskediget, senere Dir. i Gpamt.)

Justitsraad Georg Zoega 15/6 1774 — † 1/8 1794.

Frederik Poul Benjamin Mazar de la Garde (Postkontrolør) 22/8 1794 — 8/2 1799 (afskediget).

Justitsraad Poul Terckelsen (fhv. Postmester i Kragerø) 8/2 1799 — 21/9 1804 (afskediget).

Hans Rye Honningdal 15/2 1805.

## IV. Postkontorerne i Kjøbenhavn og Cheferne for Samme 1711—1808.

**Kjøbenhavns danske Postkontor** (fra 1779 Kjøbenhavns danske Brevpostkontor). Postforvaltere: Jacob Lerche — 1715. Jacob Clausen 3/5 1715–31. Caspar Grill 26/6 1731—45. Jacob Lund 23/4 1745—54. Justitsraad Jens Lange (Revisor) 5/4 1754—72 (Dir. i Gpamt.). Kancelliraad Chr. Holmer (Postkontrolør) 1/10 1772 (fra 1/1 1773)–79. Kancelliraad Peter Wøldike (Postkontrolør) 21/4 1779—96. Justitsraad Niels Munk (Postmester ved lollandske-helsingørske Postkt.) 1/7 1796—1802. Justitsraad Frederik Ephraim Almer (Postkontrolør) 12/11 1802.

**Kjøbenhavns norske Postkontor.** Postmestre (indtil 1796 tillige norsk Postinspektør): Søren Madsen Borthus 1720—45. Peder Bech (Hoffurer) 5/11 1745—68. Corfitz Fisker 4/12 1768–96. (Dir. i Gpamt.). Hans Chr. Amberg (Postkontrolør) 23/12 1796—1800. Wilhelm Wraatz (Postkontrolør) 20/6 1800.

**Altonaisk—jydske agende Postkontor,** oprettet 1777. Postmestre: Kancelliraad Jens Heug (fh. agende Postmester) 19/6 1777—86. Kancelliraad Bastian Hammond (Postkontrolør) 6/12 1786.

**Helsingørske Postkontor,** fra 1779 **Lollandske og helsingørske Postkontor.** Postmestre: Postkontrolør ved alt.-jydske agende Postkt. Bastian Hammond 1777–79. Kancelliraad Niels Munk 19/5 1779—96 (Postforvalter). Conrad Bøgwad (Postkontrolør) 19/8 1796—98. Hercules Weyer (Postmester i Køge) 16/11 1798–1800. Knud Landorph Schæffer (Postkontrolør) 20/6 1800.

## V. Postkontorer i Provinserne (Hertugdømmerne undt.) og Postmestrene ved Samme 1711—1808.

**Aalborg,** Hovedpostkontor. Hans Jacobsen —1738. Jacob Filstrup 9/5 1738—49. Peter Torp 28/3 1749–69 (fra 1766 tillige Raadmand). Lorentz Thomsen (Kancellist) 9/6 1769—79. Michel Jensen (Kammertjener hos Stiftsbefalingsmand v. d. Osten) 19/5 1779—87. Krigsraad Johannes Diderich Frisch (Løjtnant i Artilleriet) 14/3 1787—1806. Johan Jacob Bruun (Stabskaptajn og Generaladjutantløjtnant) 9/10 1807.

**Aarhus,** Hovedpostkontor. Hans Bendixen —1712. Henrik Weigner 22/8 1712—31. Henrik Weigner (foregaaendes Søn) 11/5 1731—33. Marie Weigner (foregaaendes Moder) 20/11 1733—44. Christian Weigner 30/10 1744—67. Niels Holm 13/11 1767—1806. Peter Theilade (Chef for det danske Befordringsvæsens Revisionskontor) 21/3 1806.

**Assens,** Hovedpostkontor. Hans Adolph Thomasen —1718. Jens Hansen 17/1 1718 (døde forinden Bestallingen var ekstraderet). Johan Beverlin 24/10 1718—50. Poul Frausing 11/9 1750—59. Hans Andersen Langhoff 18/5 1759–76. Handelsmand, Kancelliraad Peter Andreas Holm 5/6 1776–84 (Amtsforvalter). Byfoged, Kancelliraad Rasmus Ludvig Nellemann 19/11 1784.

**Bogense,** Bipostkontor; 1/7 1802 Hovedpostkontor. Jørgen Wederchinch —1744. Tolder Peder Bøgvad 31/7 1744—76. Tolder Christian Bøgvad (foregaaendes Søn) 14/8 1776—1802. Toldkasserer Peter Hammond 29/4 1802—07. Løjtnant og Toldkasserer Christian Døllner 24/7 1807.

**Ebeltoft,** Bipostkontor, opr. 1750. Thomas Jacob Boserup 9/1 1750—72 (fra 5/3 1751 tillige Bestalling som Postmester i Grenaa). Johan Ludvig Boserup 1/10 1772—88. Byskriver Ove Steenberg 13/2 1788–90. Byskriver Engelbreth Hesselberg 11/6 1790—1800 (Sorenskriver i Bergen). Byskriver Hans Kierulf 14/2 1800–04. Byskriver Niels Sinding 23/11 1804.

**Faaborg,** Bipostkontor. Jacob Jørgensen –1713. Jørgen Jacobsen (foregaaendes Søn) 11/4 1713—58. Simon Hempel 25/8 1758—65. Distriktskirurg Christian Hempel 27/12 1765.

**Fredericia,** Hovedpostkontor. Postmester Peder Schovs Enke, Gjertrud –1714. Poul Schov (foregaaendes Søn) 7/6 1714—

34. Raadmand, Kommerceraad Frederik Amager 18/12 1734—40. Jens Olsen Bang 6/5 1740 43. Peder Lorentzen 5/7 1743—96 (fra 1767 tillige Raadmand). Prokurator Niels Lorentzen (foregaaendes Søn) 5/8 1796 (fra 30/12 1789 adj. Formanden).

**Frederiksborg,** Bipostkontor, opr. 22/10 1722; 17/7 1744 Hovedpostkontor. Lars Larsen 22/10 1722—29. Hospitalsforstander Hans Madsen Bang 31/10 1729—54. Albrecht Rehfeldt 1754—77 (fra 11/9 1750 adj. Formanden). Hospitalsforstander Mathias Wisch 10/12 1777—1801. Krigskancellisekretær Terchel Mørch (fhv. Kancellist) 20/11 1801.

**Frederikshavn** (Fladstrand), Hovedpostkontor, opr. 5/1 1751. Tolder Lars Falster 8/5 1751—64 (Bestalling som Postmester i Sæby, Fladstrand og Skagen). Tolder Peder Larsen Hedemarch 30/11 1764—89. Tolder Henrik Rold 30/12 1789—1803. Told- og Konsumptionskasserer Hans Wolters 4/11 1803.

**Grenaa,** Bipostkontor. 30/5 1751 fik Postmester i Ebeltoft Boserup Bestalling tillige at være Postmester i Grenaa —1772. Justitsraad Niels Erik Bæhr 1/10 1772—1801. Eksam. jur. Jacob Aagaard 5/3 1802.

**Hals,** Hovedpostkontor, opr. 1786. Løjtnant Jens Duus 21/6 1786.

**Helsingør,** Hovedpostkontor. David Fischer —1731. Johan Platfoed (Revisor i Gpamt.) 21/4 1731—36. Jacob Bruin 13/1 1736—44 (Postmester i Hamburg). Andreas Jacob Enghaven 18/9 1744—64. Justitsraad Carl Frederik Grill 2/11 1764—82. Norsk Postmester i Helsingør, Kancelliraad Jørgen Hansen 8/3 1782—1805. David Ulrik Sommer (Chef for Norske Sekretariat) 15/2 1805.

**Hjørring,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 29/1 fra 1/5 1802. Apoteker Johan Ludvig Hartmann 29/1 1802.

**Hobro,** Bipostkontor, opr. 1736; 13/11 1795 Hovedpostkontor. Byskriver, Kancelliraad Frederik Gerhard Voss 3/2 1736—72. Johan Værum 17/9 1772—77. Johan Frederik Schønau 14/8 1777—84. Vejermester Albert Gleerup 19/11 1784—1805. Lambert Frederik Weis (Kommandersergent) 20/9 1805.

**Holbæk,** Bipostkontor. Peder Birck —1739. Herredsfoged Lauritz Stampe 6/2 1739—83. Borgmester, Kammerraad Hans Christian Lund 10/2 1783 (fra 3/4 1761 adj. Formanden).

**Holstebro,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 2/2 fra 1/4 1725. Peder Pedersen Grøn 2/2 1725—49 (begravet 9/5). Peder Pedersen Grøn (foregaaendes Søn) Maj 1749—1801. Kaptajn Niels la Cour 23/4 1802.

**Horsens,** Hovedpostkontor. Jens Skov —1719. Peder Pedersen Saxe (ægtede Formandens Enke) 15/6 1719—22. Jens Jacobsen Norup, 13/2 1722 under Forudsætning af at han ægtede Formandens Enke, hvad ikke fandt Sted, hvorfor han fratraadte Embedet.

Peder Pedersen Saxes Enke, Kirsten Jørgensdatter 3/7 1723—61. (Borgmester Chr. Møller, foregaaendes Svigersøn, var hende adj. fra 1749 og havde Ekspektancebestalling paa Embedet, men døde før det blev ledigt). Cornelius Frederik Møller 27/2 1761—62. Nicolai Jensen Tvede 24/12 1762—68. Conrad Michael Overbech 17/2 1769—83. Raadmand Jens Christian Fussing 26/8 1783—92. Hannibal Schaldemose (Postfører) 7/12 1792–1804. Frederik Harboe (Postfører) 20/1 1804.

**Hørsholm,** opr. 1777 som Postekspedition; fra 1791 Hovedpostkontor. Løjtnant Niels Holm 23/5 1777—90. Købmand Christian Sæbye 4/2 1791—1806 (Postmester i Bergen). Forligskommissær Peter Salomon Martin 5/12 1806.

**Kalundborg,** Bipostkontor. Lorentz Bras —1719. Borgmester Bagge Lauesen Roed 10/3 1719—42. Gæstgiver Johan Otto Weygaard 16/11 1742—85. (Niels Hansen Siersted 4/5 1775 Ekspektancebestalling og adj. Form. –1782). Gæstgiver Hans Steenfeldt 13/5 1785—1806. Hans Peter Funder (fhv. Bro- og Havnekasserer) 18/12 1807.

**Kerteminde,** Bipostkontor. Alexander Mantzin —1721. Jens Ottesen Langemach 11/4 1721—28. Michel Nielsen Karmarch 10/12 1728—29. Andreas Høyer 16/4 1729—48 (fra 1738 tillige Raadmand). Byfoged Otto Jacobsen Bull 29/3 1748—50. Byfoged Morten Bendz 29/7 1750—73. Byfoged Lars Christian Bendz (foregaaendes Søn) 18/11 1773—97. Ingeborg Nicoline Bendz, f. Schønning (foregaaendes Enke) 17/2 1797.

**Kjøge,** Bipostkontor; 15/9 1779 Hovedpostkontor. Johan Rasmussen 10/9 1715—37. Foregaaendes Enke, Birgitte Christine 26/7 1737—49. Jørgen Larsen Elsberg 1/4—18/5 1749. Organist Wendsel Lund 28/11 1749–57. Apoteker Hercules Weyer, Ekspektancebestalling 4/2 1757, tiltraadt 28/6 s. A. –1798 (Postmester ved lollandske og helsingørske Postkontor i Kjøbenhavn). Jens Albeck 8/2—9/7 1799. Johan Christian Bekker Top 7/3 1800–03, suspenderet, fradømt Embedet 1804. Mathias Thye (Postmester i Nysted) 28/3 1804.

**Kolding,** Hovedpostkontor. Knud Jørgensen —1712. Kontrolør Johan Frederik v. Wahren 10/9 1712—15. Jens Jørgensen Riis 22/5 1715–79 (1723—59 tillige Borgmester). Borgmester, Justitsraad Hans Junghans Ekspektancebestalling 9/3 1759, fra 1771 adj. Formanden, tiltraadt 12/8 1779; fra 1/1 1802 kun Postmester ved Brevposten. 20/11 1801 Peder Limschau udn. til Postmester ved Pakkeposten.

**Korsør,** Hovedpostkontor. Anders Rask —1727. Raadmand Rasmus Madsen 7/11 1727—28. Andreas Stolpe 30/1 1728—40 (fra 1738 tillige Raadmand). Borgmester Dr. jur. Ulrich Dørcker 12/8 1740–46. Christen Bendsen 29/7 1746—68 (fra 1767 tillige Raad-

mand). Kontrolør Jens Christian Langeland, Ekspektancebestalling 9/10 1767, tiltraadt i Beg. af 1768—70. Transportforvalter Iver Dam 20/12 1770—98. Gæstgiverske Hedevig Johanne Bagger 5/6 1798.

**Lemvig,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 23/4 fra 1/7 1802. Rasmus P. Andrup 23/4 1802.

**Lyngby,** opr. 1777 som Postekspedition; fra 1783 Hovedpostkontor. Madam Kjær (Mads Kjærs Enke) 29/5 1777—78. Christopher Arnet 10/9 1778—83. Claus Jørgensen 12/12 1783.

**Maribo,** Hovedpostkontor opr. ved kgl. Res. 7/4 1779. Apoteker Johan Christopher Hoffmann 15/9 1779—96. Byfoged Jacob Møller 8/7 1796.

**Middelfart,** Bipostkontor, opr. 5/1 1770; 10/4 1795 Hovedpostkontor. Købmand Jens Brandt 5/1 1770.

**Nakskov,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 7/4 1779. Apoteker Georg Jessen 15/9 1779—88. Birkedommer Johannes Friis 12/9 1788—1800. Ritmester, Told- og Konsumptionsinspektør Hans Henrik Bentzen 7/3 1800.

**Nyborg,** Hovedpostkontor. Oluf Faber —1727. Gæstgiver Abraham Jantzen 21/3 1727—55 (fra 1741 Raadmand). Toldforvalter Etatsraad Christopher Otto Schmidt 21/10 1755—79. Stads- og Garnisonskirurg Christian Rathsach 15/9 1779—86. Andreas Palm Bruun 21/6 1786—1800. Johan Sigismund Johne (Postmester i Roskilde) 7/3 1800.

**Nykøbing F.,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 7/4 1779. Borgmester Lauritz Thura Allerup 15/9 1779—83. Gæstgiver Johan August Boelsen 15/8 1783—99 (Postfører). Toldfuldmægtig Adam Frederik Jantzen 22/2 1799.

**Nykøbing Jyll.,** opr. 1/4 1732, nedlagt 31/3 1735. Jens Trane.

**Nykøbing Sjæll.,** Bipostkontor, opr. 20/2 1739. Byfoged Hans Nielsen Holm 20/2 1739—57. Byfoged Bertel Hansen Mantix 2/9 1757—81. Vicelandsdommer Justitsraad Thomas Eichel Bartholin 1/6 1781—86. Konsumptionskontrolør Jørgen Honum 14/3 1787—97. Kirurg Cornelius Lind 21/4 1797.

**Nysted,** Hovedpostkontor, opr. ved Res. 15/9 1779. Hans Toft 1779—88. Konsumptionskontrolør Bertel Cornelius Brostrup 12/9 1788—98. Løjtnant Mathias Thye (fhv. Toldkasserer i Stavanger) 19/10 1798—1804 (Postmester i Køge). Birkeskriver Hans Nielsen Gierding 11/5 1804.

**Næstved,** Bipostkontor; 1/1 1801 Hovedpostkontor. Jørgen Poppe – 1723. Mathias Nessie 11/6 1723—53. Raadmand Mathias Hansteen, Ekspektancebestalling 26/3 1745, tiltraadt 1753—54. Mathias Schwartz 2/3 1754—1800. Købmand Hans Christian Misleth, Ekspektancebestalling 10/12 1777, tiltraadt 26/9 1800.

**Odense,** Hovedpostkontor. Søren Bolt —1724. Andreas

Melbye, Ekspektancebestalling 1 6 1715, tiltraadt 1 10 1724—42. Ulrich Christian Melbye (foregaaendes Søn) 11/5 1742—77. Raadmand Mathias Kurrelbaum 10 12 1777—93. Gæstgiver Martin Christopher Lausen, Ekspektancebestalling 4/2 1791, tiltraadt 19 7 1793—98. Gæstgiver Peter Christopher Lausen (foregaaendes Søn) 8/1 1798.

**Præstø,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 17/4 1799. Hans Jørgen Grove (Kopist ved Admiralitetet) 7/6 1799.

**Randers,** Hovedpostkontor. Anders Knudsen —1717. By- og Raadstueskriver Hans Pedersen Gyrsting 18/6 1717—19. Lewe Elias Lewesen (agende Post) 12/6 1719—31. By- og Raadstueskriver Christopher Høeg 27/6 1731—33. By- og Raadstueskriver Hans Knudsen 23/7 1733—43. Raadmand Nicolaus Stabel 2/8 1743—60. Birkedommer Jens Nicolai Lund 21/3 1761—69. Birkedommer Johan Henrik Stabel 1 12 1769.

**Ribe,** Hovedpostkontor. Julius Henrik Bartels —1712. Andreas Frausing 1 9 1712—50 (fra 1738 tillige Borgmester). Andreas Wulfsberg 2/2 1750—72 (fra 13 2 1751 tillige Postmester i Varde). Johan Ernst Suhr 3 12 1772—97 (tillige Postmester i Varde). Anders Hansen (fhv. Postfører) 3 2 1798.

**Ringkøbing,** Bipostkontor, nedlagt ved kgl. Res. 6 2 1733; paany oprettet som Hovedpostkontor ved kgl. Res. 23/4 fra 1 7 1802. Postmesterenken Hedevig Borch —1713. Catharine Sophie Madam Bredahl, afgangne Ephraim Lesles (foregaaendes Datter) 22/2 1713—33. Løjtnant Thomas Iversen Kold (fhv. Telegrafist) 23/4 1802.

**Ringsted,** Hovedpostkontor. Christen Laursen —1722. Jens Sørensen Rachlow 16 1 1722—30. Frederik Amling 11 2 1730—45. Christian Frederik Orterup 7 5 1745—69. Jens Schmidt 2/6 1769—86. Dorthe Schmidt født Møller (foregaaendes Enke) 8 11 1786—92. Niels Henrichsen 13/11 1792—1806. Eksam. jur. Jacob Henrichsen 18/1 1806.

**Roskilde,** Hovedpostkontor. Martinus Rahn —1714. Peter Marquard Otzen 29 4 1714—59. Frederik Otzen 1759—82 (fra 26/5 1758 adj. Formanden). Gæstgiver Ole Zimmer 4 1 1782—97. Johan Sigismund Johne (Postfører) 2 3 1798—1800 (Postmester i Nyborg). Jens Petersen (Postfører) 7/3 1800—06 (Postmester i Aabenraa). Jens Michael Malling (Postfører) 11/3 1806.

**Rudkøbing,** Bipostkontor. Byfoged Johannes Borchsenius 30/1 1719—40. Byskriver Ulrich Hinrich Møller 19 2 1740—58. Rasmus Peter Schrøder (Broder til Postdir. Schrøder) 21/7 1758—86. Niels Havndrup (foregaaendes Svigersøn) 9/6 1786 (fra 26/9 1781 adj. Formanden).

**Rødby,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 7/4 1779. Byfoged Joachim Henrich Hahn 15/9 1779—88. Herredsfoged Frantz Wogelius Klein 13 2 1788.

**Sakskøbing,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 15/9 1779.

Jens Blich 15/9 1779—86. Byfoged Christen Holm Colding 21/6 1786—1800. Birkedommer Carl Hartmann 5/9 1800.

**Skanderborg,** Hovedpostkontor for Pakkeposten, opr. 1/1 1800 (Res. 20 9 99). Gæstgiver Søren Jespersen 20/9 1799—1803. Gæstgiver Christian Schandorf 4/11 1803.

**Skive,** opr. 1/4 1732, nedlagt 31/3 1735. Bertel Michelsen.

**Skelskør,** Bipostkontor. Johanne Jørgensen 19/3 1728—35. Johan Jacob Evens 29 10 1735—49. Byfoged Kommerceassessor Svend Krag 27/2 1750—51. Byfoged Levin Frederik Langschmidt 23/4 1751—58. Byfoged Christen Holm 21/7 1758—65. Byfoged Andreas Hansen 26/7 1765—75. Konsumptionsforpagter Christian Nold 4/5 1775—1806. Apoteker Gerhard Wilhelm Mau 21/11 1806.

**Slagelse,** Hovedpostkontor. Hans Weinholtz Enke Anne Marie —1713. Byskriver Thomas Brun (ægtede foregaaende) 4/12 1713—59. Raadmand Andreas Müller 14/7 1759—66 (fra 7/7 1747 adj. Formanden). Raadmand Christian Dreyer 7/11 1766—71. Wilhelm Heinrich Kikebusch (Regimentskvartermester) 8/11 1771—74. Ole Femmer 22/6 1774.

**Slangerup,** Bipostkontor. opr. 1731. Henning Hessel 29/12 1730—57. Frederik Christian Nørager 22/7 1757—83. Christian Frederik Nørager (foregaaendes Søn) 26/9 1783—1807. Johan Riis 24/12 1807.

**Sorø,** Hovedpostkontor. Jørgen Sørensen —1738. Byfoged Knud Jensen 1/8 1738—57. Byfoged Henrik Jessen 2/12 1757—58. Byskriver Marcus Matthiessen 10/3 1758—59. Ove Elling 14/3 1760—88 (fra 1767 tillige Byskriver). Apoteker Magnus Hosum Klein 31/10 1788.

**Stege,** Bipostkontor; 2/10 1801 Hovedpostkontor. Ridefoged Peder Ratkens Enke 24/5 1726—27. Jens Jensen 13/10 1727—36. Byfoged Jens Ponich 10/2 1736—42. Byfoged Richard van der Hart 21/12 1742—54. Tugthusskriver Nis Boyesen 26/7 1754—1801 Tugthusskriver Jørgen Schiødt 2 10 1801—07.

**Stubbekjøbing,** Hovedpostkontor, opr. 8/3 1782. Købmand Niels Bentzen 8/3 1782—1801. Samuel Halvardus Nicolai Jæger 2/10 1801.

**Svendborg,** Bipostkontor; 1/1 1804 Hovedpostkontor (Res. 4/11 1803). Mads Thønnesen Rosenberg —1756. Apoteker Chr. Holmsted 1/4 1756—74. Herredsfoged, Justitsraad Adrian Bekker 22/1 1774—1803. Johan Herman Bendix Daentzer 4/11 1803—05 (Fyrinspektør paa Langeland). Johan Ferdinand Lessel (Kommandersergent) 5 7 1805 fra 1/1 1806; ikke tiltraadt Embedet, da han døde forinden. Frederik Grebye (Vagtmester ved Husarerne) 18/10 1805.

**Thisted,** opr. 1/4 1732, nedlagt 31/3 1735. Claus Brønlund.

**Varde,** Hovedpostkontor. Borgmester Jens Bertelsen Thaulov —1728. Bertel Thaulov (foregaaendes Søn) 13/9 1728—51.

Postmester i Ribe Andreas Wulfsberg 13/2 1751—72. Postmester i Ribe Johan Ernst Suhr 3/12 1772—98. Byskriver, Kancelliraad Hans Wulf Øllgaard 2/3 1798.

**Vejle,** Hovedpostkontor. Gert Wolf —1736. Ingeborg Hansdatter Kollerup (foregaaendes Enke) 23/4 1736—43. Tolder Peder Hansen Staal 3/1 1744—74. Tolder, Kaptajn Claus Bang 13/10 1774—79. Tolder Johan Groth 29/9 1779—91. Byskriver Christian Maltha Kragballe 5/8 1791.

**Viborg,** Hovedpostkontor. Jens Madsen Gandorf — 1720. Christian Mørch 30/12 1720—41. Christen Tonboe 7/7 1741--81. Hospitalsforstander Assessor Maturin Friis 10/10 1781—82. Mathias Tonboe 8/2 1782.

**Vordingborg,** Hovedpostkontor, opr. ved kgl. Res. 7/4 1779. Byfoged Søren Lintrup Beck 15/9 1779—98. Niels Amos Amundin 31/8 1798.

**Ærøskøbing,** dansk Bipostkontor fra 1749. Hans Kehlet —1768. Frederik Kehlet (foregaaendes Søn) 18/4 1768.

# HENVISNINGER.

Almindelig brugte Forkortninger er: B. L. = Biografisk Leksikon, D. K. H. = Danske Kongers Historie (Rigsarkivet), F. R. = Fyenske Registre, F. T. = Fyenske Tegnelser, G. F. = Generalpostamtets Forestillings Protokol, G. I. O. = Generalpostamtets Indtægts-Ordrebog, G. K. = Generalpostamtets Kopibog eller Korrespondanceprotokol, G. R. = Generalpostamtets Resolutionsprotokol, G. U. O. = Generalpostamtets Udgifts-Ordrebog, S. R. = Sjællandske Registre, S. T. = Sjællandske Tegnelser. Hvor ikke andet udtrykkelig bemærkes, er de utrykte Aktstykker, der er citeret, hentet fra Rigsarkivet i Kjøbenhavn eller Provinsarkiverne.

---

## Første Afsnit.

### Første Kapitel.

1) Se mit Skrift „Det danske Postvæsen indtil 1711“ S. 134, 139 ff.
2) Samme Sted, 201 f.
3) Stiftamtmænd og Amtmænd i Danmark 1660—1848 S. 33 og 40. Personalh. T. 3. R. III. S, 106 og 318. S. T. 1711, 385.
4) B. L. IV., 29.
5) B. L. XI., 405. S. T. 1711, 385.
6) S. T. 6. Oktbr. 1711 Indlæg. G. K. 12. Oktbr , 14. og 21. Novbr. 5. og 26. Decbr. 1711, 16. Jan. 1712.
7) Om Erlund se mit Skrift „Det danske Postvæsen indtil 1711“ S. 146 ff.
8) S. T. 1712, 514 og 893.
9) B. L. XIII, 139.
10) B. L. X, 204 f. S. T. 1713, 268.
11) S. T. 1713, 398 og 435 Indlæg, 1714, 629 Indlæg. D. K. H. 337 c.
12) S. T. 1714, 859. G. K. 17. Maj 1714.
13) B. L. X, S. 226. S. T. 1717, 65.
14) B. L. I., 123.

15) B. L. XII. 2. S. T. 1719, 1.
16) S. T. 1719, 116.
17) S. T. 1720, 375; 1722, 252 og 288; 1725, 462. Medd. fr. Geh. Ark. 1886—88, 154. Buchardt: Bey der Todten-Grufft des Hrn. Andr. Weise.
18) D. K. H. 334 og 335.
19) S. T. 1713, 88; 1714, 665. G. R. 1715—20, 147. G. K. 13. Marts 1713.
20) S. T. 1715, 100. Civilreglem. Om Erlunds Virksomhed i den stenbockske Sag se Chr. Bruun, Frederik Rostgaard I. 170 ff.
21) S. T. 1719, 8.
22) D. K. H. 338. Chr. Bruun anf. St. S. 173 ff.
23) D. K. H. 337 c. Edv. Holm, Danmark-Norges Historie 1720—1814 I. 289 ff., 326.
24) G. R. 1721—25, 464.
25) S. T. 1723, 1.
26) Oversekr. Brevb. 1730—32, 8 og 16. G. R. 1731—34, 62.
27) S. R. 1730, 81 og 87. G. R. 1731—34, 49.
28) Giessing, Jubellærere II D. II B. S. 293.
29) B. L. XV 325.
30) Benzons Stamtavler i Rigsarkivet. Embedsmænd under Rentekammeret 1699—1772 i Rigsarikvet. Møller, Rangspersoner, Rigsarkivet. S R. 1735, 735.
31) G. R. 1731—34, 45; 1740—42, 5. H. W. Kaalund, Sørgeskrift over Niels Møller. Møller, Rangspersoner, Rigsarkivet.
32) G. R. 1721—25, 118 og 462; 1740—42, 5. G. U. O. 1723—26. S. T. 1720, 375, Indlæg.
33) G. R. 1743—46, 115.
34) G. R. 1772, 17.
35) G. K. 1714 Nr. 60—63.
36) G. K. 1718 Nr. 5 og 209.
37) G. F. 3. Maj 1721. S. T. 1721, 197.
38) S. R. 1722, 137.
39) S. R. 1735, 663; 1745, 453 og 777. S. T. 1717, 51 og 242; 1719, 346. G. R. 1715—20, 83, 273 ff.; 1743—46, 248. G. I. O. April Kvartal 1746. Jahrbücher des Mechlenburg. Vereins für Geschichte. 62. Aarg. S. 191 ff., hvor der findes en udførlig Afhandling om den danske Post imellem Stralsund og Hamburg.
40) P. M. Stolpe, Dagspressen i Danmark II 293 og 295; III 180 ff.
41) G. K. 1731 Nr. 889 ff., 1737 Nr. 5; 1744—45 Nr. 549; 1742—43 Nr. 468 og 1146; 1750—51 Nr. 384 ff.; 1772 Nr. 138.
42) G. K. 8. Juni 1712. G. R. 1712, 236; 1714, 319; 1719, 192. S. T. 1712, 742.
43) G. R. 1715—20, 143.

44) S. T. 1719, 83 og 104 Indlæg. G. R. 1715—20, 157, 174 og 187 ff.
45) S. T. 1719, 84 Indlæg.
46) S. T. 1719, 116. G. F. 1719, 22.
47) G. F. 1720, 126. G. R. 1715—20, 273 ff.; 1721—25, 146; 1740—42, 26; 1731—34, 143.
48) S. T. 1721, 123 og 198. G. F. 1720, 229. G. K. 1730 Nr. 702—26. G. R. 1738—39, 414; 1740—42, 7; 1763—65, 421. G. F. 16. Febr. 1756.
49) G. R. 1721—25, 390; 1726—30, 353, 359, 361, 416 og 418.
50) S. T. 1719, 11 og 74; 1722, 291. G. U. O. 1736, 100.
51) G. R. 1711—14, 258; 1726—30, 149, 155, 221, 257 og 274.
52) Indber. til Kongen fra Generalpostamtet af 23. Oktober, Skab 8 Pakke 207 i Rigsarkivet. G. R. 1726—30, 374.
53) A. D. Jørgensen, Udsigt over Centraladministrationens, Domstolenes og de offentlige Samlingers Bygningshistorie fra 1660 til Nutiden. (Bilag II til Betænkning over de offentlige Bygninger, afg. 24. Septbr. 1883).

## Andet Kapitel.

1) S. T. 1714, 626. G. R. 1747—49, 291. G. K. 1735 Nr. 318. Dahlerup, Mariager Kloster 186 f.
2) G. R. 1715—20, 192 f.
3) S. T. 1712, 745. Indlæg til S. T. 1714 Nr. 227—29. D. K. H. 334.
4) G. R. 1715—20, 16; 1721—25, 161; 1726—30, 15, 33, 279, 285 og 458; 1731—34, 173 og 228; 1735—39, 120 og 378; 1743—46, 247 og 442. G. K. 1714, Nr. 186; 1719, Nr. 352; 1725, Nr. 229; 1732, Nr. 271; 1732 II Nr. 109 ff.; 1733 II Nr. 45, 125, 289 ff.; 1735 Nr. 64 og 219; 1739 Nr. 150; 1742—43 Nr. 306, 1106 f.; 1744 Nr. 393. Patenten 1729, 431. S. R. 1730, 86. S. T. 1719, 38.
5) G. R. 1732.
6) S. T. 1717, 220. G. F. 1740—42, Nr. 74. G. K. 1719, Nr. 361; 1732, Nr. 114 og 140. G. R. 1715—20, 237; 1721, 1. Fredstraktatens Art. XV og Forklaringen til Fredstraktaten.
7) G. F. 1733, 307. G. R. 1731—34, 280; 1735—39, 9, 81 ff. og 223. S. T. 1740, 586; 1747, 220. G. K. 1753 Nr. 329.
8) Instruks for Postholderen i Roskilde, G. K. Nr. 5, 294. Andre i samme Kopibøger indførte Instrukser er i det væsentlige overensstemmende med denne.
9) G. K. 23. Juni 1714. G. R. 1747—49, 102. E. Holm Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II, 481.
10) G. F. 1730—39, 565; 1740—44 Nr. 1 og 3.
11) G. K. Nr. 5, 315; Nr. 6, 10 og 12. G. R. 1708, 102; 1726-30, 260, 428, 502; 1731—34, 354.
12) G. K. 1740—41 Nr. 407.

13) G. R. 1735—39, 5 og 378; G. K. 1719 Nr. 352. G. I. O. April Kvartal 1746.
14) G. U. O. 1745—46.
15) G. R. 1735—39, 91 cg 97; 1740—42, 307 og 419. G. K. 1762 Nr. 174 og 182.
16) G. R. 1740–42, 385 og 391.
17) G. K. Nr. 4, 90.

## Tredie Kapitel.

1) G. K. Nr. 3, 237; Nr. 4, 155. G. F. 5/8 og 18/10 1721. S. T. 1721, 196.
2) G. F. 24/12 1746. G. R. 1747—49, 37; 1766—68, 28.
3) G. K. 1734 Nr. 593. Ny kgl. Sml. 705 b. nu i Rigsarkivet.
4) S. T. 1743, 485.
5) P. M. Stolpe, Dagspressen i Danmark III 24 ff., 34 f., 98 f., 103 ff., 115, 126 f. G. K. 1732 Nr. 258 ff.
6) P. M. Stolpe, anf. St. IV 52 f., 58 f.
7) Postforordn. af 1694. Instruks f. Postforvalter Clausen i G. K. Nr. 3, 255. Instruks f. Postmester Bruun i Slagelse af 19/12 1713 i G. K. De øvrige Postmesterinstrukser er i det væsentlige overensstemmende med denne. G. K. 1722 Nr. 106; 1731 Nr. 1118 og 1132 ff.; 1735, Nr. 249 og 374.
8) Postmesterinstrukserne. S. T. 1743, 392. G. F. 20/1 1714. G. R. 6/2 s. A. G. K. 1742—43 Nr. 881.
9) G. K. 1729 Nr. 416; 1731 Nr. 149; 1734 Nr. 144; 1750—51 5/5. G. R. 1753—56, 47.
10) G. K. Nr. 4, 57.
11) G. K. 1729 Nr. 955.
12) G. K. 1729 Nr. 416.
13) E. Holm, Danmark-Norges Historie 1720–1814 I, 289.
14) S. T. 1712, 538; 1713, 191. G, R. 1731—34, 348; 1740—42, 81. E. Holm, anf. St. II, 12. Chr. Bruun, Fr. Rostgaard I, 324 f.

## Fjerde Kapitel.

1) G. R. 1771, 381. P. M. Stolpe, anf. St. III, 105.
2) Patenten 1729, 431. G. R. 1726—30, 279; 1743—46, 247. G. K. 28/7 1714. G. U. O. April Kvartal 1745.
3) G. R. 1726–30, 33, 456; 1740—42, 180; 1743—46, 247. G. F. 1730—39, 18.
4) G. R. 1726–30, 25; 1731—34, 320. G. F. 1740—44, Nr. 21.
5) S. T. 1712, 1742; 1715, 410. S. R. 1732, 760; 1736, 143. G. R. 1726–30, 270; 1731—34, 45 f. G. K. Nr. 3, 239. G. U. O. April Kvartal 1745.
6) G. R. 1753—56, 74.
7) G. K. 1736–38 II Nr. 83.

8) G. F. 1740—44 Nr. 63 og 95.
9) G. K. 1719 Nr. 189; 1722 Nr. 92, 326 og 406; 1723 Nr. 185. G. R. 1721—25, 64, 95. G. F. $^4/_2$ 1722.
10) G. R. 1711—14, 16, 30; 1721—25, 121; 1743—46, 280. S. T. 1712, 544, 593; 1719, 267.
11) G. R. 1721—25, 328; 1726—30, 23, 402; 1731—34, 310; 1735—39, 211. G. F. 1740—44 Nr. 66. S. R. 1745, 575. F. R. 1740, 285.
12) G. R. 1721—25, 203 ff.; 1726—30, 123, 504, 521; 1731—34, 119, 209; 1735—39, 155, 358.
13) G. K. 1730 Nr. 266; 1729 Nr. 676; 1735 Nr. 659. G. F. 1740—44 Nr. 24. G. R. 1740—42, 204, 277.
14) S. T. 1713, 269. G. K. Nr. 3, 189.
15) G. R. 1715—20, 52 og 74; 1743—46, 105 og 266. G. F. 1740—45, 43.
16) G. R. 1740—42, 102, 137 og 224.
17) G. K. 2. Aug. 1712. G. K. Nr. 6, 52.
18) G. K. 1742—43 Nr. 389 ff., 946, 1083 og 1116; 1745 Nr. 473 og 518; 1746 Nr. 33, 103, 135, 285, 342, 354, 362 og 409.
19) S. T. 1713, 88; 1715, 100 og 196; 1718, 537. G. K. 13. Marts 1713, 25. Aug. 1714. G. R. 1715—20, 26; 1731—34, 45. G. F. 23. Maj 1724.
20) G. R. 1731—34, 74 og 113; 1743—46, 30, 193 og 334. G. F. 1740—44 Nr. 66 og 87; 1745—54 Nr. 4.
21) G, R. 1726—30, 496; 1731—34, 19; 1735—39, 414 og 446. G. K. 1731 Nr. 864 ff.

## Femte Kapitel.

1) G. K. 1723 Nr. 449; 1729 Nr. 90; 1730 Nr. 155: 1733 Nr. 81; 1734 Nr. 171. G. R. 1726—30, 369, 400 og 446.
2) G. R. 1721—25, 289 og 430; 1726—30, 246, 249 og 268.
3) G. F. 1740—44 Nr. 15. G. R. 1726—30, 215 og 368; 1735—39, 197. S. T. 1712, 742; 1719, 338.
4) S. R. 1714, 539; 1742, 559. S. T. 1719, 338.
5) P. M. Stolpe, anf. St. IV 105 ff. S. T. 1726, 329; 1727, 502. G. R. 1726—30, 29, 102 og 157. G. K. 1726 Nr. 1126 og 1163. Rentek. Forest. 18. Novbr. 1726, kgl. Res. 27. s. M. i Rentek. Relations- og Resol. Pr. Juli—Decbr. 1726.
6) G. R. 1715—20, 24.
7) G. R. 1735—39, 7 og 45; 1743—46, 137. G. K. 1735 Nr. 544 ff.
8) G. R. 1721—25, 287, 395 og 444. G. K. 1724 Nr. 862; 1725 Nr. 621.
9) Patenten 1714, 139. G. R. 1711—14, 2; 1715—20, 114, 307; 1721—25, 144; 1726—30, 38 og 434; 1731—34, 163 og 396; 1735—39, 291 og 460; 1740—42, 409; 1743—46, 386. G. K. Nr. 4, 262.

10) G. R. 1747—49, 295; 1760—62, 48.
11) G. K. 1726 Nr. 542, 902 og 913; 1727, 235, 500, 559, 832, 882 og 1181.

## Sjette Kapitel.

1) G. K. 17. Maj 1714; Nr. 3, 172; Nr. 4, 11.
2) G. K. 1714—15 Nr. 135, 155, 205 og 215.
3) G. K. 1732 Nr. 624 og 625.
4) G. R. 1721—25, 225; 1740—42, 413; 1743—46, 83 og 455.
5) G. R. 1735—39, 175.
6) G. F. 12. Juli 1721. G. K. 1744, 135; 1729 Nr. 516, 533 og 715.
7) G. R. 1721—25, 284. G. K. 1715, 199; 1734 Nr. 128, 170 og 319.

## Syvende Kapitel.

1) Rentek. Relations og Res. Pr. Nr. 67, 8 og 176.
2) S. T. 1712, 822; 1713, 167. G. F. 20. Febr. 1722. G. R. 1711—14, 278. G. K. 20. Decbr. 1712.
3) S. T. 1716, 569. G. K. Nr. 5, 221 og 234.
4) G. R. 1715—20, 319; 1721—25, 203 og 326.
5) G. R. 1726—30, 189.
6) G. R. 1731—34, 155. G. F. 1730—39, 25; 1740—44, 29.
7) G. F. 1740—45 Nr. 38. G. R. 1731—34, 394. Forordn. 22. Oktbr. 1745.
8) Forordn. 16. Juli 1745.
9) G. R. 1735—39, 28.
10) G. R. 1740—42, 115; 1743—46, 31, 54, 64, 67, 320 og 390.
11) G. F. 1740—44 Nr. 90. G. R. 1743—46, 241.
12) G. R. 1740—42, 1 og 373; 1743—46, 410.
13) G. R. 1735—39, 402; 1740—42, 367; 1743—46, 352 og 507.
14) Postvæsenets Regnskaber fra ældre Tid er med Undtagelse af Regnskaberne for 1724—25, der findes i Rigsarkivet, Skab 8, Pakke 207 (Møinichens Papirer), fuldstændig forsvundet. I Uldals Samlinger Nr. 494 in 8vo, tidligere i kgl. Bibliotek, nu i Rigsarkivet, findes imidlertid et i 1775 af daværende Bogholder ved Generalpostamtet og Chef for norske Sekretariat C. D. Lange forfattet Udtog af Postregnskaberne fra 1711—74. Dette lider vel af forskellige Mangler, fremkomne ved, at Summerne ikke ved Renskrivningen er eftertalt eller konfereret, hvorved ikke er bemærket, at man har glemt at opføre enkelte Poster, medens de er optaget i Hovedsummerne. Et enkelt Aar er t. Eks. Hovedindtægten, Postintraderne, ikke opført, men ved at drage de øvrige Indtægter fra Hovedsummen kan man udregne, hvad Postintraderne har udgjort. Sammenligner man imidlertid dette Udtog med de forefundne officielle Regnskaber for 1724 og 1725 og andre Steder foreliggende Oplys-

ninger, viser det sig i øvrigt at være rigtigt. Fra dette Udtog er Oplysningerne om Postvæsenets Indtægter og Udgifter hentet.

---

# Andet Afsnit.

## Første Kapitel.

1) Giessing Jubel-Lærere II 1. S. 114 og 115. G. R. 1731—34, 217; 1735—39, 143; 1747—49, 86.
2) G. R. 1747—49, 163.
3) G. R. 1747—49, 143; 1763—65, 30.
4) B. L. IV, 194. G. R. 1760—52, 341.
5) B. L. IV, 186. G. R 1771, 65 ff.
6) G. R. 1757—59, 128 og 404.
7) B. L. VIII, 25 f. G. R. 1760—62, 254.
8) G. K. 1772 Nr. 410.
9) B. L. VII, 604. G. R. 1766—68, 96 og 112; 1769—70, 58. S. R. 1767 Nr. 85. Indlæg.
10) B. L. XII, 565. G. R. 1766—68, 159; 1769—70 $^{14}/_{3}$ 1770.
11) G. F. 29. Aug. 1769. G. R. 1769—70, 150 og 152.
12) G. R. 1735—39, 19; 1753—56, 104. G. F. 1745—54 Nr. 14. Iflg. Petri Kirkes Begravelsesprotokol var Lange ved sin Død 1791 79 Aar gl.
13) B. L, XVI, 537.
14) G. R. 1769—70, 381.
15) G. R. 1771, 2.
16) G. R. 1771, 17, 19, 41 f. og 247.
17) G. R. 1771, 348 ff., 1774, 29. Borgerrettens Skifte efter Peder Bech.
18) Hist. Tidsskr. II R 5 B 327. Møller, Rangspersoner; Giessing, Jubellærere 2 B. 1. B. S. 115.
19) G. R. 1771, 65 ff; 1773, 296 ff.; 1775, 239; 1776, 338, 355.
20) G. R. 1771, 41 f. og 205; 1772, 17. Hist. Tidsskr. 4. R. 2 B. S. 280.
21) G. R. 1757—59, 429 f., 450 og 462; 1763—65, 220 og 242.
22) G. R. 1747—49, 100; 1750—52, 140 og 142; 1753—56, 134; 1757—59, 745; 1760—63, 163; 1763—65, 421.
23) G. R. 1771, 41 ff. Reglem. af 9. Marts 1771.

## Andet Kapitel.

1) G. R. 1747—49, 291; 1750—52, 48, 105, 232, 246; 1753—56, 120; 1757—59, 433; 1760—62, 18; 1763—65, 461; 1769—70, 264. G. K. 1750 Nr. 361; 1751 Nr. 90; 1754 Nr. 166; 1758 Nr. 541.
2) G. R. 1769—70, 322.
3) G. R. $^{29}/_{5}$ 1762. G. K. 1762 Nr. 403, 781.

4) G. R. 1750—52, 43, 289.
5) G. R. 1757—59, 199.
6) G. K. 1724 Nr. 653.
7) G. K. 1766, Nr. 795; 1767 Nr. 204.
8) G. K. 1752 Nr. 574, 594; 1753—56 Nr. 481, 525, 569, 582. S. T. 1753, 108, 271.
9) G. R. 1753—56, 255. Postreglem. af 9/3 1771 i G. R.
10) G. R. 1750—52, 49. G. K. 1756—57 Nr. 71.
11) G. K. 1750—51 Nr. 970, 997 og fl. St.; 1753 Nr. 583; 1770 Nr. 579.
12) G. K. 1758 Nr. 578 ff., 648 ff.
13) G. K. 1753 Nr. 711 ff.; 1771 Nr. 666; 1772 Nr. 120, 172. S. T. 1770, 280, 572.
14) G. R. 1757—59, 265; 1763—65, 451.
15) G. R. 1757—59, 203, 267; 1760-62, 357. G. K. 1761 Nr. 482.
16) G. K. 1752 Nr. 433.

## Tredie Kapitel.

1) 1771, 269.
2) G. R. 1750—52, 426.
3) G. R. 1771, 233.
4) G. R. 1747, 141, 143; 27/12 1748; 1750—52, 61, 425. G. K. 1750—51 Nr. 446 f. P. M. Stolpe, Dagspressen i Danmark III S. 119. Pakken: Indenl. og svenske Tid. Fors. med Posterne 1748-1824.
5) G. K. 1744—45 Nr. 538; 1751 Nr. 621; 1753 Nr. 367 ff. G. R 1769—70, 56.
6) G. R. 1750—52, 349, 377, 404. G. K. 1752—53 Nr. 216, 352, 697; 1755 Nr. 142.
7) G. R. 1757—59, 267.
8) G. K. 1756 Nr. 136, 1761 Nr. 27 ff., 482; 1762 Nr. 149.
9) G. R. 1757—59, 307; 1766—68, 26.
10) G. K. 1752 Nr. 216 og 352.
11) G. K. 1770 Nr. 190, 1771 Nr. 24.
12) G. K. 1760 Nr. 519.

## Fjerde Kapitel.

1) G. R. 1753—56, 209. E. Holm, Danmark-Norges Hist. 1720—1814 II, 330; III 2. Afd., 20.
2) G. R. 1750—52, 115, 210.
3) G. R. 1760—62, 69.
4) G. R. 1747—49, 181; 1750—52, 306; 1753—56, 232; 1760—62, 69. G. K. 1751 Nr. 786.
5) G. R. 1747—49, 139.
6) G. R. 1750—52, 214; 1753—56, 340. Stolpe, anf. St. IV, 58.
7) G. R. 1750—52, 422; 1757—59, 214.
8) G. R. 1747—49, 118; 1750—52, 252; 1763—65, 437.

9) Postreglem af 9/3 1771 i G. R.
10) G. R. 1773, 11, 21, 28.
11) G. F. 12/3 1754.
12) G. R. 1763—65, 346, 447.
13) G. R. 1747—49, 127; 1753—56, 166.
14) G. K. 1753 Nr. 421. G. R. 1769—70, 96.
15) G. R. 1771, 249.
16) G. K. 1755 Nr. 110, 135, 262, 285, 351, 383, 386, 396, 405, 542, 569, 641, 652.

## Femte Kapitel.

1) G. R. 1749—49, 160, 161 og 175; 1750—52, 212; 1772, 21.
2) G. R. 1757—59, 494.
3) G. R. 1750—52, 65 f. og 86. G. K. 1752 Nr. 768.
4) G. R. 1750—52, 353; 1753—56, 136; 1757—59, 224 og 378; 1760—62, 320. G. K. 1750 Nr. 772 ff.; 1757 Nr. 485.
5) G. R. 1757—59, 494; 1769—70, 56.
6) G. R. 1750—52, 325; 1753—56, 158; 1757—59, 271; 1763—65, 127 og 339.
7) G. R. 1769—70, 287; 1771, 289. Rentek. norske Res. Pr. 1759, Nr. 81 og 113, 1764 Nr. 48.
8) G. R. 1771, 200 og 279.
9) G. R. 1771, 429 og 446.
10) G. K. 1762 Nr. 208; 1764 Nr. 45.
11) G. R. 1771, 301, 364 og 832. G. K. 1771 Nr. 771.

## Sjette Kapitel.

1) Carl Bruun, Kjøbenhavn III S. 120 f.
2) G. R. 1760—62, 278; 1771, 227 og 456.
3) G. R. 1760—62, 278, 314 og 341; 1771, 452. Post-Reglem. af 9. Marts 1771 i G. R.
4) De Vilkaar, hvorunder Postmestrene overtog Stillingerne som Kontrahenter, maa være indførte i særlige Kontrakter eller i de Obligationer, der udfærdigedes for Laanene. I Gpamt. Res. Pr. 1790 Fol. 205 findes imidlertid en Redegørelse for hvorledes Forholdene i sin Tid var ordnet.
5) G. R. 1760—62, 355; 1763—65, 173.
6) G. R. 1771, 440 og 458.
7) G. R. 1763—65, 278, 280 og 296; 1771, 360.
8) G. R. 1763—65, 7; 1771, 452, Post-Reglem. af 9. Marts 1771 i G. R.
9) S. T. 1763, 363.
10) S. T. 1763, 461 f.; 1764, 64.
11) G. R. 1772, 281.
12) G. R. 1772, 281. Carl Bruun, anf. St. III 122 f.

13) S. T. 1764, 33, 64; 1765, 409. G. R. 1763—65, 249, 455.
14) G. R. 1771, 297, 440.

### Syvende Kapitel.

1) G. R. 1771, 426.
2) G. R. 1757—59, 8/5 1759 og Fol. 412; 1760—62, 32; 1769—70, 318.
3) G. R. 1771, 313.
4) G. K. 1752 Nr. 661; 1753 Nr. 613, 663; F. T. 1752—58, 61. Suppl. Protokol 1752 første Halvaar Nr. 654 f.
5) Oplysningerne om Postvæsenets Indtægter og Udgifter er hentet fra Langes Udtog, jvf. Henvisning til første Afsnit, sjette Kapitel 14.

---

## Tredie Afsnit.

### Første Kapitel.

1) G. R. 1772, 11, 245; 1774, 15.
2) B. L. IX. 332.
3) G. R. 1777, 15; 1779, 48; 1780, 82; 1782—83, 221; 1794, 1, 64, 68, 278. B. L. VII, 604 f. Personalh. Tidsskr. 4. R. IV 198. Hof- og Stadsrettens Skifter efter Zoega Wøldike og Holmskjold.
4) S. T. 1793, 693.
5) G. R. 1794, 96.
6) Ifølge Petri Kirkes Begravelsesprotokol var Leopold zum Hagen ved sin Død 1794 64 Aar gl. Skifte efter zum Hagen. Indlæg til hans Naturalisationsbrev af 22. Febr. 1776.
7) Ifølge Petri Kirkes Begr. Pr. var Schiffmann ved sin Død 1800 62 Aar gl.
8) G. R. 1777, 28; 1795, 272 ff.; 1779, 115 f.; 1780—81, 441, 575; 1782—83, 211 og 301. Hof- og Stadsrettens Forseglingsprotokol 1774, 208.
9) G. R. 1794, 123, 239 ff., 310. Hof- og Stadsrettens Skifte efter Zoega.
10) G. R. 1795, 259 ff.
11) Hof- og Stadsrettens Domprotokol 1796. Sammes Skifter efter Pauli og Zoega.
12) G. R. 1796, 119 ff.
13) G. R. 1796, 83, 352, 465. B. L. V 184.
14) G. R. 1766—68, 277; 1796, 455. Ifølge Nicolai Kirkes Ligprotokol var Fisker ved sin Død 1802 74 Aar gl.
15) G. R. 1796, 479. Walterstorffs Autobiografi, indsendt til Ordenskapitlet, Afskrift i Rigsarkivet. Landeværnsprotokoller. Medd. fra Krigsarkiverne III, 129 ff., 145.

16) G. R. 1801, 54, 195. B. L. IX 297.
17) G. R. 1801, 191 og 195. B. L. IV 439.
18) Personalh. Tidsskr. 2. R. III 242 ff. G. R. 1801, 197. Indlæg til Kancelliets 2. Dptm. Reg. 1801 Nr. 1127 og 1204.
19) B. L. XI, 445. G. R. 1794, 44; 1807, 105 og 173.
20) G. R. 1802, 129; 1804, 67 og 117. B. L. IX 355.
21) G. R. 1774, 15; 1796, 511; 1797, 186; 1800, 291; 1801, 76; 1807, 165.
22) G. R. 1772, 17; 1794, 96 f.; 1797, 3.
23) G. R. 1786–88, 7 ff.
24) G. R. 1777, 36; 1794, 110; 1796, 147.
25) G. R. 1801, 182; 1807, 87.
26) G. R. 1779, 316; 1794, 96 ff.; 1780—81, 545; 1795, 466; 1796, 147, 191, 269 ff.; 1803, 230 ff., 269; 1807, 145.
27) G. R. 1795, 395; 1799, 1; 1804, 155.
28) G. R. 1778, 139; 1779, 48 f., 715; 1780, 53, 222; 1794, 278 1790, 162. Carl Bruun, Kjøbenhavn III, 288, 616. A. D. Jørgensen, Griffenfeld I 334, II 442. Dokumenter vedr. Postgaarden i Kbhvn.

## Andet Kapitel.

1) G. R. 1772, 299; 1773, 11 ff.
2) G. R. 1777, 1.
3) G. R. 1777, 36, 186 f.
4) G. I. O. 1767—76, 30/12 1775. G. R. 1777, 46, 291. Danske Traktater 1751—1800, 374 ff.
5) G. R. 1777, 36 ff., 78, 180; 1797, 56.
6) G. R. 1777, 85.
7) G. R. 1777, 82, 188 ff, 1780—81, 473. G. K. 1772 Nr. 453.
8) G. R. 1780—81, 219, 258; 1786–88, 38; 1796, 73; 1804, 79; 1805, 80.
9) G. R. 1777, 40, 52.
10) G. K. 1772 Nr. 1 og 299.
11) G. R. 1778, 133; 1779, 49 ff.; 1780, 1.
12) G. R. 1780, 23; 1787, 5.
13) G. R. 1799, 115 ff. Pl. 4/6 1799. G. R. 1800, 426; 1801, 74; 1802, 59. Pl. 15/6 1802.
14) G. R. 1782, 92; 1800, 532; 1802, 63; 1803, 214; 1801, 185.
15) G. R. 1804, 129; 1805, 26; 1806, 141. Pl. 11/2 1805.
16) G. R. 1802, 107; 1803, 139. Pl. 21/11 1803.
17) G. R. 1796, 23 ff.; 1798, 58 ff.; 1800, 251. Sager ang. den jydske Posts Gang over Middelfart-Snoghøj til Vejle.
18) G. R. 1795, 219; 1797, 145; 1799, 208; 1803, 155.
19) G. R. 1795, 377. G. K. 1772 Nr. 549. G. R. 1784–85, 188; 1801, 46: 1802, 97. Pl. 12/6 1802.

20) G. R. 1786—88, 35 f.; 1801, 56; 1802, 29; Pl. 13/4 1802.
21) G. R. 1802, 97. G. K. 1781 Nr. 315, 459 f.
22) G. K. 1784, 876. Pl. 21/3 1795.
23) G. R. 1777, 132.
24) G. R. 1772, 272; 1773, 289; 1775, 170, 259; 1787, 70, 121 ff., 139. Pl. 25/2 1788. Rentekm. norske Res. Pr. 1775 Nr. 9. Carl Bruun, Kjøbenhavn, III. 609 f.
25) G. R. 1780—81, 453.
26) G. K. 1783, 559 f.; 1790, 236.
27) G. R. 1777, 36, 132; 1780, 339. Postkassens General-Ekstrakt for 1787.
28) G. R. 1797, 175; 1799, 200. Pl. 12/7 1799.
29) G. R. 1806, 153, 304; 1807, 50; 1808, 35. Pl. 14/6 1806.
30) G. R. 1777, 84; 1784—85, 148; 1790, 2; 1792, 21.
31) G. R. 1777, 267; 1784—85, 146, 296; 1787, 23. G. K. 1784 Nr. 782. Sager ang. bortkomne eller beskadigede Postfors. 1756—1838 Pakke VI.
32) G. R. 1792, 35, 101.
33) P. A. Jansen, Forsøg til at fremme Posternes Gang over Bælterne, Kbhvn. 1793.
34) En Fart over Beltet, samlet af en Rejsendes mundtlige Fortælling. Trykt hos Chr. F. Holm, Kbhvn. 1792.
35) G. R. 1792, 35; 1793, 1 ff., 149 ff., 217 f.; 1794, 379; 1797, 56, 131.
36) G. R. 1794, 209 ff. Pl. 24/12 1793 og 11/8 1794.
37) G. R. 1792, 100; 1793, 99, 109, 221; 1794, 141 ff.; 1799, 137.
38) G. R. 1795, 130; 1798, 9 ff.
39) G. K. 1781 Nr. 184.
40) G. R. 1802, 25. Pl. 22/1 1802. G. R. 1803, 15; 1805, 1.
41) Pl. 9/11 1798. G. R. 1804, 47 ff., 73 ff. G. I. O. 1806—10. Edv. Holm, Danmark-Norges udenrigske Historie 1791—1807, II 32, 113, 133 og 203.
42) G. R. 1807, 159.
43) Hist. Tidsskr. 6 R I., 50. G. K. 1807 Nr. 1399, 1685, 2095. G. R. 1807, 23, 383; 1808, 27, 43.
44) G. K. 1807 Nr. 1445, 1454, 1465, 1490, 1792, 1819, 2104.
45) G. R. 1807, 306. G. K. 1807, 1705 ff.
46) G. R. 1807, 308, 314, 369, 387; 1808, 53.
47) G. R. 1808, 41, 68. G. K. 1807 Nr. 1861, 2063. G. R. 1807, 394. Svenske Posters Bef. gennem de danske Stater 1805—29. Geh. Reg. 1808, 35, Udenrm. Arkiv. E. Holm anf. St. II, 379. Ny illustr. Tid. 1879 S. 27 ff.

## Tredie Kapitel.

1) G. R. 1795, 233, 422. Pl. 19/12 1795. G. R. 1773, 374; 1774, 269, 329. G. K. 1782, 536.
2) G. R. 1800, 319, 573. Pl. 23/3 1801.

3) G. R. 1788, 112, 129. Pl. 24/11 1804. G. R. 1796, 296, 307; 1799, 228; 1800, 345. Pl. 21/10 1799.
4) G. R. 1773, 127; 1784—85, 283. Pl. 19/7 1796.
5) G. R. 1775, 174.
6) G. R. 1791, 167; 1795, 427 f. Pl. 8/11 1791 og 31/12 1795.
7) G. R. 1795, 203; 1800, 9. Indenl. og svenske Tid. Fors. med Posten 1748—1824.
8) G. R. 1780—81, 528; 1789, 134; 1791, 5; 1794, 96 ff.; 1798, 134.
9) G. R. 1796, 221; 1798, 122 ff.; 1800, 560. Gpamt. Skr. 6/7 1796 med Bilag. G. R. 1800, 560. G. I. O. 1806.
10) G. K. 1790 Nr. 214. G. R. 1787, 69; 1796, 296, 404 ff.; 1807, 193. Bekendtg. 1/3 1807. Gpamt. Skr. 23/12 1786. Folke Fjenden 1795 Nr. 45.
11) G. R. 1796, 471; 1800, 420.
12) G. R. 1782—83, 143. G. K. 1781. Nr. 72 og 73; 1784, Nr. 606, 661, 699.
13) G. K. 1772 Nr. 670. G. R. 1796, 309. Sager vedk. Omdeling af Brev- og Pakkepostsager i Kbhvn. med Forstæder 1794—1829. Pl. 2/9 1796.
14) G. R. 1805, 273 ff., 327. Sager vedr. Fodposten i Kbhvn. 1804—11. Bekendtg. 1/3 1807. Om Fodposten i Hamburg se „Verein für hamburgische Gesch. 16—18. Bd. S. 477 ff.
15) G. R. 1784—85, 60. G. K. 1784, 558. Regeringsskiftet 1784, S. 13 f.
16) G. R. 1804, 12. Pl. 10/3 1800.
17) M. Rubin 1807—14 S. 61. G. R. 1794, 141 f., 145, 209 f.; 1796, 137.

## Fjerde Kapitel.

1) G. R. 1777, 46, 49, 52, 82, 180, 241; 1779, 243; 1782, 42.
2) G. R. 1772, 133.
3) G. R. 1777, 46, 82 f., 132; 1779, 243; 1782, 42.
4) G. R. 1777, 83, 189 ff.; 1779, 49; 1782, 60.
5) G. R. 1789, 17.
6) G. R. 1800, 588; 1806, 9 ff., 117 ff., 125.
7) G. R. 1795, 203; 1800, 345; 1805, 32.
8) G. R. 1786—88, 7; 1796, 230: 1798, 296; 1802, 254; 1805, 297
9) G. R. 1797, 23; 1804, 15.
10) G. R. 1774, 271; 1777, 192, 216; 1779, 243; 1782—83, 3, 180, 306, 333; 1786—88, 33; 1791, 35.
11) G. R. 1773, 45 ff.; 1780, 339.
12) Diverse Sager vedk. forskellige Postkontorer 1799—1808. G. R. 1782—83, 3, 178; 1786—88, 129; 1787, 68; 1791, 4; 1792, 99. Breve til og fra danske Kancelli fra og til Generalpostamtet 1785—1804.

13) G. R. 1782—83, 57, 277, 306; 1784—85, 68, 189; 1787, 67; 1788, 158, 159; 1792, 149; 1805, 32,
14) G. R. 1796, 59 ff.
15) G. R. 1798, 90 ff.; 1806, 97.
16) G. R. 1798, 202 ff., 210.
17) G. R. 1799, 11, 216; 1800, 289; 1803, 67; 1804, 59.
18) Diverse Sager vedk. forskellige Postkontorer 1799—1803. G. R. 1808, 9.
19) G. R. 1799, 106; 1804, 19, 59; 1806, 364; 1807, 375.
20) G. R. 1774, 74, 271; 1776, 207; 1777, 134; 1778, 101; 1784—85, 150; 1796, 314.
21) G. R. 1772, 245; 1777, 262; 1779, 63.
22) G. R. 1787, 95; 1790, 3; 1800, 15, 406.
23) G. R. 1795, 291, 319. Wøldikes Opbudsbo, 1798, 296.
24) G. R. 1777, 2, 130; 1793, 214. G. K. 1777 Nr. 518. Odense Bytings Protokol.

## Femte Kapitel.

1) G. R. 1772, 1; 1773, 131 ff.; 1780—81, 15, 21, 412; 1782—83, 243. G. K. 1772 Nr. 289. Kommercekolleg. tyske Privilegiepr. 1758—66, 294; 1777—82, 186. Sammes tyske Forestillingspr. 8/5 1780.
2) G. R. 1780—81, 256; 1782—83, 279; 1798, 128; 1799, 111.
3) G. R. 1772, 281; 1773, 133 ff., 280, 290; 1775, 63. G. U. O. 1777.
4) G. R. 1779, 391; 1780, 231.
5) G. R. 1804, 141.
6) G. R. 1803, 230 ff. S. T. 1781, 714.
7) G. R. 1794, 110; 1803, 230.
8) G. R. 1805, 86; 1806, 149, 258, 362; 1807, 251.

## Sjette Kapitel.

1) G. R. 1778, 111.
2) G. R. 1784—85, 122. S. T. 1784, 768.
3) G. R 1779, 234; 1780—81, 496; 1782—83, 70, 245, 360.
4) G. R. 1782—83, 198, 456.
5) G. R. 1775, 176; 1779, 62, 172; 1780—81, 293; 1782—83, 1, 10, 71, 244, 294.
6) G. R. 1774, 52. O. L. Bang, Indbydelsesskrift til Universitetsfesten i Anledning af Kongens Fødselsdag 1840, S. 5 f.
7) G. R. 1786, 7 ff., 83.
8) G. R. 1786, 171 ff.; 1789, 11.
9) G. R. 1786, 83; 1788, 147; 1789, 150; 1791, 1. 39; 1806, 25.

---

Ved Udarbejdelsen af Fortegnelsen over Generalpostamtets Embedsmænd er benyttet: G. N. Kringelbach: Civile Direktioner og Kommissioner under Enevælden.

# NAVNEREGISTER.

(I dette Register er optaget de i Teksten og i Noterne under denne forekommende Navne. Derimod er Navne, der kun forekommer i Fortegnelsen over Embedsmændene, S. 385—94 ikke optaget).


**A**agaard, Justitsraad, 217.
Abildgaard, N. A., Direktør for Kunstakademiet, 255.
Ahlefeldt, Greve, til Langeland, 130.
Ahlefeldt, Cai Burchard, Greve, Direktør i Generalpostamtet, 15.
Albeck, Jens, Postmester i Køge, 350.
Albrecht, Postkontrolør, 313.
Amberg, Hans Chr., norsk Postmester i Kjøbenhavn, 355.
Anna Sophie, Dronning, 15, 47, 86.
Arenstorff v., Frederik, Generalløjtnant, 253.

**B**agger, Hedevig Johanne, Gæstgiverske i Korsør, 284, 343 f, 349.
Bang, Andreas, Gæstgiver i Slagelse, 345.
Bartholin, Caspar, Etatsraad, 19, 22.
Bech, Peder, norsk Postinspektør, 33, 152 ff, 242.
Bendsen, Christen, Postmester i Korsør, 190.
Bentzon, Andreas Lowson, Sekretær og Revisor i Generalpostamtet, 160.
Berling, Ernst Heinrich, Bogtrykker og Avisudgiver 181, 192, 310.
Bernstorff, A. P., 324.
Bernstorff, I. H. E., 150, 214, 227.
Bille, Anders, Rigsmarsk, 252.
Bjørnsen, Bjørn, Højesteretsassessor, 197.
Bless, Chr., Raadmand i Odense, 103.
Bolt, Søren, Postmester i Odense, 102 f.
Bonsen, Joh., Postbud, 96.
Borthus, Søren Madsen, norsk Postinspektør, 33, 74 f, 86.
Bostel, Johan, Joachim, Postdirektør. 257 f.
Braae, Andreas, Volontør i Generalpostamtet, 299.
Brandt, Chr., Gehejmeraad, Præsident i danske Kancelli, 232.
Bredahl, Catharine, Postmesterske i Ringkøbing, 93.

Brockenhus, Stiftamtmand, 342 f, 350.
Bülow, Joh., Kammerherre, Hofmarskal, 324.
Bülow, Kammerherreinde, 45.

Callenberg, Greve, 31.
Carmichall, Gæstgiver i Helsingør, 346.
Caroline Mathilde, Dronning, 146.
Cathcart, engelsk General, 300.
Charlotte, Amalie, Dronning, 15.
Clausen, Jacob, Postforvalter i Kjøbenhavn, 79, 96, 105 f.
Cramer, Prokansler, 324.
Cronhelm, Justitsraad, Avisudgiver. 182.

Danneskjold-Samsø, Chr. Conrad Sophus, Greve, 157.
Danneskjold-Samsø, Frederik, Greve, Generaladmiral, 147 f.
Danneskjold-Samsø, Frederik Christian, Greve, Direktør i Generalpostamtet, 145 f, 149, 151 f, 154 ff.
Danneskjold-Samsø, Ulrik Adolf, Greve, 156.
Dreyer, Kancelliraad, 283.
Drubin, Kilian, Fader og Søn, agende Poster, 112.
Drubin, Kilian, Galanterihandler og Postentreprenør, 112 ff, 120 f.
Dørcker, Ulrich, Dr. jur., Postmester i Korsør, 103 f.

Egede, Poul Hansen, Missionær, 139.
Eggers v., Heinrich Peter, Direktør i Generalpostamtet, 244, 246, 333.
Erichsen, Købmand og Vognfabrikant i Kjøbenhavn, 281:
Erlund, Chr. Christopher, Direktør i Generalpostamtet, 6 f, 10 ff, 16 ff, 28, 30, 37 f, 41 f, 44 ff, 53, 74 f, 77 ff, 85 f, 100, 104 f, 112 ff, 122, 139, 143.
Ernst, Politimester i Kjøbenhavn, 34.
Ernst, Postkontrolør i Kjøbenhavn, 300.
Ernst, J. C., Arkitekt, 139.
Eyben v., Kansler ved Landsregeringen i Glückstadt, 150.

Faber, Oluf, Postmester i Nyborg, 96.
Fife, Vognfabrikant i Kjøbenhavn, 282.
Fischer, David, Postmester i Helsingør, 108.
Fisker, Corfitz, Direktør i Generalpostamtet, 242 ff, 246.
Fjelsted, Torkel Jonsson, Direktør i Generalpostamtet, 241 f, 247.
Frederik August, Fyrstbiskop af Lübeck, 258.
Frederik Christian, Hertug af Augustenborg, 234.
Friis, Chr., Greve, 253.

Gambier, engelsk Admiral, 298, 300.
Gangloff, Postsekretær i Hamburg, 20.
Gedde, Frederik Eiler, Gehejmeraad og Direktør i Generalpostamtet, 3 ff, 7 ff, 130.
Gedde, Ove, Rigsadmiral, 4.
Gersdorff, Stiftamtmand i Sjælland, 104.
Goldzieher, Aron, Jøde, 19.
Goos, Slotsforvalter, Ejer af Gæstgivergaarden i Slagelse, 351.
Gram, Hofmarskal, 26.
Griffenfeld, Charlotte, 252 f.
Griffenfeld, Peter, 252 f.
Grill, Andreas, Revisor, senere

Postmester i Hamburg, Konferensraad, 107, 197, 329, 355 f
Grill, Carl, Postmester i Helsingør, 197, 345.
Grill, Caspar, Postskriver, senere Postforvalter i Kjøbenhavn, 20, 86, 106 f.
Gude, Krigsraad, Postmester i Moss, 207.
Gustav IV, Konge af Sverige, 243, 302.
Gyldenløve, Chr., 1 f., 87, 145, 155 f.
Gyldenløve, Ulrich Chr., 33.

**H**agen, Leopold zum, Direktør i Generalpostamtet, 233 f.
Hahn, Postmester og Byfoged i Rødby, 267.
Hammond, Bastian, Postskriver, senere Postmester, 309 f.
Hansen, Arild, Postkasserer, 36, 42 ff. 94.
Hansen, Jørgen, Postmester i Helsingør, 345 f.
Harboe, F. C., Postmester i Hamburg, senere Revisor, 197.
Harbou, Fr. Hans Walter, surnumérair Direktør i Generalpostamtet, 244, 246, 321, 333.
Harsdorff, C. F., Arkitekt, 254.
Hempel, Søren, Bogtrykker og Avisudgiver i Odense, 314.
Henrichsen, Niels, Postmester i Ringsted, 344.
Heug, Jens, agende Postmester, senere Postmester ved alt.-jydske agende Postkontor, 205, 354.
Heuss, Joh., Postmester i Hamburg, 79, 96, 118.
Heuss, Joh., Forpagter af de agende Poster i Slesvig og Holsten, 118, 206, 257, 331.
Holck, Hans, Agent, 207.
Holm (adlet Holmskjold), Johan Theodor, Direktør i Generalpostamtet, 147 f, 151, 153, 228 ff, 236, 240, 245, 247 f, 255, 265, 291, 325, 341, 355, 361, 364 f, 373, 376.
Holm (Holmskjold), Sophie Magdalene f Schrødersee, 148, 231 f, 355.
Holmer, Chr., Postforvalter i Kjøbenhavn, 353 ff, 357.
Holmsted, Chr., Apoteker og Postmester i Svendborg, 198.
Holst, Andreas, agende Post, 112 f.
Holst, Joh. Jørgen, Kommerceraad og agende Postmester, 203, 205.
Holst, Reinhold, agende Post, 111, 113.
Holstein, Chr. Frederik, Greve, Direktør i Generalpostamtet, 146, 149, 151, 153.
Holstein v., J. G., 45.
Holstein, Joh. Ludvig, Greve, Oversekretær, 146.
Hvid, Jens, Kammerraad, Revisor i Generalpostamtet, senere Ritmester, 159.

**I**versen, Chr., Avisudgiver, 313 f.

**J**antzen, Abraham, Postmester i Nyborg, 96, 200.
Jespersen, Søren, Postskipper, 286.
John v., Gehejmeraad, 199.
John v., August Frederik, Direktør i Generalpostamtet, 16, 25 f, 28, 44, 114.
Juel, Poul, Amtmand, 23 f.
Juel, Gehejmeraadinde. 284.
Juliane Marie, Dronning, 228, 230 f.
Jørgensen, Bendix, Postskriver, 19 ff, 39.
Jørgensen, Rasmus, Postmester, Skelskør, 56.

**K**emmeter, Postmester i Slesvig, 102.
Kikebusch, Postmester i Slagelse, 342.
Kierulf, Assessor, 86.
Klarup, Christen Jensen, Postkasserer, 44, 150.
Klingenberg, Poul, Generalpostmester, 2, 87, 171.
Knudsen, Anders, Postmester i Randers, 101.
Knudsen, Hans, Postmester i Randers, 101.
Knuth, Carl Conrad Gustav, Baron, Direktør i Generalpostamtet, 243, 246, 333.
Koefoed, Hans Hansen, Postkasserer, senere Direktør i Generalpostamtet, 149, 228, 233 f, 241 f, 291 f.
Koefoed, Kaptajnløjtnant i Søetaten, 289.
Koes, Finansraad, 236.
Krabbe, Gehejmeraad, 30.
Krabbenhøft, Sekretær og Revisor i Generalpostamtet, 159.
Krag, Dorothea, 1 ff, 5, 71, 102, 131, 133 f, 142, 155 f.
Kreutzfeld, Franz Henrich, Købmand i Kjøbenhavn, 358.
Krieger, J. Cornelius, Overlandbygmester, 47.
Kruse, Peder, Skibsmand, 285.

**L**ange, Chr. Diderik, Sekretær og Bogholder i Generalpostamtet, 237 f, 251, 357.
Lange, Chr. Wilhelm, Direktør i Generalpostamtet, 234, 241, 334.
Lange, Jens, Postforvalter i Kjøbenhavn, senere Direktør i Generalpostamtet, 79, 149 ff, 159, 161, 192 f., 197, 228, 238, 248.
Larsen, Bankkommissær, 236.
Larsen, Joh. Jørgen, agende Postmester, 205.
Lausen, Martin Christoffer, Postmester i Odense, 345, 349, 364.
Lenthe v., Chr., Gehejmeraad, Direktør i Generalpostamtet, 9 ff, 13 f, 17, 30, 100, 122.
Lenthe, Theodor, Kansler, 252.
Lerche, Jacob, Postforvalter i Kjøbenhavn, 17, 85, 104 f.
Lerche, Vincents, Gehejmeraad, Direktør i Generalpostamtet, 14 ff, 28, 31, 37 ff, 134 f.
Lewesen, Elias, agende Post, 112.
Linstow, Ludvig, Kammerherre, 233.
Louise Augusta, Prinsesse, 234.
Lous, Kontreadmiral, 290.
Ludvigsen, Just, Skipper, 360.
Lund, Jacob, Revisor, senere Postforvalter i Kjøbenhavn, 106 f, 191 f.
Lundhoff, Hans, Skriver, 36.
Luxdorph, Etatsraad, 217.
Lühe v. d., Volrad August, Gehejmekonferensraad, 252 ff.
Lützow, A. F., Kaptajnløjtnant, 265.
Løvenørn, Frederik, Konferensraad og Amtmand, 154.

**M**aarslet, Lars Knudsen, Postkontrahent, 117.
Mazar de la Garde, Brandmajor, 210.
Mazar de la Garde, F. P. B., Postkasserer, 251.
Melbye, Ulrich Chr., Postmester i Odense, 356 f.
Meller, Johannes Christensen, Præsident i Kjøbenhavn, 253.
Moltke, Adam Gottlob, 158.
Moltke, Caspar Gottlob, Amtmand og Direktør for Postvæsenet, 3 ff., 7 ff, 13.

Monrad, David, surnumérair Direktør i Generalpostamtet, 245, 333.
Moth, Matthias, Oversekretær, 3.
Moth, Sophie Amalie, 1.
Motzfeld, Peter, Købmand i Kjøbenhavn, 252.
Mouritsen, Joh., Vinhandler i Næstved, 345.
Munk, Søren, Sekretær og Revisor i Generalpostamtet, 160.
Müller, Niels, Postsekretær, senere Direktør i Generalpostamtet, 28 f, 37, 42, 106, 143 f, 146, 180.
Müller, Administrator for Porcelænsfabriken, 231.
Münnich v., Vilh. Mouritz, Gehejmeraad, Direktør i Generalpostamtet, 15 f, 19, 22, 31, 40, 45, 94.
Møinichen, Oversekretær, Etatsraad, 86, 253.
Mørch, Chr., Postmester i Viborg, 98.
Mørch, Chr., Sekretær og Revisor i Generalpostamtet, 153.

Nansen, Hans, Præsident i Kjøbenhavn, 253.
Napoleon, Kejser, 297.
Nellemann, Byfoged og Postmester i Assens, 292.
Nelson, engelsk Admiral, 243.
Neuberg, Generalløjtnant, 225.
Norup, Jens Jacobsen, Postmester i Horsens, 95.
Numsen, Enke efter Feltmarskal, 157.

Ohnsorg, Hans Jørgen, Postbefordrer, 56.
Olsen, Søren, Gæstgiver i Køge, 350.
Orterup, Postmester i Ringsted, 191.
Otzen, Peter Marquard, Postmester i Roskilde, 91, 99 f.

Pauli, Joh. Frederik, Revisor, 193.
Pauli, Joh. Georg, Direktør i Generalpostamtet, 149, 151, 161, 228, 233 ff, 241, 247 f, 291 f, 310, 317, 355.
Pauli, Otto Georg, Direktør for Øresunds Toldkammer, 239.
Paulin, Andreas, Byfoged i Hjørring, 50.
Pedersen, Hans, Ridefoged, 55.
Petersen, Raadmand i Korsør, 104.
Peymann, General, 243.
Platen v., Wilh. Frederik, Gehejmeraad, Direktør i Generalpostamtet, 7 ff, 13 f, 37, 122.
Plessen, Stiftamtmand, 95.
Plessen, Carl Adolf, Gehejmeraad og Overkammerherre, 253.
Podebusk, Claus, 252.
Post, Joh., Møntmester, 252.
Praem, Kaj, Student, 183.
Prætorius, I. H. Læge, 141.

Ramshart, Sekretær, 86.
Ratken, Peder, Ridefoged, 56.
Rasmussen, Johan, Postmester i Køge, 56.
Reventlow, C. D., Gehejmeraad, 248.
Reventlow, Ditlev, Gehejmeraad, 158.
Rheder v., Wilh. Ludv., Direktør i Generalpostamtet, 27 ff, 143 f, 148, 151, 153 ff, 157, 180, 214.
Riegels, Henrik E., Told- og Konsumptionsinspektør i Maribo, 321 f.
Riegels, Pageinformator, 324.
Rosenkrantz, Ivar, Gehejmeraad, 37.
Rosenkrantz, Oluf Nielsen, Rigsraad, 252.

Rosenvinge-Kolderup, Peter Andreas, surnumérair Direktør i Generalpostamtet, 246, 333.
Rostgaard, Fr., Oversekretær, 19, 22.
Rottbøll, Højesteretsadvokat, 240.
Røsler, Rasmus, Nordmand, 299.

Saint-Germain, Feltmarskal, 149, 164.
Saldern v., Gehejmeraad, 235.
Sass, Krigskommissær, 33.
Saxe, Peder Pedersen, Postmester i Horsens, 94.
Schemann, Joh., Postmester i Preetz, 98.
Schiffmann, Joh. Fr. Alexander, Direktør i Generalpostamtet, 234, 241, 243.
Schimmelmann, H. C., Skatmester 234 f.
Schimmelmann, H. E., Gehejmeraad, Finansminister, 232, 361.
Schindel, Grevinde, Frederik IV's Elskerinde, 47.
Schmidt, Postmester i Frederikstad i Slesvig, 98.
Schmidt, Dorthe f. Møller, Postmesterske i Ringsted, 344.
Schmidt, Peter, Kancelliraad, 225.
Scholten v., Jobst, General, 37.
Schow, Christen, Konferensraad, 237.
Schrøder (adlet Schrødersee), Joh. Chr., Postkontrolør, senere Direktør i Generalpostamtet, 92, 144, 151, 153 ff, 214.
Schulin, Joh. Sigism., Direktør i Generalpostamtet, 26 f.
Schütz, Ludvig, Konferensraad, 237, 255.
Schønau, Joh. Fr., Postmester i Hobro, 353.
Sehested, Gehejmeraad, 30.
Seidelin, Hans, Direktør i Generalpostamtet, 26 ff, 29.
Sevel, Etatsraad, 325.
Skov, Jens, Postmester i Horsens, 94.
Sophie Hedevig, Prinsesse, 93, 140.
Sophie Magdalene, Dronning, 144.
Stenbock, Magnus, svensk General, 18.
Steuben v, Major, 232.
Stibolt, E. W., Kommandørkaptajn, 290.
Struensee, Johan Frederik, 150, 158, 160, 178, 199, 208, 216, 224, 227, 265, 308, 373.
Sturz, Helferich Peter, Direktør i Generalpostamtet, 150 f, 161, 227.

Terckelsen, Poul, Postkasserer, 251.
Thiel, Postskriver i Odense, 102.
Thornam, Peter, 181, 309.
Thorup, Jens Chr., Regimentskvartermester, agende Postmester, 203, 205.
Thott, Otto, Gehejmeraad, 217.
Thura, Oberstløjtnant, Bygmester, 48.
Topp, Johan, Postmester i Køge, 350.
Tybring, Mads, Postkommissær, 276.
Tønder, R. H., Kommandørkaptajn, 290.

Ulfstand, Sophie, 252.

Wallich, Amsel, Jøde, 230. 235.
Walterstorff v., Ernst Frederik, Direktør i Generalpostamtet, 242, 244, 46 f, 280 f, 334.
Warberg, Niels, Postmester i Moss, 2207.

Warnstedt, v., Adolf Frederik, Konferensraad, Overinspektør for det agende Postvæsen i Hertugdømmerne, 216, 362.
Wedderkop, Familien, 257.
Wendt, Carl, Konferensraad, Deputeret i Finanskollegiet, 237.
Wendt, Chr., Deputeret i Finanskollegiet, 248.
Weyse, Andreas, Direktør i Generalpostamtet, 16, 28, 31, 40, 45.
Widmann, Baron, kejserlig Gesandt i München, 150.
Wielandt, Joachim, Bogtrykker og Avisudgiver, 74 ff., 180 f.
Vieregg v., Claus Henrik, Gehejmeraad, Direktør i Generalpostamtet, 3 ff, 8 f, 10 f, 130.
Wiffert, Axel, Lensmand, 283.
Wigandt, Tobias, Kaptajn i Søetaten, 172.
Wulff, Købmand i Hamburg, Postkommissær, 34, 118.
Wulff, Johan, Forpagter af de agende Poster i Slesvig og Holsten, 118.
Wøldike, Peder, Postforvalter i Kjøbenhavn, 230 f, 324, 354 ff.

Zimmer, Ole, Postmester i Roskilde, 344, 347.
Zoega, Georg, Postkasserer, 236 f, 239 ff, 251.
Zoega, Joh., Etatsraad, Deputeret i Finanskollegiet, 248.

# Trykfejl og Rettelser.

Side 1 L. 9 f. o. 16 Juni læs: 16 Juli
- 122 L. 3 f. o. foran- læs: foran
- 150 L. 11 f. o. Helferick læs: Helferich
- 163 L. 6 f. n. at læs: et
- 193 L. 11 f. o. Postkonter læs: Postkontor
- 217 L. 2-3 f. n. 73000, 80000, 89000 læs: ca. 79000, ca. 86000, ca. 95000
- 224 L. 15 f. o. omtalt*) *) udgaaer.
- 237 L. 1 f. o. de deputerede læs: de deputerede i henholdsvis tyske og danske Kancelli samt i Finanskollegiet
- 250 L. 9 f. n. efter Korrespondance mangler et Punktum.
- 285 L. 16 f. o. efter til Bunds mangler et Punktum.
- 287 L. 2 f. o. Biaarsaager læs: Biaarsager
- 328 L. 9. f. n. vilde læs: ville
- 335—36. De i Fortegnelsen over Postmestrenes Indtægter anførte Beløb er for alle Kolonners Vedkommende Rigsdaler.
- 383—84. De i Kolonne „Pensioner“ anførte Beløb er Rdl.
- 389 L. 3 f. o. . . . Her burde være anført, at Professor Peter v. Westen $^{10}/_{8}$ fik Ekspektancebestalling, men døde 1789.

I Kommission hos Undertegnede er tidligere udkommet:

# Det danske Postvæsen,

dets Historie og Personer

**indtil dets Overtagelse af Staten 1711**

af

**FR. OLSEN.**

**Nedsat Pris: 1 Krone.**

**J. Frimodt,**
**64 Kjøbmagergade, Hj. af Kultorvet,**
**Kjøbenhavn.**

O. C. Olsen & Co., Kbhvn.